

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний вищий навчальний заклад
«КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВАДИМА ГЕТЬМАНА»

МАКРОЕКОНОМІКА:
базовий електронний текст лекцій

розроблений на основі:
Макроекономіка: базовий курс : навч. посіб. / [проф. І.Й. Малий,
проф. І.Ф. Радіонова, доц. Т.Ф. Куценко, доц. Н.В. Федірко та ін.] —
К.: КНЕУ, 2016. — 246 с.

КНЕУ
КИЇВ 2017

Макроекономіка: базовий електронний текст лекцій. [Електронний ресурс] / Укладачі: проф. Малий І.Й., проф. Радіонова І.Ф., доц. Куценко Т.Ф., доц. Федірко Н.В. та ін. – К.: КНЕУ, 2017 – 200 с. Режим доступу: http://feu.kneu.edu.ua/ua/depts4/mdu/disciplines_of_bachelor_level_mdu/macroeconomics/

УКЛАДАЧІ ТЕКСТУ ЛЕКЦІЙ:

- **передмова** - проф., д.е.н. Малий І.Й.
- **тема 1** - проф., д.е.н. Радіонова І.Ф., доц., к.е.н. Куценко Т.Ф., доц., к.е.н. Федірко Н.В.
- **тема 2** - доц., к.е.н. Куценко Т. Ф., доц., к.е.н. Усик В.І., доц., к.е.н. Москалюк Н.П.
- **тема 3** - проф., д.е.н. Ємельяненко Л.М., доц., к.е.н. Куценко Т. Ф., доц., к.е.н. Федірко Н.В., доц., к.е.н. Жданов В.І.
- **тема 4** - доц., к.е.н. Куценко Т. Ф., доц., к.е.н. Костенок Я.О.
- **тема 5** - доц., к.е.н. Куценко Т. Ф., доц., к.е.н. Жданов В.І., доц., к.е.н. Федірко Н.В.
- **тема 6** - доц., к.е.н. Куценко Т. Ф., доц., к.е.н. Жданов В.І.
- **тема 7** - проф., д.е.н. Ємельяненко Л.М., доц., к.е.н. Федірко Н.В, доц., к.е.н. Куценко Т. Ф., доц., к.е.н. Жданов В.І.
- **тема 8** - доц., к.е.н. Куценко Т. Ф., доц., к.е.н. Федірко Н.В.
- **тема 9** - доц.,к.е.н. Куценко Т.Ф., доц., к.е.н. Жданов В.І., доц., к.е.н. Єфремов Д.П.
- **тема 10** - доц., к.е.н. Куценко Т. Ф., доц., к.е.н.Москалюк Н.П., доц., к.е.н. Жданов В.І.
- **тема 11** - доц., к.е.н. Куценко Т. Ф., доц., к.е.н.Кульбачний С.В., доц., к.е.н. Жданов В.І.
- **тема 12** - доц., к.е.н. Волощенко В.В., доц., к.е.н. Куценко Т. Ф.
- **тема 13** - доц., к.е.н. Куценко Т. Ф., доц., к.е.н. Єфремов Д.П., доц., к.е.н. Котенок Д.М.

ЗМІСТ

Передмова	5
РОЗДІЛ I. ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ МАКРОЕКОНОМІКИ	7
Тема 1. Макроекономіка як наука	7
1. Становлення та розвиток макроекономічної науки.	
2. Об'єкт, предмет, завдання та функції макроекономіки.	
3. Методологія макроекономічної науки.	
4. Модель макроекономічного кругообігу ресурсів, продуктів, доходів та витрат.	
Тема 2. Макроекономічні показники в системі національних рахунків	15
1. Сутність, методологічні принципи та основні категорії системи національних рахунків.	
2. Валовий внутрішній продукт: економічний зміст та методи розрахунку.	
3. Основні макроекономічні показники СНР: економічний зміст та методика обчислення.	
4. Номінальний та реальний ВВП. Сутність дефлятора ВВП та індекса споживчих цін, їх порівняльна характеристика.	
РОЗДІЛ II. АГРЕГОВАНІ РИНКИ	32
Тема 3: Ринок праці	32
1. Зайнятість та безробіття: сутність, види та показники.	
2. Природне безробіття: економічний зміст та методи вимірювання.	
3. Розрив ВВП в умовах циклічного безробіття. Закон Оукена: економічний зміст та математична формалізація.	
4. Неокласична та кейнсіанська моделі ринку праці: умови функціонування та механізм урівноваження.	
Тема 4: Ринок товарів та послуг	41
1. Сукупний попит: економічний зміст, графічна інтерпретація та вплив цінових та нецінових чинників.	
2. Сукупна пропозиція: економічний зміст, графічна інтерпретація у коротко- та довгостроковому періодах, вплив нецінових чинників.	
3. Модель «AD-AS» як базова модель макроекономічної рівноваги: коротко- і довгострокова рівновага.	
Тема 5: Ринок грошей	54
1. Пропозиція грошей: сутність, структура та графічна інтерпретація. Механізм мультиплікації грошової бази банківською системою та грошовий мультиплікатор.	
2. Процентна ставка та її роль в економіці. Номінальна та реальна процентна ставка. Рівняння та ефект Фішера.	

3. Попит на гроші: сутність, складові та графічна інтерпретація. Чинники попиту на гроші у класичній, кейнсіанській та монетаристській теоріях.
4. Механізм функціонування грошового ринку: пропозиція, попит та урівноваження.

РОЗДІЛ III. МАКРОЕКОНОМІЧНІ ПРОЦЕСИ.....74

Тема 6: Інфляція.....74

1. Інфляція: сутність, методи вимірювання та види.
2. Економічні чинники та наслідки інфляції.
3. Інфляція та безробіття. Крива Філіпса у короткостроковому та довгостроковому періодах: математична та графічна інтерпретація.

Тема 7: Приватне споживання.....84

1. Особистий дохід та особистий наявний дохід: сутність, джерела формування та структура.
2. Диференціація доходів: сутність, чинники та методи аналізу. Крива Лоренца, коефіцієнт Джині та децильний коефіцієнт.
3. Кейнсіанська функція споживання: математична та графічна інтерпретація. Схильності до споживання та заощадження.
4. Вплив фактору часу на споживання. Посткейнсіанські (довгострокові) функції споживання.

Тема 8: Приватні інвестиції.....95

1. Інвестиції: сутність, роль та чинники попиту.
2. Інвестиційні функції (кейнсіанська та неокласична), їх обґрунтування.
3. Проста інвестиційна функція: математична та графічна інтерпретація.
4. Структура заощаджень. Трансформація заощаджень в інвестиції на фінансових ринках. Роль фінансових посередників.

Тема 9: Моделі економічної рівноваги. Мультиплікативний ефект.....110

1. Моделі економічної рівноваги “витрати-випуск” та “вилучення - ін’єкції” за умов приватної економіки: графічна інтерпретація та економічні пояснення.
2. Неокласична модель загальної економічної рівноваги: передумови, особливості утворення та зв’язки між ринками.
3. Модель мультиплікатора витрат за умов приватної економіки. Механізм мультиплікації автономних витрат. Ефект мультиплікатора.
4. Рецесійний та інфляційний розриви в економіці: сутність, графічна інтерпретація та кількісне визначення.

РОЗДІЛ IV. ДЕРЖАВА В СИСТЕМІ МАКРОЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ.....125

Тема 10: Фіскальна політика в макроекономічному регулюванні.....125

1. Роль держави та моделі економічної рівноваги «витрати – випуск» та «вилучення - ін’єкції» в змішаній закритій економіці.
2. Фіскальна політика: сутність, види та інструменти. Вплив державних

закупівель та чистих податків на ВВП.	
3. Дискреційна та автоматична фіскальна політика. Ефект гальмування динаміки ВВП.	
4. Фіскальна політика з урахуванням пропозиції. Крива Лаффера.	
5. Фіскальна політика та державний бюджет. Дефіцит бюджету та державний борг.	
Тема 11: Монетарна політика в макроекономічному регулюванні	148
1. Монетарна політика: сутність, складові, види та інструменти.	
2. Монетарна політика у моделі AD-AS та наслідки її впливу на економіку.	
3. Модель «IS–LM»: зміст та висновки. Ефективна взаємодія фіскальної та монетарної політики в моделі «IS – LM».	
Тема 12: Держава у функціонуванні відкритої економіки	160
1. Вплив зовнішньої торгівлі на ВВП: функція споживання у відкритій змішаній економіці; складний мультиплікатор витрат; чинники впливу на чистий експорт та зв'язок з валютним курсом.	
2. Платіжний баланс країни: структура, характеристика його основних розділів. Рівновага платіжного балансу.	
3. Валютний курс: сутність, види та вплив на зовнішню торгівлю. Чинники попиту і пропозиції на валютному ринку. Етапи розвитку міжнародної валютної системи.	
РОЗДІЛ V. МАКРОЕКОНОМІЧНА ДИНАМІКА	172
Тема 13: Економічне зростання	172
13.1. Зміст та прояви економічного зростання. Основні засади теорії економічного зростання.	
13.2. Модель Солоу в поясненні економічного зростання.	
13.3. Антициклічне регулювання економіки: сутність, концепції та інструменти.	
ТИПОВІ РОЗРАХУНКОВІ ЗАВДАННЯ (базовий рівень)	185

ПЕРЕДМОВА

Макроекономіка належить до базових дисциплін, які покликані забезпечити фундаментальну економічну підготовку бакалаврів всіх спеціальностей всіх напрямів навчання. **Мета** її полягає в тому, щоб дати студентам теоретичні основи макроекономіки та найпростіші практичні навички аналізу механізму функціонування національної економіки в сучасних умовах.

Для досягнення цієї мети в процесі викладання дисципліни передбачається вирішення таких **завдань**:

- визначення ролі макроекономічної науки в суспільстві, розкриття її об'єкта, предмета та методології;
- розкриття основних положень макроекономічних теорій, на які спирається сучасна макроекономічна наука та господарська практика;
- висвітлення системи основних макроекономічних показників та індикаторів макроекономічної стабільності (нестабільності) економіки;
- розгляд базових моделей макроекономічної рівноваги;
- розкриття механізму окремих складових макроекономічної політики: фіскальної, монетарної та зовнішньоекономічної.

Даний базовий електронний текст лекцій за науки «Макроекономіка» розроблений на основі навчального посібника, виданого кафедрою макроекономіки та державного управління ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана».¹

Весь навчальний матеріал поділено на п'ять розділів, кожен з яких складається з декількох тем і відображує певний логічний етап сходження від простого до складного з урахуванням умовної типології національної економіки, що використовується для пояснення макроекономічних явищ та процесів:

перший розділ (тема 1 – 2) є вступом до макроекономічної теорії та дає уявлення про макроекономіку як науку та її основний понятійний апарат;

другий розділ (теми 3 – 5) присвячений механізму функціонування та урівноваження трьох агрегованих ринків: ринку праці, ринку товарів та послуг та грошового ринку.

третій розділ (теми 6 – 9) висвітлює основні макроекономічні явища та процеси, що характеризують приватну закриту економіку, зокрема споживання, інвестиції, а також механізми урівноваження макроекономічної системи.

четвертий розділ (теми 10 – 12) присвячений впливу держави на функціонування змішаної закритої економіки, зокрема через формування та реалізацію фіскальної та монетарної політики, а також розглядається відкрита економіка, яку характеризують платіжний баланс, валютний курс, зовнішня

¹ Макроекономіка: базовий курс : навч. посіб. / [проф. І.Й. Малий, проф. І.Ф. Радіонова, доц. Т.Ф. Куценко, доц. Н.В. Федірко та ін.] — К.: КНЕУ, 2016. — 246 с.

торгівля та макроекономічна політика з урахуванням сектору «інший світ».

п'ятий розділ (тема 13) присвячений макроекономічній динаміці, яка проявляється через тренд економічного зростання та відхилення від нього внаслідок економічних коливань, а також пошуку ефективних інструментів антициклічного регулювання економіки.

Пропонований базовий електронний текст лекцій підготовлено відповідно до нормативної програми науки «Макроекономіка», яка регламентує не граничний обсяг навчального матеріалу, а його обов'язковий мінімум. Зважаючи на величезне коло питань, які охоплює макроекономіка, з одного боку, та обмеженість академічного часу, відведеного у навчальному плані на її вивчення – з іншого, а також враховуючи відповідні методичні рекомендації, затверджені Міністерством освіти і науки України, базовий навчальний матеріал подано у стислій систематизованій формі, яка є достатньо оригінальною.

РОЗДІЛ I

ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ МАКРОЕКОНОМІКИ

Тема 1: МАКРОЕКОНОМІКА ЯК НАУКА

1. Становлення та розвиток макроекономічної науки.
2. Об'єкт, предмет, завдання та функції макроекономіки.
3. Методологія макроекономічної науки.
4. Модель макроекономічного кругообігу ресурсів, продуктів, доходів та витрат.

1. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ НАУКИ

Макроекономіка належить до відносно молодих наук. Вона виникла в першій третині ХХ століття і пов'язана з ім'ям Джона Мейнарда Кейнса. Однак коріння її сягає ХVІІІ століття, коли Ф.Кене створив економічну таблицю, а сучасні напрями макроекономіки ґрунтуються на ідеях неокласичної школи кінця ХІХ – початку ХХ століття.

Історія макроекономіки, її становлення та розвиток, може бути подана у формалізованому вигляді з огляду на фундаментальні зміни (революції), які у ній відбувалися, у такий спосіб:

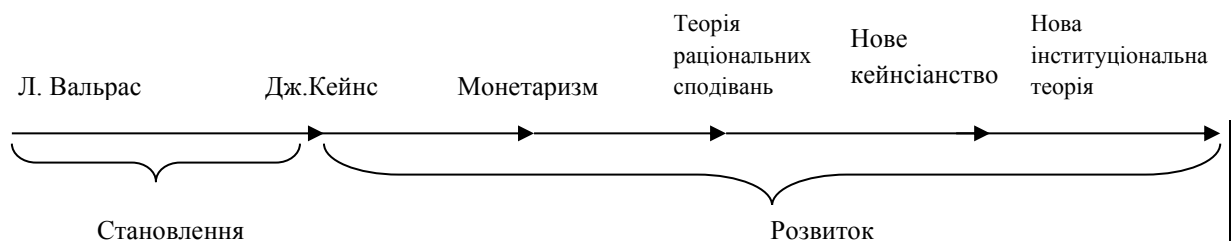

Рис.1.1. Історія макроекономічної науки

Основні етапи у історії науки характеризуються розвитком її інструментарію.

Під **науковим інструментарієм** розуміють основні ідеї (гіпотези), понятійний апарат науки, способи (прийоми) пізнання дійсності та логіка виведення тверджень, висновків та рекомендацій.

Основні ідеї, які характеризують різні етапи розвитку макроекономіки

Основні етапи	Деякі основні ідеї, що характеризують розвиток науки
Л.Вальрас (вальрасіанство)	Уявлення про загальну економічну

та вальрасіанська революція) - кінець XIX – початок XX ст.	рівновагу як результат узгодження різних ринків за рахунок досягнення співвідносних цін.
Дж. Кейнс (традиційне кейнсіанство та кейнсіанська революція) – 1930- 1960-ті роки	Акцент на аналізі нерівноважних станів економіки та визнання вирішальної ролі держави у регулюванні економіки в нерівноважних станах
Монетаризм (М.Фрідмен, К.Брунер, А.Мельцер) - 1960 – 1980 рр.	Уявлення про вирішальну роль грошової пропозиції у формуванні загальної рівноваги та необхідність дотримання відповідності між змінами грошей та реального випуску
Теорія раціональних сподівань (Р.Лукас, Р.Сарджент, В.Уоллес) – 1970-ті рр.	Пояснення загальної економічної рівноваги з врахуванням сподівань економічних суб'єктів , які прагнуть максимізувати власну корисність
Нові кейнсіанці – Дж.Акерлоф, Дж.Стігліц (1980-1990-ті роки)	Пояснення рівноваги як явища, що може досягатися без узгодження цін з огляду на їх (цін) жорсткість (нееластичність) та інші (альтернативні) способи такого узгодження
Нова інституціональна теорія (Дж.Бюкенен, Г.Таллок) в частині теорії суспільного вибору	Аналіз суспільно-політичних інститутів та правил поведінки при прийнятті необхідних макроекономічних рішень

2. ОБ'ЄКТ, ПРЕДМЕТ, ЗАВДАННЯ ТА ФУНКЦІЇ МАКРОЕКОНОМІКИ

Об'єкт	Об'єкт макроекономічної науки – національна економіка як ціле, або цілісність національної економіки.
Предмет	Предмет – властивість, риса досліджуваного об'єкту.
	Щодо формулювання предмету макроекономічної науки точки зору вчених дещо відрізняються, насамперед, в залежності від акцентів, які вони роблять при розгляді національної економіки як цілого.

	<p>За Савченко А.Г., предметом макроекономіки є механізм функціонування та розвитку національної економіки² (детальніше див.:).</p>
	<p>За Радіоною І.Ф., предметом макроекономіки є загальна економічна рівновага як умова цілісності національної економіки, особливості її (рівноваги) формування, наслідки її порушення.³</p>
	<p>Макроекономіка – наука про механізм функціонування та розвитку національної економіки, насамперед про умови формування загальної рівноваги, наслідки її порушення та засоби підтримання</p>
<p>Завдання макроекономічної науки</p>	<p>Макроекономічна наука має два основні завдання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) пояснити, як функціонує економіка як ціле: розкрити зміст об'єктивних законів її функціонування, певних закономірностей, що виявляються за конкретних умов та тенденцій змін, 2) сформулювати оціночні судження (визначити, що мало б бути) та рекомендації щодо правил доцільної (ефективної) поведінки в конкретних економічних умовах для урядів окремих країн, міжнародних інтеграційних об'єднань, окремих груп економічних суб'єктів тощо
<p>Позитивна та нормативна макроекономіка</p>	<p>Виконання першого завдання – дати пояснення економічним процесам та явищам на макрорівні економіки – відповідає позитивній макроекономічній науці.</p> <p>Виконання другого завдання – сформулювати оціночні судження та рекомендації – корелює з нормативною макроекономікою.</p>
<p>Прикладна роль</p>	<p>Реалізація нормативної функції дає підстави для висновку, що макроекономіка формує теоретичну основу економічної політики уряду, а значить потрібна президентам, прем'єрам, парламентарям, політичним лідерам. Очевидним є також те, що ця наука є важливою для громадянського суспільства (громадян, представників бізнесу та ін.).</p>

² Савченко А. Г. Макроекономіка: Підручник. - К.: КНЕУ, 2005. - с.19.

³ Радіонова І.Ф. Макроекономіка: теорія та політика: Підручник. - К.: Таксон, 2004. – с. 9-13.

3. МЕТОДОЛОГІЯ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ НАУКИ

<p>Методологія науки охоплює придатні для реалізації в процесі пізнання її функцій принципи, прийоми, способи дослідження та формулювання висновків (рекомендацій).</p>	
<p>Особливості</p>	<p>Особливостями методології макроекономіки є те, що ця наука:</p> <ul style="list-style-type: none"> - оперує агрегованими величинами (показниками), які характеризують або усю економіку в цілому, або її найважливіші сфери (сектори): валовий внутрішній продукт, курс національної валюти, торговий та платіжний баланс, ринок грошей тощо, - досліджує ті процеси та явища, природа яких може бути пояснена лише на загальнонаціональному рівні, тобто з позицій економіки як цілого: кризовий спад, загальний рівень цін, безробіття, дефіцит (профіцит) державного бюджету, державний борг тощо, - широко використовує модельний інструментарій для створення пояснюючих моделей функціонування економіки як цілого та моделей прийняття економічних рішень.
<p>Значення макроекономічних моделей</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Результатом застосування модельного інструментарію стає представлення основних макроекономічних зв'язків між ендогенними (пояснюваними) та екзогенними (за допомогою яких відбувається пояснення) величинами у вигляді: рівнянь, графіків, схем. 2. Макроекономічні моделі формують підстави для прийняття економічних рішень у тому випадку, коли рівняння та графіки є результатом розрахунків на основі конкретних статистичних даних. Тоді параметри рівнянь віддзеркалюють конкретні кількісні значення зв'язків макроекономічних процесів та явищ, а графіки ілюструють кількісні зміни залежних величин. 3. Обґрунтованість прийняття рішень залежить від точності уявлень про зв'язки макроекономічних змінних. З цією метою розробляють макроекономічні економетричні моделі.
<p>Економетричні моделі</p>	<p>Економетричні моделі – це функції, які описують кореляційно-регресивні та інші зв'язки між макроекономічними змінними і побудовані на статистичній інформації. Вони є досить поширеним інструментом аналізу, імітації та прогнозування макропроцесів. Відповідно вони є інструментом прийняття урядових рішень. Власне економетрична модель може охоплювати десятки, сотні, а іноді й тисячі рівнянь, що описують кількісні залежності багатьох змінних та імітують функціонування економіки.</p>

4. МОДЕЛЬ МАКРОЕКОНОМІЧНОГО КРУГООБІГУ РЕСУРСІВ, ПРОДУКТІВ, ДОХОДІВ ТА ВИТРАТ

В основу макроекономічного аналізу покладена **модель економічного кругообігу** (рис.1.4), яка є **пояснюючою**, тому допомагає зрозуміти, як функціонує економіка в цілому, які функціональні зв'язки існують між основними суб'єктами економіки, що діють на різних, однак взаємопов'язаних ринках, та формують єдиний ринковий механізм господарювання в масштабах усієї економіки.

Загальний підхід до аналізу національної економіки будь-якої країни передбачає виокремлення **секторів** відповідно до Системи національних рахунків (детально див. тему 2), а саме:

- сектору нефінансових корпорацій;
- сектору фінансових корпорацій (його разом із сектором нефінансових корпорацій спрощено називають підприємницьким сектором);
- сектор загального державного управління управління (спрощено його називають державним сектором);
- сектор домашніх господарств;
- сектор некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства (у спрощених моделях економічного кругообігу його, переважно, не враховують);
- сектор «інший світ», який є зовнішнім щодо національної економіки.

Певний спосіб об'єднання згаданих секторів формує основу для умовної **типології національної економіки** та розгляду її як:

- приватної закритої (з врахуванням сектору нефінансових та фінансових корпорацій та сектору домашніх господарств, але без врахування сектору загального державного управління та зовнішнього);
- змішаної закритої економіки (з врахуванням сектору сектору нефінансових та фінансових корпорацій, сектору домашніх господарств та загального державного управління, але без зовнішнього сектору);
- змішаної відкритої економіки (з урахуванням усіх секторів включно з зовнішнім)

Це дає підстави розглядати модель економічного кругообігу на різних рівнях абстрагування:

- 1) на рівні приватної закритої економіки, яка моделює чистий ринок, що функціонує без державного втручання,
- 2) на рівні змішаної закритої економіки, яка моделює поєднання ринкового та державного регулювання економічної діяльності,
- 3) на рівні змішаної відкритої економіки, яка моделює і зовнішні зв'язки національної економіки в межах сучасної глобальної економіки.

Агреговані ринки	Макроекономічний аналіз ринкового механізму національної економіки передбачає використання поняття агреговані ринки . Основними агрегованими ринками є ринок праці ,
------------------	--

	<p>товарів та послуг, грошовий, фінансовий. Модель економічного кругообігу є таким інструментом теоретичного пояснення, яка імітує й подає в узагальненому вигляді основні макроекономічні процеси та зв'язки. Тому на найвищому рівні узагальнення виокремлюють лише два ринки: ринок ресурсів та ринок продуктів (його також називають ринком товарів та послуг).</p>
Агреговані величини (показники)	<p>Макроекономічний аналіз національної економіки як цілого передбачає також використання агрегованих величин (показників). Такими, наприклад, є: «сукупний попит» та «сукупна пропозиція», що стосується всіх товарів та послуг на макrorівні, на протизагу «попиту» та «пропозиції» окремих товарів на мікрорівні.</p>

Особливості макроекономічного кругообігу за різних умов

<p>Макроекономічний кругообіг – це потік ресурсів і продуктів, урівноважений відповідним рухом доходів та витрат. Основний принцип побудови моделі макроекономічного кругообігу – доходи одних економічних суб'єктів є витратами інших, тому між ними досягається відповідність.</p>	
Приватна закрита економіка	<p>У приватній закритій економіці, яка розглядається як взаємодія підприємницького сектору та сектору домашніх господарств, для забезпечення рівноваги, або відповідності агрегованих макроекономічних величин повинна забезпечуватись тотожність:</p> $Y = C + S,$ <p>Економічний зміст моделі пояснюється так: доходи домашніх господарств (Y) розподіляються на споживання (C) та заощадження (S).</p>
Змішана закрита економіка	<p>У змішаній закритій економіці аналізується державний сектор, який у схемі макроекономічного кругообігу пов'язаний із іншими макроекономічними суб'єктами через чисті податки (T), державні закупівлі (G). Доходами держави виступають чисті податки (T). Державні витрати аналізуються у формі державних закупівель (G).</p>
Змішана відкрита економіка	<p>Змішана відкрита економіка віддзеркалює факт існування зв'язків національної економіки з зовнішнім світом, передусім, через:</p> <p>а) зовнішні торговельні зв'язки, які охоплюють імпорт (IM) та експорт (EX) товарів та послуг, б) міжнародні фінансові зв'язки, що охоплюють операції з отримання позик і надання кредитів, з купівлі-продажу реальних і фінансових активів.</p>

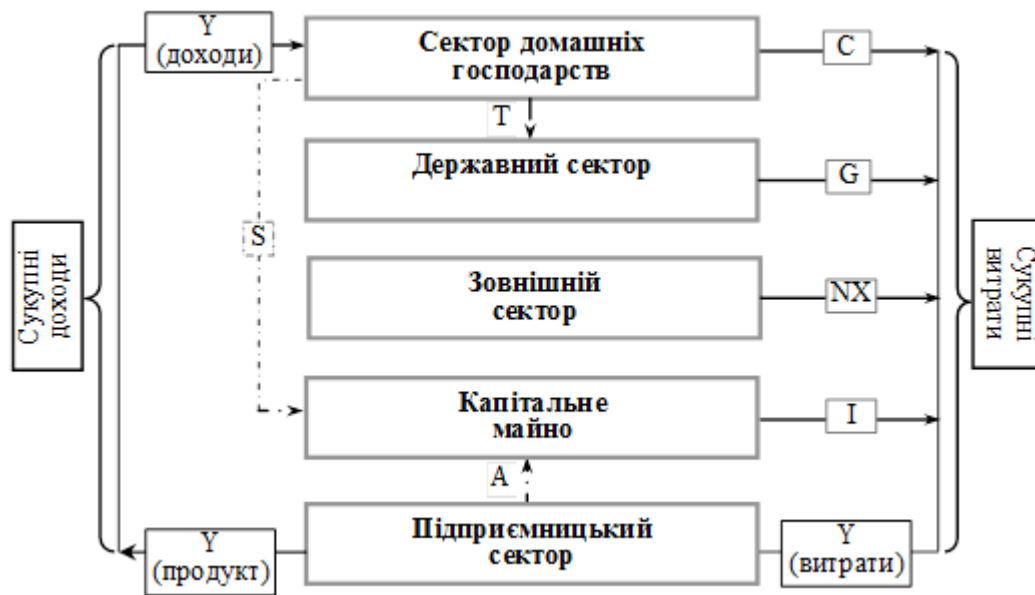

Рис. 1.3. Макроекономічний кругообіг у відкритій економіці з зовнішнім сектором, поданим у формі зовнішніх торговельних зв'язків (спрощена модель)

Основні пропорції (співвідношення) у змішаній відкритій економіці

Макроекономічний кругообіг у змішаній відкритій економіці як теоретична модель відображає загальну економічну рівновагу, умовами якої є пропорції (співвідношення), дотримання яких забезпечує неперервне функціонування економіки та демонструє її цілісність:

$$Y_{\text{доходи}} = Y_{\text{витрати}}$$

$$Y_{\text{витрати}} = C + I + G + NX,$$

C – приватне споживання (витрати домашніх господарств на споживання),

I – приватні інвестиції (інвестиційні витрати підприємств),

G – державні закупівлі (витрати держави),

NX – чистий експорт (витрати зовнішнього сектору).

$$C = Y_{\text{доходи}} - T - S$$

T – чисті податки, S – приватні заощадження.

$$T = G$$

державні закупівлі = чисті податки

$$NX = Ex - Im,$$

Ex – експорт; Im – імпорт.

$$I = A + I_{\text{net}}$$

– амортизаційні витрати на відновлення зношеного капіталу,

I_{net} – чисті приватні інвестиції – додаткові інвестиції, що перевищують амортизацію та які сформувались за рахунок перетворення приватних заощаджень (S):

$$S = I_{\text{net}}$$

$$Y_{\text{витрати}} = Y_{\text{продукт}} \text{ та } Y_{\text{продукт}} = Y_{\text{доходи}}$$

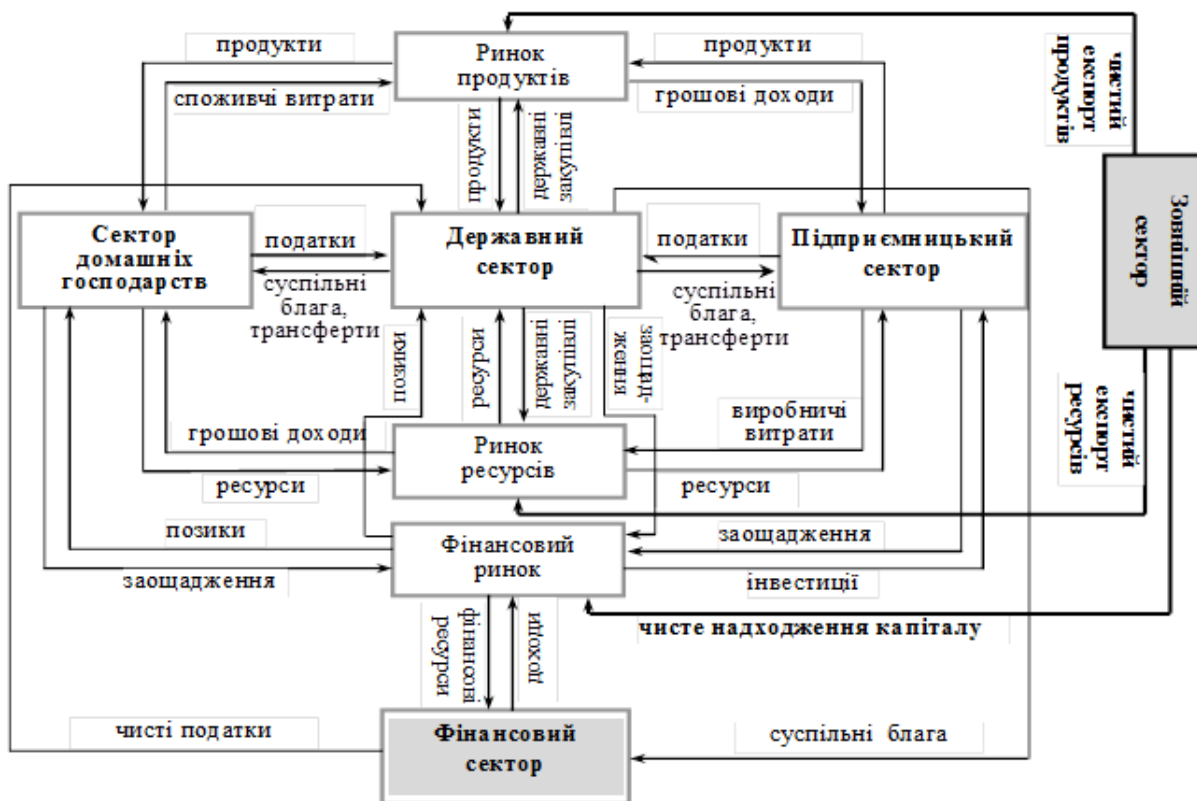

Рис. 1.4. Макроекономічний кругообіг у змішаній відкритій економіці із зовнішнім сектором, поданим у формі зовнішніх торговельних зв'язків та у формі міжнародних фінансових зв'язків (розширена модель)

Тема 2: МАКРОЕКОНОМІЧНІ ПОКАЗНИКИ В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНИХ РАХУНКІВ

1. *Сутність, методологічні принципи та основні категорії системи національних рахунків (СНР).*
2. *Валовий внутрішній продукт: економічний зміст та методи розрахунку.*
3. *Основні макроекономічні показники СНР: економічний зміст та методика обчислення.*
4. *Номінальний та реальний ВВП. Сутність дефлятора ВВП та індекса споживчих цін, їх порівняльна характеристика.*

1. СУТНІСТЬ, МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ТА ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНИХ РАХУНКІВ (СНР)

Система національних рахунків (СНР)

Для чого потрібна СНР?	<p>Оскільки кожна країна певним чином інтегрована в світову економіку, то для забезпечення міжнародних порівнянь необхідно застосовувати єдиний підхід до обчислення макроекономічних показників, що досягається за допомогою однакової для всіх країн міжнародної методології розрахунків (стандарту) – системи національних рахунків (СНР).</p> <p>СНР призначена для:</p> <ul style="list-style-type: none">• моніторингу розвитку економіки на різних рівнях агрегування: на рівні окремих економічних суб'єктів (інституційних одиниць), на рівні груп таких одиниць (інституційних секторів), або на рівні економіки вцілому,• макроекономічного аналізу з метою прийняття рішень та розробки макроекономічної політики,• забезпечення спів ставності (порівняльності) основних показників різних країн.
Ким розроблена СНР?	<p>СНР є розробкою ООН і рекомендується всім країнам для практичного використання.</p> <p>Остання версія СНР створена в 2008 році і є адаптованою версією СНР-1993. Перша версія СНР (перший стандарт) опублікована більше 60 років тому (в 1953 році).</p>
Визначення	<p>СНР – узгоджений на міжнародному рівні стандартний набір рекомендацій щодо розрахунків показників, які використовуються для опису та аналізу найбільш загальніших результатів і пропорцій національної економіки.</p>

Категорії СНР	СНР спирається на певну систему категорій , за допомогою яких здійснюється облік в масштабах національної економіки. Основні з них – інституційна одиниця, інституційний сектор, економічна операція, рахунок.	
Мета СНР	- реєстрація (облік) економічних потоків та запасів шляхом застосування уніфікованого набору правил ведення рахунків	
	Економічний потік – процес зміни результату, зокрема, зміни в активах на основі руху товару чи послуги за певний проміжок часу. Наприклад, виплата зарплати, сплата податків, операції по бартеру тощо.	Економічний запас – результат попередніх операцій та інших економічних потоків, який втілюється в наявних активах або зобов'язаннях у власності окремої одиниці, сектора чи економіки в цілому на певний момент часу. Наприклад, золото як резервний актив.

Основні методологічні принципи СНР

Принципи	Зміст
Принцип економічного кругообігу	- у процесі відтворення економіка перебуває в постійному кругообігу, який є безперервним потоком перетворень витрат у доходи.
Принцип економічної рівноваги	- в основі розрахунків лежить тотожність: сукупні витрати = сукупні доходи, тому вартість виробленого усією економікою продукту може оцінюватись як за доходами, так і за витратами
Принцип продуктивної діяльності	- продуктивною є будь-яка діяльність, що приносить дохід її суб'єктам, незалежно від сфери чи виду діяльності як у матеріальному (промисловість, сільське господарство, будівництво тощо), так і нематеріальному (транспорт, зв'язок, освіта, культура, охорона здоров'я тощо) виробництві
Принцип виключення подвійного рахівництва	При обчисленні показників результатів національного виробництва враховується вартість кінцевого продукту (кінцева вартість). Вартість проміжного продукту, що споживається в процесі створення кінцевого (проміжного споживання) при цьому не враховується.

Інституційні одиниці в СНР

<p>Інституційні одиниці – це економічні суб'єкти, які володіють активами, беруть на себе певні зобов'язання, здійснюють витрати та отримують доходи. Економіка країни - сукупність лише тих інституційних одиниць, які є резидентами даної країни.</p>	
Резидент	Нерезидент
<p>Інституційна одиниця вважається резидентом країни, якщо її економічні інтереси зосереджені на економічній території даної країни протягом тривалого часу (не менше ніж один рік)</p>	<p>Якщо економічні інтереси інституційної одиниці зосереджені на економічній території інших країн, то вона є нерезидентом даної країни</p>

Інституційні сектори в СНР

<p>Всі інституційні одиниці, які є резидентами країни, об'єднуються у п'ять інституційних секторів:</p> <ul style="list-style-type: none"> • нефінансові корпорації; • фінансові корпорації; • сектор загального державного управління; • домашні господарства; • некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства. <p>Інституційні одиниці, що є нерезидентами країни, які здійснюють економічну діяльність, пов'язану з резидентами, утворюють сектор «Інший світ» або зовнішньоекономічний сектор.</p>
--

Інституційний сектор	Інституційні одиниці сектору	Види підприємств та організації в межах інституційного сектору
<p>1. Сектор «Нефінансові корпорації» (НФК) (підприємницький сектор)</p>	<p>інституційні одиниці, які займаються виробництвом товарів і нефінансових послуг на ринкових засадах, тобто з метою їх продажу за цінами, що відшкодовують затрати на виробництва та дають прибуток</p>	<p>- приватні, державні та спільні підприємства, - асоціації підприємств, - торгові палати тощо</p>
<p>2. Сектор «Фінансові корпорації» (ФК) (фінансовий сектор)</p>	<p>інституційні одиниці, які займаються фінансовим посередництвом або допоміжною фінансовою діяльністю.</p>	<p>- НБУ, - комерційні банки, - страхові компанії, - фінансові структури, що надають послуги на комерційній основі.</p>

<p>3. Сектор загального державного управління (СЗДУ) (державний сектор)</p>	<p>інституційні одиниці, які крім виконання своїх політичних функцій і здійснення регуляторної діяльності в економіці надають також неринкові послуги для індивідуального чи колективного споживання та перерозподіляють доходи і багатство.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - органи державного управління усіх рівнів; - некомерційні бюджетні організації; - державні цільові та позабюджетні фонди.
<p>4. Сектор «Домашні господарства» (ДГ)</p>	<p>інституційні одиниці, що об'єднують фізичних осіб, основною функцією яких є споживання, а також некорпоративна підприємницька діяльність (домогосподарство може складатися з однієї особи).</p>	<ul style="list-style-type: none"> - дрібне промислове виробництво; - надання послуг у побутовому обслуговуванні, освіті, охороні здоров'я; - дрібні сільські господарства тощо.
<p>5. Сектор «Некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства» (НКО)</p>	<p>інституційні одиниці, створені окремими групами домашніх господарств для забезпечення їхніх політичних, релігійних і професійних інтересів, а також для надання соціально-культурних послуг</p>	<p>громадські та політичні організації, що діють на основі, насамперед, добровільних внесків домашніх господарств</p>
<p>6. Сектор «Інший світ» (зовнішній сектор)</p>	<p>інституційні одиниці, що є нерезидентами країни, які здійснюють економічну діяльність, пов'язану з резидентами</p>	<p>нерезиденти країни</p>

Операції в СНР

Інституційні одиниці перебувають між собою у певних відносинах, пов'язаних із виконанням різноманітних економічних дій. В СНР ці економічні дії називаються операціями.

Операції є або обміном економічних цінностей, або добровільним їх передаванням (трансфером) без відповідного еквівалента від однієї інституційної одиниці до іншої.

Усі операції в СНР поділяються на чотири групи:

I група	- операції з товарами та послугами (пов'язані з виробництвом, кінцевим і проміжним споживанням, формуванням основного капіталу, експортом та імпортом);
II група	- розподільчі операції (пов'язані з розподілом та перерозподілом доходів, у тому числі з формуванням заощаджень);
III група	- операції з фінансовими інструментами (пов'язані зі зміною фінансових активів і пасивів);
IV група	- інші операції.

Рахунки в СНР

У СНР облік операцій здійснюється за допомогою рахунків.

Рахунок – це балансова таблиця, яка складається з двох розділів:

- 1) ресурси, або зміна у зобов'язаннях, тобто в пасивах;
- 2) використання, або зміна в активах.

Всі рахунки можна класифікувати на окремі групи. В СНР розрізняють такі **групи національних рахунків:**

За масштабом діяльності	I	зведені або консолідовані національні рахунки, тобто рахунки для національної економіки в цілому;
	II	секторні та галузеві національні рахунки, тобто рахунки для окремих секторів або галузей національної економіки;
За сферою діяльності	III	національні рахунки внутрішньої економіки;
	IV	національні рахунки зовнішньої економіки.

Центральне місце в СНР посідають зведені (консолідовані) рахунки, які служать основним джерелом інформації про макроекономічні показники та співвідношення. Рахунок зазвичай починається з балансуєючої статті (ресурсів), яка одночасно є заключною статтею попереднього рахунку.

У внутрішній сфері діяльності рахунки поділяються на:

1) поточні рахунки, що відображають виробництво товарів та послуг, утворення доходу в процесі виробництва, розподіл та перерозподіл доходів, а також використання доходів на споживання та заощадження),

2) рахунки нагромадження, а саме: рахунок операцій з капіталом, фінансовий рахунок, рахунок змін в обсягах активів та рахунок переоцінки,

3) рахунки фінансового сектору, що віддзеркалюють баланс активів та пасивів

Побудова національних рахунків здійснюється двома методами: балансуванням та тотожністю.

За допомогою балансування рахунків обчислюються макроекономічні агрегати. Агрегати це макроекономічні показники, за допомогою яких можна вимірювати, здійснювати моніторинг, аналіз результатів функціонування економіки країни на макроекономічному рівні, характеризувати процеси відтворення та використовувати для міжкраїнових порівнянь.

2. ВАЛОВИЙ ВНУТРІШНІЙ ПРОДУКТ: ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ТА МЕТОДИ РОЗРАХУНКУ

Валовий внутрішній продукт

Позначення	<i>GDP</i> – Gross Domestic Product або ВВП або <i>Y</i>
Визначення	сукупна ринкова вартість всіх кінцевих товарів та послуг, виготовлених в країні впродовж певного проміжку часу, наприклад, за один рік (квартал, місяць)
Значення	- основний показник в оцінці загального стану національної економіки та її змін - ключовий показник при здійсненні міжнародних порівнянь - є базою для визначення інших макроекономічних показників
Принципи розрахунку	<p>1. ВВП визначається за трьома різними методами:</p> $\text{ВВП за доходами} = \text{ВВП за витратами} = \text{ВВП як валова додана вартість}$ <p>2. На основі валової доданої вартості (GVA) ВВП визначається без врахування проміжного споживання:</p> $Y = GVA$ <p>3. ВВП не враховує доходи від певних невиробничих операцій, наприклад, перепродажу речей, що були у користуванні, фінансових спекуляцій тощо.</p> <p>4. ВВП враховує частину неринкових доходів, наприклад, соціальні виплати з державного бюджету та неявних доходів (доходи домогосподарств від власного майна, частково - тіньові доходи тощо).</p>

Методи розрахунку ВВП

Метод	Структура ВВП
<p>1. Виробничий метод</p>	<p>ВВП обчислюється як сума валової доданої вартості (GVA), створеної всіма інституційними одиницями-резидентами у всіх галузях економіки + чисті податки на продукти (T_p):</p> $Y = \Sigma(V_{pr} - V_{ig}) + (AT_p - Sub_p)$ <p style="text-align: center;">або</p> $Y = \Sigma GVA + T_p$ <p>GVA – валова додана вартість окремих галузей; V_{pr} – випуск окремих галузей; V_{ig} – проміжне споживання (матеріальні витрати) окремих галузей; AT_p – податки на продукти; Sub_p – субсидії на продукти.</p> <p>Валова додана вартість (або вартість кінцевої продукції) – вартість товарів та послуг, які купуються для використання, а не для перепродажу чи подальшої обробки.</p> $GVA = \Sigma(V_{pr} - V_{ig})$ <p>Проміжне споживання (V_{ig}) відображає вартість товарів та послуг, використаних у процесі виробництва (за винятком основних засобів, використання яких враховується як споживання основного капіталу, або амортизація).</p> <p>Податки на продукти (AT_p) - сукупні податкові надходження до державного чи місцевих бюджетів, що стягуються при споживанні товарів та послуг (ПДВ, акцизи, мито та ін.).</p> <p>Субсидії на продукти (Sub_p) – це відшкодування з державного та місцевих бюджетів підприємствам для покриття їх поточних збитків, поліпшення фінансового становища.</p> <p>Чисті податки на продукти (T_p) – відображають обсяг надходжень від податків на продукти за мінусом обсягу наданих субсидій на продукти.</p> $T_p = AT_p - Sub_p$

<p>2. Метод кінцевого використання або за категоріями кінцевого використання або розрахунок ВВП за категоріями витрат</p>	<p>ВВП визначається:</p> <ul style="list-style-type: none"> - як сума витрат всіх економічних агентів, що діють в економіці або - як сума окремих видів кінцевих споживчих витрат всіх товарів та послуг, спожитих економічними суб'єктами $Y = C + I + G + NX$ <p><i>C</i> – приватне споживання; <i>I</i> – валові приватні інвестиції; <i>G</i> – державні закупівлі товарів та послуг; <i>NX</i> – чистий експорт.</p> <p>Приватне споживання (C) - витрати на споживання всіх суб'єктів приватного сектору національної економіки, переважно домашніх господарств, а також некомерційних організацій, що їх обслуговують, а саме:</p> <ul style="list-style-type: none"> - на товари поточного споживання (продовольчі товари, одяг, взуття тощо), - на товари тривалого користування (меблі, побутова техніка, транспортні засоби тощо), - послуги (житлово-комунальні, юридичні, медичні, освітні тощо); <p>Валові приватні інвестиції (I) – охоплюють внутрішні інвестиційні витрати економічних суб'єктів, що фінансуються приватними компаніями - резидентами всередині країни та охоплюють валове нагромадження: будівництво будинків і споруд, придбання обладнання, машин, механізмів, нових технологій, амортизацію (відновлення зношеного капіталу) тощо.</p> $I = I_{net} + A$ <p><i>I_{net}</i> – чисті приватні інвестиції; <i>A</i> – амортизаційні витрати.</p> <p>Чисті приватні інвестиції (I_{net}) – це показник чистого приросту обсягу нагромадженого капіталу, який визначається як сума усіх нових внутрішніх інвестицій поточного року.</p> <p>Амортизаційні витрати (A) – це відновлювальні інвестиції. Фактично вони є частиною інвестиційних</p>
---	---

витрат минулих років, здійснених на придбання основних засобів. Відповідно до визначених законодавством норм ці витрати розподіляються рівномірно по роках використання основних засобів. Чим довший термін використовуються основні засоби, тим більша сума амортизаційних витрат накопичується.

Державні закупівлі товарів та послуг (G) охоплюють усі державні витрати (уряду, місцевих органів влади) як на закупівлю споживчих, так і інвестиційних товарів:

$$G = C_g + I_g$$

C_g - державне споживання,
 I_g - державне інвестування.

Державне споживання (кінцеві споживчі витрати сектору загального державного управління на закупівлю споживчих товарів та послуг на утримання органів державного управління, армії, міліції, освіти, науки, тощо), **Державне інвестування** (інвестиційні витрати сектору загального державного управління на закупівлю зброї, на будівництво доріг, службових будинків, офісної техніки тощо).

Державні витрати (G_{exp}) або інакше **витрати бюджету**.

$$G_{exp} = G + TR + G_{debt}$$

TR – трансфертні платежі,
 G_{debt} - видатки з обслуговування державного боргу .

Трансфертні платежі (TR) – видатки державного бюджету, спрямовані на виплату внутрішніх поточних трансфертів на соціальні цілі (пенсії, стипендії, різні соціальні виплати тощо).

Видатки з обслуговування державного боргу (G_{debt}) – це процентні платежі за використання позик, отриманих урядом країни.

Чистий експорт товарів та послуг (NX) - розраховується як різниця між експортом та імпортом товарів та послуг:

$$NX = EX - IM$$

	<p><i>EX</i> - витрати іноземних економічних суб'єктів на закупівлю вітчизняних товарів та послуг, що вивозяться з країни, <i>IM</i> - витрати національних економічних суб'єктів на закупівлю іноземних товарів та послуг, що ввозяться в країну.</p>
<p>3) Розподільчий метод або розрахунок ВВП за категоріями доходу (розподіл доданої вартості між працею у формі оплати праці (<i>W</i>), капіталом у формі валового прибутку (<i>PR_{gr}</i>) та змішаного доходу (<i>INC_{mix}</i>), державою у формі податків на виробництво та імпорт (<i>T_{pr/im}</i>) за винятком субсидій, врахованих при оцінці випуску (<i>Sub_{pr/im}</i>)</p>	<p>ВВП – це сума внутрішніх первинних доходів, створених суб'єктами економіки країни за рік:</p> $Y = GVA = W + GPr + T_{pr/im}$ <p>або</p> $Y = W + (PR_{gr} + INC_{mix}) + (AT_{pr/im} - Sub_{pr/im})$ <p><i>W</i> - оплата праці найманих працівників; <i>INC_{mix}</i> - змішаний дохід; <i>GPr</i> - загальні прибуткові доходи від капіталу; <i>PR_{gr}</i> - валовий прибуток; <i>T_{pr/im}</i> - чисті податки на виробництво та імпорт; <i>AT_{pr/im}</i> - сукупні податки на виробництво та імпорт; <i>Sub_{pr/im}</i> - субсидії на виробництво та імпорт.</p> <p>Оплата праці найманих працівників (<i>W</i>) – включає суму нарахованої заробітної плати усіма економічними суб'єктами та суму соціальних відрахувань до пенсійного та інших соціальних фондів.</p> <p>Загальні прибуткові доходи від капіталу (<i>GPr</i>) - сума валового прибутку корпорацій (<i>PR_{gr}</i>) та змішаного доходу (<i>INC_{mix}</i>):</p> $GPr = PR_{gr} + INC_{mix}$ <p>Валовий прибуток (<i>PR_{gr}</i>) - це прибуток підприємств (корпорацій та ін.), отриманий в результаті процесу виробництва, до виключення процентів або інших доходів від власності, які належать до виплати по фінансових та інших матеріальних невірбовлених активах, необхідних для здійснення виробництва</p> $\text{Валовий прибуток} = \text{Податок на прибуток} + \text{Дивіденди акціонерам} + \text{Нерозподілений прибуток}$

	<p>Змішаний дохід (INC_{mix}) - це дохід некорпоративних підприємств (сектор домашніх господарств), де їх члени можуть здійснювати неоплачувані трудові витрати, до складу яких входять винагороди за роботу і котрі неможливо відокремити від доходу (прибутку) власника або підприємця.</p> <p>Чисті податки на виробництво та імпорт ($T_{pr/im}$) – різниця між сукупними надходженнями від податків на виробництво та імпорт ($AT_{pr/im}$) та наданими субсидіями на виробництво та імпорт ($Sub_{pr/im}$).</p> $T_{pr/im} = AT_{pr/im} - Sub_{pr/im}$ <p>Податки на виробництво та імпорт (AT_p) - сукупні податкові надходження до державного чи місцевих бюджетів, що стягуються при виробництві, споживанні та імпорту товарів та послуг, а саме:</p> <ul style="list-style-type: none"> - податки на продукти (ПДВ, акцизи, мито), - інші податкові платежі (податок на землю, сплата за ліцензії тощо) <p>Субсидії на виробництво та імпорт (Sub_p) – це відшкодування з державного чи місцевих бюджетів підприємствам для покриття їх поточних збитків, поліпшення фінансового становища. Вони включають:</p> <ul style="list-style-type: none"> - субсидії на продукти - інші субсидії, пов'язані з виробництвом.
--	---

3. ОСНОВНІ МАКРОЕКОНОМІЧНІ ПОКАЗНИКИ СНР: ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ТА МЕТОДИКА ОБЧИСЛЕННЯ

Основні макроекономічні показники СНР

Система національних рахунків передбачає застосування наступних макроекономічних показників, які характеризують результати економічної діяльності країни, зокрема України.		
Показник	Визначення	Структура
Випуск	сукупна ринкова вартість всіх товарів та послуг , вироблених всіма підприємствами в усіх галузях економіки за певний	Випуск включає: 1) валову додану вартість (GVA) , або вартість кінцевої продукції–товари і послуги, які купуються для використання, а не для перепродажу чи подальшої обробки 2) вартість проміжного споживання

	<p>проміжок часу, тобто за один рік (квартал, місяць)</p>	<p>(V_{ig}), що відображає вартість товарів та послуг, використаних у процесі виробництва (за винятком основних засобів, використання яких враховується як споживання основного капіталу або амортизації (A)).</p>
	$\text{Випуск} = \text{Валова додана вартість} + \text{Проміжне споживання}$	
<p>2. Валовий внутрішній продукт <i>GDP</i> або <i>Y</i></p>	<p>сукупна ринкова вартість всіх кінцевих товарів та послуг, виготовлених в країні впродовж певного проміжку часу, тобто за один рік (квартал, місяць)</p>	<p>ВВП включає тільки вартість кінцевої продукції або валову додану вартість (GVA), з урахуванням амортизації (A).</p>
<p>Валовий національний дохід <i>GNI</i></p>	<p>з урахуванням доходів від зовнішнь-економічної діяльності країни</p>	<p>Валовий національний дохід включає:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) суму внутрішніх первинних доходів (тобто ВВП); 2) чисті зовнішні первинні доходів (сальдо). $GNI = Y + NI_f$ <p>або</p> $GNI = (W + GPr + T_{pr/im}) + NI_f$ <p>Y – ВВП країни; NI_f – чисті первинні доходи зовнішні; W - оплата праці найманих працівників; INC_{mix} - змішаний дохід; GPr - загальні прибуткові доходи від капіталу.</p> <p>Первинні доходи (INC) – це доходи економічних суб'єктів, отримані ними в результаті первинного розподілу між ними створеної доданої вартості. Як у резидентів, так і нерезидентів країни можуть включати:</p> <ul style="list-style-type: none"> • оплату праці найманих працівників;

		<ul style="list-style-type: none"> • валовий прибуток; • змішаний дохід; • чисті податки на виробництво та імпорт. <p>Однією зі складових змішаного доходу також є доходи від власності, що складаються з інвестиційних доходів, які отримують власники фінансових активів як від резидентів, так і від нерезидентів, та ренти, яку отримують власники природних ресурсів, надаючи їх в оренду іншим секторам.</p> <p>Чисті первинні доходи зовнішні (NI_f) - це сальдо (різниця) між первинними доходами, отриманими резидентами країни за кордоном та ввезеними в країну, та первинними доходами, отриманими нерезидентами (іноземцями) в середині країни та вивезені ними за кордон.</p> $NI_f = INC_{rez} - INC_{for}$ <p>INC_{rez} – первинні зовнішні доходи резидентів; INC_{for} – первинні зовнішні доходи нерезидентів.</p>
<p>4. Валовий національний наявний дохід</p> <p>$GNDI$</p>	<p>- весь дохід країни, як зароблений, так і отриманий від зовнішнього світу</p>	<p>Валовий національний наявний дохід включає:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) сума внутрішніх та зовнішніх первинних доходів (тобто ВВП на чисті первинні зовнішні доходи); 2) сальдо зовнішніх поточних трансфертів – вторинних (перерозподільчих) доходів. $GNDI = GNI + NTR_f$ <p>GNI – валовий національний дохід; NTR_f – чисті поточні трансферти зовнішні.</p> <p>Поточні трансферти (TR) – це доходи економічних суб'єктів, отримані ними в результаті перерозподілу створеної доданої вартості через державний бюджет чи приватні фонди. Як у резидентів, так і у нерезидентів країни поточні трансферти можуть включати:</p> <ul style="list-style-type: none"> • поточні податки на доходи, майно; • соціальні виплати;

		<p>• інші поточні трансферти, отримані з-за кордону.</p> <p>Чисті поточні трансферти зовнішні (NTR_f) - це різниця (сальдо) між поточними трансфертами, отриманими резидентами країни за кордоном та ввезеними в країну, та поточними трансфертами, отриманими нерезидентами (іноземцями) в середині країни та вивезені ними за кордон.</p> $NTR_f = TR_{res} - TR_{for}$ <p>TR_{res} – поточні трансферти, одержані національною економікою від інших країн; TR_{for} – поточні трансферти, виплачені національною економікою іншим іноземним країнам.</p>
	<p>- найбільш повний показник на рівні національної економіки (весь дохід, як зароблений, так і отриманий від сектору «Інший світ»), з урахуванням доходів від зовнішньоекономічної діяльності та їх перерозподілу у формі зовнішніх поточних трансфертів у грошовій і натуральній формах;</p> <p>- переважна частина цього доходу спрямовується на споживання (C_N), інша – на заощадження (S_N):</p>	$GNDI = S_N + C_N$ <p>S_N – національні заощадження; C_N – кінцеве споживання на рівні національної економіки загалом. Обсяг національних заощаджень можна обчислити як:</p> $S_N = GNDI - C_N$
<p>5. Чистий внутрішній продукт NDP</p>	<p>Y – ВВП; A – амортизація (або споживання основного капіталу).</p>	$NDP = GDP - A$ <p>або</p> $NDP = Y - A$

4. НОМІНАЛЬНИЙ ТА РЕАЛЬНИЙ ВВП. СУТНІСТЬ ДЕФЛЯТОРА ВВП ТА ІНДЕКСА СПОЖИВЧИХ ЦІН, ЇХ ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА.

Номінальний та реальний ВВП

Для проведення дослідження динаміки зміни ВВП використовують номінальні та реальні показники.	
Показник	Економічний зміст
Номінальний ВВП Y^n	- показник загального обсягу виробництва, який обчислюється в поточних цінах, тобто в середніх фактичних цінах даного року, який аналізується, - обчислюється органами статистики на основі поданої інформації від економічних агентів.
Реальний ВВП Y^r	- показник загального обсягу виробництва, який обчислюється в постійних (порівнюваних) цінах, тобто в цінах року, який приймається за базу. Реальний показник не враховує зміну рівня цін, тобто є скоригованим відносно їх зростання/скорочення, - є похідним та обчислюється на основі ВВП номінального шляхом перерахунку.
Перерахунок номінальних величин у реальні здійснюється у формі: дефлювання або інфлювання.	
Дефлювання перетворення номінальних показників у реальні за допомогою індексів цін, які відображують зростання фактичних цін порівняно з цінами базового року.	Інфлювання перетворення номінальних показників у реальні за допомогою індексів цін, які відображують зниження фактичних цін порівняно з цінами базового року.
Зв'язок між номінальним та реальним показником ВВП можна зобразити формулою:	
$Y_t^r = \frac{Y_t^n}{P_t}$	
Y_t^r - реальний ВВП; Y_t^n – номінальний ВВП; P_t - індекс-дефлятор ВВП (індекс цін року t).	

Індекси цін

Сутність	Індекси цін – показники зміни загального рівня цін в національній економіці, для розрахунку яких можуть використовуватись, принаймні, два підходи, а саме: розраховуватись індекс-дефлятор ВВП або індекс споживчих цін (детально про це далі)
----------	---

У практиці макроекономічного аналізу динаміки показників розрізняють різні часові періоди (рік, квартал, місяць):

Поточний період (t) – рік (період), що триває, або останній рік, що використовується для аналізу, та за яким визначено значення показника.

Базовий період (t_0) – будь-який минувший рік (період), що обирається при розрахунках за базу для порівняння з ним значення показника у поточному році.

Як базовий для порівняння може бути також обраний попередній рік (період) ($t-1$).

Види індексів цін	В практиці користуються різними індексами цін, серед яких основними є: - індекс-дефлятор ВВП (індекс цін) (P), - індекс споживчих цін (CPI), - індекс цін виробників промислової продукції та ін.
-------------------	--

Порівняльна характеристика індекса-дефлятора ВВП та індекса споживчих цін

Індекс-дефлятор ВВП - P	Індекс споживчих цін - CPI
<ul style="list-style-type: none"> - відображає зміну цін на всю сукупність товарів та послуг, що входять до складу ВВП, - більше пристосований порівняно з індексом споживчих цін для вимірювання загального рівня цін, - ширший, тому що враховує не тільки ціни споживчих товарів та послуг, а й ціни інвестиційних товарів, товарів, які купує держава, а також товарів та послуг, що купуються і продаються на світовому ринку 	<ul style="list-style-type: none"> - відображає зміну цін тільки на ті товари, що входять до складу споживчого кошика, - відображає співвідношення між сукупною ціною фіксованого набору споживчих товарів та послуг (споживчого кошика) в поточному і базовому роках.
<ul style="list-style-type: none"> - характеризує зміну вартості ВВП в поточному періоді порівняно з базовим, за умови, що рівень та структура виробництва не змінилися: $P_t = \frac{\sum p_1 q_1}{\sum p_0 q_1} = \frac{Y_t^n}{Y_t^r}$ <p>p_1, p_0 – ціни відповідно поточного і базового періоду; q_1 – обсяг виробництва поточного періоду.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - показує, як змінюються ціни за два періоди, що порівнюються, якщо структура виробленого ВВП залишається незмінною (розраховується для фіксованого “кошика” товарів): $P^c_t = \frac{\sum p_1 q_0}{\sum p_0 q_0}$ <p>p_1, p_0 – ціни відповідно поточного і базового періоду; q_0 – обсяг виробництва базового періоду.</p>

<ul style="list-style-type: none"> - недооцінює зростання загального рівня цін, оскільки на цей індекс впливають структурні зрушення, які компенсують підвищення цін на окремі товари, - урахуває лише ціни на вітчизняні товари і послуги 	<ul style="list-style-type: none"> - до споживчого кошика входять імпортні товари, тому в індексі споживчих цін знаходить відображення зміна цін і на імпортні товари
<p>Індекси цін, що обчислюються на базі незмінного кошика товарів та послуг, називаються індексами Ласпейреса, а індекси цін, які спираються на змінний кошик, – індексами Пааше.</p>	
<p>P є індексом Пааше</p>	<p>CPI є індексом Ласпейреса</p>

Основні показники макроекономічного аналізу

<p>Слід звернути увагу на показники, які застосовуються при макроекономічному аналізі, а саме:</p>		
<p>Індекс зростання реального ВВП</p> $I_t^Y = Y_t^r / Y_{t-1}^r$	<p>Приріст реального ВВП</p> $\Delta Y_t^r = Y_t^r - Y_{t-1}^r$	<p>ВВП на душу населення</p> $Y_{per\ cap\ t} = Y_t^r / Pop_t$ <p><i>Pop_t</i> - чисельність населення в році t.</p>

РОЗДІЛ II АГРЕГОВАНІ РИНКИ

Тема 3: РИНОК ПРАЦІ

1. Зайнятість та безробіття: сутність, види та показники.
2. Природне безробіття: економічний зміст та методи вимірювання.
3. Розрив ВВП в умовах циклічного безробіття. Закон Оукена: економічний зміст та математична формалізація.
4. Неокласична та кейнсіанська моделі ринку праці: умови функціонування та механізм урівноваження.

1. ЗАЙНЯТІСТЬ ТА БЕЗРОБІТТЯ: СУТНІСТЬ, ВИДИ ТА ПОКАЗНИКИ

Ринок праці як агрегований ринок в національній економіці

має такі особливості:
<ul style="list-style-type: none"> • є одним з трьох основних агрегованих ринків поряд з ринком товарів і послуг та грошовим ринком та взаємодіє з ними • є ринком, на якому купується й продається особливий товар - «робоча сила», а джерелом робочої сили є доросле населення країни, • формується внаслідок взаємодії: <ul style="list-style-type: none"> - попиту на робочу силу (L^D), проявом якого є кількість робочих місць, - пропозиції робочої сили (L^S), яка проявляє наявність людей різних спеціальностей та кваліфікацій, що бажають працювати, - та встановлення рівноважної ціни ринку – заробітної плати (W).

Доросле населення країни, що охоплює економічно активне та економічно неактивне населення

<p>Економічно активне населення країни, або робоча сила</p> <p style="text-align: center;">$L = Emp + U$</p>	<p>Зайняте населення (Emp):</p> <ul style="list-style-type: none"> - зайняті - особи у віці 15-70 років, які зайняті економічною діяльністю, що приносить дохід, - зайняті (з українською статистикою) - особи, які відпрацювали протягом тижня хоча б одну годину (в особистому 	<p>Безробітні (U)</p> <p>за визначенням МОП:</p> <ul style="list-style-type: none"> - особи у віці 15-70 років як зареєстровані, так і не зареєстровані в державній службі зайнятості, що одночасно відповідають трьом умовам: 1) не мали роботи (прибуткового заняття); 2) протягом останніх
--	--	--

	селянському господарстві – не менше 30 годин) незалежно від того, чи була це постійна, тимчасова, сезонна, випадкова, або інша робота.	чотирьох тижнів шукали роботу або намагалися організувати власну справу; 3) впродовж двох тижнів були готові приступити до роботи, тобто почати працювати за плату як найманий працівник або на власному підприємстві
Економічно неактивне (пасивне) населення, або особи поза робочою силою - особи у віці 15-70 років, які не можуть бути класифіковані як «зайняті» або «безробітні»	1) учні та студенти, 2) пенсіонери; 3) особи, які зайняті в домашньому господарстві, вихованням дітей та доглядом за хворими; 4) особи, які зневірилися знайти роботу; 5) інші особи, які не мали необхідності у працевлаштуванні, 6) ті, що шукають роботу, але не готові приступити до неї найближчим часом.	

Відності показники ринку праці

Рівень зайнятості (%)	– визначається як відсоткова частка кількості зайнятого населення у віці 15-70 років (доросле населення) до всього населення зазначеного віку: $emp = \frac{Emp}{Pop_{gr}} \cdot 100\%$ emp – рівень зайнятості (у %), Emp – кількість зайнятих, Pop _{gr} – доросле населення у віці 15-70 років.
Рівень участі в робочій силі (%)	– відображає відсоток робочої сили у чисельності дорослого населення: $k = \frac{L}{Pop_{gr}} \cdot 100\%$ k — рівень участі в робочій силі (у %), L – робоча сила, Pop _{gr} – доросле населення у віці 15-70 років.

<p>Рівень безробіття (за методологією МОП) (%)</p>	<p>– визначається як відношення чисельності безробітних віком 15–70 років до робочої сили (економічно активного населення) відповідного віку:</p> $u = \frac{U}{L} \times 100\%$ <p>u — рівень безробіття (у %); U — кількість безробітних; L — кількість робочої сили.</p>
--	---

Повна та неповна зайнятість

<p>Різні стани економіки, що визначається станом ринку праці, характеризується категоріями «повна зайнятість», «неповна зайнятість»</p>	
<p>Повна зайнятість:</p>	<p>Неповна зайнятість:</p>
<p>- стан рівноваги на ринку праці:</p> $L^D = L^S$ <p>- фактичне безробіття дорівнює природному:</p> $u = u_n$ $(u_c = 0)$ <p>- всі наявні трудові ресурси використано,</p> <p>- економіка перебуває на межі виробничих можливостей,</p> <p>- фактичний реальний ВВП досягає потенційного рівня: ВВП факт. макс. = ВВП потенц. або $Y = Y_p$ Y_p - потенційний ВВП, що створюються за повного використання ресурсів.</p>	<p>- відсутня рівновага на ринку праці (попит менший за пропозицію):</p> $L^D < L^S$ <p>- фактичне безробіття більше природного:</p> $u > u_n$ <p>- з'являється циклічне безробіття:</p> $u_c = u - u_n$ $U_c = L^S - L^D$ <p>- u_c існує і зростає при спаді (економічній кризі) та скорочується при економічному піднесенні,</p> <p>- ВВП фактичний є меншим, ніж ВВП потенційний:</p> $Y < Y_p$

Види безробіття

Розрізняють такі види безробіття : природне, фрикційне, структурне та циклічне.	
Природне безробіття	
<p>u_n - рівень безробіття, який природним (необхідним) для будь-якої економіки, - забезпечується в умовах рівноваги на ринку праці, коли кількість звільнених дорівнює кількості осіб, що знаходять роботу:</p> <p>- слугує індикатором стану повної зайнятості та не передбає державного втручання в функціонування ринку праці.</p> <p>За поясненням Мілтона Фрідмана,</p> $u_n = u_{fr} + u_{str}$	
Циклічне безробіття	
<p>u_c – рівень безробіття, яке з'являється в умовах економічного спаду та скорочується при економічному піднесенні,</p> <p>- є наслідком нерівноваги на ринку праці, коли $L^S > L^D$,</p> $u_c = u - u_n$ <p>- вимагає державного втручання з метою подолання невідповідності між попитом та пропозицією праці.</p>	
Фрикційне безробіття	Структурне безробіття
<p>u_{fr} - рівень безробіття, що пов'язане з добровільною зміною місця роботи, (наприклад, з метою кращого працевлаштування)</p>	<p>u_{str} - рівень безробіття, що пов'язане зі зміною структури ринку праці, коли між попитом і пропозицією робочої сили виникає невідповідність за професіями, кваліфікацією, територіальним розташуванням робочої сили .</p>

2. ПРИРОДНЕ БЕЗРОБІТТЯ: МЕТОДИ ВИМІРЮВАННЯ

Методи вимірювання природного безробіття

<p>На кількісні значення природного безробіття впливають такі чинники:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) схильність до трудової діяльності, яка значною мірою залежить від загального рівня добробуту й рівня соціальної захищеності населення у разі втрати роботи, 2) інтенсивність (швидкість) технологічних змін, 3) зміни демографічної (вікової) структури населення.
<p>Існують різні підходи й, відповідно, різні методи вимірювання природного безробіття (u_n):</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) підхід на основі визначення середньорічного рівня фактичного безробіття за тривалий період (фактичні щорічні показники демонструють циклічні коливання навколо певного середнього рівня, який відповідає довготривалому тренду). <p>Отже, (u_n) є довгостроковим, рівноважним.</p>

2) підхід, що враховує зв'язок безробіття та інфляції та передбачає застосування показника NAIRU. В основі вимірювання припущення: природним є рівень безробіття, що не прискорює інфляцію (за умови, коли фактичне безробіття (u) = природному (u_n): $u = u_n$, фактичний темп інфляції (π) збігається з очікуваним (π^e): $\pi = \pi^e$)

3) підхід, що ґрунтується на ідеї перебування ринку праці в стані рівноваги, коли кількість людей, що втратили роботу, дорівнюють кількості тих, що її знайшли.

Формули для розрахунку:

$$u_n = l / (l + v)$$

l - коефіцієнт звільнення

v - коефіцієнт працевлаштування

$$l = Emp_u / Emp$$

Emp_u – кількість звільнених у складі зайнятих

Emp – кількість зайнятих

$$v = U_{emp} / U$$

U_{emp} - кількість працевлаштованих безробітних

U - кількість безробітних

3. Розрив ВВП в умовах циклічного безробіття.

ЗАКОН ОУКЕНА: ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ТА МАТЕМАТИЧНА ФОРМАЛІЗАЦІЯ

Потенційний ВВП та розрив ВВП в умовах циклічного безробіття

Потенційний ВВП	<p>Потенційний ВВП (Y_p) - обсяг реального ВВП, який може бути вироблений економікою країни за повного використання наявних виробничих ресурсів.</p> <p>Такий стан можливий в умовах повної повної зайнятості, коли фактичний рівень безробіття u = природному рівню безробіття u_n, а циклічне безробіття u_c відсутнє.</p> <p>Отже, існування безробіття лише на рівні природного дозволяє економіці виробляти потенційний ВВП.</p>
Розрив ВВП в умовах циклічного безробіття	<p>В умовах циклічного безробіття фактичний ВВП відхиляється від потенційного ВВП.</p> <p>Розрив ВВП в умовах циклічного безробіття – це обсяг недовиробленого потенційного ВВП внаслідок циклічного безробіття. Його величина відображає розрив між фактичним та потенційним ВВП в умовах існування циклічного безробіття.</p>

	<p>Розрив ВВП обчислюється як різниця між обсягами потенційного та фактичного ВВП:</p> $\Delta Y = Y_p - Y$ <p>ΔY - розрив ВВП в умовах циклічного безробіття; Y - фактичний реальний ВВП; Y_p - потенційний ВВП.</p>
Закон Оукена	<p>Вплив циклічного безробіття на потенційний ВВП відображає закон Оукена.</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin: 10px 0;"> <p>Закон Оукена: якщо фактичне безробіття перевищує природний рівень ($u > u_n$) на 1 відсотковий пункт, то економіка недовиробляє Δu % від обсягу потенційного ВВП (Y_p).</p> </div>
Розрив ВВП у % (відсоток відставання фактичного ВВП від потенційного ВВП)	<p>На основі закону Оукена можна визначити розрив ВВП у %, тобто відсоток відставання фактичного ВВП від потенційного ВВП (або):</p> $\Delta u = \beta \cdot (u - u_n),$ <p>Δu - відсоток відставання фактичного ВВП від потенційного; β - коефіцієнт Оукена, який показує, чутливість розриву ВВП (фактичний ВВП < потенційного ВВП) до перевищення фактичного рівня безробіття над його природним рівнем на 1 відсотковий пункт. u - фактичний рівень безробіття; u_n - рівень природного безробіття; $(u - u_n)$ - рівень циклічного безробіття (u_c).</p>
Обчислення потенційного ВВП	<p>Обчислення відсоткового значення розриву ВВП в умовах циклічного безробіття відповідно до закону Оукена дає можливість визначити обсяг потенційного ВВП країни:</p> $Y_p = \frac{Y}{100 - \Delta u} \cdot 100\%$ <p>Y_p - потенційний ВВП; Y - фактичний реальний ВВП; Δu - відсоток відставання фактичного реального ВВП від потенційного ВВП, або розрив ВВП у %; $(100 - \Delta u)$ - частка (відсоток) фактичного реального ВВП у потенційному ВВП.</p>
<p>Закон Оукена використовується і у разі визначення залежності динаміки ВВП від динаміки безробіття:</p>	

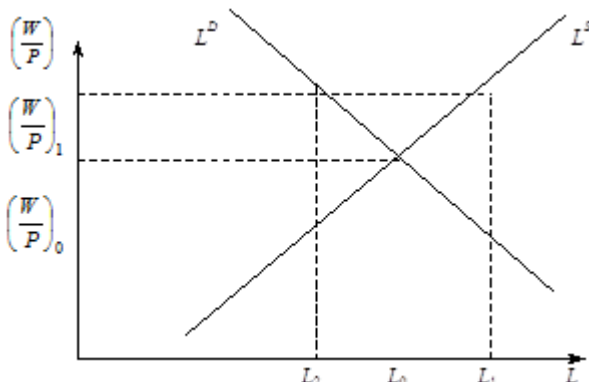
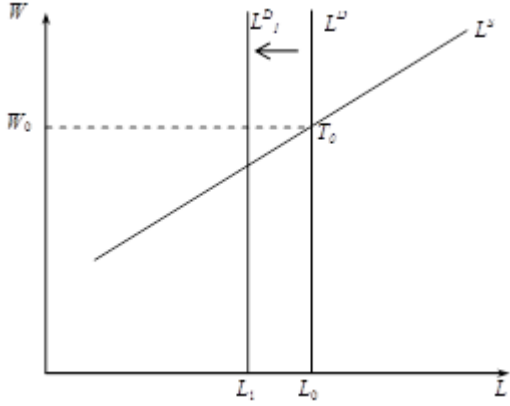
$\Delta Y_t^{\%} = \Delta Y_p^{\%} - \beta(u_t - u_{t-1}),$	
$\Delta Y_t^{\%}$ – зміна фактичного ВВП у періоді t (у %);	
$\Delta Y_p^{\%}$ – зміна потенційного ВВП у періоді t (у %);	
u_t, u_{t-1} – фактичний рівень безробіття відповідно у періодах t і $t-1$.	

Макроекономічні та макросоціальні наслідки циклічного безробіття

Макроекономічні наслідки	Макросоціальні наслідки
1) недовиробництво (втрата) частини потенційного ВВП; 2) недоотримання (втрата) частини потенційних доходів, які мали б отримати безробітні, якби працювали, 3) збільшення навантаження на бюджет в частині додаткових витрат у зв'язку з безробіттям, 4) гальмування економічного зростання, 5) втрата кваліфікації працездатними, що, у свою чергу, спричиняє втрату виробничого потенціалу.	1) погіршення психічного та фізичного стану безробітного населення, 2) втрата довіри до уряду, 3) політична та соціальна нестабільність

4. НЕОКЛАСИЧНА ТА КЕЙНСІАНСЬКА МОДЕЛІ РИНКУ ПРАЦІ: УМОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА МЕХАНІЗМ УРІВНОВАЖЕННЯ

Неокласична модель ринку праці	Кейнсіанська модель ринку праці
Передумови: <ul style="list-style-type: none"> • на ринку праці існує досконала конкуренція з абсолютно гнучкою заробітною платою, • критерієм попиту підприємств на працю є максимізація прибутку, • чим нижча зарплата, тим менші витрати на виробництво продукту, тим вища прибутковість виробництва і більший попит на працю, • залежність як попиту, так і пропозиції на ринку праці від реальної зарплати. 	Передумови: <ul style="list-style-type: none"> • номінальна зарплата не змінюється під впливом попиту на ринку праці в бік зниження, • попит на працю залежить від сукупного попиту, • сукупний попит обумовлює не тільки обсяг виробництва товарів та послуг, а й ту кількість праці, яка необхідна для його забезпечення.

<p>Попит на працю: є спадною функцією від реальної зарплати:</p> $L^D = f\left(\frac{W}{P}\right),$ <p>W – номінальна зарплата L^D – попит на працю</p>	<p>Попит на працю: є зростаючою функцією від сукупного попиту:</p> $L^D = f(AD),$ <p>AD – сукупний попит L^D – попит на працю</p>
<p>Пропозиція праці : Чим вища реальна зарплата, тим більшою є пропозиція робочої сили. Тому пропозиція праці є зростаючою функцією від реальної зарплати:</p> $L^S = f\left(\frac{W}{P}\right),$ <p>L^S – пропозиція праці</p>	<p>Пропозиція праці : Якщо номінальна зарплата зростає, то пропозиція праці збільшується.</p> $L^S = f(W),$ <p>L^S – пропозиція праці W – номінальна зарплата</p>
<p>Рівновага на ринку праці:</p> <p>Рис.3.2 Неокласична модель</p>	<p>Рівновага на ринку праці:</p> <p>Рис.3.3 Кейнсіанська модель</p>
<p>1. При реальній зарплаті $(W/P)_0$ на ринку праці забезпечується рівновага:</p> $L_0 = L^S = L^D.$ <p>2. Припустимо, що реальна зарплата зросла до $(W/P)_1$, пропозиція праці становитиме (L_1), а попит на працю - (L_2), що призведе до появи безробіття в обсязі:</p>	<p>1. Початкова рівновага на ринку праці $(L^S=L^D)$ забезпечується за рівня номінальної заробітної плати W_0 в точці T_0, за якої кількість зайнятих становить (L_0). При цьому може постерігатись повна зайнятість.</p> <p>2. Припустимо, що на ринку продуктів виникає брак сукупного попиту AD. Це обумовлюватиме скорочення обсягів виробництва та,</p>

$U_n = L_1 - L_2$ <p>3. За цією теорією, причина безробіття – надмірна зарплата, яка перевищила рівноважне значення.</p>	<p>як наслідок, попиту підприємств на робочу силу (крива попиту на працю переміститься в положення L^D_1). За умови незмінності номінальної заробітної плати та пропозиції праці це призведе до появи циклічних безробітних:</p> $U_c = L_0 - L_1$ <p>1. За цією теорією, причина циклічного безробіття – нестача сукупного попиту.</p>
<p>Порівняльний висновок: За неокласичною теорією, ринок здатний швидко усувати нерівновагу на ринку праці. Конкуренція між робітниками примушує їх погоджуватися на зниження номінальної зарплати. Натомість, у кейнсіанців номінальна зарплата жорстка, тобто залишається незмінною. При скороченні попиту на товарному ринку й відповідному зменшенні попиту на працю з боку підприємців виникає безробіття, яке не долається автоматично,</p>	
<p>Алгоритм подолання нерівноваги: Надмірна зарплата не викликає безробіття та породжує конкуренцію між робітниками за дефіцитні робочі місця, яка примушує їх погодитися на зниження номінальної зарплати доти, доки реальна зарплата не досягне рівня $(W/P)_0$.</p> <p>Висновок:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) реальна зарплата є вирішальним чинником впливу на рівновагу ринку праці, 2) причинами безробіття є: <ul style="list-style-type: none"> - протидія гнучкості заробітної плати, - хибність передбачень суб'єктів ринку, - надмірність соціальних гарантій у зв'язку з безробіттям. 	<p>Алгоритм усунення нерівноваги: У такому стані ринок праці може перебувати доти, доки не відбудеться зростання сукупного попиту, що відповідно збільшить попит на працю до її пропозиції.</p> <p>Висновок:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) відсутність ефективного (необхідного) попиту спричиняє циклічне безробіття, 2) щоб прискорити виведення економіки зі стану неповної зайнятості, необхідне державне стимулювання сукупного попиту

Тема 4: РИНОК ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ

1. Сукупний попит: економічний зміст, графічна інтерпретація, вплив цінових та нецінових чинників.
2. Сукупна пропозиція: економічний зміст, графічна інтерпретація у коротко- та довгостроковому періодах, вплив нецінових чинників.
3. Модель «AD-AS» як базова модель макроекономічної рівноваги: коротко- і довгострокова рівновага.

1. СУКУПНИЙ ПОПИТ: ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ, ГРАФІЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ, ВПЛИВ ЦІНОВИХ ТА НЕЦІНОВИХ ЧИННИКІВ

Ринок товарів та послуг як агрегований ринок в макросистемі

Ринок товарів та послуг є:
<ul style="list-style-type: none">• одним з трьох основних агрегованих ринків національної економіки поряд з ринком праці та грошовим ринком
<ul style="list-style-type: none">• ринком, на якому покупці та продавці здійснюють процеси купівлі-продажу різноманітних товарів та послуг, як споживчого, так і виробничого характеру
<ul style="list-style-type: none">• ринком, який виідрзеркалює рівень макроекономічної стабільності/нестабільності, основними параметрами якого є:<ul style="list-style-type: none">- сукупний попит (AD),- сукупна пропозиція (AS),- загальний рівень цін (P)
На ринку товарів та послуг:
<ul style="list-style-type: none">• формуються сукупний попит (AD) і сукупна пропозиція (AS);
<ul style="list-style-type: none">• досягнення рівноваги ($AD = AS$) може відбуватись за умов різних рівнів економічної активності;
<ul style="list-style-type: none">• здійснюються структурні зрушення, які впливають на ефективність функціонування всієї економічної системи.

Сукупний попит

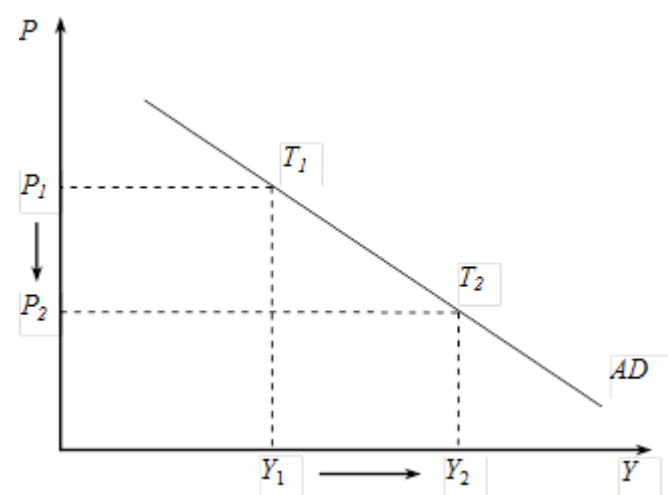
Визначення	Складові	Чинники, що впливають
<p>Сукупний попит (AD або Y^{AD})</p> <p>- вартість загального обсягу вітчизняних товарів та послуг, що їх купуватимуть резиденти (внутрішній попит) і нерезиденти (зовнішній попит) з метою задоволення своїх потреб за даного рівня цін</p> <p>- сума запланованих витрат економічних суб'єктів.</p>	<p>1) За компонентами сукупних витрат економічних суб'єктів:</p> $AD = Y^{AD} = C + I + G + NX,$ <p>C – приватне споживання; I – валові приватні інвестиції; G – державні закупівлі; NX – чистий експорт.</p> <p>2) За внутрішнім та зовнішнім компонентами:</p> $AD = Y^{AD} = Y_{dom}^{AD} + Y_{for}^{AD}$ <p>Y_{dom}^{AD} - внутрішній попит:</p> $Y_{dom}^{AD} = C + I + G$ <p>Y_{for}^{AD} - зовнішній попит:</p> $Y_{for}^{AD} = NX$	<p>Дві групи чинників:</p> <p>цінові чинники, якими пояснюються, так звані «ефекти» сукупного попиту,:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ефект процентної ставки - ефект багатства - ефект чистого експорту (або обмінного курсу), <p>нецінові чинники, що обумовлюють:</p> <p>зміни в основних елементах сукупного попиту.</p>

Цінові чинники сукупного попиту

<p>Пояснюють обернений зв'язок між загальним рівнем цін та сукупним попитом.</p>	
<p>Ефект процентної ставки (ефект Дж.М.Кейнса)</p>	<p>1) у разі зростання загального рівня цін (P) покупцям товарів та послуг потрібно більше грошей для купівельних операцій,</p> <p>2) як наслідок, зростає попит на гроші, що, за незмінної пропозиції грошей ($M^S = \text{const}$), викликає підвищення процентної ставки,</p> <p>3) як наслідок, зменшується попит на інвестиції,</p> <p>4) отже, зменшується сукупний попит.</p>

<p>Ефект багатства (ефект А. Пігу), що пов'язаний з такою формою багатства, як фінансові активи населення.</p>	<p>1) зі зростанням цін в економіці купівельна спроможність доходів і фінансових активів домашніх господарств зменшується. 2) власники доходів та активів відчують себе реально біднішими, 3) тому скорочується попит в частині споживчих витрат, 4) отже, зменшується сукупний попит.</p>
<p>Ефект чистого експорту (або обмінного курсу), що відображує вплив загального рівня цін (P) на результати зовнішньоторговельної діяльності країни.</p>	<p>1) якщо внаслідок загального зростання цін в національній економіці вітчизняні ціни стають відносно вищими, ніж ціни на подібні товари в інших країнах, 2) вітчизняні споживачі надають перевагу імпортованим товарам, а товари вітчизняного експорту втрачають конкурентні переваги закордоном, 3) тому чистий експорт зменшується, 4) отже, зменшується сукупний попит.</p>

Вплив цінових та нецінових чинників на сукупний попит

<p>1) вплив цінових чинників</p>	 <p>Рис. 4.1. Функція сукупного попиту від загального рівня цін</p> <p>У разі зниження загального рівня цін від P_1 до P_2 сукупний попит збільшується від Y_1 до Y_2.</p> <p>Висновок:</p> <ol style="list-style-type: none"> Сукупний попит є спадною функцією від P - загального рівня цін в економіці. Вплив зміни загального рівня цін та відповідної зміни сукупного попиту відображається рухом вздовж кривої сукупного попиту.
----------------------------------	--

2) вплив нецінових чинників

Неціновими чинниками сукупного попиту є:

- доходи домогосподарств, податки на доходи, рівень багатства, очікування домогосподарств, що обумовлюють зміни в споживчому попиті;
- ціни кредитних ресурсів, технічний прогрес, податки на прибутки підприємців, ділові очікування та ін., що обумовлюють зміни в інвестиційному попиті;
- зміни в програмах державних закупівель товарів та послуг, що обумовлюють зміни в урядовому попиті;
- доходи резидентів інших країн, курс національної валюти, зовнішньо-торговельна політика держави, що обумовлюють зміни в іноземному попиті.

Висновок:

Нецінові чинники є зовнішніми екзогенними змінними функції сукупного попиту. На графіку вплив нецінових чинників на сукупний попит ілюструється паралельними зрушеннями (праворуч або ліворуч) лінії сукупного попиту (рис.4.2).

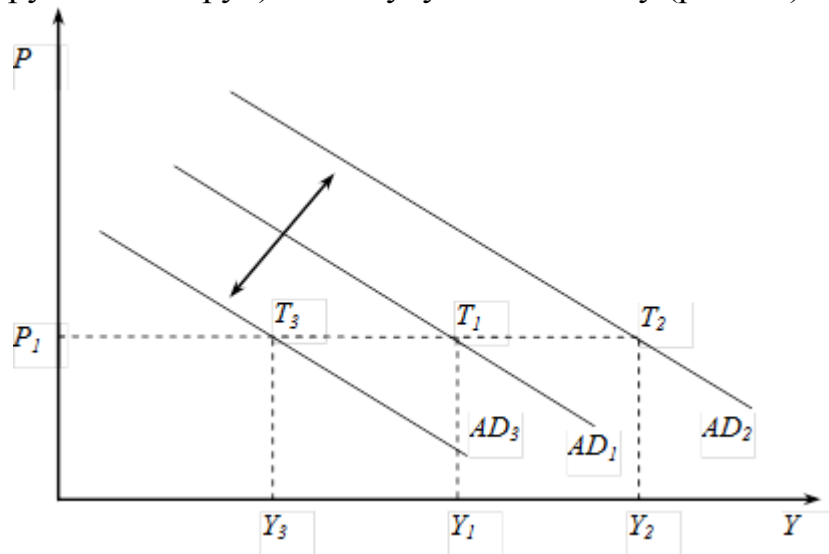

Рис. 4.2. Вплив нецінових чинників на сукупний попит

Вплив нецінових чинників означає, що сукупний попит збільшується за незмінного загального рівня цін. Стимулюючий вплив відображається рухом від AD_1 до AD_2 , а обмежуючий – рухом від AD_1 до AD_3 .

2. СУКУПНА ПРОПОЗИЦІЯ: ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ, ГРАФІЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ У КОРОТКО- ТА ДОВГОСТРОКОВОМУ ПЕРІОДАХ, ВПЛИВ НЕЦІНОВИХ ЧИННИКІВ

Сукупна пропозиція

Визначення	Чинники, що впливають	Підходи до аналізу сукупної пропозиції
Сукупна пропозиція (AS або Y^{AD}) – це вартість загального обсягу товарів та послуг, які здатні виробляти національні підприємства з огляду на наявні виробничі ресурси за даного загального рівня цін.	На сукупну пропозицію впливають: 1) зміни P - загального рівня цін в економіці, 2) нецінові чинники , які є зовнішніми екзогенними змінними функції сукупної пропозиції.	З точки зору класичної та кейнсіанської теорій залежно від реакції сукупної пропозиції на зміну загального рівня цін розрізняють: 1) довгострокову сукупну пропозицію , 2) короткострокову сукупну пропозицію .

Довгострокова сукупна пропозиція

Методологічна основа	Довгострокова сукупна пропозиція базується на положеннях класичної теорії . Згідно з цією теорією повна зайнятість є нормою для економіки, а можливі відхилення від неї швидко усуваються за допомогою абсолютно гнучких цін і зарплат. За таких умов, будь-яка зміна рівня цін змінює лише номінальні показники, а реальні параметри економіки не змінюються. Реальна зарплата залишається на попередньому рівні, безробіття зберігається на природному рівні, а сукупна пропозиція – на рівні потенційного ВВП.
Графічна інтерпретація	<p>Рис. 4.3. Крива довгострокової сукупної пропозиції</p>

	<p style="text-align: center;">(класична теорія)</p> <p>1) припустимо, що економіка перебуває в умовах повної зайнятості, за яких сукупний попит і сукупна пропозиція дорівнюють потенційному ВВП, тобто $AD_1 = AS^L = Y_P$, а рівноважний рівень цін дорівнює P_1.</p> <p>2) Припустимо, що сукупний попит збільшився під впливом нецінових чинників, тому його лінія перемістилася в положення AD_2.</p> <p>3) Наслідки згідно з класичною теорією: з одного боку, зростає загальний рівень цін до P_2; з іншого – збільшується попит на ринку праці та зростає номінальна зарплата. Але реальна зарплата, яка врівноважує ринок праці в умовах повної зайнятості й залишається незмінною. За незмінного рівня прибутковості виробництва така незмінність заробітної плати не породжує мотивації до збільшення сукупної пропозиції. Тому вона залишається на рівні потенційного ВВП.</p> <p>Висновок:</p> <p>1. Довгострокова сукупна пропозиція не залежить від загального рівня цін (має вигляд вертикальної лінії, яка починається в точці потенційного ВВП).</p> <p>2. Ця лінія фіксує природний рівень безробіття та потенційний рівень виробництва, що залежить від кількості економічних ресурсів та ефективності їх використання, тому:</p> $Y^{AS} = f(K, L)$ <p>K – обсяг капіталу; L – кількість праці.</p>
<p>Нецінові чинники</p>	<p>Нецінові чинники, які змінюють природний або потенційний рівень виробництва, переміщують криву вправо-вліво.</p> <p>До них належать:</p> <ul style="list-style-type: none"> - заходи економічної політики, які стимулюють випуск при тому самому рівні природного безробіття; - заходи державної політики, які змінюють природний рівень безробіття.

Короткострокова сукупна пропозиція

Крайній випадок	Основна модель
<p>Методологічна основа - кейнсіанська теорія та ін.</p> <p>Короткострокова сукупна пропозиція, за Кейнсом, розглядається в двох моделях: 1) крайній випадок та 2) основна модель.</p> <ul style="list-style-type: none"> - в умовах глибокого спаду виробництва, - ціни і зарплата тимчасово є абсолютно негнучкими, тобто не реагують на збурення в економіці, - незважаючи на збільшення сукупного попиту, робітники можуть бути зацікавлені утримуватися від вимог щодо збільшення зарплати, а підприємці – від підвищення цін 	<ul style="list-style-type: none"> - зміна рівня цін і зарплат у випадку зміни сукупного попиту та/чи сукупної пропозиції здійснюється недостатньо швидко для досягнення повної зайнятості, - обсяг сукупної пропозиції залежить від того, наскільки фактичний рівень цін відхиляється від очікуваного рівня, який відповідає рівню цін повної зайнятості

Крайній випадок короткострокової сукупної пропозиції

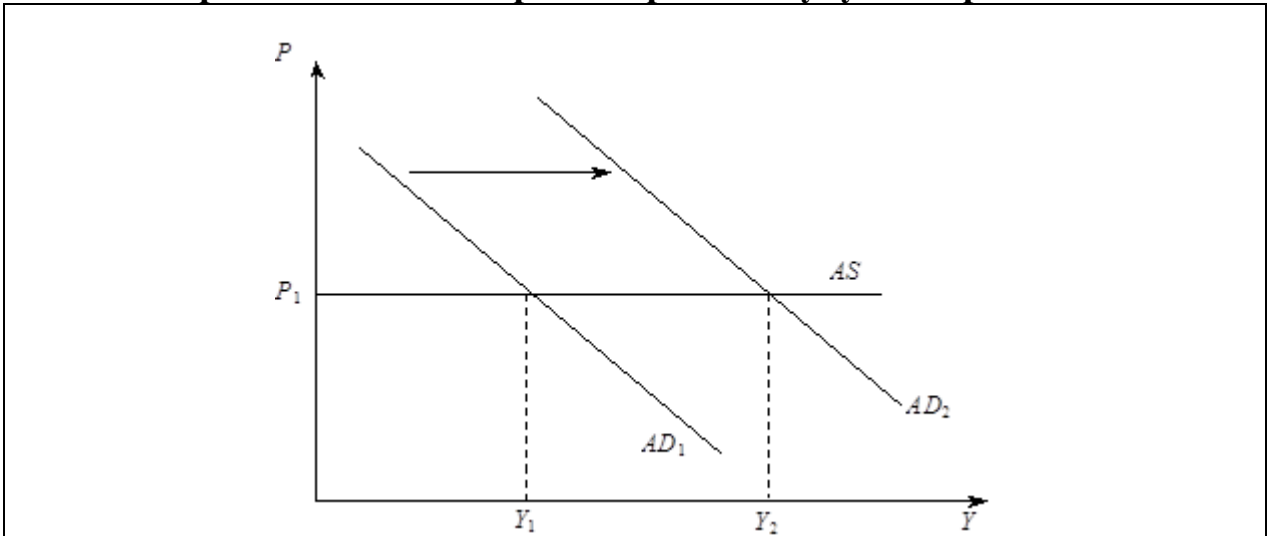

Рис. 4.4 Крива короткострокової сукупної пропозиції (крайній випадок – кейнсіанська теорія)

1. Крива AS – це крива короткострокової сукупної пропозиції (має вигляд горизонтальної лінії).
2. Збільшення сукупного попиту переміщує криву AD вправо.
3. За абсолютно негнучких цін, це втілюється в зростанні ВВП від Y_1 до Y_2 .

Висновок: в умовах абсолютно негнучких цін і заробітних плат короткострокова сукупна пропозиція є зростаючою функцією від сукупного попиту

Основна модель сукупної пропозиції

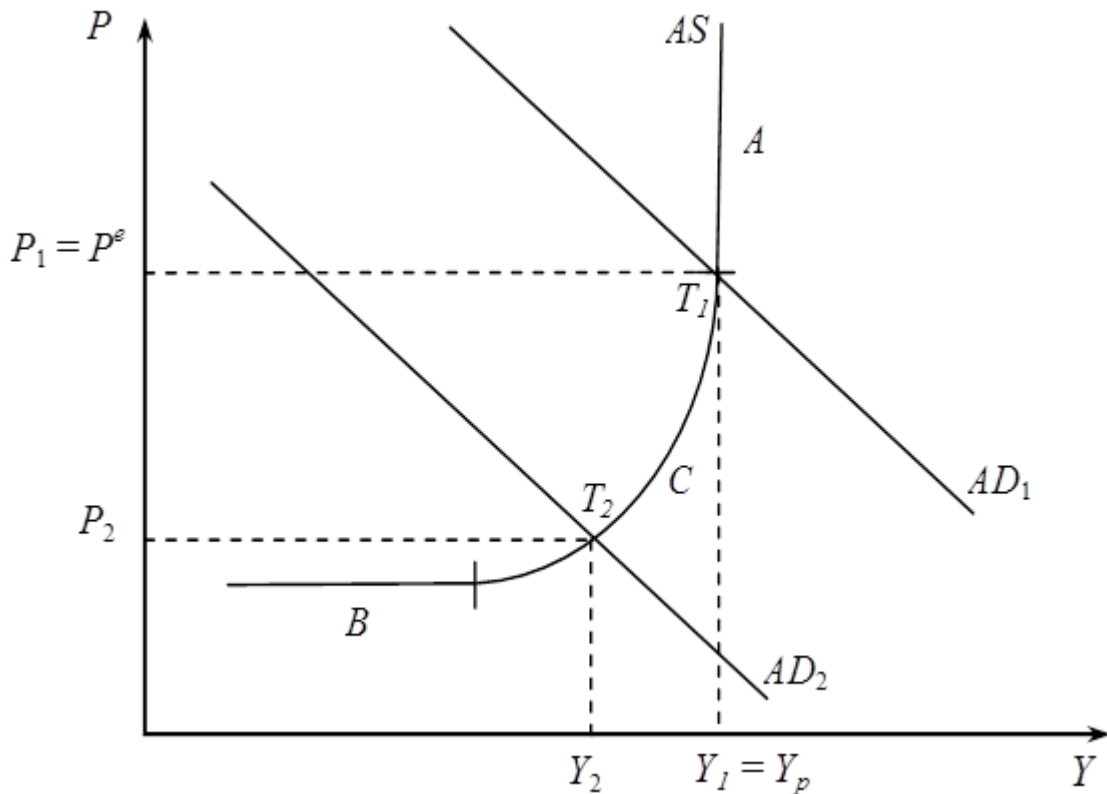

Рис. 4.5. Крива сукупної пропозиції (основна модель)

1. Виокремлюється три ділянки кривої сукупної пропозиції:
 - ділянка А – за умов повної зайнятості; обсяг сукупної пропозиції, що виробляється в країні, знаходиться на рівні потенційного ВВП і тому не може змінитися, навіть за умови зростання чи скорочення цін та заробітних плат – довгостроковий період (класична теорія);
 - ділянка В – за умов економічної кризи (депресії); обсяг сукупної пропозиції змінюється (скорочується чи зростає) навіть за незмінних цін та зарплати – «крайній випадок» короткострокового періоду (кейнсіанська теорія);
 - ділянка С – за умов неповної зайнятості; обсяг сукупної пропозиції змінюється у певній залежності від цін та заробітної плати, однак недостатньо швидко для відновлення повної зайнятості – основна модель у короткостроковому періоді (кейнсіанська теорія).
2. Пряму залежність зміни обсягу сукупної пропозиції від зміни рівня цін можна пояснити через зв'язок з очікуваннями. Так, в точці T_1 крива AS перетинається з кривою AD_1 за умови, що фактичний рівень цін збігається з очікуваним рівнем ($P_1 = P^e$), а обсяг сукупної пропозиції знаходиться на рівні потенційного ВВП.
3. Припустимо, що сукупний попит скоротився і крива перемістилася в положення AD_2 .

4. Наслідки: фактичний рівень цін став нижчим, ніж очікуваний рівень ($P_2 < P^e$), що стимулює скорочення обсягів виробництва порівняно з початковим рівнем, тобто від Y_1 до Y_2 .

Висновок: короткострокова сукупна пропозиція є зростаючою функцією від рівня цін:

$$Y^{AS} = Y_p + a(P - P^e),$$

Y^{AS} – сукупна пропозиція у короткостроковому періоді;

a – чутливість обсягів виробництва до відхилення фактичного рівня цін від очікуваного, що показує, на скільки грошових одиниць фактичний ВВП відхиляється від потенційного ВВП у разі відхилення фактичного рівня цін від очікуваного рівня на один відсотковий пункт;

P, P^e – відповідно фактичний та очікуваний рівень цін.

Цінові та нецінові чинники впливу на короткострокову сукупну пропозицію (основна модель)

Цінові чинники	Нецінові чинники
<p>Цінові чинники сукупної пропозиції у короткостроковому періоді – визначають нахил кривої AS:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Якщо темпи інфляції низькі, крива AS більш похила. - Якщо збільшення сукупного попиту переважно трансформується у зростання цін і слабо впливає на обсяг виробництва, крива AS стає більш крутою. <p>Основні цінові чинники:</p> <ul style="list-style-type: none"> - структурні зміни в економіці. - природні умови; - зовнішні економічні чинники; - інституційні чинники; - ефективність технологій; - рівень кваліфікації робочої сили. 	<p>На сукупну пропозицію впливають також нецінові чинники, до яких належать:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ціни на виробничі ресурси, - продуктивність ресурсів, - субсидії виробникам, - податок на прибуток підприємств. <p>Перші три чинники впливають на середні витрати і, як наслідок, на валовий прибуток. Податок на прибуток впливає на чистий прибуток. У графічній моделі це викликає переміщення кривої AS у відповідний бік.</p>

3. МОДЕЛЬ «AD-AS» ЯК БАЗОВА МОДЕЛЬ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ РІВНОВАГИ: КОРОТКО- І ДОВГОСТРОКОВА РІВНОВАГА

Макроекономічна рівновага

<p>Внутрішньою властивістю ринкової економіки є її постійне тяжіння до рівноваги, яка в узагальненому вигляді є рівновагою між сукупним попитом і сукупною пропозицією. Тому модель AD-AS є базовою моделлю економічної рівноваги. В якості основного інструменту урівноваження сукупного попиту та сукупної пропозиції в цій моделі використовується зміна загального рівня цін в економіці.</p>	
Економічний зміст макроекономічної рівноваги	<ul style="list-style-type: none"> - У макроекономічному аналізі досягнення економічної рівноваги фіксується як результат відповідних змін макроекономічних параметрів - Ринковий механізм постійно створює передумови як для порушення, так і для відновлення економічної рівноваги
Причини порушення рівноваги в економіці	<ul style="list-style-type: none"> - Шоки (збурення) сукупного попиту - Шоки (збурення) сукупної пропозиції

Короткострокова і довгострокова рівновага: причини порушення

<p>Короткострокова рівновага - відображає рівновагу між сукупним попитом і короткостроковою сукупною пропозицією в умовах неповної або надмірної зайнятості.</p>	<p>Довгострокова рівновага – рівновага між сукупним попитом і короткостроковою та довгостроковою сукупною пропозицією одночасно, що може мати місце лише за умови повної зайнятості.</p>
<p>Між сукупним попитом і сукупною пропозицією постійно виникає невідповідність, яка також постійно усувається ринком. При цьому рівновага може порушуватися як внаслідок змін сукупного попиту - шоки (збурення) сукупного попиту, так і сукупної пропозиції - шоки (збурення) сукупної пропозиції.</p>	
Шоки (збурення) сукупного попиту	<p>можуть бути:</p> <ul style="list-style-type: none"> - сприятливі – збільшення сукупного попиту, призводить до зростання реального ВВП і цін; - несприятливі – скорочення сукупного попиту, призводить до зменшення реального ВВП і цін.
Шоки (збурення) сукупної пропозиції	<p>можуть бути:</p> <ul style="list-style-type: none"> - сприятливі – проявляються через збільшення обсягів виробництва і зниження цін; - несприятливі – проявляються через падіння обсягів виробництва і зростання цін.

Відновлення рівноваги, яка порушується сукупним попитом

На рис. 4.6. наведено модель AD-AS, яка поєднує криву сукупного попиту з кривою короткострокової сукупної пропозиції, за умов, коли відбувається шок (збурення) сукупного попиту.

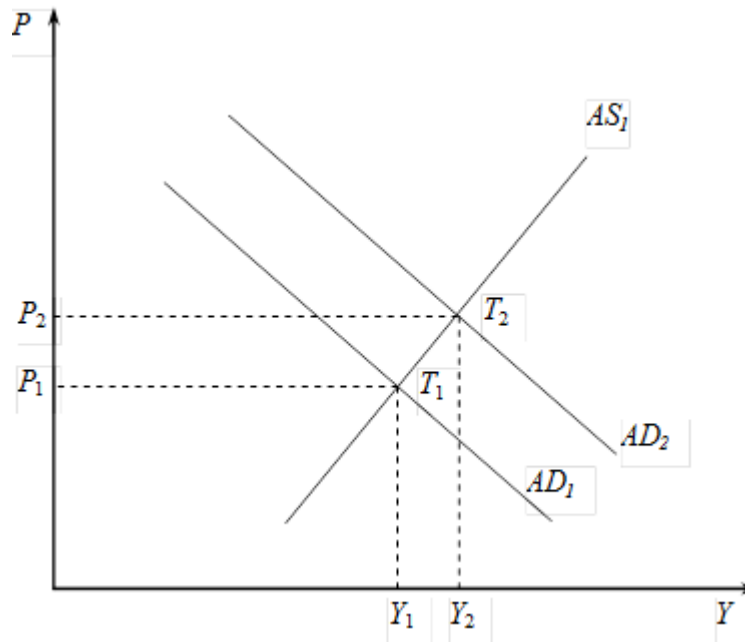

Рис. 4.6 Модель AD–AS в умовах збурення сукупного попиту

1. Припустимо, що економіка знаходиться в стані **рівноваги** (точка T_1), за якої **забезпечується відповідність сукупного попиту та сукупної пропозиції**, а рівноважна ціна P_1 .

Припустимо: внаслідок поліпшення умов зовнішньої торгівлі **сукупний попит збільшився (позитивний шок сукупного попиту)** порівняно з початковим ВВП.

Наслідки:

Підприємства частково збільшать обсяг виробництва, а частково підвищать ціни, що відображено через зміщення кривої сукупного попиту вправо – від AD_1 до AD_2 . В результаті - рівновага зміститься в точку T_2 : фактичний ВВП зросте до Y_2 , а ціни – до P_2 .

Точка T_2 - **новий стан короткострокової рівноваги**, який забезпечується за більш високого рівня цін та вищих обсягів виробництва в країні.

Надалі ситуація на ринку товарів та послуг може змінюватись залежно від реакції як приватних економічних суб'єктів, так і держави. Зокрема, якщо з часом заробітна плата може зростати у відповідь на підвищення цін. Це викличе зростання середніх витрат і зменшення сукупної пропозиції, внаслідок чого її крива поступово зміщуватиметься вліво вгору. Водночас, уряд може впливати як на динаміку цін та заробітної плати, так і на обсягів сукупного попиту, змінюючи, таким чином параметри рівноважного стану на ринку товарів та послуг.

Висновок:

1. Збурення сукупного попиту за незмінності нецінових чинників сукупної пропозиції викликає зростання цін.
2. Зростання цін зумовлюватиме підвищення виручки та прибутковості підприємств, що мотивуватиме їх до розширення обсягів сукупної пропозиції.
3. Новий рівноважний стан на ринку товарів і послуг буде досягнуто за вищого рівня цін та ВВП.

Відновлення рівноваги, яка порушується сукупною пропозицією

Особливості	<ol style="list-style-type: none"> 1. Інколи довгострокова рівновага в економіці може порушуватися раптовими збуреннями сукупної пропозиції. 2. Особливо загрозливими для економіки є порушення довгострокової рівноваги, пов'язані зі скороченням сукупної пропозиції порівняно з потенційним рівнем. За таких умов обсяг виробництва стає меншим за потенційний ВВП, а ціни зростають. Під впливом зростання цін сукупний попит зменшується до врівноваження з новою короткостроковою сукупною пропозицією. Це короткострокова рівновага в умовах неповної зайнятості, особливим випадком якої є стагфляція.
Стагфляція	<p>– стан економіки, при якому поєднується стагнація (значне скорочення обсягів виробництва, яке призводить до застою в економіці) та інфляція (масове зростання цін в країні, що призводить до знецінення національної грошової одиниці):</p> <p style="text-align: center;">стагфляція = стагнація + інфляція</p>

Відновлення довгострокової рівноваги в умовах стагфляції

Ключове питання	яким чином може відновлюватися довгострокова рівновага в умовах стагфляції?
Використання інструментарію класичної теорії	<p>Згідно з класичною теорією, номінальна зарплата є абсолютно гнучкою і тому має зменшуватися у відповідь на скорочення обсягів виробництва та падіння попиту на ринку праці. Але така поведінка номінальної зарплати не є реалістичною. Практика не має доказів того, що номінальна зарплата коли-небудь зменшувалася у разі зростання цін. На несприятливі шоки сукупної пропозиції ринок праці реагує в інший спосіб – збільшенням безробіття.</p> <p>Висновок: інструментарій класичної теорії не цілком придатний для пояснення механізму відновлення повної зайнятості в економіці, яка потрапляє в стан стагфляції.</p>

<p>Вплив чинників, що спричинили порушення рівноваги</p>	<p>Механізм відновлення довгострокової рівноваги, порушеної стагфляцією, залежить від тривалості дії чинників, які спричинили це порушення:</p> <ol style="list-style-type: none">1) Якщо ці чинники є довготривалими, то вони зменшують потенційний ВВП. За цих умов крива довгострокової сукупної пропозиції зміститься вліво. За рахунок цього крива сукупного попиту перетнетися з кривою короткострокової сукупної пропозиції на вертикальній кривій довгострокової сукупної пропозиції.2) Якщо чинники, що викликали скорочення сукупної пропозиції, є недовготривалими, то відновлення довгострокової рівноваги в економіці відбудеться після усунення цих чинників. Прискорити відновлення довгострокової рівноваги в економіці за таких умов може також держава, якщо застосує ефективні заходи, спрямовані на зменшення середніх витрат або, в окремих випадках, збільшення сукупного попиту.
--	--

Тема 5: РИНОК ГРОШЕЙ

1. Пропозиція грошей: сутність, структура та графічна інтерпретація. Механізм мультиплікації грошової бази банківською системою та грошовий мультиплікатор.
2. Процентна ставка та її роль в економіці. Номінальна та реальна процентна ставка. Рівняння та ефект Фішера.
3. Попит на гроші: сутність, складові та графічна інтерпретація. Чинники попиту на гроші у класичній, кейнсіанській та монетаристській теоріях.
4. Механізм функціонування грошового ринку: пропозиція, попит та рівновага. Графічна інтерпретація.

1. ПРОПОЗИЦІЯ ГРОШЕЙ: СУТНІСТЬ, СТРУКТУРА ТА ГРАФІЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ. МЕХАНІЗМ МУЛЬТИПЛІКАЦІЇ ГРОШОВОЇ БАЗИ БАНКІВСЬКОЮ СИСТЕМОЮ ТА ГРОШОВИЙ МУЛЬТИПЛІКАТОР

Ринок грошей як агрегований ринок в макросистемі

Ринок грошей є:
<ul style="list-style-type: none">• одним з трьох основних агрегованих ринків поряд з ринком праці та ринком товарів та послуг
<ul style="list-style-type: none">• сукупністю інструментів та економічних суб'єктів, що беруть участь у взаємопов'язаному русі фінансових ресурсів Інструменти: 1) документарні (певні види цінних паперів); 2) бездокументарні (готівка та банківські кредити). Суб'єкти: 1) ті, хто мають у своєму розпорядженні свої або отримані від інших кошти (заощадження); 2) ті, хто їх потребують та отримують на основі повернення, строковості та платності
<ul style="list-style-type: none">• є категорією (науковою абстракцією), яка використовується у макроекономічному аналізі для віддзеркалення відносин купівлі-продажу грошей як специфічного товару у вигляді короткострокових (терміном до року) боргових (документарних та бездокументарних) інструментів
<ul style="list-style-type: none">• сегментом більш широкого за своїм змістом фінансового ринку ,
<ul style="list-style-type: none">• віддзеркаленням досягнутого національною економікою рівня макроекономічної стабільності/нестабільності з такими параметрами:<ul style="list-style-type: none">- попит на гроші (M^D),- пропозиція грошей (M^S),- ціна грошей – усереднена (агрегована) процентна ставка (i).

Агрегатна структура грошової маси в Україні

<p>Базовою категорією грошового ринку є пропозиція грошей (M^s), яка являє собою сукупність грошових активів, що використовуються в національній економіці в конкретний період часу.</p> <p>Залежно від рівня ліквідності всі грошові активи групуються за зростаючим підсумком в окремі грошові агрегати.</p> <p>Ліквідність – це здатність грошей перетворюватися у платіжний засіб без втрати своєї номінальної вартості.</p>		
Грошовий агрегат	Склад грошових агрегатів залежно від рівня ліквідності	Особливості
M0	Готівка – гроші в обігу поза депозитними корпораціями (НБУ та банками), у вигляді банкнот та монет, емітованих Національним банком України, що знаходяться на руках у населення	найліквідніший актив
M1	M0 + переказні депозити в національній валюті	власне гроші – використовуються як платіжний засіб
M2	M1 + переказні депозити в іноземній валюті та інші депозити в національній та іноземній валютах	майже гроші - безпосередньо не є платіжним засобом, а є засобом заощадження
M3 (загальна грошова маса)	M2 + цінні папери, крім акцій Цінні папери, крім акцій – фінансові інструменти, а саме облігації, казначейські зобов'язання, векселі, ощадні (депозитні) сертифікати корпорацій тощо	

Пропозиція грошей та політика центрального банку

<p>Пропозиція грошей передусім залежить від політики центрального банку (в Україні – НБУ), діяльність якого пов'язана:</p> <p>1) з емісією грошових знаків – готівки (готівкова емісія),</p> <p>2) з емісією депозитних грошей (кредитна емісія, або безготівкова емісія).</p>	
Емісія грошових знаків або готівкова емісія	<ul style="list-style-type: none"> • центральний банк здійснює монопольно (жоден інший суб'єкт не має права на емісію грошових знаків), • центральний банк емітує готівку в обіг через комерційні банки. <p>Яким чином?</p> <p>1. Центральний банк забезпечує ці банки готівкою в обмін на їхні резерви, що зберігаються на рахунках банків у</p>

	<p>центральному банку.</p> <p>2. У свою чергу, комерційні банки запускають готівку в обіг, забезпечуючи нею своїх клієнтів в обмін на їх депозити, що зберігаються на рахунках у банках.</p> <p>3. Цей процес відбувається і в зворотному напрямі, тобто: центральний банк вилучає готівку з обігу через комерційні банки. Перевищення випуску готівки в обіг над її вилученням з обігу означає зростання маси готівки в обігу.</p>
<p>Організація та регулювання готівкового обігу на території країни</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Готівка, що емітується центральним банком, як правило, є єдиним законним платіжним засобом на території країни. • Готівка відіграє роль інструменту регулювання грошової системи. • Банки залежать від своїх клієнтів, від яких очікують готівкових грошей в обмін на замітники готівки у формі депозитів (депозитних грошей). Ними можна розпоряджатися з допомогою платіжних доручень, чеків, платіжних карток, переказів тощо. Але комерційні банки залежать й від центрального банку. • Вкладники банків у будь-який момент можуть зажадати перетворення своїх депозитів на готівку. Тоді комерційні банки змушені звернутися до центрального банку для обміну своїх резервів, які зберігаються на рахунках у центральному банку, на готівку.
<p>Емісія депозитних грошей або безготівкова (кредитна) емісія</p>	<ul style="list-style-type: none"> • центральний банк здійснює безготівкову (кредитну) емісію разом з комерційними банками. • вона відбувається в 2 стадії: <ol style="list-style-type: none"> 1) безготівкова емісія центрального банку: коли перший імпульс емісійному процесу дає центральний банк, забезпечуючи комерційні банки додатковими резервами, наприклад, скуповує державні облігації у домогосподарств, 2) депозитна емісія комерційних банків: коли комерційні банки, використовуючи резерви, отримані від центрального банку, створюють додаткову масу депозитних грошей на рахунках суб'єктів економіки. <p>Приріст маси депозитних грошей, одержаних комерційними банками, перевищує суму додаткових резервів, отриманих від центрального банку, оскільки в процесі кредитно-депозитної діяльності комерційних банків відбувається мультиплікативний ефект розширення банківських резервів.</p>

Висновки:

Готівкова емісія центрального банку є вторинною відносно його безготівкової емісії (ΔCU).

Комерційні банки отримують готівку в обмін на свої резерви, що зберігаються на рахунках у центральному банку, тому первинною є безготівкова емісія, у процесі якої центральний банк створює банківські резерви (ΔBR).

Безготівкова емісія, що обумовлюється зростанням безготівкових залишків на рахунках для збільшення надання готівки комерційними банками, призводить до реального збільшення грошової маси.

Результатом первинної грошової емісії є приріст грошової бази (ΔH).

Структура грошової бази

$$H = CU + BR$$

<i>H</i>	<i>CU</i>		<i>BR</i>
	<i>CU</i>	<i>CU</i>	
<p>- грошова база або, за іншими визначеннями, «резервні гроші», «гроші підвищеної ефективності», «високо потужні гроші» - має у якості джерела зростання первинну грошову емісію, що її здійснює центральний банк - є основою для формування грошових агрегатів, але не власне грошовим агрегатом</p>	<p>- готівка, яка знаходиться поза депозитними корпораціями (НБУ та банками), тобто перебуває на руках у населення</p>	<p>- готівка, яку тримають: 1) комерційні банки в своїй касі 2) готівка в банкоматах; - часто змінюється (швидкий перетік грошової маси), - частка її є дуже малою, тому її обсяг в подальшому аналізі не враховується</p>	<p>- банківські резерви, або та частина банківських грошей, яка не використовується для здійснення активних операцій (надання позик, інвестування), охоплюють: - депозити, розміщені на рахунках центрального банку (а саме: переказні депозити в національній валюті),</p>

Структура банківських резервів

<p>Банківські резерви (BR) складаються з двох компонентів: обов'язкові резерви (LR) та надлишкові резерви (ER):</p> $BR = LR + ER$	
<p>Обов'язкові резерви (LR) мінімальна сума резервів, яку зобов'язаний мати кожний банк згідно обов'язкових для виконання нормативів (нормативів обов'язкового резервування щодо депозитів):</p> $LR = lr \cdot D$ <p>lr – норматив обов'язкового резервування, що визначається Центральним банком країни; D – депозити.</p>	<p>Надлишкові резерви (ER) резерви, які банки можуть мати з метою підвищення рівня своєї ліквідності:</p> $ER = er \cdot D$ <p>er – норматив надлишкового резервування, що визначається банками самостійно; D – депозити.</p>

Мультиплікація грошової бази банківською системою

<p>Пропозиція грошей та грошова база</p> <p>M^s</p>	<p>Пропозиція грошей суттєво відрізняється від грошової бази. По-перше: пропозиція грошей (M^s) є сумою готівки і депозитів:</p> $M^s = CU + D$ <p>По-друге: пропозиція грошей перевищує грошову базу:</p> $M^s \geq H$ <p>Це пояснюється тим, що банківська система здійснює вторинну емісію на основі мультиплікації (примноження) грошової бази:</p> $\Delta M^s = \Delta H \cdot m_m$ <p>m_m – грошовий мультиплікатор.</p>
--	---

<p>Грошовий мультиплікатор</p> <p>m_m</p>	<p>Усі разом комерційні банки в умовах дворівневої банківської системи створюють гроші, коли надають позики в обсязі кредитних ресурсів. Можливість створювати гроші всією банківською системою визначається депозитним мультиплікатором.</p> <p>Грошовий мультиплікатор показує, на скільки одиниць змінюється пропозиція грошей (ΔM^s) при зміні грошової бази (ΔH) на одиницю:</p> $m_m = \frac{M^s}{H}$ <p>тобто:</p> $m_m = \frac{CU + D}{CU + BR} = \frac{CU/D + D/D}{CU/D + BR/D} = \frac{cr + 1}{cr + rr}$ <p>або:</p> $m_m = \frac{cr + 1}{cr + rr},$ <p>cr – коефіцієнт готівки, який відображає відношення готівки до всіх депозитів банківської системи, який сформувався під впливом намірів економічних суб'єктів тримати частину грошової маси у формі готівки:</p> $cr = \frac{CU}{D}$ <p>rr – резервна норма (норма резервування частини депозитів, яку банки з різних причин тримають на своїх рахунках у центральному банку), яка відображає відношення банківських резервів до депозитів:</p> $rr = \frac{BR}{D}$
--	--

<p>Типи грошових мультиплікаторів</p>	<p>Виділяють два типи грошових мультиплікаторів:</p> <ul style="list-style-type: none"> - статичні – показують ситуацію в банківській системі країни, що склалась на певний момент часу: $m_m = \frac{M^s}{H}$ <ul style="list-style-type: none"> - динамічні – показують зміну пропозиції грошей у відповідь на зміну грошової бази: $m_m = \frac{\Delta M^s}{\Delta H}$
---------------------------------------	---

Висновки:

- 1) грошовий мультиплікатор є показником співвідношення пропозиції грошей в національній економіці та грошової бази;
- 2) його кількісні значення залежать від рішень трьох економічних суб'єктів:
 - домогосподарств (банківських вкладників і позичальників), які формують на власний розсуд співвідношення між готівкою і депозитами (cr);
 - центрального банку, який регулює резервну норму (rr) через установлення норми обов'язкового резервування (lr);
 - комерційних банків, які певною мірою можуть впливати на резервну норму через створення надлишкових резервів (ER).

Здатність комерційних банків створювати кредитні гроші

Розглянемо детально на прикладі мультиплікацію грошової бази банківською системою (табл. 5.1):

1. Припустимо, що в економіці країни обсяг грошової маси (ΔM) поза банківською системою збільшився на 104 тис. грн.

Таблиця 5.1 (тис. грн.)

Етапи створення кредитних грошей	Приріст депозитів у банках	Приріст готівки	Приріст банківських резервів	Приріст кредитних грошей
	ΔD	ΔCU	ΔBR	ΔL
	$\Delta M / (1 + cr)$	$cr \cdot \Delta D$	$rr \cdot \Delta D$	$\Delta D - \Delta BR$
1 етап	80,0	24,0	16,0	64,0
2 етап	49,2	14,8	9,8	39,4
3 етап	30,3	9,1	6,1	24,2
⋮	⋮	⋮	⋮	⋮

Оскільки ця величина (104 тис.грн.) потрапила до економічних суб'єктів у формі готівки, то вона одночасно означає збільшення грошової бази (ΔH), адже готівка є її частиною. Економічні суб'єкти відповідно до власних уподобань та потреб забезпечення економічних операцій можуть розподілити ці кошти наступним чином:

- залишать готівкою (ΔCU) (згідно з потребою здійснення поточних операцій купівлі-продажу);
- сформують заощадження у вигляді коштів на депозитах у банках (ΔD);

2. Уявімо, що співвідношення між обсягом готівки, яку використовують економічні суб'єкти для обслуговування поточних операцій, та обсягом їх заощаджень у формі депозитів (тобто коефіцієнт готівки $cr = CU / D$) становить 0,3. Звідси обсяг готівки можна визначити як: $CU = cr \cdot D$, а приріст грошової маси розподілятиметься як:

$$\Delta M = cr \cdot \Delta D + \Delta D = (cr + 1) \cdot \Delta D.$$

Тобто: $104 = 0,3\Delta D + \Delta D$ або $104 = (0,3+1) \cdot \Delta D$.

Отже, депозитні вклади економічних суб'єктів у банківську систему визначається як:

$$\Delta D = \Delta M / (1+cr).$$

Тому:

- депозити банківської системи збільшаться на $\Delta D = 104 / 1,3 = 80$ тис. грн.;
- приріст готівки в обігу $\Delta CU = 80 \cdot 0,3 = 24$ тис. грн.

3. Частину залучених депозитів банки спрямують на збільшення власних резервних коштів. Якщо припустити, що $rr = 0,2$, то $\Delta BR = \Delta D \cdot rr = 80 \cdot 0,2 = 16$ тис. грн.

4. Решту депозитних коштів банки можуть використати для надання кредитів: $\Delta L = \Delta D - \Delta BR$, що становить 64 тис. грн. (80 – 16). Саме ці кредитні кошти становлять створений комерційними банками приріст грошової маси.

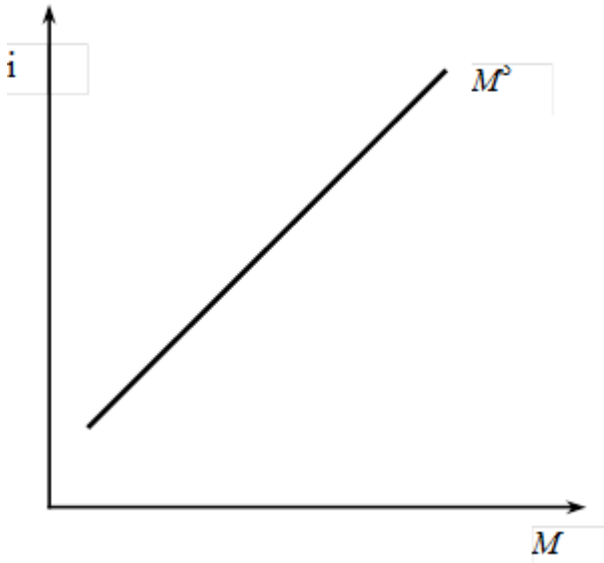
5. Наведені розрахунки відображують лише перший етап мультиплікаційного процесу. На наступному етапу мультиплікації грошової пропозиції відбувається розподіл отриманих економічними суб'єктами від комерційних банків 64 тис. грн. за аналогічною схемою.

Висновки:

1. Процес створення кредитних грошей може тривати достатньо довго, допоки гроші, які могли б потрапити на депозит в п-банк, не досягнуть кількісного значення, близького до 0. Але в таблиці 5.1 наведено лише три етапи.

2. Після першого етапу загальний обсяг грошової маси в обігу (пропозиції грошей) склав $100+64=164$ тис. грн., після другого етапу: $164+39,4=203,4$ тис. грн., а після третього етапу: $203,4+24,2=227,6$ тис. грн. Надалі приріст пропозиції грошей буде зменшуватись.

Функція пропозиції грошей

<p>Математична модель</p>	<p>$\Delta M^S = \Delta H \cdot m_m$</p> <p>$\Delta M^S$ – зміна пропозиції грошей, ΔH – зміна грошової бази, m_m – грошовий мультиплікатор</p>
<p>Графічне представлення</p>	<p>Пропозиція грошей (M^S) розглядається як функція від процентної ставки (i).</p> <p>Рис. 5.2. Крива пропозиції грошей</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Крива пропозиції грошей (M^S) має додатний нахил, тобто є зростаючою функцією від процентної ставки (i) 2. Процентна ставка впливає на пропозицію грошей через ряд чинників. <p>Висновок: M^S перебуває в прямій залежності від процентних ставок як за депозитами, так і за кредитами.</p>

2. ПРОЦЕНТНА СТАВКА ТА ЇЇ РОЛЬ В ЕКОНОМІЦІ. НОМІНАЛЬНА ТА РЕАЛЬНА ПРОЦЕНТНА СТАВКА. РІВНЯННЯ ТА ЕФЕКТ ФІШЕРА

Процентна ставка: визначення, рівень та види

<p>Визначення</p>	<ul style="list-style-type: none"> - частина доходу, яку повинен повернути власнику заощаджень їх користувач, що обчислюється як відсоток від взятої у використання суми; - вартість послуги, пов'язаної з використанням позичених коштів, яка встановлюється у відсотках до суми цих коштів, - ціна грошей (кредиту, позики)
-------------------	--

Рівень процентної ставки	<p>- визначається в розрахунку на річний термін використання грошей, наприклад, як 10 % річних,</p> <p>- у разі використання запозиченої суми грошей протягом терміну, меншого ніж рік, процентна ставка пропорційно зменшується.</p>	<p>1) для позикодавця – дохід у вигляді відсотка від наданої позики,</p> <p>2) для позичальника – ціна у вигляді процентних платежів.</p>
Види процентних ставок	<p>Залежно від способів грошового запозичення розрізняють процентні ставки:</p> <ul style="list-style-type: none"> - за депозитами, - за кредитами (позиками), - за облігаціями тощо. <p>Процентна ставка за облігаціями відображає співвідношення між процентним доходом, що виплачується власнику облігації їх емітентом та ціною облігації, яка сформувалась на фінансовому ринку під впливом їх попиту та пропозиції:</p> $i = \frac{\text{Процентний дохід}}{\text{Ціна облігації}} \cdot 100(\%)$ <p>Процентний дохід за облігаціями може встановлюватись у фіксованому або змінюваному обсязі.</p> <p>Якщо процентний дохід є фіксованою величиною, то в разі зниження ціни облігації процентна ставка зростає і, навпаки.</p>	

Реальна та номінальна процентна ставка

Економічний зміст	Чинники та їх функціональна роль
<p>Реальна процентна ставка (r)</p> <p>- ставка, при визначення якої еліміновано (обмежено, вилучено) зростання цін. яке може відбуватися протягом використання позики,</p> <p>- визначає:</p> <p>- реальну кількість грошей, яку може отримати позикодавець за послугу тимчасового користування його грошима,</p>	<p>Основні чинники, від яких залежить рівень реальної процентної ставки та які враховуються позикодавцем і позичальником у процесі її узгодження:</p> <ul style="list-style-type: none"> - адміністративні витрати позикодавців, - термін позики, - кредитні ризики, - податкове навантаження на майбутній дохід позикодавця, - попит і пропозиція на ринку позичкових грошей. <p>Функціональна роль:</p> <p>1) реальна процентна ставка визначає мотивацію до отримання та надання позики,</p>

<p>- кількість товарів та послуг, яку він може купити за цю суму грошей.</p>	<p>2) чим вища реальна ставка процента, тим більший прибуток отримує позикодавець, і навпаки, 3) коли реальні процентні ставки низькі, то існують більші стимули для отримання позик і менші – для надання позик, що суттєво впливає на попит і пропозицію на ринку позичкового капіталу.</p>
<p>Номінальна процентна ставка (i) - ставка, що формується ринком з урахуванням реальної процентної ставки та інфляції, яке відбувається протягом терміну використання позики, - визначає номінальну кількість грошей, яку може отримати позикодавець за надання позики.</p>	<p>Основний чинник: очікувана інфляція на період позики - на момент узгодження ціни за позикопозичальник не знають, якими будуть фактичні темпи інфляції протягом терміну використання позики, тому враховують лише ту інфляцію, яку очікують, - оскільки ціни з часом, як правило, зростають, то в процесі узгодження процентної ставки позикодавець і позичальник фактично визначають номінальну процентну ставку, Функціональна роль: номінальна процентна ставка – це інструмент, який регулює розрахунки між позикодавцем і позичальником.</p>
<p>Зв'язок між номінальною і реальною процентними ставками</p>	
<p>Зв'язок між номінальною і реальною процентними ставками та інфляцією відображає ефект Фішера: зростання темпу інфляції на один відсотковий пункт ($\Delta\pi = 1$ в. п.) збільшує номінальну процентну ставку більш ніж на один відсотковий пункт ($\Delta i > 1$ в. п. або $i - r > 1$ в. п.) Залежність між номінальною і реальною процентними ставками описується рівнянням Фішера:</p> $i = r + \pi + r \cdot \pi$ <p>i – номінальна процентна ставка; r – реальна процентна ставка; π – темп інфляції.</p> <p>Виходячи з рівняння Фішера реальна процентна ставка визначається як:</p> $r = \frac{i - \pi}{1 + \pi}$ <p>Коли позичальник і позикодавець погоджують номінальну процентну ставку, вони не знають, якими будуть темпи інфляції на момент повернення позики.</p>	

Тому треба розрізнити два види реальної процентної ставки:

- очікувану реальну процентну ставку (ex ante) (r^e), якої позичальник і позикодавець очікують у момент надання позики, називають реальною процентною ставкою – вона розраховується на основі очікуваного темпу інфляції (π^e):

$$r = \frac{i - \pi^e}{1 + \pi^e},$$

- фактичну реальну процентну ставку (ex post) (r), яку визначають спираючись на фактичний темп інфляції (π).

Для визначення номінальної процентної ставки також використовується спрощена формула:

$$i = r + \pi$$

i – номінальна процентна ставка;

r – реальна процентна ставка;

π – темп інфляції.

Її застосування доцільне лише за умов, якщо в країні темп інфляції є незначним (тоді знаменник формули для розрахунку реальної процентної ставки наближається до 1, а повна та скорочена формули дають однаковий результат). Якщо використати таку спрощену формулу для української економіки, наприклад, для 2015 року, коли інфляція є галопуючою (перевищує 10%), то відбудеться суттєве завищення реальної процентної ставки.

3. ПОПИТ НА ГРОШІ: СУТНІСТЬ, СКЛАДОВІ ТА ГРАФІЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ.

Чинники попиту на гроші у класичній, кейнсіанській та монетаристській теоріях

Теорії попиту на гроші

Попит на гроші (M^D) – це запаси грошових активів, які необхідні економічним суб'єктам в кожний даний період часу для здійснення ним економічних операцій.

Різні економічні теорії по-різному пояснюють попит на гроші, насамперед, в залежності від врахування у цьому поясненні різних функцій, які виконують гроші в економіці, й, відповідно, різної мотивації до їх використання.

Теорія попиту на гроші	Економічний зміст
<p>Класична школа:</p> <p>кількісна теорія грошей І.Фішера</p>	<p>Мотивація формування попиту на гроші: гроші використовуються лише для здійснення купівельних операцій.</p> <p>Висновок: попит на гроші є функцією від ВВП та швидкості обігу грошей в процесі обслуговування ними купівельних операцій:</p> $M^D = \frac{1}{V} \cdot P \cdot Y$ <p>M^D – попит на гроші; $P \cdot Y$ – номінальний ВВП $\frac{1}{V}$ - коефіцієнт, що показує на скільки одиниць збільшується попит на гроші у разі збільшення номінального ВВП ($P \cdot Y$) на одиницю; V - швидкість обігу грошей, яка вважається постійною величиною.</p>
<p>Кембриджська школа (А.Маршал, А.Пігу)</p>	<p>Основне питання: чому люди зберігають гроші і від яких факторів залежить попит на касові залишки? Тому кембриджський варіант набув назву теорії касових залишків. Мотивація формування попиту на гроші: для використання грошей в якості:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) не тільки платіжного засобу, 2) але й засобу заощадження та нагромадження фінансових активів економічних суб'єктів. <p>Висновки:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Попит на гроші є функцією від доходу, одержаного, від фінансових активів, що виступають засобом нагромадження, який залежить від процентної ставки. Припускається наявність різних видів фінансових активів з різною доходністю і можливість вибору між ними, наприклад: між готівковими грошима, з однієї сторони, та облігаціями й акціями, - з іншої. 2) Процентна ставка пов'язана опосередковано з коефіцієнтом k, який є змінною величиною й використовується у формулі А.Пігу:

	$M^D = k \cdot P \cdot Y$ <p>k – коефіцієнт касових залишків, або показник частини грошових коштів ($P \cdot Y$), які економічні суб'єкти бажають зберігати у вигляді готівки, $P \cdot Y$ – номінальний дохід населення.</p> <p>Підвищення ставки проценту спонукає зменшити частину доходу, яку населення зберігає у вигляді, так званих касових залишків, або готівкових коштів, й перерозподілити на користь інших прибуткових активів.</p> <p>3) k є оберненим до швидкості обертання грошей (V), тому чим швидше рухаються гроші, тим менший їх запас потрібний для оплати покупок у періоди між надходженнями грошей:</p> $k = \frac{1}{V}$
<p>Кейнсіанська теорія або теорія переваги ліквідності</p>	<p>Мотивація формування попиту на гроші:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) трансакційний мотив – потреба в грошах для фінансування купівельних операцій щодо запланованих витрат. 2) застережний мотив - потреба в грошах для фінансування купівельних операцій щодо непередбачуваних витрат. 3) спекулятивний мотив - потреба в грошах для здійснення заощаджень. <p>Висновки:</p> <ul style="list-style-type: none"> - попит на гроші залежить як від зміни доходу (ВВП), так і від зміни процентної ставки за альтернативними до грошей формами активів, що дозволяють здійснювати заощадження, - попит на гроші – це попит на реальні грошові запаси (залишки), тому ціни не є чинником попиту на гроші, - слід розрізняти номінальну і реальну кількість грошей (для людей користь від грошей полягає не в їх кількості, а в кількості товарів, які можна купити за гроші), <p>Функція попиту на гроші як функція переваги ліквідності</p>

має вигляд:

$$M^d / P = L(Y, i),$$

M^d/P – попит на реальні грошові запаси (або грошові залишки);

$L()$ – символ, яким Кейнс позначав функцію попиту на гроші.

Кейнсіанська функція попиту на гроші у сучасному варіанті має вигляд:

$$\Delta M^d = k \cdot \Delta Y - h \cdot \Delta i$$

$k \cdot \Delta Y$ – попит на гроші для угод, величина якого знаходиться в прямій залежності від обсягу угод, тобто від зміни реального ВВП – обумовлюється трансакційним та застережним мотивами (за Кейнсом - перший та другий), тому умовно позначимо $M^D 1,2$;

$h \cdot \Delta i$ – попит на гроші як актив, величина якого знаходиться в оберненій залежності від зміни процентної ставки - обумовлюється спекулятивним мотивом (за Кейнсом - третій), тому умовно позначимо $M^D 3$;

k – чутливість попиту на гроші до зміни рівня доходу (ВВП), що показує, на скільки одиниць змінюється попит на гроші в разі зміни доходу (ВВП) на одиницю;

h – чутливість попиту на гроші до зміни рівня процентної ставки, що показує, на скільки одиниць змінюється попит на гроші в разі зміни процентної ставки на один відсотковий пункт.

- функція попиту на гроші у графічному вигляді:

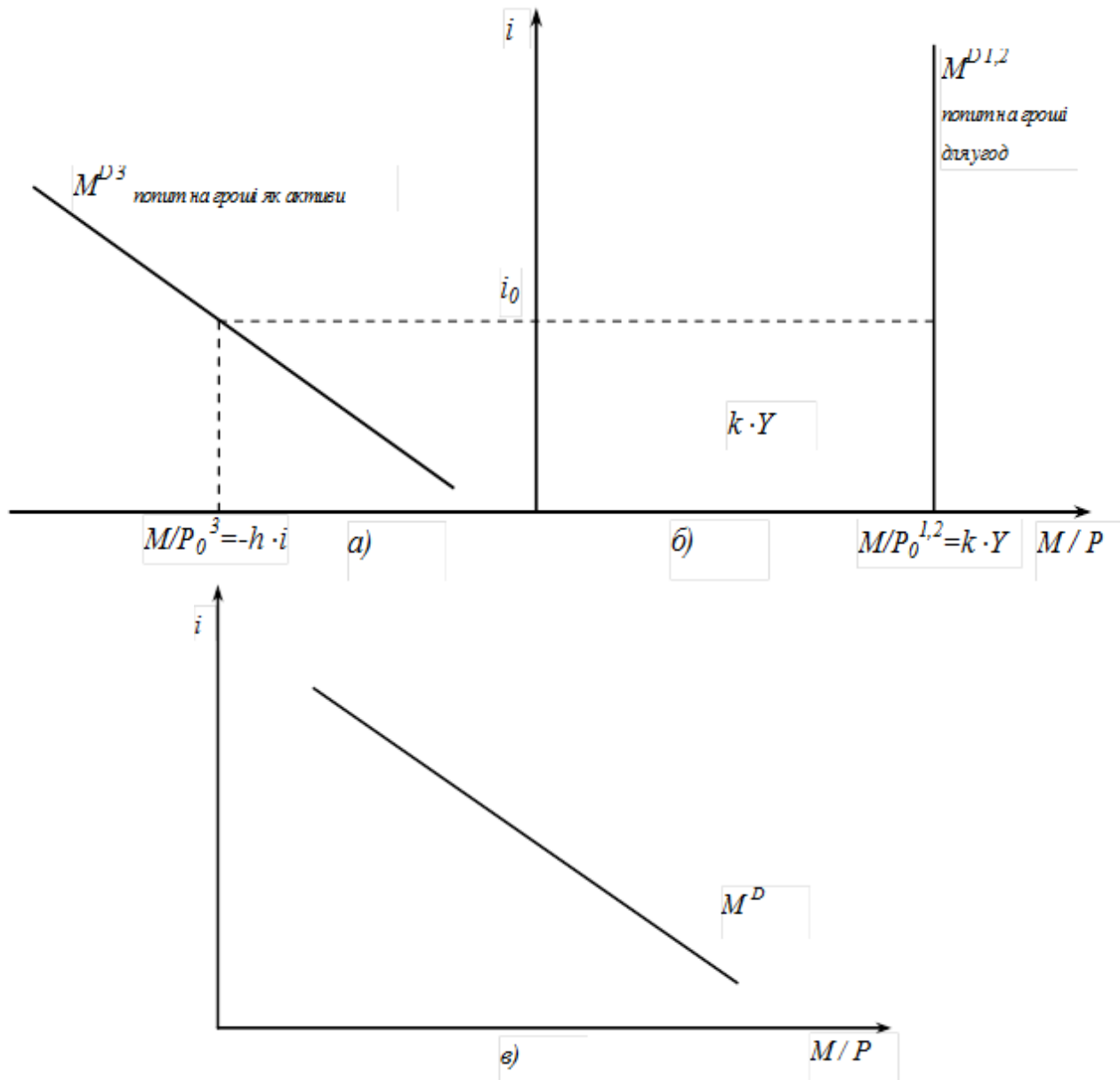

Рис. 5.3. Крива попиту на гроші

1. Обсяг попиту на гроші для угод $k \cdot Y$ (формується транзакційним та застережним мотивами) не залежить від рівня процентної ставки, а визначається потребами обслуговування економічних операцій суб'єктів господарювання. Тому його функція відображена вертикальною лінією (рис. 5.3 (б)).
2. Обсяг попиту на гроші як активи $h \cdot i$ (спекулятивний мотив) перебуває у оберненій залежності від процентної ставки, яка відображає їх ціну (рис. 5.3 (а)).

	<p>3. Підсумкова крива попиту на гроші (M^d) відображає те, що, чим вища процентна ставка, тим менший попит на гроші за даного рівня доходу (рис. 5.3 (в)).</p> <p>Висновок: зміна доходу (ΔY) впливає на грошовий попит екзогенно: з його збільшенням крива попиту на гроші зміщується вправо за даної процентної ставки</p>
<p>Монетаристська школа: - функція попиту на гроші М.Фрідмена</p>	<p>Мотивація формування попиту на гроші є розширеною:</p> <ul style="list-style-type: none"> - спекулятивний мотив по Кейнсу, або потреба в грошах для здійснення заощаджень у вигляді високоліквідних грошей та облігацій, що формує сукупне багатство в економіці, доповнено тим, що: - люди можуть нагромаджувати багатство і в формі звичайних акцій і товарів. <p>Висновок:</p> <ul style="list-style-type: none"> - попит на гроші є функцією постійного доходу (середнього доходу, який очікується отримати у довгостроковому періоді) і очікуваних доходів на активи, які є альтернативними відносно грошей формами нагромадження багатства (облігацій, акцій, товарів): $M^D = f(Y^P)$ <p>Y^P – постійний (перманентний) дохід.</p> <ul style="list-style-type: none"> - на відміну від Кейнса, Фрідмен вважав, що попит на гроші є нечутливим до зміни рівня процентної ставки, яка визначає дохідність альтернативних активів.

4. МЕХАНІЗМ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГРОШОВОГО РИНКУ: ПРОПОЗИЦІЯ, ПОПИТ ТА ЇХ УРІВНОВАЖЕННЯ. ГРАФІЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ.

Рівновага на грошовому ринку

Ринок грошей – це механізм, за допомогою якого попит на гроші (M^D) узгоджується з їх пропозицією (M^S) за допомогою процентної ставки (i). Модель рівноважного грошового ринку наведена на рис. 5.4.

Попит на гроші є реальним попитом на грошові запаси ($\frac{M^D}{P}$). Тому в моделях грошового ринку під пропозицією грошей розуміють пропозицію реальних грошей, яка позначається ($\frac{M^S}{P}$), тобто є скорегованою на інфляцію.

Рівновага грошового ринку досягається за умови рівності обсягів попиту на гроші та пропозиції грошей: $\frac{M^D}{P} = \frac{M^S}{P}$

або:

$$\frac{H}{P} \cdot m_m = k \cdot Y - h \cdot i$$

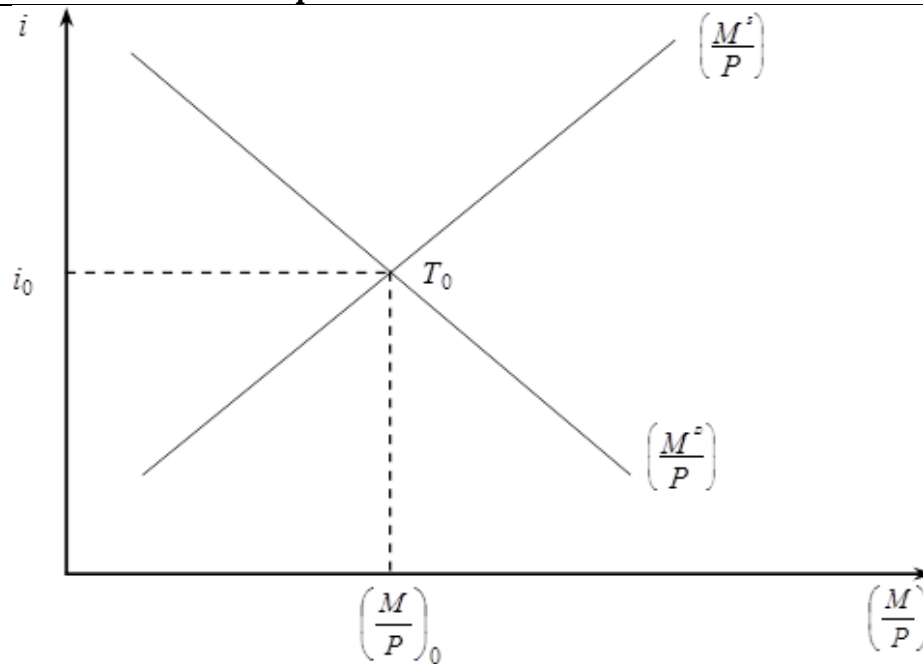

Рис. 5.4. Рівновага на ринку грошей

1. Крива пропозиції грошей $\frac{M^S}{P}$ є зростаючою функцією від процентної ставки і тому має додатний нахил.
2. Крива попиту на гроші $\frac{M^D}{P}$ є спадною функцією від процентної ставки, що обумовлює її від'ємний нахил.
3. Рівновага на грошовому ринку встановлюється в точці T_0 якій відповідає рівноважна процентна ставка i_0 .
4. Якщо підвищується процентна ставка i , то скорочується попит на гроші та підвищується пропозиція грошей, що створює надлишок грошей (і навпаки). Графічно такі зміни відображаються рухом вздовж кривих.
5. Якщо зростає дохід (ВВП), то за інших незмінних чинників переміщується вправо крива попиту на гроші (і навпаки). Якщо зростає грошова база, то за інших незмінних чинників переміщується вправо крива пропозиції грошей (і навпаки).

Висновок:

Рівновага на грошовому ринку - це не стала ситуація, а довготривала тенденція, до якої тяжіє економіка. Рівновага постійно порушується та відновлюється.

Порушення рівноваги на грошовому ринку та її відновлення

Зміна чинників, що впливають на обсяги пропозиції грошей та попиту на гроші, може призводити до порушення рівноваги.

Виходячи з функцій попиту та пропозиції грошей, такими чинниками можуть бути:

- 1) зміна доходу (Y), що спричиняє зміну попиту на гроші;
- 2) зміна грошової бази (H), що спричиняє зміну пропозиції грошей;

Якщо забезпечується збалансована зміна доходу і грошової бази (тобто $\Delta Y = \Delta H$), то збільшення попиту на гроші, викликане зростанням доходу, дорівнює збільшенню пропозиції грошей, викликаному цільовою емісією грошової бази (тобто $\Delta M^D = \Delta M^S$). За цих умов рівновага не порушується.

3) незбалансована одночасна зміна доходу (Y) і грошової бази (H) (тобто $\Delta Y \neq \Delta H$), що спричиняє відхилення обсягів попиту на гроші від обсягів пропозиції грошей (тобто $\Delta M^D \neq \Delta M^S$).

В разі здійснення незбалансованої зміни доходу і грошової бази виникає нестача грошей ($M^D > M^S$) або надлишок грошей ($M^D < M^S$). У таких випадках урівноваження грошового ринку відбувається за допомогою процентної ставки.

В умовах нерівноваги на грошовому ринку економічні суб'єкти своїми діями будуть намагатися адаптуватися до них, що змінюватиме процентну ставку. Щоб показати роль процентної ставки в урівноваженні грошового ринку розглянемо приклад.

Приклад:

порушення рівноваги на грошовому ринку відбувається внаслідок збільшення доходу ($\Delta Y > 0$).

При цьому центральний банк не змінює грошову базу ($\Delta H = 0$).

1. Згідно з кейнсіанською функцією попиту на гроші збільшення доходу (ΔY) викликає зростання попиту на гроші ($k \cdot \Delta Y$), що за даної пропозиції грошей викликає нестачу грошових активів ($M^S < M^D$).

2. Щоб усунути нестачу грошей, економічні суб'єкти намагатимуться отримати необхідні кошти через кредитування у комерційних банках. Збільшення попиту на кредити за незмінності пропозиції наявних кредитних ресурсів комерційних банків призведе до підвищення процентної ставки ($\Delta i > 0$).

3. За інших незмінних умов зростання процентної ставки спричинятиме два наслідки:

- 1) зменшення попиту на гроші:

$$\left(\Delta \frac{M^D}{P} = -h \cdot \Delta i \right);$$

2) підвищення грошового мультиплікатора, що збільшить пропозицію грошей:

$$\left(\Delta \frac{M^s}{P} = \frac{H}{P} \cdot \Delta m_m \right)$$

Висновок:

Процентна ставка зростатиме доти, доки грошовий ринок знову врівноважиться відповідно до рівності:

$$\left[k \cdot \Delta Y - h \cdot \Delta i = \frac{H}{P} \cdot \Delta m_m \right].$$

Загальні висновки:

1. Рівновага на грошовому ринку свідчить про те, що на цьому ринку не має ні надлишку, ні дефіциту грошей.
2. Порушення рівноваги на грошовому ринку може відбуватися під впливом зовнішніх чинників, не пов'язаних зі зміною процентної ставки, які призводять до зміни обсягів попиту на гроші чи пропозиції грошей.
3. За умови появи надлишку грошей, власники цих грошових активів будуть зменшувати процентну ставку, а за умови виникнення дефіциту – процентна ставка збільшуватиметься.

РОЗДІЛ III МАКРОЕКОНОМІЧНІ ПРОЦЕСИ

ТЕМА 6: Інфляція

1. Інфляція: сутність, методи вимірювання та види.
2. Економічні чинники та наслідки інфляції. Антиінфляційні заходи держави.
3. Інфляція та безробіття. Крива Філіпса у короткостроковому та довгостроковому періодах: математична та графічна інтерпретація.

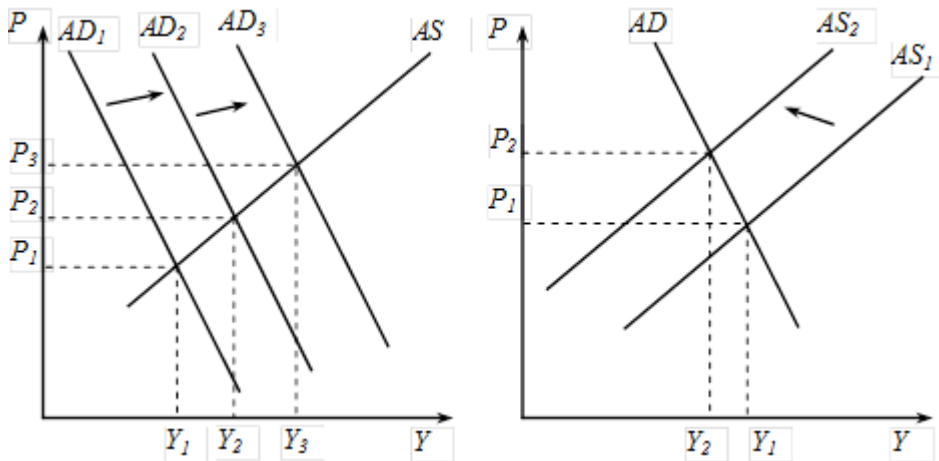
1. ІНФЛЯЦІЯ: СУТНІСТЬ, МЕТОДИ ВИМІРЮВАННЯ ТА ВИДИ

Інфляція

Сутність	Показники	Основні негативні соціально-економічні наслідки
<p>- зростання загального рівня цін в країні, зворотню стороною якого є знецінення грошей</p>	<p>1) індекс інфляції (індекс цін):</p> $P_t = \frac{Y_t^n}{Y_t}$ <p>P_t - індекс інфляції (цін) поточного року; Y_t^n - номінальний ВВП поточного року; Y_t - реальний ВВП поточного року.</p> <p>2) рівень інфляції (у %):</p> $P_t^{\%} = \frac{Y_t^n}{Y_t} \cdot 100$ <p>3) темп інфляції (на основі індексу інфляції базового року, прийнятого за 100%) – показує темп приросту цін в економіці по відношенню до базового року:</p> $\pi_t = P_t \cdot 100 - 100$	<p>- зниження реальних доходів населення, - знецінення фінансових активів, - зниження мотивації до інвестування тощо.</p>

	<p>4) темп інфляції (на основі індексів цін поточного та попереднього періоду):</p> $\pi_t = \frac{P_t - P_{t-1}}{P_{t-1}} \cdot 100$ <p>π_t – темп інфляції поточного року, P_t - індекс цін поточного року; P_{t-1} - індекс цін попереднього року.</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • Дефляція – зниження загального рівня цін. • Дезінфляція – уповільнення темпів зростання цін. 		

Класифікація видів інфляції

Критерій класифікації	Види інфляції та їх наслідки		
- за наслідками та кількісним значенням темпу інфляції	помірна (повзуча) - не викликає зміни обсягів і структури споживання та інвестування.	галопаюча — змінює обсяг та структуру інвестування, але суттєво не впливає на обсяги і структуру споживання	гіперінфляція - суттєво змінює обсяг і структуру, як споживання, так і інвестування.
	Види інфляції та їх темпи		
	0- 10%	10- 100%	понад 100%
- за причинами	<p>1) Інфляція витрат Основна причина: зростання цін відбувається внаслідок раптового (шокового) збільшення витрат на одиницю продукції виробників, що призводить до зменшення сукупної пропозиції.</p>		
			
	<p>Рис. 6.1. Інфляція попиту Рис. 6.2. Інфляція витрат</p>		

2) Інфляція попиту

Основна причина: зростання цін відбувається внаслідок раптового (шокового) збільшення доходів економічних суб'єктів, що спричиняє збільшення (збурення) сукупного попиту.

I. Методологічна основа пояснення інфляції – кейнсіанська теорія

Основна причина: в умовах повної зайнятості сукупний попит, перевищуючи сукупну пропозицію, спричиняє утворення надмірного попиту, що й викликає зростання цін. Рівняння для пояснення :

$$P = \frac{Y^{AD}}{Y_P}$$

1) за повної зайнятості $Y^{AD} = Y_P$, тому загальний індекс цін $P = 1,0$.

2) якщо сукупний попит перевищує потенційний ВВП ($Y^{AD} > Y_P$), то в економіці виникає надмірний сукупний попит, тобто $P > 1,0$.

II. Методологічна основа пояснення інфляції - монетаристська теорія

Основна причина: надмірна кількість грошей в обігу порівняно з вартістю товарів та послуг

За рівнянням кількісної теорії грошей, загальний рівень цін в економіці можна подати такою формулою:

$$P = \frac{M \cdot V}{Y}$$

Надмірне збільшення грошової маси ($\Delta M > \Delta Y$) викликає зростання сукупного попиту і цін, що статистично підтверджується суттєвою кореляцією між змінами грошової маси та темпом інфляції.

Альтернативна думка кейнсіанців: зростання грошової маси є не причиною інфляції, а відповіддю на збільшення сукупного попиту.

<p>- за можливістю бути передбаченою</p>	<p>1) очікувана – прогнозована (передбачувана) економічними суб'єктами. 2) непередбачена – не прогнозована економічними суб'єктами.</p> <p>.....</p> <p>I. Методологічна основа висновків щодо передбачення інфляції - теорія адаптивних очікувань: - економічні суб'єкти при формуванні своїх інфляційних прогнозів спираються на інфляцію в найближчому минулому, скориговану на помилковість інфляційного прогнозування, що віддзеркалює формула:</p> $\pi_t^e = \pi_{t-1}^e + \gamma \cdot (\pi_{t-1} - \pi_{t-1}^e).$ <p>(π_t^e) - інфляційні очікування на прогнозний період, (π_{t-1}^e) - інфляційні очікування в передпрогнозному періоді, $(\pi_{t-1} - \pi_{t-1}^e)$ - корекція на помилковість інфляційного прогнозування в передпрогнозному періоді, (γ) - коефіцієнт корекції, рівень якого залежить від швидкості перегляду очікувань.</p> <p>Якщо інфляційні очікування коригуються швидко, тобто у наближається до 1, то формула набуває виду:</p> $\pi_t^e = \pi_{t-1},$ <p>що означає: очікувана інфляція відповідає інфляції у найближчому минулому періоді.</p> <p>.....</p> <p>II. Методологічна основа висновків щодо передбачення інфляції - теорія раціональних очікувань: - економічні суб'єкти при формуванні своїх інфляційних прогнозів використовують усю наявну інформацію про майбутні зміни в економіці та фактичний її стан. Така повнота інформації дає можливість передбачати ціни на рівні, що відповідає фактичному досягнутому рівню цін:</p> $\pi_t^e = \pi_t$
--	---

**2. ЕКОНОМІЧНІ ЧИННИКИ ТА НАСЛІДКИ ІНФЛЯЦІЇ.
АНТИІНФЛЯЦІЙНІ ЗАХОДИ ДЕРЖАВИ.**

Чинники інфляції

Чинники інфляції попиту	Чинники інфляції витрат («шоку» пропозиції)
<p>1. Чинники, що викликають надмірний попит з боку уряду (держави) Основний чинник: зростання дефіциту державного бюджету та його емісійне фінансування, тобто фінансування за рахунок грошово-кредитної емісії. Наслідок: зростання урядового попиту не забезпечується адекватним зростанням реального ВВП.</p>	<p>- чинники збурення сукупної пропозиції, що збільшують середні витрати на виробництво товарів та послуг:</p> <p>1) внутрішні, 2) зовнішні</p>
<p>2. Чинники, що викликають надмірний приватний попит:</p> <ul style="list-style-type: none"> - надмірне інвестування приватної економіки, - зростання частки поточного споживання за рахунок скорочення частки заощаджень, особливо, в умовах формування інфляційних очікувань - ажіотажний попит. 	<p>Основні внутрішні чинники:</p> <ul style="list-style-type: none"> - зростання цін на продукцію проміжного споживання, - зменшення продуктивності ресурсів, - випереджувальне зростання заробітної плати порівняно з продуктивністю праці, - підвищення податкового навантаження, - підвищення цін підприємствами-монополістами, - державне регулювання цін, яке може стримувати їх зменшення в інтересах виробників певних видів продукції.
<p>3. Чинники, що викликають надмірний іноземний попит на вітчизняні товари і послуги. Основний чинник: випереджувальне зростання доходів іноземців. Наслідки: зростання іноземного попиту не забезпечується адекватним зростанням реального ВВП.</p>	<p>Основний зовнішній чинник: ціни імпортованих товарів та послуг:</p> <ul style="list-style-type: none"> - якщо зростають ціни на імпортні товари, то одночасно з товарами країна імпортує інфляцію витрат.

1. Інфляційні очікування як чинники інфляції:

економічні суб'єкти, фіксуючи загальне зростання цін у минулому періоді або прогножуючи несприятливу економічну кон'юнктуру у майбутньому періоді, генерують зростання цін, тому що:

- наймані працівники наперед вимагають збільшення заробітної плати,
- підприємства заздалегідь закладають вищі ціни в угоду з постачання,
- банки завчасно піднімають проценти за кредити тощо.

Основні негативні соціально-економічні наслідки високої інфляції

1. Зниження реальних доходів населення:

- якщо темпи зростання номінальних доходів людей нижчі за темпи інфляції,
- стосується насамперед осіб, які отримують фіксовані доходи (працівники бюджетних установ, пенсіонери та інші особи, котрі живуть за рахунок соціального забезпечення), що призводить до зниження мотивації до праці.

2. Знецінення фінансових активів:

- під впливом інфляції зменшується реальна вартість фінансових активів з фіксованою номінальною вартістю (ощадні рахунки, облігації тощо),
- незважаючи на те, що майже всі фінансові активи приносять дохід у формі процента, їх реальна вартість зменшується, якщо темп інфляції перевищує номінальну процентну ставку.

3. Порушення відносин між позикодавцями і позичальниками:

- від інфляції виграють позичальники коштів (дебітори), а програють позикодавці (кредитори), тому що в умовах інфляції позичальник отримує гроші за однією купівельною спроможністю, а повертає за нижчою.

4. Зниження мотивації до інвестування:

- інвестиційні кошти вкладаються на тривалий період, у межах якого інфляція може суттєво зрости,
- якщо через кілька років інфляція зростає порівняно з прогнозованим рівнем, то прибутковість вкладених інвестицій реально зменшується.

5. Перерозподіл доходів між приватним сектором і державою:

- інфляція зменшує купівельну спроможність грошей, тому домогосподарства несуть певні втрати, які для держави є інфляційним податком.

Антиінфляційні заходи держави

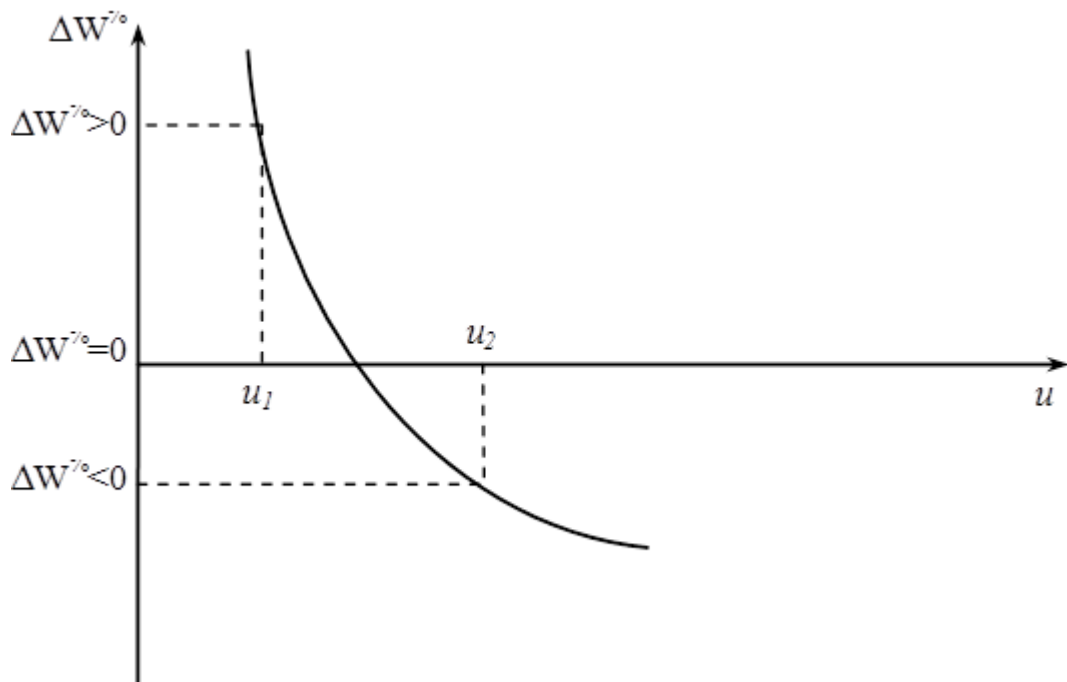
Основні підходи антиінфляційної політики держави	Інструментарій, що використовується державою
І. Адаптаційний підхід – коли держава діє досить пасивно, йде шляхом пристосування до ситуації	- контроль за заробітною платою та цінами як засіб подолання інфляційних очікувань робітників і підприємців через: <ul style="list-style-type: none"> - домовленість з профспілками про обмежене підвищення зарплати, - прийняття законів, які регулюють зростання зарплати та цін тощо, - індексація доходів – перерахування доходів населення в сторону їх збільшення (зарплат, соціальних виплат тощо) відповідно до зростання цін.
ІІ. Радикальний підхід - коли держава діє активно, застосовуючи радикальні заходи	1) інструментарій фіскальної політики (див. далі: тема 10), 2) інструментарій монетарної політики.

3. Інфляція та безробіття. Крива Філіпса у короткостроковому та довгостроковому періодах: МАТЕМАТИЧНА ТА ГРАФІЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ

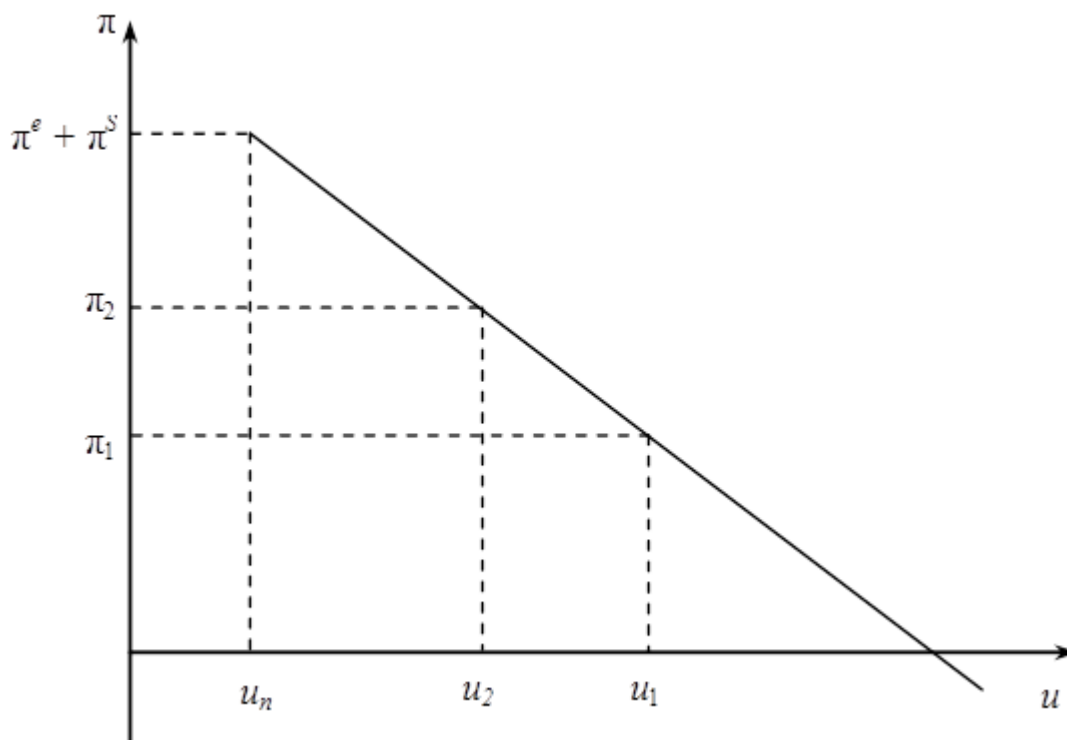
Крива Філіпса

Підтримуючи безробіття на рівні, що є нижчим від природного, уряд створює передумови для зростання інфляції. Теоретичним інструментом пояснення цієї суперечності є крива Філіпса .	
Ранній варіант	Сучасний варіант
- відображав обернену залежність між річною відсотковою зміною зарплати (W) і рівнем безробіття в (u), а саме: із скороченням безробіття до 4% відбувається річне підвищення заробітної плати на 0,5% .	- відображає обернену залежність між темпом інфляції (π_t) і рівнем безробіття (u), а саме: $\pi = \pi^e - \alpha (u - u_n) + \pi^s,$ π^e - очікуваний темп інфляції, що відображає інфляційні очікування (u %); $\alpha (u - u_n)$ - величина, що відображає реакцію інфляції на зміну безробіття – приріст інфляції внаслідок циклічного безробіття (u в.п.); α – коефіцієнт чутливості інфляції до рівня циклічного безробіття (впливає обернено); π^s - темп інфляції, який спричиняється збуреннями сукупної пропозиції.

Крива Філіпса у короткостроковому періоді

а) ранній варіант

б) сучасний варіант

Рис. 6.3. Крива Філіпса у короткостроковому періоді

1. Розташування кривої Філіпса на графіку залежить від очікуваної інфляції (π^e) та інфляції витрат (π^s), тобто від $(\pi^e + \pi^s)$.
2. В точці, де темп інфляції $= \pi^e + \pi^s$, існує лише природне безробіття, тобто $u = u_n$. Тому темп інфляції $(\pi^e + \pi^s)$ є інфляцією повної зайнятості.
3. Якщо рівень природного безробіття зростає, то крива Філіпса переміщується вправо; якщо рівень природного безробіття зменшується, то крива Філіпса переміщується вліво.
4. В разі збільшення рівня безробіття від u_n до u_1 (тобто появи циклічного безробіття на рівні u_1), інфляція в країні зменшується від рівня $(\pi^e + \pi^s)$ до π_1 , а в разі скорочення безробіття до рівня u_2 інфляція зростає до π_2 . Отже, інфляція та безробіття у короткостроковому періоді мають обернену залежність.

Висновок: крива Філіпса показує, що у короткостроковому періоді уряд не може одночасно усунути інфляцію та безробіття, а тому йому доводиться робити вибір між ними за допомогою заходів, які здатні впливати на їх співвідношення.

Крива Філіпса у довгостроковому періоді

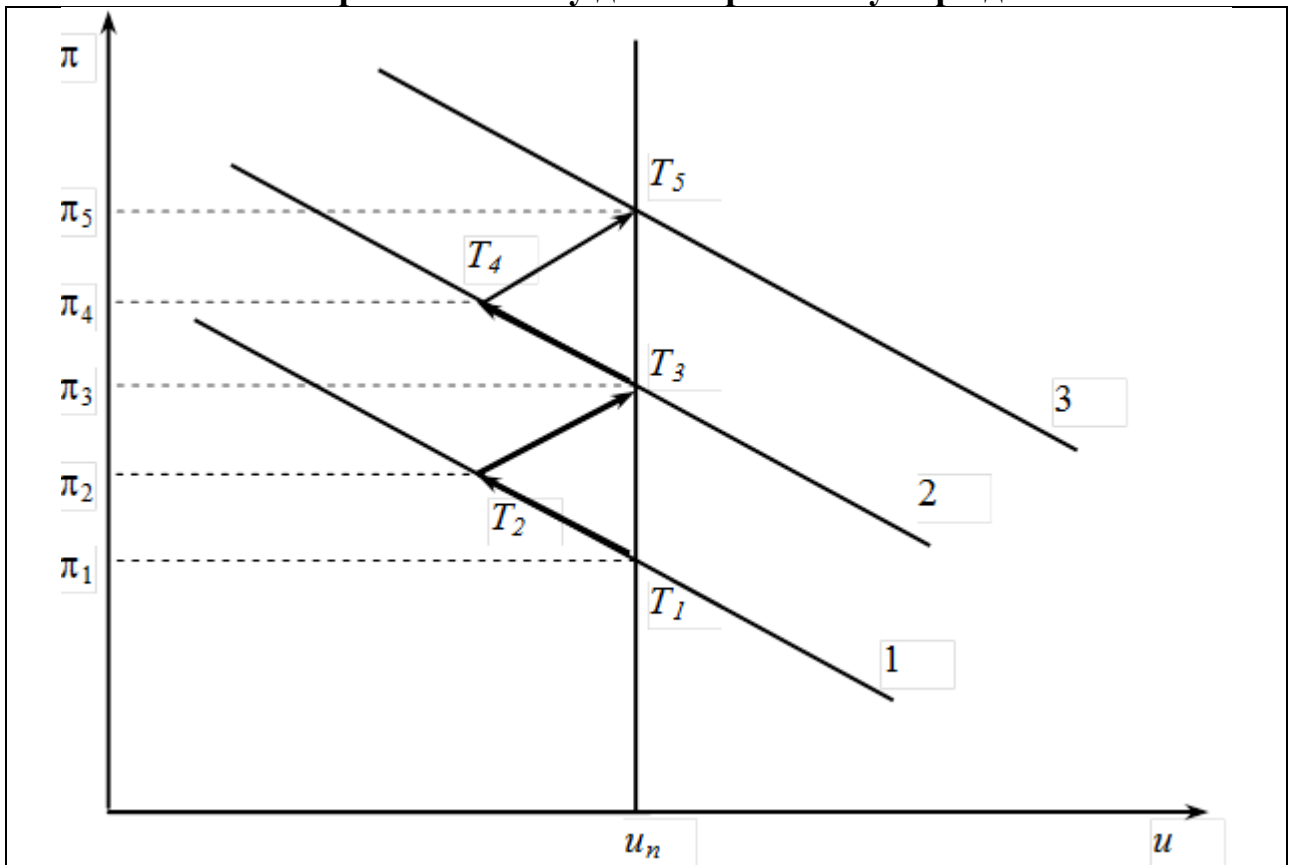

Рис. 6.4. Крива Філіпса у довгостроковому періоді

1. T_1 – стан в економіці, коли інфляція (π_1), а рівень безробіття є природнім (u_n) на короткостроковій кривій Філіпса, що знаходиться в положенні 1.
2. Якщо уряд хоче зменшити рівень безробіття, то він стимулює збільшення сукупного попиту, а це спричинить зростання інфляції у формі інфляції попиту до (π_2), що перемістить економіку з точки T_1 у точку T_2 .
3. Під впливом інфляційних очікувань (π_2) працівники примусять підприємців підвищити номінальну зарплату, що збільшить середні витрати, зменшить прибутковість виробництва, скоротить його обсяг, і знов збільшить безробіття до природного рівня (u_n). Це перемістить економіку в точку T_3 . Виникне інфляція витрат, внаслідок чого інфляція зросте до π_3 , а короткострокова крива Філіпса переміститься в положення 2.

Висновок:

1. Довгострокова крива Філіпса набирає вигляду вертикальної лінії, що бере свій початок у точці природного рівня безробіття, за якого економіка виробляє потенційний ВВП (крива сукупної пропозиції теж набуває вертикального вигляду, оскільки $Y^{AS} = Y_p$).
2. У довгостроковому періоді не існує суперечності між інфляцією та безробіттям.
3. Стимулювальна фіскальна політика уряду у довгостроковому періоді не може зменшити безробіття, а лише здатна викликати зростання цін.
4. Проблема безробіття довгострокового періоду вирішується лише із застосуванням неінфляційних методів, здатних забезпечити зростання обсягів виробництва за рахунок нагромадження капіталу і зростання потенційного ВВП.

Тема 7: ПРИВАТНЕ СПОЖИВАННЯ

1. Особистий дохід та особистий наявний дохід: сутність, джерела формування та структура.
2. Диференціація доходів: сутність, чинники та методи аналізу. Крива Лоренца, коефіцієнт Джині та децильний коефіцієнт.
3. Кейнсіанська функція споживання: математична та графічна інтерпретація. Схильності до споживання та заощадження.
4. Вплив фактору часу на споживання. Посткейнсіанські (довгострокові) функції споживання.

1. ОСОБИСТИЙ ДОХІД ТА ОСОБИСТИЙ НАЯВНИЙ ДОХІД: СУТНІСТЬ, ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ ТА СТРУКТУРА

Особистий наявний дохід є частиною валового національного наявного доходу країни, що отримується домашніми господарствами.

Згідно з моделлю економічного кругообігу доходи домашніх господарств формуються на ринку ресурсів.

На цьому ринку підприємства здійснюють витрати, що пов'язані з купівлею ресурсів. Величина цих витрат визначає величину сукупних первинних доходів домашніх господарств (тобто доходів, отриманих в результаті первинного розподілу валового національного доходу).

Окрім того, домашні господарства частину своїх доходів отримують в результаті вторинного розподілу валового національного доходу, який здійснюється державою в процесі виконання нею перерозподільчої функції, – соціальні трансферти.

Сутність	Джерела формування	Структура
<p>Особистий дохід домашніх господарств INC_{HS}</p> <p>дохід домогосподарств, який складається з заробленого доходу, доходу від власності та отриманих соціальних трансфертів</p>	<p>- трудова діяльність у вигляді: роботи за наймом або власного індивідуального бізнесу;</p> <p>- власність у вигляді матеріальних та нематеріальних активів (акцій, облігацій, нерухомого майна, землі),</p>	<p>$INC_{HS} = W + INC_{mix} + INC_{prop} + TR$</p> <p>$INC_{HS}$ – особистий дохід домогосподарств, W – заробітна плата найманих працівників; INC_{mix} – змішаний дохід або дохід сектору домашніх господарств (наприклад: від індивідуального бізнесу фізичних осіб);</p>

	- державне соціальне забезпечення з бюджету країни	INC_{prop} (property income) – доходи від власності (або інакше від активів: дивіденди, проценти, рента тощо); TR (social transfers) – соціальні трансферти (пенсії, стипендії, субсидії тощо).
<p>Особистий наявний дохід домашніх господарств</p> <p>DI</p> <p>1) частина особистого доходу домогосподарств, що залишається у їх розпорядженні після сплати податків на особисті доходи і може бути використана для приватного споживання і заощадження;</p> <p>2) для приватної закритої економіки, в якій немає податків, - є різницею між сукупним доходом країни (ВВП) і наявним доходом підприємств</p>	<p>Джерело: особистий дохід, тому:</p> $DI = INC_{HS} - T_{INChs}$ <p>INC_{HS} – особистий дохід домогосподарств, T_{INChs} – податки на особистий дохід домогосподарств</p>	<p>В умовах приватної закритої економіки:</p> <p>1) особистий наявний дохід домашніх господарств = ВВП - наявний дохід підприємств:</p> $DI = Y - A - ERN_{ret}$ <p>Y – ВВП; A – амортизаційні витрати підприємств; ERN_{ret} – нерозподілений прибуток підприємств; $(A + ERN_{ret})$ - наявний дохід підприємств.</p> <p>2) особистий наявний дохід домашніх господарств (DI) розподіляється на дві частини:</p> <ul style="list-style-type: none"> - споживання (C), - заощадження (S): $DI = C + S$

2. ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ДОХОДІВ: СУТНІСТЬ, ЧИННИКИ ТА МЕТОДИ АНАЛІЗУ. КРИВА ЛОРЕНЦА, КОЕФІЦІЄНТ ДЖІНІ ТА ДЕЦИЛЬНИЙ КОЕФІЦІЄНТ

Диференціація (нерівність) доходів

Визначення	Диференціація доходів – відмінність часток у сукупному доході (ВВП) країни, що припадає на різні групи населення.
Причини	Диференціація доходів формується під впливом різноманітних факторів, які пов'язані з особистими досягненнями або незалежні від них, що мають економічну, демографічну, політичну природу. Серед причин нерівності розподілу доходів виокремлюють: <ul style="list-style-type: none"> - різні здібності (фізичні та інтелектуальні), - відмінності освіти і кваліфікації, - працьовитість і мотивацію, - професійну ініціативність і схильність до ризику, - походження, розмір і склад сім'ї, - володіння власністю, - наявність дискримінації за національною, релігійною, гендерною та ін. ознакою. -
Методи та показники	Для аналізу рівня диференціації доходів домогосподарств застосовують різні методи та показники. Серед показників основними є: <ol style="list-style-type: none"> 1) коефіцієнт Джині, 2) децильний коефіцієнт диференціації.

Крива Лоренца

В міжнародній статистиці для оцінювання міри нерівності розподілу сукупного доходу в національних економіках різних країн використовується коефіцієнт Джині. Щоб зрозуміти його економічний зміст, треба розглянути модель кривої Лоренца. Для побудови кривої Лоренца роблять припущення про поділ суспільства за доходами на п'ять (або десять) груп.

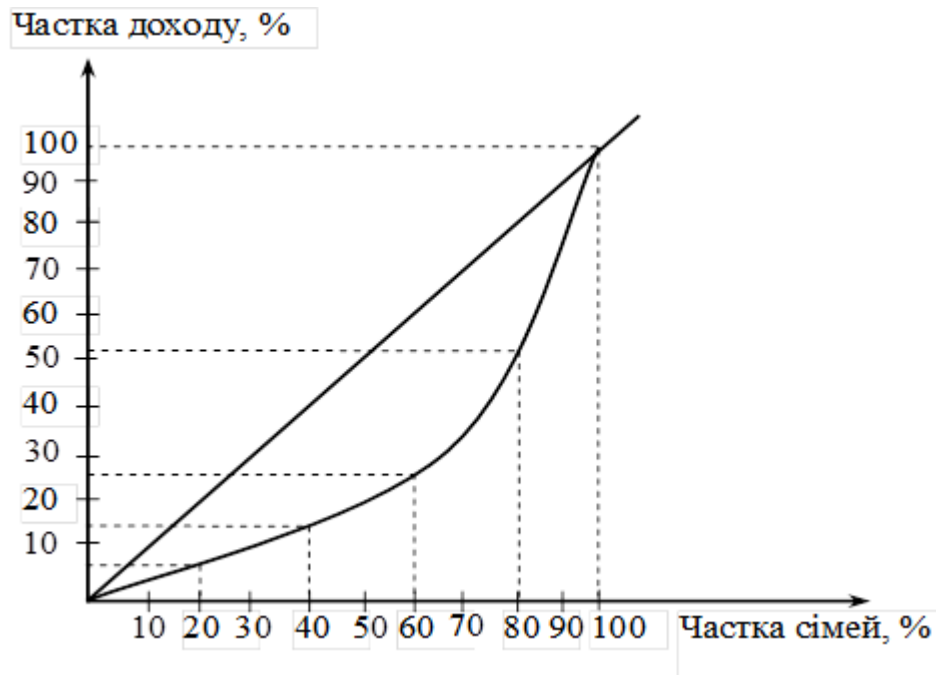

Рис. 7.1. Крива Лоренца

1. По горизонтальній осі графіка наростаючим підсумком відкладається частка сімей, яким належать доходи. Так, якщо населення країни поділяється на 5 груп, то першій групі належить 20%, першій та другій – 40%, першій, другій та третій – 60% тощо. По вертикальній осі відкладаються частки доходів, що припадають на першу, першу та другу, першу, другу та третю тощо групи.
2. Бісектриса кута, утвореного осями, показує абсолютну рівність в розподілі доходів між окремими групами сімей, коли кожна п'ята частка сімей одержує п'яту частку доходу.
3. Відсотковий розподіл сукупного доходу між частками сімей в реальній економіці не є рівним, як це ілюструє згідана бісектриса кута між осями. Нерівність розподілу доходів відображає ламана лінія, що називається крива Лоренца.
4. На рисунку показано, що перші 20% сімей отримують менше 10% сукупного доходу, 40% сімей – менше 15% сукупного доходу, 60% сімей – менше 30% сукупного доходу, 80% сімей – трохи більше 50% сукупного доходу. За таких умов решта 20% сімей отримують решту - майже 50% сукупного доходу.

Висновок:

Чим більше крива Лоренца відхиляється від бісектриси, кута тим більшим є ступінь диференціації (нерівності розподілу) доходів населення країни.

Коефіцієнт Джині

Коефіцієнт Джині (GN) :

- розраховується на основі кривої Лоренца та демонструє ступінь нерівності у доходах домогосподарств в економіці країни,
- показує рівень концентрації доходів населення, тобто ступінь відхилення фактичного розподілу доходів за чисельно рівними групами населення від їх рівномірного розподілу.

Коефіцієнт Джині може оцінюватись або як показник, що коливається в межах $0 \leq GN \leq 1$, або, коли його значення множать на 100, як показник в межах $0 \leq GN \leq 100$. Наприклад, ми можемо фіксувати, що коефіцієнт Джині становить 0,25, або 25%.

Децильний коефіцієнт диференціації

Децильний коефіцієнт диференціації відображає співвідношення між сукупними доходами 10% найбагатшої частини населення і доходами 10% найбіднішої частини населення.

3. КЕЙНСІАНСЬКА ФУНКЦІЯ СПОЖИВАННЯ: МАТЕМАТИЧНА ТА ГРАФІЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ. СХИЛЬНОСТІ ДО СПОЖИВАННЯ ТА ЗАОЩАДЖЕННЯ

Проблему приватного споживання домогосподарств в економіці країни, як і всі інші проблеми можна розглядати на різних рівнях абстрагування:

- 1) на рівні приватної економіки, яка моделює економіку, що функціонує без держави
- 2) на рівні змішаної закритої економіки, яка моделює економіку з державою;
- 3) на рівні відкритої змішаної економіки, яка моделює економіку з державою та економічними відносинами з іншими країнами.

Основні припущення для аналізу моделі кейнсіанської функції споживання в умовах приватної закритої економіки

- 1) У валовому національному доході не враховуються ті його складові, що отримуються державою та «Іншим світом». Тому весь його обсяг визначається лише як сума приватного споживання та інвестування за формулою:

$$Y = C + I$$

- 2) За цих умов особистий наявний дохід домогосподарств (DI) розподіляється на дві частини: споживання (C) і заощадження (S):

$$DI = C + S$$

Споживання (C) – витрати домогосподарств на купівлю споживчих товарів та послуг з метою задоволення їх платоспроможного попиту, що є пріоритетним напрямом використання особистого наявного доходу.

Заощадження (S) – інша частина особистого наявного доходу, що не витрачається на споживання в поточному періоді.

Розподіл особистого наявного доходу на споживання і заощадження залежить не лише від бажання домогосподарств, а й від рівня їхніх доходів.

**Схильності до споживання та заощадження
згідно з основними психологічними законами Кейнса**

Середня схильність	- середня схильність до споживання (c') – коефіцієнт, який показує відношення обсягу споживання до величини поточного доходу: $c' = \frac{C}{Y}$
	- середня схильність до заощаджень (s') – коефіцієнт, що показує відношення обсягу заощаджень до величини поточного особистого доходу: $s' = \frac{S}{Y}$
Гранична схильність	- гранична схильність до споживання (c) – коефіцієнт, який показує, на скільки одиниць змінюється споживання в разі зміни особистого доходу на одиницю: $c = \frac{\Delta C}{\Delta Y}$
	- гранична схильність до заощаджень (s) – коефіцієнт, який показує, на скільки одиниць змінюються заощадження в разі зміни особистого доходу на одиницю: $s = \frac{\Delta S}{\Delta Y}$
Оскільки $C + S = DI$, то $c + s = 1$.	
Дві групи чинників, від яких залежить гранична схильність до споживання (c) за Кейнсом:	
об'єктивні:	суб'єктивні:
- зміни у рівні зарплати, - зміни у податковій політиці, - співвідношенні між поточним і майбутнім особистим доходом, - ставки процента тощо;	- бажання створювати резерви, - бажання заощаджувати на старість, - бажання залишити спадщину тощо.

Кейнсіанська функція споживання та її особливості в умовах приватної економіки

<p>Кейнсіанська функція споживання описує залежність зміни споживання домогосподарств (ΔC) від зміни особистого наявного поточного доходу (ΔDI)</p>	
<p>Вид функції</p>	$\Delta C = \Delta \bar{C} + c \cdot \Delta DI$ <p>ΔC – зміна приватного споживання; $\Delta \bar{C}$ – зміна автономного споживання - частини споживання, яка не залежить від зміни особистого поточного доходу; c – гранична схильність до споживання; ΔDI – зміна особистого наявного поточного доходу домогосподарств.</p>
<p>Індуційоване споживання</p>	<p>Споживання, яке фінансується за рахунок особистого наявного поточного доходу, називається індуційованим споживанням, тобто залежним від цього доходу ($c \cdot \Delta DI$).</p> <p>На графіку зміна індуційованого споживання проявляється через переміщення вздовж кривої споживання.</p>
<p>Автономне споживання</p>	<p>Існування автономного споживання (\bar{C}) Кейнс пов'язував з можливим зниженням рівня зайнятості, внаслідок чого певна частина робітників тимчасово втрачає роботу і заробітну плату. У таких випадках, на його думку, люди можуть використовувати заощадження, які були створені в минулому періоді або вдаватися до позик. Тобто автономне споживання фінансується або за рахунок особистих доходів минулих періодів (заощаджені кошти), або особистих доходів майбутніх періодів (позики).</p> <p>Отже, чинниками автономного споживання є:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) майно (активи), яке нагромаджено за рахунок особистих доходів минулого періоду, 2) позики, джерелом яких є майбутні заощадження. <p>На графіку зміна автономного споживання проявляється через переміщення кривої споживання у відповідний бік.</p>
<p>Сучасна модифікація функції</p>	<p>Сучасна модифікація кейнсіанської функції споживання спирається на розширене тлумачення корпоративної власності на капітал, згідно з яким домогосподарства безпосередньо є власниками робочої сили, а опосередковано – акціонерами основного капіталу. Якщо валовий національний дохід ототожнюється з ВВП країни ($GNDI = Y$) і належить домогосподарствам ($DI = Y$), то кейнсіанська функція споживання набуває такого виду:</p>

	$\Delta C = \Delta \bar{C} + c \cdot \Delta Y$
<p>Графічна інтерпретація</p>	<p style="text-align: center;">Рис. 7.3. Кейнсіанська функція споживання</p>
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Бісектриса кута, утвореного осями – це лінія, в кожній точці якої споживання дорівнює валовому національному доходу. Але реально витрати на споживання зазвичай не збігаються з валовим національним доходом (лінія C). Лише в точці C_0 весь валовий національний дохід спрямовується на споживання, то заощадження відсутні. 2. У точці C_1 споживання менше за валовий національний дохід, унаслідок чого виникають додатні заощадження (+ S). 3. У точці C_2 споживання перевищує валовий національний дохід: $C > Y$, а $S < 0$, тобто виникають від'ємні заощадження (- S) . <p>Висновок: явище від'ємних заощаджень є негативним, бо виникає при низьких рівнях економічного розвитку, високому безробітті, коли абсолютно скорочуються доходи.</p>

4. ВПЛИВ ФАКТОРУ ЧАСУ НА СПОЖИВАННЯ. ПОСТКЕЙНСІАНСЬКІ (ДОВГОСТРОКОВІ) ФУНКЦІЇ СПОЖИВАННЯ

Вплив фактора часу на доходи, споживання та заощадження

Визначають на основі приведення грошових потоків до їх вартості в періоді, який приймається за базу розрахунків - поточного чи майбутнього.	
<u>Теперішня вартість грошей</u> (PV)	<u>Майбутня вартість грошей</u> (FV)
- наявна сума грошей в поточному періоді;	- сума грошей яку передбачається отримати в майбутньому періоді; - визначають на основі нарахування складного проценту із використанням ставки дисконтування;
- ставка дисконтування – ставка проценту, яку використовують для приведення грошових потоків до їх вартості в періоді, який приймається за базу розрахунків; - її визначають як максимально можливий рівень доходу, котрий можна отримати за альтернативними варіантам вкладання коштів;	
- визначають на основі вирахування складного проценту із використанням ставки дисконтування; $PV = FV / (1+r)^n$ <i>r</i> – ставка дисконтування; <i>n</i> – кількість років майбутнього періоду.	- складається із основної суми заощаджених грошей (теперішньої їх вартості) та процентів, що нараховані за кожний рік їх використання у майбутньому період; - визначають на основі нарахування складного проценту: $FV = PV \cdot (1+r)^n$ <i>r</i> – ставка дисконтування; <i>n</i> – кількість років майбутнього періоду.

Короткострокова і довгострокова функції споживання

Короткострокова	Довгострокова
В основі короткострокової функції , яку обґрунтував Кейнс, лежить поточний особистий дохід, а заощадження та позики використовуються як резерв лише за умови суттєвого зниження рівня зайнятості. При цьому середня схильність до споживання зменшується зі зростанням особистого доходу.	Довгострокова функція споживання ґрунтується на теорії І. Фішера про міжчасовий вибір споживача, згідно з якою споживання в кожному поточному періоді залежить від доходу людини упродовж усього життя. Для того щоб підтримувати середній рівень споживання впродовж життя, люди переміщують особистий дохід між різними роками життя за рахунок заощаджень та позик.

Посткейнсіанські (довгострокові) функції споживання

На базі теорії Фішера з'явилися дві гіпотези щодо функції споживання:

I. Гіпотеза життєвого циклу, що пов'язана з іменем **Ф. Модільяні**,

1) Для підтримання стабільного рівня споживання люди заощаджують в період трудового життя, щоб мати можливість використовувати нагромаджене майно в післятрудоваий період життя. Отже, ресурси споживання людини за весь життєвий цикл складаються з поточного доходу і нагромадженого майна. Тому функція споживання набуває такого вигляду:

$$C = \alpha \cdot Y + \beta \cdot W_{th}$$

α – середня схильність до споживання з поточного доходу, яка визначається за формулою:

$$\alpha = \frac{R}{T}$$

R – запланована кількість років трудового життя;

T – очікувана кількість років життя людини;

W_{th} – майно, яке люди нагромаджують за рахунок заощаджень;

β – середня схильність до споживання з майна (активів), яка визначається за формулою:

$$\beta = \frac{1}{T}$$

2) Функція середньої схильності до споживання c' :

$$c' = \frac{C}{Y} = \alpha + \beta \cdot \frac{W_{th}}{Y}$$

- На короткострокових відрізках часу поточний особистий дохід зростає більше, ніж майно, тобто $\Delta Y > \Delta W_{th}$, тому зі зростанням поточного доходу середня схильність до споживання може зменшуватися, що відповідає кейнсіанській теорії.

- В довготривалому періоді динаміка майна (ΔW_{th}) залежить від динаміки поточного особистого доходу (ΔY), тобто $\Delta W_{th} = \Delta Y$, тому середня схильність до споживання у довготривалому періоді є постійною величиною.

<p>II. Гіпотеза постійного (перманентного) доходу, яку пов'язують з іменем М. Фрідмена.</p>	<p>1) Поточний особистий дохід людини є сумою двох компонентів: постійного особистого доходу і тимчасового особистого доходу. Постійний особистий дохід – це середній особистий дохід, який людина сподівається отримувати за всі роки її життя, а тимчасовий особистий дохід є відхиленням від середнього доходу, яке неможливо передбачити.</p> <p>2) На думку Фрідмена, приймаючи рішення щодо рівня споживання, люди розраховують одержувати постійний особистий дохід. Тимчасові відхилення від постійного особистого доходу спрямовуються переважно на заощадження або компенсуються позиками, звідси функція споживання набуває такого вигляду:</p> $C = k \cdot Y^P$ <p>Y^P – постійний особистий дохід; k – коефіцієнт, який визначає частку постійного особистого доходу, що витрачається на споживання.</p> <p>3) Функція середньої схильності до споживання c':</p> $c' = \frac{C}{Y} = k \cdot \frac{Y^P}{Y}$ <p>Отже, середня схильність до споживання залежить від співвідношення між постійним і поточним доходами:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Якщо поточний особистий дохід перевищує постійний особистий дохід за рахунок тимчасового доходу, то середня схильність до споживання зменшується. - Якщо, навпаки, поточний особистий дохід менший за постійний особистий дохід, то середня схильність до споживання збільшується.
--	---

Тема 8: ПРИВАТНІ ІНВЕСТИЦІЇ

1. Інвестиції: сутність та роль в економіці.
2. Інвестиційні функції: кейнсіанська та неокласична, їх обґрунтування.
3. Проста інвестиційна функція: математична та графічна інтерпретація.
4. Структура заощаджень. Трансформація заощаджень в інвестиції на фінансових ринках. Роль фінансових посередників.

1. ІНВЕСТИЦІЇ: СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ В ЕКОНОМІЦІ

Сутність	Роль в економіці
<p>- Інвестиції (I) – витрати, здійснювані економічними суб'єктами з метою нагромадження капіталу, що охоплює створення нового капіталу та відшкодування зношеного капіталу.</p> <p>- Необхідна передумова нагромадження капіталу - виробництво інвестиційних товарів, тобто засобів виробництва (машин, устаткування, обладнання, приладів, інструментів тощо).</p>	<p>1. Коли зростають інвестиції, то в короткостроковому періоді збільшується попит на інвестиційні товари. Це означає, що обсяг інвестицій в наступному періоді (I_t) збільшується порівняно з попереднім періодом (I_{t-1}), а отже з'являється приріст інвестицій:</p> $\Delta I_t = I_t - I_{t-1}$ <p>- Приріст інвестицій – це приріст попиту на інвестиційні товари, який є компонентом сукупного попиту, тому збільшення інвестиційного попиту, за інших незмінних умов, викликає зростання сукупного попиту та обсягів виробництва, тобто ВВП.</p> <p>Висновок: першим результатом зростання інвестицій є збільшення сукупного попиту і ВВП у короткостроковому періоді.</p>
<p>- Інвестиції – це потік, а капітал – запас, тому капіталоутворення являє собою процес перетворення інвестицій в капітал.</p> <p>- Обсяг капіталу формується під впливом двох процесів: інвестування, яке збільшує обсяг капіталу, і</p>	<p>1. Відмінність чистих і валових інвестицій:</p> <p>- чисті інвестиції - витрати, які спрямовуються лише на створення нового, тобто додаткового капіталу (будівництво заводу або цеху, житла, шляхів, придбання додаткових машин, устаткування тощо).</p>

<p>зношення (амортизації), яке зменшує обсяг капіталу.</p> <p>- Гранична продуктивність капіталу відображує приріст продукту, що припадає на додаткову одиницю капіталу за незмінної кількості інших факторів виробництва (наприклад, праці):</p> $MPK = f(K + 1, L) - f(K, L)$ <p>MPK - гранична продуктивність капіталу, $f(K + 1, L)$ - обсяг продукту, виробленого за $(K + 1)$ одиниць капіталу та L одиниць праці; $f(K, L)$ - обсяг продукту, виробленого за K одиниць капіталу та L одиниць праці. Отже, гранична продуктивність капіталу є різницею між обсягом продукту, виготовленого за $(K + 1)$ одиниць капіталу, та обсягом продукту, виготовленого за K одиниць капіталу.</p>	<p>- валові інвестиції - охоплюють як створення нового капіталу, так і заміну зношеного капіталу новими капітальними засобами:</p> $I_t = Inet_t + d \cdot K_t$ <p>I_t - валові інвестиції за період t; $Inet_t$ - чисті інвестиції за період t; d - норма амортизації, яка відображує ту частку, на яку щорічно зношується капітал, K_t - середня вартість капіталу за період t, $d \cdot K_t$ - вартість амортизованого капіталу, тобто зношеного в процесі виробництва за період t.</p> <p>- Створення нового капіталу або приріст капіталу залежить не від валових, а від чистих інвестицій:</p> $\Delta K_t = Inet_t = I_t - d \cdot K_t$ <p>- Якщо до обсягів капіталу на кінець попереднього періоду (або на початок наступного періоду) додати приріст капіталу (чисті інвестиції) в наступному періоді, то можна визначити обсяг капіталу на кінець наступного періоду:</p> $K_t = K_{t-1} + (I_t - d \cdot K_t)$ <p>Висновки:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) приріст капіталу збільшує виробничі потужності економіки, тобто довгострокову сукупну пропозицію, яка дорівнює потенційному ВВП. 2) Вплив приросту капіталу на збільшення потенційного ВВП відбувається не пропорційно, а згідно з граничною продуктивністю капіталу.
---	---

Залежність продукту (Y) від капіталу демонструє виробнича функція (рис. 8.1)

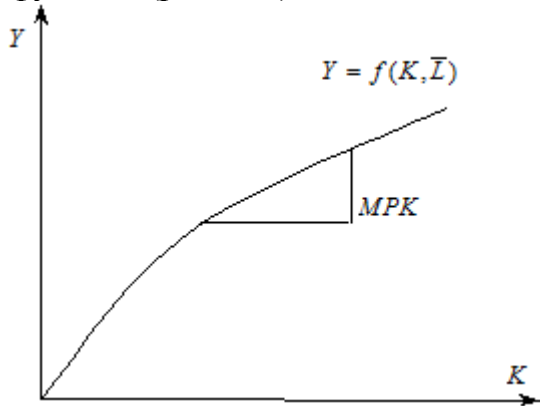

Рис. 8.1. Виробнича функція

Зв'язок між зростанням ВВП і приростом капіталу

Показником, який відображає вартість граничного продукту капіталу, є **гранична виручка від використання капіталу (MRK)** - приріст виручки від реалізації продукції, що припадає на одну грошову одиницю приросту капіталу.

Вплив приросту капіталу на збільшення потенційного ВВП:

$$\Delta Y_p = \Delta K \cdot MRK$$

1. Виробнича функція показує, як обсяг продукту залежить від обсягу капіталу (K) за незмінної кількості праці (L).

2. При збільшенні обсягів капіталу його гранична продуктивність (MRK) зменшується, тобто зменшується продукт, що припадає на кожну додаткову одиницю капіталу

Висновок:

В економіці діє закон спадної віддачі капіталу.

З теми 4 відомо, що фактичний ВВП визначається потенційним ВВП лише як тенденція, тобто в довгостроковому періоді.

Висновок: результатом зростання інвестицій у довгостроковому періоді є збільшення обсягів капіталу і потенційного ВВП.

Вплив інвестицій на збільшення ВВП у короткостроковому і довгостроковому періодах

У короткостроковому періоді	У довгостроковому періоді
- на зростання сукупного попиту, обсягів виробництва поточного періоду впливає приріст валових інвестицій	- зростання обсягів капіталу залежить від співвідношення між валовими інвестиціями та вартістю зношеного капіталу (амортизацією), що й визначає здатність економіки нарощувати або зменшувати виробничі потужності: 1) Здатність економіки до нарощування виробничих потужностей може виникати лише за умов:

	<p>- коли валові інвестиції перевищують амортизацію ($I > d \cdot K$), а чисті інвестиції є додатної величиною ($I_{net} > 0$). Якщо валові інвестиції збільшуються, тобто $\Delta I > 0$, то, за інших незмінних умов, зростатиме і сукупний попит, отже і ВВП.</p> <p>2) Ситуація дезінвестування виникає за умов:</p> <p>- коли валові інвестиції менші, ніж амортизація ($I < d \cdot K$), а чисті інвестиції є від'ємною величиною ($I_{net} < 0$).</p> <p>- Оскільки амортизація перевищує валові інвестиції, то це призводить до скорочення виробничих потужностей.</p> <p>- Виникнення дефіциту валових інвестицій означає, що $\Delta I < 0$, тому, за інших незмінних умов, це викликає скорочення сукупного попиту та ВВП.</p>
--	--

2. ІНВЕСТИЦІЙНІ ФУНКЦІЇ: КЕЙНСІАНСЬКА ТА НЕОКЛАСИЧНА, ЇХ ОБҐРУНТУВАННЯ

Інвестиційна функція

Сутність	Вплив чинників
<p>- інвестиційна функція показує, від яких чинників залежить обсяг інвестицій,</p> <p>- в інвестиційній функції інвестиції є залежною змінною, а чинники, які впливають на інвестиції, – незалежними змінними</p>	<p>1. Структура інвестицій:</p> <ul style="list-style-type: none"> - інвестиції в основний капітал – визначальна роль, - інвестиції в житлове будівництво, - інвестиції в запаси. <p>2. Зміни кожного з цих елементів інвестицій залежать від різних чинників, тому для кожного з них можна визначити окрему функцію.</p>

Кейнсіанська функція інвестицій в основний капітал

Передумови	<p>1) мотиваційним чинником попиту на інвестиції є чистий прибуток (виручка, яка залишається після відшкодування поточних витрат та амортизаційних відрахувань),</p> <p>2) існує необхідність дисконтування майбутніх прибутків, оскільки інвестиції дають віддачу упродовж певного часу. Слід враховувати прибуток, який очікується отримати протягом усього терміну використання основного капіталу,</p> <p>3) очікуваний прибуток від інвестування порівнюється з відновною вартістю капітального майна, яка визначається витратами, пов'язаними з його заміщенням.</p>
------------	--

<p>Інструментарій теоретичного пояснення - гранична ефективність капіталу:</p> <p>- гранична ефективність індивідуального капіталу,</p> <p>- гранична ефективність сукупного капіталу</p>	<p>1) Гранична ефективність капіталу (R^*) - така ставка процента, яка урівноважує дисконтовану вартість очікуваних прибутків з вартістю капітального майна.</p> $K = \sum_{t=1}^{t=n} \frac{PR_t}{(1 + R^*)^t}$ <p>K - вартість капітального майна (інвестиційного проекту); PR - очікуваний прибуток (чистий); R^* - гранична ефективність капіталу; t - роки, протягом яких має використовуватися капітальне майно.</p> <p>2) - Гранична ефективність індивідуального капіталу залежить від норми прибутковості капітального майна, тобто від співвідношення PR / K.</p> <p>- Чим вища норма прибутковості капітального майна, тим вищою є та ставка процента, яка здатна урівноважувати вартість капітального майна з дисконтованою вартістю очікуваних прибутків.</p> <p>- Кожний вид капітального майна має неоднакову норму прибутковості і тому неоднакову граничну ефективність капіталу, тому розрізняють граничну ефективність індивідуального капіталу і граничну ефективність сукупного капіталу.</p> <p>3) Гранична ефективність сукупного капіталу</p> <p>- визначається за найвищою граничною ефективністю індивідуальних капіталів, - такий рівень доходу від капіталу, який є максимальним серед усіх можливих варіантів інвестування (реальних та фінансових), - є верхньою межею процентної ставки, яка є ціною інвестицій</p>
<p>Основне правило інвестування</p>	<p>Якщо процентна ставка, за якою купуються інвестиційні кошти, нижча за ставку процента, що відіграє роль граничної ефективності капіталу, тобто $i < R^*$, то вкладення коштів у інвестиційний проект буде економічно доцільним:</p> <p>1) дійсна дисконтована вартість очікуваних прибутків перевищить вартість капітального майна, 2) інвестор, крім окупності коштів, отримає прибуток.</p>

Графічна ілюстрація залежності інвестиційного попиту від реальної ставки процента (r) і граничної ефективності капіталу (R^*)

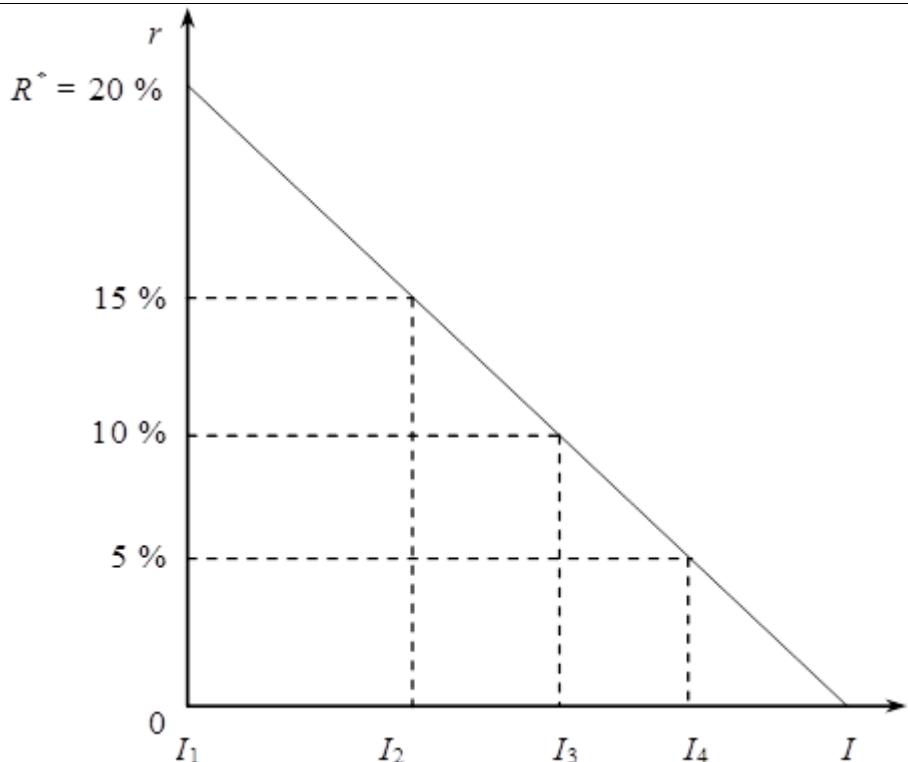

Рис. 8.2. Інвестиційний попит (кейнсіанська функція)

1. На горизонтальній осі ілюстровано чотири інвестиційні проекти (I_1, I_2, I_3, I_4), гранична ефективність капіталу яких становить відповідно 20 %, 18 %, 12 %, 8 %.
2. На вертикальній осі – реальна процентна ставка (r) в інтервалі від 0 % до 20 %.
3. Гранична ефективність сукупного капіталу $R^* = 20\%$, що відповідає граничній ефективності індивідуального капіталу інвестиційного проекту №1, яка є найвищою серед всіх варіантів інвестування.
4. Якщо процента ставка становить 20 %, то інвестиційний попит $I^D = 0$, оскільки не існує інвестиційних проектів, гранична ефективність капіталу яких перевищує 20 %.
5. При зниженні процентної ставки до 15 % економічно доцільними будуть інвестиції в проекти №1 та №2, гранична ефективність капіталу яких (20 %, 18 %) перевищує 15 %. Інвестиційний попит $I^D = I_1 + I_2$.
6. Зниження процентної ставки до 10 % збільшує інвестиційний попит: $I^D = I_1 + I_2 + I_3$, а зниження процентної ставки до 5 % збільшує інвестиційний попит: $I^D = I_1 + I_2 + I_3 + I_4$.

	<p>Висновки:</p> <p>1) коли процентна ставка знижується, інвестиційний попит зростає, тобто інвестиції перебувають в оберненій залежності від процентної ставки, рівень якої не може перевищувати граничної ефективності капіталу.</p> <p>2) кейнсіанська функція інвестицій має вигляд:</p> $I = f(i < R^*)$
--	--

Неокласична функція інвестицій в основний капітал

Передумови	<p>1) попит на інвестиції залежить від розриву між бажаним і наявним обсягами основного капіталу.</p> <p>2) розрив між наявним і бажаним обсягами основного капіталу не може усуватися відразу, в межах поточного періоду, тому попит на інвестиції в кожному поточному періоді залежить від швидкості усунення зазначеного розриву</p>
<p>Інструментарій теоретичного пояснення -</p> <p>- граничні витрати на капітал (МСК),</p> <p>- очікуваний обсяг виробництва (Y^e)</p>	<p>Бажаний обсяг основного капіталу залежить від:</p> <ul style="list-style-type: none"> - граничних витрат на капітал, - обсягів виробництва, очікуваних у майбутньому періоді. <p>1) Граничні витрати на капітал (МСК)</p> <ul style="list-style-type: none"> - витрати підприємств, пов'язаних з використанням у виробництві продукції додаткової одиниці основного капіталу: $МСК = r + d + t_{net}$ <p>r – реальна процентна ставка; d – норма амортизаційних відрахувань; t_{net} – чиста гранична податкова ставка на прибуток (різниця між ставками податку на і податкового кредиту).</p> <p>2) Очікуваний обсяг виробництва (i)</p> <ul style="list-style-type: none"> - середньорічний обсяг виробництва, який відповідає уявленням підприємців про майбутній попит на їхню продукцію. <p>3) Залежність бажаного обсягу основного капіталу від граничних витрат на капітал та очікуваних обсягів виробництва:</p> $K^f = f(МСК, Y_+^e)$ <p>K^f – бажаний обсяг основного капіталу, який підприємці хотіли б мати у майбутньому періоді.</p>

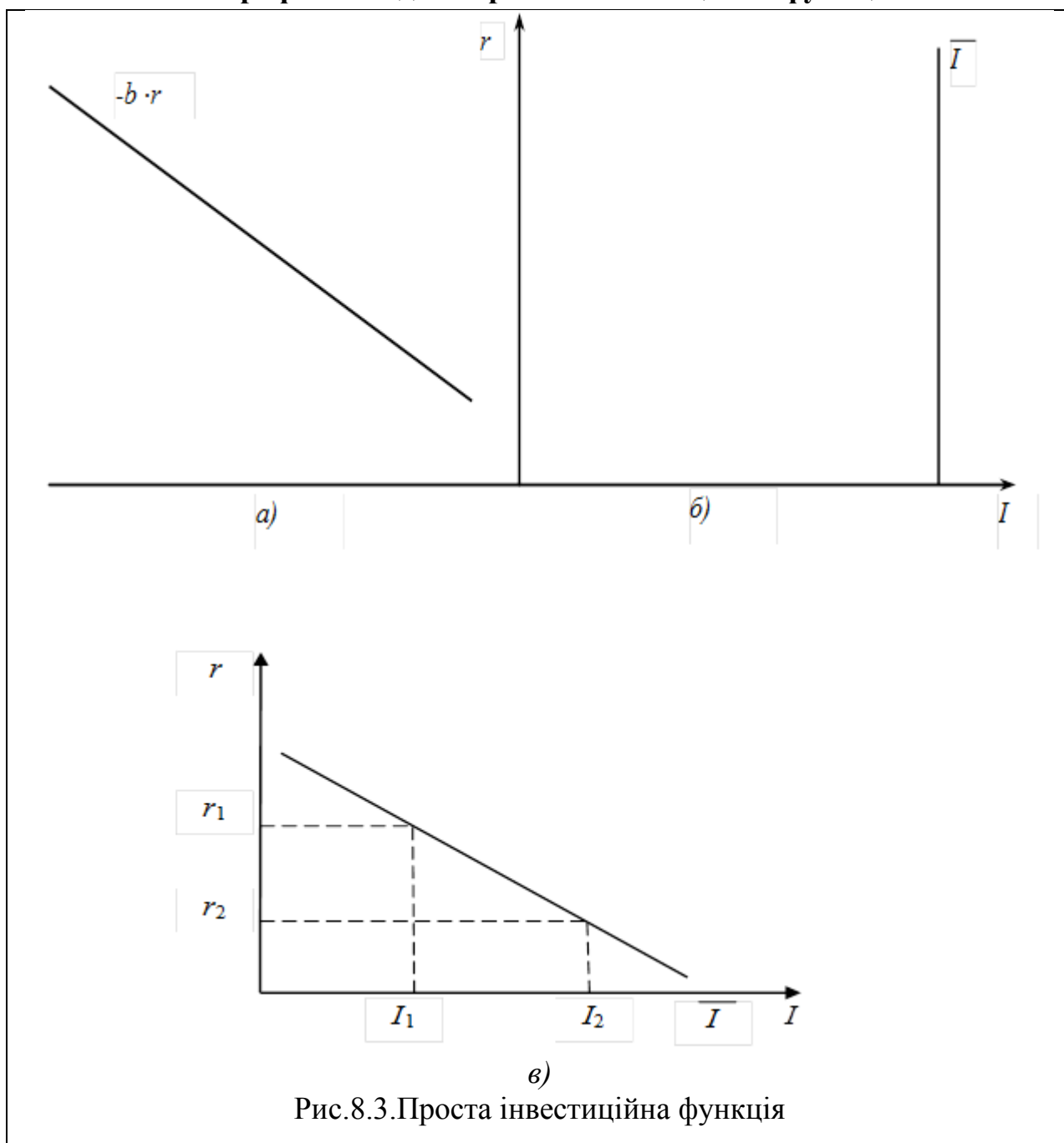
<p>Математична модель неокласичної функції інвестицій</p>	<p>Попит на інвестиції в поточному періоді складається з двох компонентів:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) відновлювальних інвестицій, тобто амортизаційних витрат (A), величина яких залежить від їх норми d; 2) чистих інвестицій (I), які визначають приріст основного капіталу і залежать від: <ul style="list-style-type: none"> - розриву між наявним і бажаним обсягом основного капіталу ($K^f - K_{t-1}$), - швидкості усунення цього розриву, тобто нарощення основного капіталу, яка визначається часткою, на яку в кожному поточному періоді підприємства зменшують розрив між наявним і бажаним обсягами капіталу (k). <p>Тому неокласична функція інвестицій має вигляд:</p> $I_t = d \cdot K_t + k \cdot (K^f - K_{t-1})$ <p>I_t - попит на інвестиції в поточному періоді; d - норма амортизації; K_t - основний капітал на початок поточного періоду; K_{t-1} - основний капітал на початок попереднього періоду; k - частка, на яку усувається розрив між наявним і бажаним обсягом капіталу в поточному періоді, K^f - бажаний обсяг основного капіталу, який підприємці хотіли б мати у майбутньому періоді.</p> <p>Висновок: рівняння неокласичної функції інвестицій складається з двох компонентів:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) $d \cdot K_t$ - відновлювальні інвестиції; 2) $k \cdot (K^f - K_{t-1})$ - чисті інвестиції, які визначають приріст основного капіталу.
---	--

3. ПРОСТА ІНВЕСТИЦІЙНА ФУНКЦІЯ: МАТЕМАТИЧНА ТА ГРАФІЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ

<p>Чинники інвестиційного попиту</p>	<p>Чинники попиту на інвестиції:</p> <ul style="list-style-type: none"> - реальна процентна ставка, - технічний прогрес, - рівень забезпеченості основним капіталом, - податок на прибуток підприємств, - ділові очікування інвесторів та ін.
--------------------------------------	--

	<p>Висновок:</p> <p>1)обсяг попиту на інвестиції залежить від чинників, які впливають на прибутковість інвестованого капіталу, 2) основний чинник – реальна процентна ставка: Для того, щоб інвестиційний проект був прибутковим, дохід від його реалізації має перевищувати витрати на його впровадження з урахуванням кредитів та процентів на них. Підвищення ставки процента призводить до зменшення кількості прибуткових інвестиційних проектів і, відповідно скорочується попит на інвестиції.</p>
<p>Інструментарій: реальна процентна ставка (r)</p>	<p>Реальна процентна ставка (r):</p> <p>- є спільним чинником для всіх компонентів інвестиційних витрат (інвестицій в основний капітал, у житлове будівництво, у запаси). Попит на кожний з них знаходиться в оберненій залежності від реальної процентної ставки, оскільки у разі її зростання збільшуються витрати, пов'язані з інвестуванням, і зменшується прибутковість інвестованого капіталу.</p> <p>- є тим чинником інвестиційного попиту, на який держава може впливати, використовуючи заходи монетарної політики</p>
<p>Математична модель простої інвестиційної функції</p>	$I = \bar{I} - b \cdot r$ <p>I – попит на інвестиції, \bar{I} – автономні інвестиції, що не залежать від процентної ставки, а перебувають під впливом інших чинників, таких як: технічний прогрес, рівень забезпеченості основним капіталом, податки на прибуток підприємств, ділові очікування, b – чутливість інвестицій до зміни реальної процентної ставки, що показує на скільки грошових одиниць обернено змінюються інвестиції при зміні процентної ставки на 1 відсотковий пункт. r – реальна процентна ставка.</p>

Графічна модель простої інвестиційної функції

1. Графік узагальнює обернену залежність інвестицій від реальної процентної ставки: при зниженні процентної ставки від r_1 до r_2 попит на інвестиції збільшується від I_1 до I_2 .
 2. Крива інвестиційного попиту має від'ємний нахил
- Висновок:** попит на інвестиції є спадною функцією від процентної ставки.

Визначення обсягу попиту на інвестиції

<p>Прибутковість та доцільність інвестиційних проектів</p>	<p>Загальний обсягу попиту на інвестиції в країні складається з вартості тих інвестиційних проектів, які є доцільним для реалізації.</p> <p>Доцільність пропонованих інвестиційних проектів визначається їх прибутковістю.</p> <p>Чистий прибуток від інвестиційного проекту PR_{net} (net profit) обчислюється як різниця між його очікуваними доходами PR (profits) і очікуваними інвестиційними витратами I (investment costs):</p> $PR_{net} = PR - I$
<p>Методи визначення прибутковості інвестиційних проектів</p>	<p>Для визначення прибутковості інвестиційних проектів застосовують різні методи: традиційний (бухгалтерський) або методи, пов'язані з дисконтуванням грошових потоків.</p>
<p>Традиційний метод</p>	<p>Традиційний метод полягає у визначенні норми прибутку m_{pr} (profit margin) як відношення середньорічного чистого прибутку PR_{net} (net profit) до середньорічної вартості інвестованого капіталу I (investment):</p> $\text{Норма прибутку} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Інвестований капітал}}$ <p>або:</p> $m_{pr} = \frac{PR_{net}}{I}$ <p>Якщо норма прибутку за інвестиційним проектом є вищою, ніж процентна ставка, яка показує альтернативний дохід від вкладання коштів, такий проект є доцільним для інвестування.</p> <p>Чим нижчою є процентна ставка, тим більша кількість інвестиційних проектів стає об'єктом попиту.</p> <p>Вадою традиційного методу є те, що він не враховує фактор часу.</p>

<p>Метод дисконтування потоків</p>	<p>Метод дисконтування потоків доходів та інвестиційних витрат дає можливість визначити дисконтовану (теперішню) вартість майбутніх прибутків. Для цього використовується показник ставки дисконту, яку визначають як максимально можливий рівень доходу, котрий можна отримати за альтернативними варіантами вкладання коштів.</p> <p>Чистий дисконтований (приведений до теперішньої вартості) прибуток від інвестиційного проекту <i>NPV</i> (net present value of profits), який прогнозується на майбутнє, визначається як різниця між дисконтованою вартістю очікуваних доходів <i>PR</i> (profits) і дисконтованою вартістю очікуваних інвестиційних витрат <i>I</i> (investment costs):</p> $NPV = \sum_{t=1}^{t=n} \frac{PR_t - I_t}{(1+r)^t},$ <p><i>NPV</i> – дисконтова на вартість сукупного очікуваного чистого прибутку від інвестиційного проекту; <i>PR_t</i> – очікуваний дохід інвестиційного проекту в році <i>t</i>; <i>C_t</i> – очікувані інвестиційні витрати за проектом в році <i>t</i>; <i>r</i> – реальна процентна ставка, яка використовується як ставка дисконта; <i>n</i> - загальна кількість років реалізації проекту.</p> <p>Якщо чиста дисконтована вартість додатна (<i>NPV</i>>0), то інвестиційний проект є потенційно прибутковим; якщо вона від’ємна (<i>NPV</i> < 0), то інвестиційний проект є збитковим і від нього слід відмовитися.</p> <p>Чим нижчою є процентна ставка, тим більшими є чиста дисконтована вартість інвестиційного проекту та схильність підприємців до інвестування.</p>
<p>Загальні висновки:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Між процентною ставкою і попитом на інвестиції існує обернена залежність. 2) За традиційним методом процентна ставка слугує нижньою межею норми прибутковості проектів, в які підприємцям вигідно вкладати інвестиції. 3) Згідно з методом чистої дисконтованої вартості процентна ставка безпосередньо впливає на прибутковість інвестиційного проекту. 	

4. СТРУКТУРА ЗАОЩАДЖЕНЬ. ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗАОЩАДЖЕНЬ В ІНВЕСТИЦІЇ НА ФІНАНСОВИХ РИНКАХ. РОЛЬ ФІНАНСОВИХ ПОСЕРЕДНИКІВ

Приватні заощадження

Структура	Зв'язок із інвестиціями
<p>Приватні заощадження складаються з двох сегментів:</p> <ul style="list-style-type: none"> - заощадження домашніх господарств, - заощадження підприємств 	<p>- заощадження є джерелом і фінансовим обмеженням інвестицій,</p> <p>- між заощадженнями та інвестиціями спостерігається щільний зв'язок, прояви якого різні в короткостроковому та довгостроковому періоді</p>
<p>Заощадження домашніх господарств</p> <p>– та частина їх особистого наявного доходу, яка залишається після здійснення витрат на споживання:</p> $S = DI - C$ <p>Найбільш розповсюджені форми заощаджень домогосподарств:</p> <ul style="list-style-type: none"> - депозитні внески в комерційних банках, - придбання акцій та облігацій 	<p>У короткостроковому періоді: інвестиції можуть не дорівнювати заощадженням.</p> <p>У довгостроковому періоді: динаміка інвестицій об'єктивно підпорядковується своєму джерелу, тобто динаміці заощаджень. Тому у довгостроковому періоді інвестиції урівноважуються з заощадженнями.</p>
<p>Заощадження підприємств:</p> <ul style="list-style-type: none"> - чисті та валові. $\text{Чисті заощадження підприємств} = \left[\begin{array}{c} \text{Чистий} \\ \text{прибуток} \end{array} \right] - [\text{Дивіденди}]$ $\text{Валові заощадження підприємств} = \left[\begin{array}{c} \text{Валовий} \\ \text{прибуток} \end{array} \right] - \left[\begin{array}{c} \text{Податки на} \\ \text{прибуток} \end{array} \right] - [\text{Дивіденди}].$ $\text{Валові заощадження підприємств} = \left[\begin{array}{c} \text{Чисті заощадження} \\ \text{підприємств} \end{array} \right] + [\text{Амортизація}]$	<p>Механізм урівноваження заощаджень з інвестиціями розглядається за двома підходами:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) за кейнсіанською теорією, 2) за класичною теорією.

Трансформація заощаджень в інвестиції на фінансових ринках

1. В економіці перманентно виникає дисбаланс: з одного боку, заощадження домогосподарств перевищують їхні потреби в інвестиційних ресурсах; з іншого, – заощадження підприємств є недостатніми для фінансового забезпечення інвестицій.
2. Цей дисбаланс зумовлює як можливість, так і доцільність переміщення тимчасово вільних коштів домогосподарств у тимчасове розпорядження підприємств. Таке переміщення здійснюється на фінансових ринках .
3. Важливу роль у трансформації заощаджень в інвестиції відіграють фінансові посередники , що діють на фінансових ринках. Їх економічне призначення полягає у забезпеченні підприємств та інших суб'єктів фінансових ринків інвестиційними коштами з метою створення максимально сприятливих умов для їх успішного функціонування.

Пряме та непряме фінансування інвестицій

Пряме фінансування інвестицій	Непряме фінансування інвестицій
<p>- залучення підприємствами інвестиційних коштів шляхом емісії цінних паперів, що відбувається на ринку цінних паперів.</p> <p>Емісія цінних паперів - сукупність дій підприємства-емітента, що проводяться в установленій законодавством послідовності і спрямовані на розміщення емісійних цінних паперів серед їх перших власників</p>	<p>- мобілізація підприємствами інвестиційних коштів через фінансових посередників</p>
<p>Головними інструментами прямого фінансування інвестицій є облигації та акції:</p> <p>1) облігація – це борговий інструмент, який зобов'язує підприємство-позичальника оплачувати власникові цього боргового інструмента фіксовану суму грошей через регулярні проміжки часу (сплата процентів) до дати її погашення, коли відбувається остання сплата процента.</p> <p>Особливість облигації: її власник має право на одержання свого фіксованого доходу від володіння нею незалежно від того, чи має підприємство-позичальник прибутки чи ні.</p> <p>2) звичайна акція (основний вид акцій) – вимога акціонера на частку акціонерного капіталу підприємства і на відповідну частку в його прибутках у формі дивідендів.</p> <p>Особливість акції: у разі збільшення</p>	<p>Фінансові посередники:</p> <ul style="list-style-type: none"> - банки, - небанківські фінансові структури, а саме: - страхові компанії, - пенсійні фонди, - інвестиційні посередники та ін. <p>Роль фінансових посередників: акумулювати в себе заощадження домогосподарств і за рахунок їх надавати кошти підприємствам, які мають дефіцит фінансово-інвестиційних</p>

<p>прибутковості підприємства, доходи акціонерів (дивіденди) збільшуються.</p> <p>Основна вада звичайної акції порівняно з облігаціями: акціонери є останнім позивачем, тобто мають право на отримання дивідендів лише після власників облігацій та привілейованих акцій, емітованих даним підприємством.</p> <p>Вплив ціни (курсу) акцій на величину інвестиційних коштів, які може залучити підприємство від емісії акцій:</p> <ul style="list-style-type: none">- Коли попит на ринку акцій високий, підприємство, продаючи порівняно небагато акцій, може мобілізувати на фінансовому ринку багато коштів.- І навпаки, якщо ціни на акції підприємства низькі, воно змушено продати більше акцій для залучення такої ж суми.	<p>ресурсів:</p> <ol style="list-style-type: none">1) банки акумулюють вільні кошти домогосподарств прийняттям їх на депозит,2) страхові компанії і пенсійні фонди – через отримання коштів на договірній основі,3) інвестиційні посередники – переважно шляхом продажу цінних паперів.
---	---

Тема 9: МОДЕЛІ ЕКОНОМІЧНОЇ РІВНОВАГИ. МУЛЬТИПЛІКАТИВНИЙ ЕФЕКТ

1. Моделі економічної рівноваги “витрати - випуск” та “вилучення - ін’єкції” за умов приватної економіки: графічна інтерпретація та економічні пояснення.
2. Неокласична модель загальної економічної рівноваги: передумови, особливості утворення та зв’язки між ринками.
3. Модель мультиплікатора витрат за умов приватної закритої економіки. Механізм мультиплікації автономних витрат. Ефект мультиплікатора.
4. Рецесійний та інфляційний розриви в економіці: сутність, графічна інтерпретація та кількісне визначення.

1. МОДЕЛІ ЕКОНОМІЧНОЇ РІВНОВАГИ “ВИТРАТИ - ВИПУСК” ТА “ВИЛУЧЕННЯ - ІН’ЄКЦІЇ” ЗА УМОВ ПРИВАТНОЇ ЕКОНОМІКИ: ГРАФІЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТА ЕКОНОМІЧНІ ПОЯСНЕННЯ

Передумови аналізу моделей економічної рівноваги «витрати – випуск» та «вилучення - ін’єкції»

Для того, щоб розглянути ці моделі економічної рівноваги, слід спочатку згадати її базову модель AD-AS, згідно з якою:

- 1) рівновага є тоді, коли сукупний попит = сукупній пропозиції, тобто $AD = AS$.
- 2) рівноважний ВВП забезпечується тоді, коли сукупна кількість вироблених товарів та послуг дорівнює тій кількості, яка може реалізуватись в економіці.

Отже, **рівноважним є такий ВВП (Y), який за даного рівня цін дорівнює сукупному попиту та сукупній пропозиції одночасно.**

Але слід ураховувати, що сукупний попит корелює з сукупними витратами, тому **іншим критерієм рівноважного ВВП є його відповідність сукупним витратам (E).**

Сукупні витрати (E) – всі витрати резидентів і нерезидентів, спрямовані на закупівлю вітчизняних товарів та послуг.

Слід розрізняти **заплановані і фактичні сукупні витрати.**

Грошовим еквівалентом сукупного попиту є **заплановані сукупні витрати**, тобто витрати, які плануються економічними суб’єктами для купівлі вітчизняних товарів та послуг.

Фактичні сукупні витрати можуть не збігатися із запланованими.

Визначення параметрів макроекономічної рівноваги на основі запланованих сукупних витрат спирається на дві моделі:

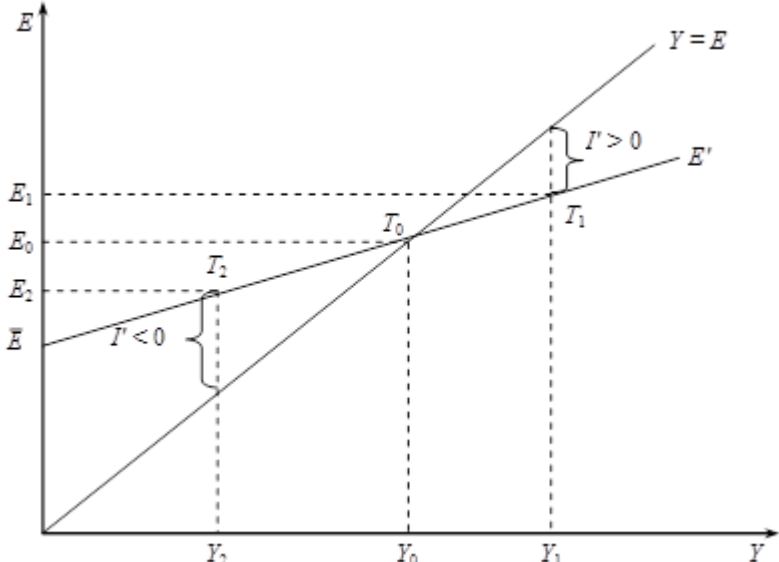
- 1) «витрати-випуск»,
- 2) «вилучення-ін’єкції».

Заплановані сукупні витрати у моделях приватної закритої, змішаної закритої та змішаної відкритої економік

	Закрита економіка		Змішана відкрита економіка
	Приватна економіка	Змішана економіка	
Структура запланованих сукупних витрат (E)	$E = C + I$	$E = C + I + G$	$E = C + I + G + NX$
<p>E - заплановані сукупні витрати, C – приватні споживчі витрати домогосподарств, I - витрати на інвестування приватних підприємств, G - витрати держави на закупівлю товарів та послуг (державні закупівлі), NX - чисті витрати іноземців на закупівлю товарів та послуг внутрішнього виробництва (чистий експорт).</p>			

Визначення рівноважного ВВП за моделлю «витрати–випуск» за умов приватної закритої економіки

Умови рівноваги	<p>Рівновага має місце тоді, коли:</p> $Y = E$ <p>Y – «випуск» або рівноважний ВВП, E – «витрати» або заплановані сукупні витрати</p>
Рівноважний ВВП (Y)	<p>- такий обсяг виробленої продукції, який дорівнює запланованим сукупним витратам, спрямованим на його закупівлю:</p> $Y = E = C + I$ <p>E - заплановані сукупні витрати, C – витрати на приватне споживання, I - витрати на приватне інвестування</p>
Заплановані сукупні витрати (E) та фактичні сукупні витрати (E^1)	<p>Заплановані сукупні витрати (E) - витрати, які плануються економічними суб'єктами для купівлі вітчизняних товарів та послуг.</p> <p>Фактичні сукупні витрати (E^1) = заплановані сукупні витрати (E) + непередбачені витрати, пов'язані з формуванням товарних запасів (I').</p> <p>Враховуючи, що:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) будь-яка зміна величини товарних запасів (поповнення або скорочення) розглядається як інвестиції, 2) інвестиції в основний капітал і житлове будівництво є запланованими, інвестиції у непередбачені зміни товарних

	<p>запасів є незапланованими, вимушеними, тому:</p> $E' = C + I + I' = E + I'$ <p>E' – фактичні сукупні витрати; I' – незаплановані інвестиції в товарні запаси</p>
<p>Графічне представлення макроекономічної рівноваги за моделлю «витрати-випуск»</p> <p>Модель «Кейнсіанський хрест»</p>	 <p>Рис. 9.1. Модель «кейнсіанський хрест»</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. На горизонтальній осі графіка відкладається Y (ВВП), а на вертикальній – E (заплановані сукупні витрати). 2. Бісектриса кута є сукупністю точок, у яких ВВП є рівноважним, тобто $Y = E$. 3. Лінія E' – це лінія фактичних сукупних витрат. 4. Рівноважний ВВП забезпечується лише в точці T_0, коли $Y_0 = E_0$, а $I' = 0$. 5. Якщо ВВП збільшиться до Y_1, а заплановані сукупні витрати досягнуть E_1, то виникне перевиробництво, тобто $Y_1 > E_1$, або $Y_1 = E_1 + I'$. При цьому $I' > 0$, що означає незапланований приріст товарних запасів, або формування незапланованих інвестицій. <p>Висновок: за розглянутих умов у підприємств з'являється бажання скорочувати обсяги виробництва, що породжує тенденцію зменшення ВВП до рівноваження із запланованими сукупними витратами.</p> <ol style="list-style-type: none"> 6. Якщо ВВП зменшиться до Y_2, а заплановані сукупні витрати – до E_2, то виникне недовиробництво, тобто $Y_2 < E_2$, або $Y_2 = E_2 + I'$. При

	<p>цьому $I' < 0$, що означає незаплановане скорочення товарних запасів, або скорочення незапланованих інвестицій.</p> <p>Висновок: ситуація спонукає підприємства збільшувати обсяги виробництва, що породжує тенденцію зростання ВВП до рівноваги із запланованими сукупними витратами.</p>
Загальні висновки:	<p>1. В ситуації недовиробництва та перевиробництва, коли ВВП не є рівноважним, незаплановані інвестиції в товарні запаси виконують балансуєчу роль в економіці.</p> <p>2. Завдяки цим інвестиціям фактичні сукупні витрати ($E' = E + I'$) досягають відповідності з ВВП: ($Y = E + I'$). За умов рівноваги: $I' = 0$, а $Y = E$.</p>

Визначення обсягу рівноважного ВВП за моделлю «вилучення-ін'єкції» за умов приватної економіки

Умови рівноваги	Рівновага є тоді, коли досягається рівність між різноспрямованими потоками грошових коштів, які змінюють обсяги сукупних витрат: $\text{«вилучення»} = \text{«ін'єкції»}$				
Вилучення та ін'єкції	<p>Згідно з моделлю «вилучення-ін'єкції», в економічному кругообігу відбуваються:</p> <p>1) вилучення - зменшення витрат у формі:</p> <ul style="list-style-type: none"> - заощаджень (S), - податків (T), - імпорту (IM). <p>2) ін'єкції - збільшення витрат у формі:</p> <ul style="list-style-type: none"> - інвестицій (I), - державних закупівель (G), - експорту (EX). <p>Рівноважний обсяг ВВП може створюватись за умови коли сума вилучень дорівнює сумі ін'єкцій:</p> <table border="1" style="width: 100%;"> <tr> <td>У приватній закритій економіці</td> <td>вилучення – приватні заощадження (S) ін'єкції – приватні інвестиції (I) Тому рівновага досягається за умови: $S = I$</td> </tr> <tr> <td>У змішаній закритій економіці</td> <td>вилучення – сума приватних заощаджень (S) та податків (T); ін'єкції – сума приватних інвестицій (I) та державних закупівель (G). Тому рівновага досягається за умови:</td> </tr> </table>	У приватній закритій економіці	вилучення – приватні заощадження (S) ін'єкції – приватні інвестиції (I) Тому рівновага досягається за умови: $S = I$	У змішаній закритій економіці	вилучення – сума приватних заощаджень (S) та податків (T); ін'єкції – сума приватних інвестицій (I) та державних закупівель (G). Тому рівновага досягається за умови:
У приватній закритій економіці	вилучення – приватні заощадження (S) ін'єкції – приватні інвестиції (I) Тому рівновага досягається за умови: $S = I$				
У змішаній закритій економіці	вилучення – сума приватних заощаджень (S) та податків (T); ін'єкції – сума приватних інвестицій (I) та державних закупівель (G). Тому рівновага досягається за умови:				

		$S + T = I + G$	
	<p>У змішаній відкритій економіці</p>	<p>вилучення – сума приватних заощаджень (S), податків (T) та імпорту (Im); ін'єкції – сума приватних інвестицій (I) та державних закупівель (G) та експорту (Ex). Тому рівновага досягається за умови:</p> $S + T + Im = I + G + Ex$	
<p>Графічне представлення макроекономічної рівноваги за моделлю «вилучення-ін'єкції»</p>	<p style="text-align: center;">Рис. 9.2. Рівноважний ВВП за моделлю «вилучення-ін'єкції»</p>		
	<ol style="list-style-type: none"> Лише Y_0 є рівноважним, у тому сенсі, що при його виробництві заощадження дорівнюють запланованим інвестиціям: $S_0 = I$. Коли ВВП перевищує рівноважну величину ($Y_1 > Y_0$), заощадження перевищують заплановані інвестиції ($S_1 > I$), а $I' > 0$, що означає незапланований приріст товарних запасів, який свідчить про незапланований приріст інвестицій. <p>Висновок: за умов перевиробництва у підприємств з'являється бажання скорочувати обсяги виробництва, що породжує тенденцію зменшення ВВП до врівноваження із запланованими сукупними витратами.</p>		

	<p>3. Якщо обсяг ВВП менший рівноважної величини ($Y_2 < Y_0$), заощадження менші запланованих інвестицій ($S_2 < I$), а $I' < 0$, що означає незаплановане скорочення товарних запасів, яке свідчить про незаплановане зменшення інвестицій.</p> <p>Висновок: ситуація недовиробництва спонукає підприємства збільшувати обсяги виробництва, що породжує тенденцію зростання ВВП до рівноваги із запланованими сукупними витратами.</p>
Загальні висновки:	<p>1. В ситуації недовиробництва та перевиробництва, коли виробляється нерівноважний ВВП, незаплановані інвестиції в товарні запаси виконують балансуєчу роль в економіці.</p> <p>2. Завдяки незапланованим інвестиціям фактичні інвестиції як сума запланованих та незапланованих ($I + I'$) дорівнюють заощадженням (S): $S = I + I'$.</p> <p>3. За умов рівноваги: $I' = 0$, то $S = I$.</p>

2. НЕОКЛАСИЧНА МОДЕЛЬ ЗАГАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ РІВНОВАГИ: ПЕРЕДУМОВИ, ОСОБЛИВОСТІ УТВОРЕННЯ ТА ЗВ'ЯЗКИ МІЖ РИНКАМИ

Передумови	<p>1. Рівновага формується в результаті взаємодії конкретних реально існуючих ринків, які утворюють національну економіку: ресурсів (ринок праці), товарів, грошей і фінансового ринку (ринок цінних паперів).</p> <p>2. У формуванні загальної рівноваги найважливішу роль відіграють три агреговані ринки: ринок праці, ринок цінних паперів (фінансовий ринок) та ринок товарів та послуг.</p> <p>3. Вихідним у встановленні рівноваги і в поясненні логіки зв'язків є ринок праці, на якому визначається кількість робочої сили, яка буде залучена підприємцями для створення товарів та послуг.</p> <p>4. Ринок цінних паперів (фінансовий ринок) впливає на сукупний попит та сукупну пропозицію через формування інвестиційних ресурсів.</p> <p>5. Ринок грошей є нейтральним у тому сенсі, що не впливає на обсяги реальних величин, а може змінювати лише номінальні показники.</p>
Механізм формування загальної економічної рівноваги	<p>I. Зв'язок між сукупним попитом та сукупною пропозицією на ринку товарів та послуг можна проаналізувати з точки зору взаємозв'язку випуску (Y) та реальної процентної ставки (r).</p>

	<p>За умов приватної економіки:</p> <ul style="list-style-type: none"> - сукупний попит (AD) утворюється як сума споживчого попиту домогосподарств (C^D) та інвестиційного попиту підприємств (I^D). - Попит на інвестиції (I^D) обернено залежить від рівня реальної процентної ставки (r), яка є ціною фінансового ринку. - Споживчий попит домогосподарств (C^D) є частиною створеного доходу (Y), адже $Y = C + S$. - Іншою частиною доходу Y є заощадження (S), які знаходяться у прямій залежності від реальної процентної ставки (r). Дохід, що спрямовується домогосподарствами на споживання (C) із зростанням (r) зменшуватиметься, оскільки споживання і заощадження мають одне джерело - сукупний дохід (Y). <p>Висновок:</p> <p>1. Сукупний попит (AD), який складається з попиту на інвестиції (I^D) та споживчого попиту (C^D), які обернено залежать від реальної процентної ставки (r).</p> <p>II. Яким чином утворюється в економіці рівноважний рівень процентної ставки?</p> <p>Цей процес відбувається на ринку цінних паперів (фінансовому ринку):</p> <ul style="list-style-type: none"> • попит на цінні папери (B^D) віддзеркалює пропозицію тимчасово вільних коштів (заощаджень (S)). Він має пряму залежність від реальної процентної ставки (r) та взаємодіє із пропозицією цінних паперів (B^S). Остання корелює з попитом на інвестиції (I) й має обернений зв'язок з процентною ставкою, • між попитом та пропозицією на цінні папери, відповідно, між (S) та (I) утворюється рівновага, яка визначатиме рівноважне значення процентної ставки в економіці, • рівноважна реальна процентна ставка (r^*) впливатиме на розподіл сукупного доходу на споживання та інвестиції. <p>Висновок: рівновага на ринку товарів та послуг залежить не тільки від рівня його цін (P), а й від ціни капіталу (r).</p>
<p>Загальні висновки</p>	<p>1. Загальна рівновага формується в процесі взаємодії агрегованих ринків.</p> <p>2. Рівноважні значення кількості зайнятих працівників, вироблених товарів та послуг, залучених інвестиційних ресурсів визначаються рівноважними (і співвідносними) цінами ринку праці, ринку товарів і послуг та фінансового ринку.</p>

Значення неокласичної моделі загальної економічної рівноваги	<p>Модель:</p> <p>- дає змогу з'ясувати, в який спосіб може забезпечуватися економічний оптимум у процесі ринкового саморегулювання включно з втручанням держави (оптимум – стан природної рівноваги, тобто без зовнішнього втручання з боку держави) .</p>
--	---

3. МОДЕЛЬ МУЛЬТИПЛІКАТОРА ВИТРАТ ЗА УМОВ ПРИВАТНОЇ ЗАКРИТОЇ ЕКОНОМІКИ. МЕХАНІЗМ МУЛЬТИПЛІКАЦІЇ АВТОНОМНИХ ВИТРАТ. ЕФЕКТ МУЛЬТИПЛІКАТОРА.

Передумови (для приватної закритої економіки)	<p>Рівноважний ВВП визначається як сума двох компонентів запланованих сукупних витрат:</p> $Y = E = C + I$ <p><i>E</i> – заплановані сукупні витрати; <i>C</i> – приватні споживчі витрати домогосподарств; <i>I</i> – приватні інвестиції підприємств.</p>
Інструментарій пояснення: виокремлення індукційованих та автономних витрат	<p>Головним чинником, який визначає величину запланованих сукупних витрат є валовий національний наявний дохід, який для приватної закритої економіки є рівним з ВВП країни (<i>Y</i>).</p> <p>З точки зору залежності окремих елементів запланованих сукупних витрат (<i>E</i>) від наявного доходу (<i>Y</i>), в їх структурі виокремлюють:</p> <ul style="list-style-type: none"> - індукційовані витрати - автономні витрати. <p>Індукційовані витрати:</p> <ul style="list-style-type: none"> - змінюються в залежності від зміни ВВП (<i>Y</i>) <p>Якщо, наприклад, йдеться про споживання, то його зміна визначається так:</p> $\Delta C = c \cdot \Delta Y$ <p>Автономні витрати:</p> <ul style="list-style-type: none"> - не залежать від ВВП (<i>Y</i>), наприклад, інвестиції (<i>I</i>). <p>Висновок:</p> <p>Зміна рівноважного ВВП (ΔY) охоплює зміну як автономних витрат, так й індукційованих витрат:</p> $\Delta Y = \Delta \bar{E} + c \cdot \Delta Y$ <p>($\Delta \bar{E}$) - автономні витрати, ($c \cdot \Delta Y$) – індукційовані витрати.</p>

<p>Простий мультиплікатор витрат</p>	<p>1) m_e - мультиплікатор витрат показує, на скільки одиниць змінюється ВВП у разі зміни автономних витрат на одиницю:</p> $m_e = \frac{\Delta Y}{\Delta E}$ <p>2) мультиплікатор витрат у приватній закритій економіці перебуває:</p> <ul style="list-style-type: none"> - в прямій залежності від граничної схильності до споживання (c): $m_e = \frac{1}{1 - c}$ <ul style="list-style-type: none"> - в оберненій – від граничної схильності до заощаджень (s): $m_e = \frac{1}{s}$ <p>оскільки: $s = 1 - c$.</p>
<p>Види мультиплікаторів витрат</p>	<p>Розрізняють два види мультиплікаторів витрат:</p> <p>1) статичні, які показують у скільки разів ВВП є більшим за автономні витрати:</p> $m_e = \frac{Y}{E} = \frac{1}{1 - c'} = \frac{1}{s'}$ <p>де:</p> <ul style="list-style-type: none"> c' – середня схильність до споживання; s' – середня схильність до заощадження. <p>2) динамічні, які показують у скільки разів приріст ВВП є більшим, ніж приріст автономних витрат:</p> <p>3)</p> $m_e = \frac{\Delta Y}{\Delta E} = \frac{1}{1 - c}$ <p>c – гранична схильність до споживання; s – гранична схильність до заощадження.</p>

<p>Механізм мультиплікації автономних витрат</p>	<p>Приріст автономних витрат ($\Delta \bar{E}$) спричиняє мультиплікативне (примножене) збільшення ВВП (ΔY):</p> $\Delta Y = m_e \cdot \Delta \bar{E}$ <p>Оскільки приріст ВВП перевищує величину збільшення автономних витрат, то мультиплікатор витрат > 1.</p> <p>Пояснення:</p> <p>будь-яке збільшення автономних витрат ($\Delta \bar{E}$) породжує ланцюг індукційованих витрат, які створюють особисті доходи, а отже і ВВП, адекватної величини:</p> <ul style="list-style-type: none"> • на початковому етапі економічного кругообігу збільшення автономних витрат на величину $\Delta \bar{E}$ створює ВВП на таку саму величину $\Delta \bar{E} = \Delta Y$, • на другому етапі економічні суб'єкти, які збільшили свій особистий дохід на величину $\Delta \bar{E}$, витратять його на споживання ($c \cdot \Delta \bar{E}$), а виробники споживчих товарів та послуг, які збільшили свій особистий дохід на величину $c \cdot \Delta \bar{E}$, у свою чергу, збільшать витрати на споживання на величину ($c^2 \cdot \Delta \bar{E}$) і т.д. • Якщо скласти приріст особистого доходу, утвореного на всіх етапах, то отримаємо загальний приріст ВВП країни: $\Delta Y = \Delta \bar{E} + c \cdot \Delta \bar{E} + c^2 \cdot \Delta \bar{E} + \dots,$ <p>$\Delta \bar{E}$ – приріст автономних витрат, $(c \cdot \Delta \bar{E} + c^2 \cdot \Delta \bar{E} + \dots)$ є сумою індукційованих витрат.</p> <p>Висновки:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Загальний приріст ВВП перевищує приріст автономних витрат на величину індукційованих витрат. 2. Ефект мультиплікатора – загальне збільшення індукційованих витрат, яке відбулось внаслідок зростання автономних витрат. 3. Мультиплікатор витрат – m_e – множник (або коефіцієнт), що виражає мультиплікативний ефект впливу зміни автономних витрат ($\Delta \bar{E}$) на зміну ВВП (ΔY).
--	---

Графічне пояснення ефекту мультиплікатора витрат в моделі «Кейнсіанський хрест»

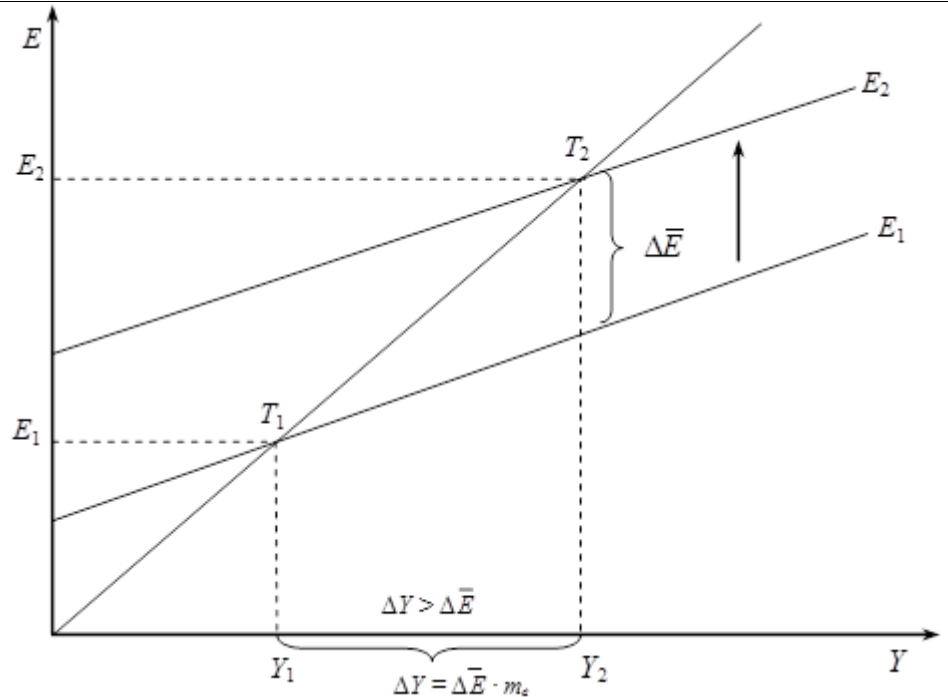

Рис.9.3. Ефект мультиплікатора витрат

Рис.9.3:

1. Початково рівноважний ВВП = Y_1 .
2. Внаслідок збільшення автономних витрат на величину $\Delta \bar{E}$ лінія запланованих сукупних витрат перемістилася вгору з положення E_1 в положення E_2 , що спричинило зростання ВВП від Y_1 до Y_2 .
3. При цьому $\Delta Y > \Delta \bar{E}$, а відношення $\frac{\Delta Y}{\Delta \bar{E}}$ є мультиплікатором витрат (m_e), $m_e > 1$.
4. Y_2 є новим рівноважним ВВП, оскільки $\Delta Y = \Delta E$.

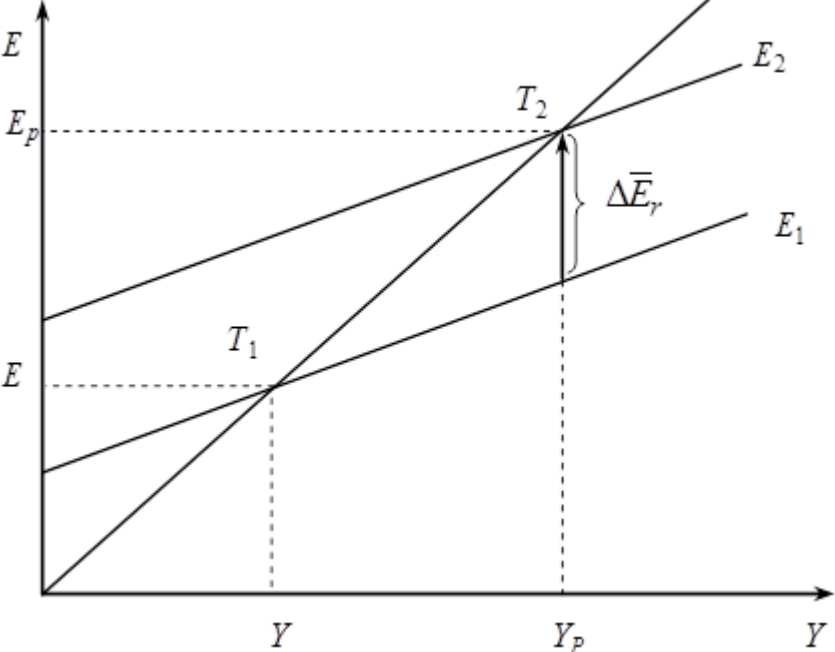
4. РЕЦЕСІЙНИЙ ТА ІНФЛЯЦІЙНИЙ РОЗРИВИ В ЕКОНОМІЦІ: СУТНІСТЬ, ГРАФІЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТА КІЛЬКІСНЕ ВИЗНАЧЕННЯ

Згідно з кейнсіанською теорією рівноважний ВВП може забезпечуватися в умовах(див. тему 3):

- повної зайнятості,
за умов коли розкручується інфляція

- неповної зайнятості
або рецесії (кризи)

Рецесійний розрив

<p>Умови: економіка в стані неповної зайнятості або рецесії (кризи)</p>	<p>Основні характеристики моделі:</p> <ul style="list-style-type: none"> • заплановані автономні витрати (\bar{E}), що є складовою сукупних витрат (E), менше потенційно необхідних (E_p), • заплановані сукупні витрати (E) менше потенційно необхідних (E_p), • $Y < Y_p$, тобто фактичний рівноважний ВВП менше потенційного ВВП. <p>Отже, запланованих сукупних витрат бракує для закупівлі потенційного рівноважного ВВП, тому, як наслідок, в економіці виникає рецесійний розрив.</p>
<p>Графічне пояснення рецесійного розриву в моделі «Кейнсіанський хрест»</p>	 <p>Рис.9.4. Рецесійний розрив</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Потенційному рівноважному ВВП (Y_p) відповідають сукупні витрати (E_2) на рівні потенційно необхідних для його закупівлі (E_p). 2. Економіка перебуває у стані неповної зайнятості, тому її заплановані витрати складають E_1, що менші за потенційно необхідні сукупні витрати E_2. <p>Висновок:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Фактичний рівноважний ВВП (Y) менший, ніж потенційний рівноважний ВВП (Y_p), тому що фактичні витрати (E) є меншими, ніж потрібно (E_p)

	<p>для створення потенційного ВВП.</p> <p>2. Отже:</p> $E < E_p - \text{«реcesійний розрив»}.$ <p>3. $\Delta \bar{E}_r$ – відрізок, який відображає відстань по вертикалі між лінією потенційно необхідних сукупних витрат E_2 і лінією запланованих сукупних витрат E_1.</p>
Усунення реcesійного розриву	<p>Для усунення реcesійного розриву необхідним є приріст автономних витрат, який на мультиплікативній основі здатний збільшити фактичний рівноважний ВВП до його потенційного рівня:</p> $\Delta \bar{E}_r = \frac{Y_p - Y}{m_e},$ <p>$\Delta \bar{E}_r$ – реcesійний розрив, Y_p – потенційний ВВП, Y – фактичний рівноважний ВВП, m_e – мультиплікатор витрат.</p>
Значення	<p>Подолання реcesійного розриву відбувається за рахунок збільшення сукупних витрат, які є недостатніми в умовах неповної зайнятості або реcesії (кризи) й передбачає збільшення сукупного попиту.</p>

Інфляційний розрив

<p>Умови: економіка в стані повної зайнятості, коли зростання витрат збільшує загальний рівень цін</p>	<p>Основні характеристики моделі:</p> <ul style="list-style-type: none"> • існує надлишок запланованих автономних витрат, що є складовою сукупних витрат, • існує надлишок запланованих сукупних витрат, • сукупний попит перевищує можливу сукупну пропозицію, • $Y^n > Y_p$, тобто фактичний рівноважний ВВП номінально перевищує потенційний ВВП. <p>Отже, заплановані сукупні витрати є надмірними, тобто перевищують величину потенційно необхідних сукупних витрат, що відповідає потенційному рівноважному ВВП, тому, як наслідок, - в економіці виникає інфляційний розрив.</p>
---	---

Графічне пояснення інфляційного розриву в моделі «Кейнсіанський хрест»

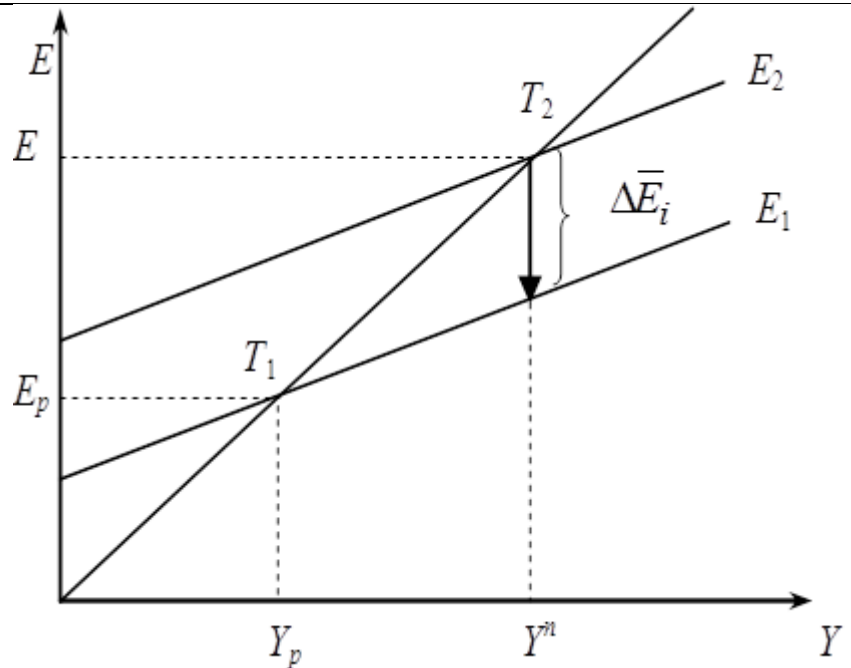

Рис.9.5.Інфляційний розрив

1. Для закупівлі потенційного рівноважного ВВП (Y_p) економіка мала б здійснювати витрати на рівні потенційно необхідних E_1 .
2. Насправді, фактичні витрати E_2 більші за потенційно необхідні витрати E_1 .

Висновок:

1. Оскільки економіка знаходиться в стані повної зайнятості та повністю використовує свої наявні виробничі потужності, то фактичний рівноважний ВВП може перевищити потенційний ВВП лише **номінально**, тобто виключно за рахунок зростання цін:

$$Y^n = Y_p \cdot P > Y_p$$

2. $E > E_p$ - «інфляційний розрив»
3. $\Delta \bar{E}_i$ – відстань по вертикалі між лініями потенційно необхідних сукупних витрат E_1 і запланованих сукупних витрат E_2 .

<p>Усунення інфляційного розриву</p>	<p>Для усунення інфляційного розриву необхідно скоротити автономні витрати, що на мультиплікативній основі здатне зменшити фактичний рівноважний ВВП до потенційного рівня лише за рахунок зниження цін, тобто номінально:</p> $\Delta \bar{E}_i = \frac{Y^n - Y_p}{m_e}$ <p>або:</p> $\Delta \bar{E}_i = \frac{Y_p \cdot (P - 1)}{m_e}$ <p>Y_p – потенційний реальний ВВП; Y^n – фактичний рівноважний номінальний ВВП; m_e – мультиплікатор витрат, P – індекс цін.</p>
<p>Значення</p>	<p>Подолання інфляційного розриву відбувається за рахунок скорочення надмірних сукупних витрат й передбачає скорочення сукупного попиту.</p>

РОЗДІЛ IV. ДЕРЖАВА В СИСТЕМІ МАКРОЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Тема 10: ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА

1. Роль держави та моделі економічної рівноваги «витрати – випуск» та «вилучення – ін'єкції» в змішаній закритій економіці.
2. Фіскальна політика: цілі, види та інструменти. Вплив державних закупівель та чистих податків на ВВП.
3. Дискреційна та автоматична фіскальна політика. Ефект гальмування динаміки ВВП.
4. Фіскальна політика з урахуванням пропозиції. Крива Лаффера.
5. Фіскальна політика та державний бюджет. Дефіцит бюджету та державний борг.

1. РОЛЬ ДЕРЖАВИ ТА МОДЕЛІ ЕКОНОМІЧНОЇ РІВНОВАГИ «ВИТРАТИ – ВИПУСК» ТА «ВИЛУЧЕННЯ – ІН'ЄКЦІЇ» В ЗМІШАНІЙ ЗАКРИТІЙ ЕКОНОМІЦІ

Роль держави в системі макроекономічного регулювання

1. Держава виконує перерозподільну функцію в економіці	Змінюючи рівень податків і трансфертів, держава перерозподіляє особисті доходи. Стягуючи більші податки із багатших домогосподарств та надаючи соціальні трансферти найбільш вразливим, держава зменшує розрив у особистих доходах.
2. Держава виконує стабілізаційну функцію в економіці	В умовах надмірного безробіття уряд може збільшити видатки, що збільшить сукупний попит і зменшить безробіття. Цього він може досягти і за допомогою зниження рівня оподаткування. В умовах високої інфляції уряд може вдатися до протилежних заходів: до зменшення видатків та збільшення податків.
<p>Залежно від інструментів (засобів), за допомогою яких держава здійснює свої функції, в макроекономічній науці розрізняють два основні види політики:</p> <p>1) фіскальну (бюджетно-податкову) 2) монетарну (грошово-кредитну).</p>	
<p>Як суб'єкт економічної системи держава суттєво впливає на умови формування економічної рівноваги. Цей вплив у розрізі двох моделей формування рівноважного ВВП: «витрати–випуск» та «вилучення – ін'єкції» розглядається далі.</p>	

**Модель економічної рівноваги «витрати – випуск»
з урахуванням держави**

Умови рівноваги	Рівновага є тоді, коли: $Y = E$ де Y – «випуск», або рівноважний ВВП, E – «витрати», або заплановані сукупні витрати	
Рівноважний ВВП Y	- такий обсяг виробленої продукції (Y), який дорівнює запланованим сукупним витратам (E)	
	У приватній закритій економіці: $Y = E = C + I$	У змішаній закритій економіці: $Y = E = C + I + G$
	E - заплановані сукупні витрати, C – витрати на приватне споживання, I - витрати на приватне інвестування G - витрати на державні закупівлі Висновок: - з врахуванням держави сукупні витрати (E) охоплюють й державні закупівлі (G).	
Функція споживання	За умов приватної закритої економіки: 1) Споживання домогосподарств є функцією від їх особистого наявного доходу, який прирівнюється до валового національного доходу всієї економіки, тобто $DI = Y$. 2) Функція споживання має такий вигляд: $C = \bar{C} + c \cdot Y$	За умов змішаної закритої економіки: 1) З урахуванням держави з'являються, з одного боку, валові податки (AT), які зменшують особистий наявний дохід, з іншого – трансфертні платежі приватному сектору економіки (TR), які збільшують його. Тому: $DI = Y - AT + TR$ DI – особистий наявний дохід домогосподарств, AT – валові податки, що сплачують суб'єкти економіки державі, основне джерело її фінансових ресурсів, що формує доходи державного бюджету, TR – трансфертні платежі, які надає держава домогосподарствам з державного бюджету у вигляді різних соціальних виплат.

		<p>2) Слід врахувати, що:</p> $T = AT - TR$ <p>T – чисті податки.</p> <p>Висновок: Особистий наявний дохід визначається як дохід після сплати податків:</p> $DI = Y - T$ <p>Тому функція споживання набуває такого вигляду:</p> $C = \bar{C} + c \cdot (Y - T).$ <p>3) Функція споживання з урахуванням граничної податкової ставки (t) набуває вигляду:</p> $C = \bar{C} + c \cdot (1 - t) \cdot Y$
<p>Середня податкова ставка (t') та гранична податкова ставка (t)</p>	<p>1) Оскільки чисті податки (T) перебувають у прямій залежності від ВВП (Y), то:</p> $T = t' \cdot Y$ <p>t' – середня податкова ставка, яка показує частку податків у ВВП, звідси:</p> $t' = \frac{T}{Y}$ <p>2) Гранична податкова ставка (t) показує на скільки одиниць змінюються чисті податки (ΔT) в разі зміни ВВП (ΔY) на одиницю, звідси:</p> $t = \frac{\Delta T}{\Delta Y}$	
<p>Загальні висновки:</p>		<p>Вплив держави на параметри економічної рівноваги за моделлю «витрати–випуск» проявляється подвійно:</p> <p>1) сукупні витрати охоплюють державні закупівлі, джерелом фінансування яких є чисті податки.</p> <p>2) трансформується функція споживання, у якій враховується зменшення сукупних доходів (ВВП) на величину чистих податків.</p>

**Модель економічної рівноваги «вилучення – ін'єкції»
з урахуванням ролі держави**

Умови рівноваги	Рівновага забезпечується за умови: «вилучення» = «ін'єкції»	
Вилучення та ін'єкції	<p>За умов приватної економіки:</p> <p>1) S – приватні заощадження (вилучення):</p> $S = Y - C$ <p>2) I – приватні інвестиції (ін'єкції)</p>	<p>За умов змішаної закритої економіки:</p> <p>Вилучення:</p> <ul style="list-style-type: none"> - заощадження (S), - чисті податки (T), <p>Ін'єкції:</p> <ul style="list-style-type: none"> - інвестиції (I), - державні закупівлі (G)
Рівноважний ВВП	Рівноважний ВВП формується за умови, коли сума вилучень дорівнює сумі ін'єкцій:	
	<p>За умов приватної економіки:</p> $S = I$	<p>За умов змішаної закритої економіки:</p> $S + T = I + G$ <p>Висновок:</p> <p>– відбувається зміна структури вилучень та ін'єкцій</p>
Заощадження	<p>1. У зв'язку з появою держави, що збирає податки, приватні заощадження (S) зменшуються на величину чистих податків (T):</p> $S = Y - T - C$ <p>2. Одночасно зі зменшенням приватних заощаджень (S) з'являються державні заощадження (S_g), які визначаються за формулою:</p> $S_g = T - C_g$ <p>S_g – державні заощадження, C_g – державне споживання.</p> <p>3. Якщо у формулу, що відображає тотожність між сумою вилучень та ін'єкцій, підставити значення приватних заощаджень (S) і врахувати, що $G = C_g + I_g$, то отримаємо:</p> $(Y - T - C) + T = I + (C_g + I_g).$ <p>4. Перенесемо C_g у ліву частину рівняння і згрупуємо його члени у такий спосіб:</p> $(Y - T - C) + (T - C_g) = I + I_g.$	

	<p>$(Y - T - C)$ – приватні заощадження (S), $(T - C_g)$ – державні заощадження (S_g).</p> <p>5. Сума приватних заощаджень (S) і державних заощаджень (S_g) – це національні заощадження (S_N), які можна виразити так:</p> $S_N = Y - C - C_g.$ <p>або</p> $S_N = S + S_g.$ <p>6. Сума приватних та державних інвестицій визначає величину національних інвестицій:</p> $I_N = I + I_g.$ <p>Висновок: – у змішаній закритій економіці рівновага забезпечується за умови, якщо національні заощадження дорівнюють національним інвестиціям:</p> $S_N = I_N.$ <p>У розгорнутому вигляді:</p> $Y - C - C_g = I + I_g.$
<p>Рівновага між приватними інвестиціями та джерелами їх фінансування</p>	<p>Велике аналітичне значення має ідея рівноваги між приватними інвестиціями та джерелами їх фінансування. Для відображення такої рівноваги попереднє рівняння слід розв'язати відносно I, а також урахувати, що $C_g + I_g = G$. Тоді:</p> $Y - C - G = I$ <p>Якщо до лівої частини цього рівняння додати і відняти T, то отримаємо:</p> $(Y - T - C) + (T - G) = I_g.$ <p>$(Y - T - C)$ - приватні заощадження, тобто S, $(T - G)$ - сальдо державного бюджету, тобто BS.</p> <p>Висновок: рівень інвестування національної економіки, а саме внутрішні фінансові ресурси приватного інвестування країни, залежать не лише від приватних заощаджень, а й від стану її державного бюджету.</p>

2. ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА: ЦІЛІ, ВИДИ ТА ІНСТРУМЕНТИ. Вплив державних закупівель та чистих податків на ВВП

Відповідно до основних цілей макроекономічної політики фінансова політика здійснюється з метою цілеспрямованого впливу на обсяг національного виробництва, рівень безробіття та інфляції.

Фінансова політика

<p>Засоби (інструменти) фінансової політики</p>	<ul style="list-style-type: none"> • державні витрати (G_{exp}) здійснюються за рахунок коштів державного бюджету, • валові податки (AT) - джерело доходів державного бюджету, • балансування (узгодження) державних витрат та доходів державного бюджету. <p>Елементи структури державних витрат (G_{exp}) -</p> <ul style="list-style-type: none"> • державні закупівлі (G), складовими яких є: <ul style="list-style-type: none"> - державне споживання (C_g), - державні інвестиції (I_g), • трансфертні платежі (TR), • витрати з обслуговування державного боргу (G_{debt}) <p>Тобто:</p> $G_{exp} = C_g + I_g + TR + G_{debt}$ <p>або:</p> $G_{exp} = G + TR + G_{debt}$ <p>Доходи державного бюджету будь-якої країни охоплюють:</p> <ul style="list-style-type: none"> • податкові надходження або валові податки (AT), • неподаткові та інші надходження. <p>Валові податки (AT) = чисті податки (T) + трансферти</p> <p>або:</p> $AT = T + TR$ <p>Різниця між валовими податками та трансфертними платежами - це чисті податки (T), які уряд може використовувати на державні закупівлі та інші цілі:</p> $T = AT - TR$
---	---

<p>Основні інструменти фіскальної політики (за Кейнсом):</p>	<p>1) зміна державних закупівель (ΔG) - безпосередньо впливає на сукупний попит і ВВП, 2) зміна чистих податків (ΔT) (що охоплює два інструменти - зміну валових податків (ΔAT) та зміну трансфертних платежів (ΔTR)) - впливає на сукупний попит і ВВП опосередковано через зміни у споживанні.</p>
<p>Види фіскальної політики</p>	<p>За бажаним результатом розрізняють :</p> <p>1) політика фіскальної експансії (стимулююча) - застосовується для покращання економічної кон'юнктури шляхом стимулювання сукупного попиту та/або сукупної пропозиції (як складова антикризової політики). Для стимулювання уряд може: - збільшувати державні закупівлі ($+\Delta G$), - збільшувати трансфертні платежі ($+\Delta TR$) - зменшувати податки ($-\Delta AT$).</p> <p>2) політика фіскальної рестрикції (стримуюча) - здійснюється в умовах інфляційного зростання, коли спостерігається «перегрів» економіки (як складова антиінфляційної політики). Для стримування уряд може: - зменшувати державні закупівлі ($-\Delta G$), - зменшувати трансфертні платежі ($-\Delta TR$), - підвищувати податки ($+\Delta AT$).</p>
	<p>За характером впливу на економіку фіскальних інструментів розрізняють:</p> <p>1) дискреційну фіскальну політику, в межах якої зміна державних видатків і податків здійснюється на підставі спеціальних рішень уряду і парламенту, насамперед, пов'язаних із змінами у бюджетно-податковому законодавстві країни стосовно переліку податків, податкових ставок і податкових пільг, соціальних виплат тощо, 2) автоматична фіскальна політика – реалізується без змін законодавства і стосується лише податків і трансфертів, які є функцією від сукупного доходу, тому можуть змінюватися в автоматичному режимі в разі його зміни, що залежить від фази економічного циклу.</p>

Вплив державних закупівель та чистих податків на ВВП
Вплив державних закупівель на ВВП

<p>Державні закупівлі як інструмент фіскальної політики</p>	<p>Державні закупівлі (G) – це витрати на товари і послуги, які уряд закуповує у суб’єктів приватної економіки, а саме на:</p> <ul style="list-style-type: none"> - військову техніку, державні будівлі, споруди, обладнання тощо, - послуги органів державного управління, армії, поліції, освіти тощо. <p>Зміна державних закупівель (ΔG) – інструмент фіскальної політики, який держава реалізує через спеціальні рішення.</p>
<p>Ефект мультиплікації від зміни державних закупівель</p>	<div style="text-align: center;"> </div> <p>Рис. 10.4. Вплив державних закупівель на ВВП у моделі «Кейнсіанський хрест»</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Уряд збільшив державні закупівлі (ΔG), що означає збільшення автономних витрат. 2. Зі зростанням автономних витрат на ΔG крива сукупних фактичних витрат переміщується вгору від E_1 до E_2. 3. Внаслідок змін автономних витрат рівноважний ВВП зростає від Y_1 до Y_2. 4. Приріст ВВП (ΔY) є більшим, ніж приріст державних закупівель (ΔG), тобто $\Delta Y > \Delta G$. <p>Висновок: державні закупівлі впливають на ВВП прямо пропорційно та мультиплікативно, а відношення $\Delta Y/\Delta G$ є мультиплікатором витрат (m_e).</p>

<p>Мультиплікатор витрат у змішаній закритій економіці</p>	<p>1) У змішаній закритій економіці мультиплікатор витрат ускладнюється порівняно з мультиплікатором витрат у приватній закритій економіці, оскільки:</p> $Y = C + I + G \rightarrow$ $Y = \bar{C} + c \cdot (1 - t) \cdot Y + \bar{I} + \bar{G} \rightarrow$ $Y - c \cdot (1 - t) \cdot Y = \bar{C} + \bar{I} + \bar{G} = \bar{E} \rightarrow$ $Y \cdot (1 - c \cdot (1 - t)) = \bar{E}$ <p>2) Якщо автономні витрати \bar{E} зростають через зростання державних закупівель \bar{G}, тобто $\Delta \bar{E} = \Delta \bar{G}$, то можна записати:</p> $\Delta Y \cdot (1 - c \cdot (1 - t)) = \Delta \bar{E},$ <p>звідси:</p> $\frac{\Delta Y}{\Delta \bar{G}} = m_e$ <p>або</p> $m_e = \frac{1}{1 - c \cdot (1 - t)}$ <p>3) Вираз $\frac{1}{1 - c \cdot (1 - t)}$ є мультиплікатором витрат для змішаної закритої економіки. Оскільки $c + s = 1$, то мультиплікатор витрат для змішаної закритої економіки також можна визначити як:</p> $m_e = \frac{1}{s + c \cdot t}$ <p>c – гранична схильність до споживання; s – гранична схильність до заощадження; t – гранична податкова ставка.</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin-top: 10px;"> <p>В практиці макроекономічного аналізу розрізняють статичні та динамічні мультиплікатори витрат.</p> <p>Статичний мультиплікатор витрат змішаної закритої економіки показує у скільки разів ВВП є більшим, ніж автономні витрати. Для його визначення слід використовувати середні показники схильностей до споживання, заощадження та податкової ставки, тобто:</p> <p>c' – середня схильність до споживання; s' – середня схильність до заощадження; t' – середня податкова ставка.</p> </div>
--	---

	<p>Динамічний мультиплікатор витрат змішаної закритої економіки показує у скільки разів приріст ВВП є більшим, ніж приріст автономних витрат. Для його визначення слід використовувати граничні показники схильностей до споживання, заощадження та податкової ставки, тобто:</p> <p>c – гранична схильність до споживання; s - гранична схильність до заощадження; t – гранична податкова ставка.</p> <p>Висновки:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Мультиплікатор витрат у змішаній закритій економіці залежить від граничної схильності до споживання та граничної податкової ставки. 2. Мультиплікатор витрат у змішаній закритій економіці є оберненим до вилучень з економіки у вигляді заощаджень (S) та податків (T).
<p>Визначення впливу державних закупівель ВВП на</p>	$\Delta Y = \Delta G \cdot m_e$ <p>ΔY – зміна ВВП, ΔG – зміна державних закупівель, m_e - мультиплікатор державних закупівель.</p> <p>Мультиплікатор державних закупівель показує у скільки разів приріст ВВП є більшим, ніж приріст державних закупівель. Він визначається як мультиплікатор витрат для змішаної закритої економіки.</p>

Вплив чистих податків на ВВП

<p>Чисті податки як інструмент фіскальної політики</p>	<p>Чисті податки можуть змінюватися не лише дискреційно, а й автоматично:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) дискреційна зміна чистих податків (ΔT_d) – це така їх зміна, яка відбувається на підставі спеціальних державних рішень щодо рівня оподаткування і трансфертів (наприклад, прийняття нового Податкового кодексу), 2) автоматична зміна чистих податків (ΔT_a) - це така їх зміна, яка відбувається без додаткового державного втручання, без внесення якихось змін у податкове законодавство, а у зв'язку зі зміною ВВП.
--	---

	<p>Слід брати до уваги, що чисті податки (T) – це канал вилучень, що діє автоматично в разі зміни ВВП як податкової бази.</p> <p>3) автоматична зміна трансфертів (ΔTR_a) можлива внаслідок зміни в умовах, які передбачають виплати у зв'язку з безробіттям, досягненням межі бідності тощо.</p> <p>Висновок: інструментом фіскальної політики - є зміна чистих податків (ΔT), що знаходиться:</p> <ul style="list-style-type: none"> - в прямій залежності від зміни валових податків (ΔAT), - в оберненій залежності від зміни трансфертів (ΔTR).
<p>Вплив чистих податків на ВВП</p>	<p>Дискреційна зміна чистих податків (коли уряд змінює їх величину) мультиплікативно впливає на зміну ВВП. Проте, цей вплив є не прямим, а оберненим, оскільки збільшення урядом чистих податків призводить до скорочення наявного доходу суб'єктів приватної економіки:</p> $\uparrow T \rightarrow \downarrow (Y - T)$ <p>Вплив дискреційної зміни чистих податків на ВВП відображається як:</p> $\Delta Y = \Delta T_d \cdot (-c \cdot m_e)$ <p>ΔY – зміна ВВП, ΔT_d – зміна чистих податків (дискреційна), m_e - мультиплікатор витрат, c- гранична схильність до споживання.</p> <p>В цій формулі вираз $(-c \cdot m_e)$ є мультиплікатором податків (m_t), який показує у скільки разів скорочення ВВП є більшим, ніж приріст чистих податків. Його величина обернено залежить від мультиплікатора витрат та граничної схильності до споживання:</p> $m_t = -(c \cdot m_e)$ <p>або:</p> $m_t = -\frac{c}{1 - c \cdot (1 - t)}$ <p>m_t - мультиплікатор податків, c – гранична схильність до споживання, t – гранична податкова ставка.</p>

	<p>Висновок:</p> <p>1. Залежність між зміною чистих податків та ВВП є оберненою, тому мультиплікатор податків m_t є від'ємною величиною.</p> <p>2. Вплив дискреційної зміни чистих податків на ВВП можна визначити як:</p> $\Delta Y = \Delta T_d \cdot m_t$
<p>Спільний вплив державних закупівель і чистих податків на ВВП</p>	<p>Якщо держава застосовує одночасно два інструменти фіскальної політики:</p> <p>1) зміну державних закупівель (ΔG) 2) зміну чистих податків (ΔT_d), то за цих умов:</p> $\Delta Y = \Delta G \cdot m_e - \Delta T_d \cdot c \cdot m_e$ <p>або враховуючи, що мультиплікатор податків – від'ємна величина:</p> $\Delta Y = \Delta G \cdot m_e + \Delta T_d \cdot m_t$ <p>ΔY – зміна ВВП, ΔG – зміна державних закупівель, ΔT_d – зміна чистих податків (дискреційна), m_e - мультиплікатор державних закупівель:</p> $m_e = \frac{1}{1-c \cdot (1-t)},$ <p>m_t - мультиплікатор податків:</p> $m_t = -\frac{c}{1-c \cdot (1-t)},$ <p>c – гранична схильність до споживання, t – гранична податкова ставка.</p> <p>Оскільки $c < 1$ (c – чисельник формули мультиплікатора податків, 1 – чисельник формули мультиплікатора державних закупівель), то по модулю $m_e > m_t$.</p> <p>Висновок: Результати остаточного впливу державних закупівель і чистих податків на ВВП залежать від сили впливу цих інструментів, яка оцінюється значенням двох мультиплікаторів.</p>

3. ДИСКРЕЦІЙНА ТА АВТОМАТИЧНА ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА. ЕФЕКТ ГАЛЬМУВАННЯ ДИНАМІКИ ВВП

Дискреційна фіскальна політика

Цілеспрямоване застосування державних закупівель і чистих податків	<p>Зміна державних видатків і податків здійснюється на підставі спеціальних рішень уряду і парламенту, та насамперед пов'язана із змінами у бюджетно-податковому законодавстві країни.</p> <p>Висновок: оцінюючи ситуацію, що склалася в економіці країни, уряд свідомо, згідно з поставленою метою, застосовує інструменти дискреційної фіскальної політики: державні закупівлі та чисті податки.</p>
Дискреційна політика фіскальної експансії (стимулююча)	<p>З метою стимулювання економіки уряд може:</p> <p>1) збільшувати державні закупівлі ($+\Delta G$), що призведе до мультиплікативного зростання ВВП ($+\Delta Y$):</p> $\Delta Y = \Delta G \cdot m_e$ <p>ΔY – зміна ВВП, ΔG – зміна державних закупівель, m_e - мультиплікатор державних закупівель:</p> $m_e = \frac{1}{1-c \cdot (1-t)},$ <p>c – гранична схильність до споживання, t – гранична податкова ставка,</p> <p>2) зменшувати чисті податки ($-\Delta T_d$), що призведе до мультиплікативного зростання ВВП ($+\Delta Y$):</p> $\Delta Y = \Delta T_d \cdot m_t$ <p>ΔY – зміна ВВП, ΔT_d – зміна чистих податків, m_t - мультиплікатор податків:</p> $m_t = -\frac{c}{1-c \cdot (1-t)},$ <p>c – гранична схильність до споживання, t – гранична податкова ставка.</p>

	<p>3) одночасно застосувати обидва інструменти, що призведе до мультиплікативного зростання ВВП (+ΔY):</p> $\Delta Y = \Delta G \cdot m_e + \Delta T_d \cdot m_t$
Дискреційна політика фіскальної рестрикції (стримує)	<p>З метою стримування економіки уряд може:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) зменшувати державні закупівлі ($-\Delta G$), що призведе до мультиплікативного скорочення ВВП ($-\Delta Y$), 2) підвищувати чисті податки ($+\Delta T_d$), що призведе до мультиплікативного скорочення ВВП ($-\Delta Y$), 3) одночасно застосувати обидва інструменти, що призведе до мультиплікативного скорочення ВВП ($-\Delta Y$).
Загальний висновок:	<p>Ураховуючи мультиплікатори державних закупівель та податків, можна визначити дискреційний вплив окремих фіскальних інструментів на ВВП:</p> <ul style="list-style-type: none"> - зміни державних закупівель: $\Delta Y = \Delta G \cdot m_e$ - зміни чистих податків: $\Delta Y = \Delta T_d \cdot m_t$

Автоматична фіскальна політика. Ефект гальмування динаміки ВВП

Автоматична зміна чистих податків	<ol style="list-style-type: none"> 1. Майже всі податки та переважна більшість трансфертів змінюються автоматично, а саме: зі зміною ВВП. 2. В Україні до податків, які автоматично змінюються зі зміною доходу, належать: податок з доходів фізичних осіб (ПДФО), податок на прибуток підприємств (ППП), податок на додану вартість (ПДВ), акцизний податок (АП) тощо. <ul style="list-style-type: none"> - Зі зростанням ВВП за усіма згаданими податками відбувається збільшення податкових надходжень до бюджету. - І навпаки, якщо обсяг ВВП зменшується, податкові надходження за згаданими податками до бюджету зменшуються. 3. Автоматична зміна податків залежить не лише від того, на скільки змінюється ВВП, а й від чутливості податків до його змін, що зумовлюється чинною системою оподаткування: <ul style="list-style-type: none"> - якщо застосовується прогресивна система оподаткування (коли рівень податкових ставок зростає за певною шкалою залежно від рівня доходів), то зростання надходжень до бюджету відбувається швидше, ніж ВВП.
-----------------------------------	--

	<p>- за пропорційної системи оподаткування (коли рівень податкових ставок є однаковим для всіх доходів), податкові надходження змінюються тим же темпом, що й ВВП.</p> <p>4. Трансферти змінюються в протилежному напрямі від змін ВВП напрямі: виплати по безробіттю, соціальні субсидії малозабезпеченим, субсидії сільськогосподарським підприємствам тощо скорочуються під час зростання виробництва і збільшуються під час його падіння.</p>
<p>Дія вмонтованих (автоматичних) стабілізаторів – чистих податків</p>	<p>1. Економічний механізм, який діє через автоматичну зміну чистих податків (ΔT_a), дає змогу знизити амплітуду циклічних коливань рівнів зайнятості та ВВП автоматично, без змін економічної політики.</p> <p>2. Чисті податки - вилучення з потоку «доходи–витрати»</p> <ul style="list-style-type: none"> - збільшуються в період зростання виробництва (у фазі піднесення), що стримує зростання сукупних витрат (ΔE) і ВВП (ΔY), - зменшуються в період рецесії (у фазі спаду), що стримує скорочення сукупних витрат (ΔE) і ВВП (ΔY). <p>3. Ефект гальмування динаміки ВВП (ΔY), викликаний вмонтованими стабілізаторами, можна визначити таким чином:</p> $\Delta Y = \Delta \bar{E} \cdot \frac{1}{1-c} - \Delta \bar{E} \cdot \frac{1}{1-c \cdot (1-t)}$ <p style="text-align: center;">або:</p> $\Delta Y = \Delta \bar{E} \cdot \left(\frac{1}{1-c} - \frac{1}{1-c \cdot (1-t)} \right)$ <p>$\Delta \bar{E}$ - зміна автономних витрат,</p> <p>$m_e = \frac{1}{1-c}$ – мультиплікатор витрат приватної закритої економіки, що враховує лише вилучення у формі заощаджень (S), але не враховує автоматичні податкові вилучення (T_a),</p> <p>$m_e = \frac{1}{1-c \cdot (1-t)}$ – мультиплікатор витрат змішаної закритої економіки, що враховує вилучення як у формі заощаджень (S), так і у формі податків (T_a).</p>

Загальні висновки:	<p>Висновок:</p> <p>1. Чисті податки та трансферти можуть бути вмонтованими стабілізаторами, автоматична дія яких згладжує циклічні коливання і стабілізує економіку.</p> <p>2. Вмонтовані стабілізатори не здатні повністю усунути циклічні коливання в економіці. Тому для вирішення цієї проблеми автоматична фіскальна політика може доповнюватися заходами дискреційної фіскальної політики.</p>
--------------------	--

4. ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА З УРАХУВАННЯМ ПРОПОЗИЦІЇ. КРИВА ЛАФФЕРА

Різниця в підходах	Фіскальна політика в кейнсіанській моделі	Фіскальна політика в теорії економіки пропозиції
Об'єкт впливу фіскальної політики	сукупний попит	сукупна пропозиція
Інструменти впливу	державні закупівлі та чисті податки	головний інструмент – зменшення рівня оподаткування шляхом зниження податкових ставок

Вплив стимулюючої фіскальної політики на сукупну пропозицію

Причинно-наслідковий зв'язок між зниженням процентних ставок і збільшенням сукупної пропозиції	<p>1. Зниження податків на доходи посилює стимули до праці. Більші доходи, які залишаються після зменшення податків, через збільшення пропозиції робочої сили та продуктивності праці сприяє зростанню обсягів виробництва.</p> <p>2. Зниження податків, спричиняючи зростання наявного доходу, може сприяти збільшенню заощаджень. Останнє сприяє збільшенню інвестицій та обсягів виробництва.</p> <p>3. Зменшення податків на прибуток підприємств підвищує чисту прибутковість інвестиційних проектів, що, за інших незмінних умов, викликає зростання інвестиційного попиту. Це підвищить норму нагромадження капіталу, збільшить виробничий потенціал і створить передумови для зростання обсягів виробництва.</p>
--	--

Крива
Лаффера

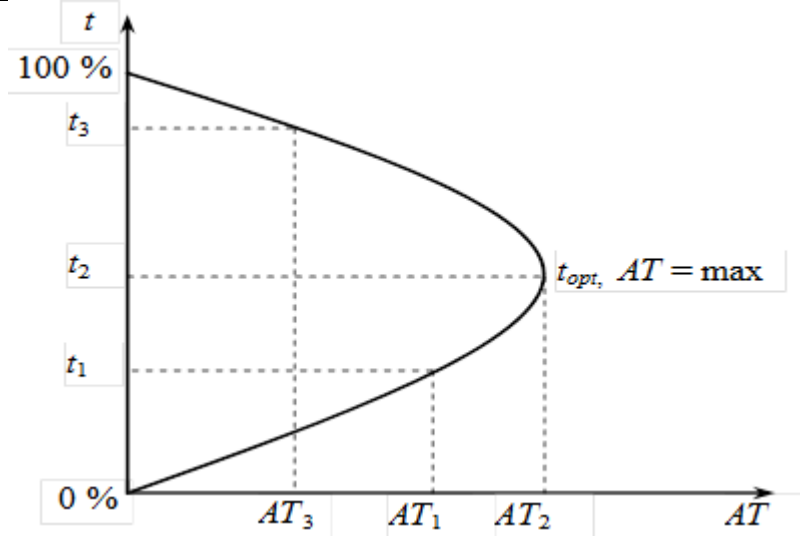

Рис.10.6. Крива Лаффера

1. Крива Лаффера показує зв'язок між податковою ставкою (t) і податковими надходженнями (AT).

2. При зростанні податкової ставки (від 0 (нуля) до 100 %), податкові надходження спочатку збільшуються до максимальної величини (AT_{max}), а потім зменшуються знову до нуля.

3. В системі податкових ставок виокремлюються два рівні:

- надмірні – ті, що вищі від оптимальної ставки (t_{opt}), наприклад, ставка t_3 . Надмірні ставки стримують ділову активність.

- помірні – ті, що нижчі від оптимальної ставки (t_{opt}), наприклад, ставка t_1 . Помірні ставки стимулюють ділову активність і збільшення величини податкових надходжень.

4. Якщо оподаткування є надмірним, наприклад, коли податкова ставка дорівнює t_3 , то її зниження до оптимального рівня, тобто до (t_{opt}), викликає компенсаційне або навіть випереджальне збільшення ВВП як податкової бази, що максимізує податкові надходження.

Висновок: зниження ставки оподаткування в економіці в інтервалі від надмірного до оптимального забезпечує зростання виробництва і податкових надходжень.

Загальні
висновки

Практичне застосування теорії ліберального оподаткування створює ризики. На це уряд може зважуватися лише впевнившись, що діючі податкові ставки є надмірними і їх зниження уможливило суттєве підвищення ділової активності та/або відчутне зменшення масштабів ухилення від сплати податків.

5. ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА ТА ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ. ДЕФИЦИТ БЮДЖЕТУ ТА ДЕРЖАВНИЙ БОРГ

Функції фіскальної політики

1. Будь-які зміни у фіскальній політиці супроводжуються відповідними змінами у балансі державного бюджету. Так, змінюючи рівень податкових ставок, держава змінює обсяг податкових надходжень до бюджету, а змінюючи обсяг державних закупівель, вона впливає на його видатки.
2. Основною метою фіскальної політики є збільшення обсягів виробництва, зменшення безробіття та зниження інфляції. Проте, здійснюючи фіскальні заходи, держава неминуче впливає на баланс державного бюджету.
3. Виконуючи стабілізаційну функцію через фіскальну політику уряд реалізує і бюджетну функцію .

Основні параметри державного бюджету

Державний бюджет	- головний фінансовий план країни, у якому віддзеркалено доходи та видатки держави, - фінансова таблиця, що відображає формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються державою
Доходи бюджету	- формуються за рахунок усіх податкових, неподаткових та інших надходжень, які здійснюються на безповоротній основі
Видатки бюджету	- кошти, що спрямовуються на фінансування запланованих державних програм і заходів, за винятком коштів, призначених на погашення основної суми державного боргу та повернення надмірно сплачених до бюджету сум. Витрати бюджету - видатки бюджету та кошти на погашення основної суми боргу.
Бюджетний дефіцит або профіцит	Залежно від співвідношення між доходами і видатками бюджет може бути збалансованим або незбалансованим , тобто мати, бюджетне сальдо (BS) у вигляді дефіциту або профіциту : $\text{Бюджетне сальдо} = \text{Доходи бюджету} - \text{Видатки бюджету}$ або спрощено: $BS = T - G$

	<p>1) бюджетний дефіцит виникає тоді, коли доходи бюджету не покривають його видатки або</p> $T < G,$ <p>2) бюджетний профіцит виникає тоді, коли доходи бюджету перевищують його видатки або</p> $T > G.$
--	--

Концепції регулювання державного бюджету

<p>Фіскальна політика, яка спрямована на досягнення певних цілей в економіці, завжди вирішує складну альтернативу: стабілізація економіки чи збалансування бюджету. Особливо гострою ця альтернатива стає за умов економічного спаду, викликаного скороченням сукупного попиту.</p>		
Концепція збалансування бюджету на щорічній основі (короткострокова)	Концепція збалансування бюджету на циклічній основі (довгострокова)	Концепція функціональних фінансів (кон'юнктурна)
<ul style="list-style-type: none"> - бюджет балансується в межах одного фінансового року - ігнорується стабілізаційна функція фіскальної політики - в умовах економічного спаду може призвести до ще більшого падіння виробництва 	<ul style="list-style-type: none"> - бюджет балансується в межах економічного циклу - щорічне збалансування бюджету не є об'єктивно обгрунтованим - на одних стадіях економічного циклу може формуватися дефіцит бюджету, який компенсується профіцитом на інших стадіях 	<ul style="list-style-type: none"> - головною метою є управління доходами і видатками бюджету відповідно до зміни кон'юнктури ринку; - не ставиться за мету збалансування доходів і видатків, а вони можуть змінюватись залежно від економічної динаміки; - дефіцит бюджету є допустимим та виступає інструментом державного регулювання

Вплив фіскальної політики і циклічних коливань на державний бюджет

<p>Балансування державного бюджету залежить як від дискреційних заходів фіскальної політики, так і від економічного циклу:</p> <ul style="list-style-type: none"> - стимулююча фіскальна політика, збільшуючи державні видатки або знижуючи податкові ставки, може спрямовувати бюджет до дефіциту, - дефіцит бюджету виникає також під час циклічного падіння виробництва, в процесі якого відбувається автоматичне скорочення податкових надходжень і збільшення видатків, пов'язаних із трансфертними платежами, - стримуюча фіскальна політика та інфляційне зростання економіки викликають протилежні наслідки.

<p>Фактичний баланс бюджету</p>	<p>Баланс бюджету за повної зайнятості</p>
<p>— відображує фактично отримані надходження та здійснені видатки:</p> $BS = Y \cdot t' - G$ <p>BS - бюджетне сальдо фактичне; t' - середня податкова ставка; $Y \cdot t'$ - чисті податки фактичні.</p>	<p>— умовний бюджет, в якому надходження і видатки визначаються на базі припущення, що економіка функціонує за параметрами повної зайнятості, тобто коли фактичне безробіття дорівнює природному, а обсяг виробництва – потенційному ВВП (Y_p):</p> $BS_p = Y_p \cdot t' - G$ <p>BS_p - бюджетне сальдо структурне; t' - середня податкова ставка; $Y_p \cdot t'$ - чисті податки за умов повної зайнятості.</p>
<p>Фактичний дефіцит бюджету (фактичний показник)</p> <p>- залежить як від фіскальної політики, так і від економічного циклу</p> <p>- виникає тоді, коли фактично отримані державою чисті податки менші за державні закупівлі</p>	<p>Структурний дефіцит або дефіцит бюджету за повної зайнятості (аналітичний показник)</p> <p>- показує, якою б могла бути різниця між чистими податками і державними закупівлями, коли б економіка перебувала в умовах повної зайнятості і виробляла ВВП на потенційному рівні (Y_p)</p>
<p>Фактичний дефіцит (BS) відрізняється від структурного дефіциту (BS_p) на величину втрат, які несе державний бюджет в умовах неповної зайнятості, тобто коли виникає циклічне падіння виробництва. Ці втрати відображає циклічний дефіцит (BS_c), що обчислюється як різниця між фактичним і структурним дефіцитами:</p> $BS_c = BS - BS_p$ <p>Циклічний дефіцит (BS_c) породжується відставанням фактичного ВВП від потенційного ВВП, яке виникає за неповної зайнятості, тобто в умовах рецесійного розриву:</p> $BS_c = (Y \cdot t' - G) - (Y_p \cdot t' - G) = t'(Y - Y_p)$	
<p>Висновки:</p> <p>1. Відмінність між структурним і циклічним дефіцитами зумовлена відмінністю між дискреційними заходами фіскальної політики та дією автоматичних стабілізаторів. Змінюючи дискреційно чисті податки та/або</p>	

державні закупівлі, держава безпосередньо впливає лише на структурний дефіцит. Циклічний дефіцит безпосередньо не залежить від держави, а зазнає змін внаслідок автоматичного скорочення або збільшення чистих податків. Усі ці зміни інтегрує в собі фактичний дефіцит.

2. Фактичний дефіцит бюджету відображає як структурний, так і циклічний дефіцит, він не може слугувати надійним індикатором ефективності фіскальної політики. Структурний дефіцит, який характеризує бюджет без циклічного компонента, набуває здатності бути індикатором дискреційної фіскальної політики.

3. Фіскальна політика може вважатися ефективною лише в тому випадку, коли під час падіння виробництва стимулює економіку. Якщо в умовах падіння виробництва держава не вдається до стимулюючих фіскальних заходів і не збільшує структурний дефіцит, то така фіскальна політика є неефективною, тобто не виконує стабілізаційну функцію.

Фінансування бюджетного дефіциту

Три основних джерела фінансування бюджетного дефіциту:		
внутрішні державні позики	зовнішні державні позики	грошова емісія
<p>1) уряд здійснює емісію (випуск) державних боргових зобов'язань – облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП), та виходить на відкритий ринок як їх продавець,</p> <p>2) покупцями ОВДП можуть бути:</p> <ul style="list-style-type: none"> - фізичні особи, тобто домогосподарства, - юридичні особи, тобто підприємства, комерційні банки або інші фінансові установи, які мають тимчасово вільні кошти. 	<p>1) уряд:</p> <p>а) здійснює запозичення у формі прямих іноземних кредитів,</p> <p>б) здійснює емісію (випуск) та продаж облігацій зовнішньої державної позики (ОЗДП),</p> <p>2) зовнішні позики можуть надаватися уряду:</p> <ul style="list-style-type: none"> - міжнародними фінансовими організаціями, - іноземними урядами, - приватними особами. 	<p>1) уряд продає свої боргові зобов'язання не суб'єктам приватної економіки, а центральному банку, тобто іншій державній інституції,</p> <p>2) для купівлі боргових зобов'язань центральний банк здійснює емісію додаткових грошей.</p>

Результати		
внутрішні державні позики	зовнішні державні позики	грошова емісія
<p>- за рахунок виручки від продажу ОВДП тощо, а також за рахунок прямих кредитів уряд отримує в борг необхідну суму грошей, що створює внутрішній борг</p>	<p>- за рахунок виручки від продажу ОЗДП та інших державних цінних паперів, а також за рахунок прямих кредитів уряд отримує в борг необхідну суму грошей, що створює зовнішній борг</p>	<p>- сукупний попит починає випереджати сукупну пропозицію, що породжує інфляцію,</p> <p>- уряд отримує «сеньйораж» - емісійний дохід від друкування та емісії грошей, реалізуючи своє монопольне право на це.</p> <p>- всі економічні агенти змушені сплачувати інфляційний податок, який (через вищі ціни) перерозподіляє частину особистих доходів на користь держави.</p>
<p>Боргове фінансування - спосіб фінансування бюджетного дефіциту, який спирається на залучення державних запозичень. Перевага: не є інфляційним. Вада: створює державний борг, який з часом необхідно повертати та сплачувати проценти, що пов'язані з його обслуговуванням.</p>		<p>Емісійне (грошове) фінансування - спосіб фінансування бюджетного дефіциту, який спирається на емісію додаткових грошей.</p>
<p>Загальні висновки:</p> <p>1. Найбільшою загрозою для економіки є грошова емісія, яка прискорює інфляцію з відповідними негативними соціально-економічними наслідками. Тому з метою обмеження емісійного фінансування бюджетного дефіциту в багатьох країнах конституцією закріплюється незалежність національних банків від уряду.</p> <p>2. Державні запозичення - менш загрозове для економіки джерело фінансування дефіциту державного бюджету, але також несуть певний негативний вплив на економіку:</p> <p>- якщо державний борг досягає великих обсягів, то може виникнути «вибухове» збільшення процентних платежів, пов'язаних з його обслуговуванням, що перетворить їх в обтяжливу статтю видатків державного бюджету й обмежить позитивний вплив фіскальної політики на економіку,</p>		

- запозичуючи кошти, уряд стає вагомим «гравцем» на грошово-кредитному ринку. Якщо його попит на цьому ринку досягає значних обсягів, то це спричинює зростання процентної ставки і викликає **ефект «витіснення приватних інвестицій»**. Це означає скорочення інвестицій в економіці, що виникає внаслідок зростання процентних ставок.

3. Безболісних джерел фінансування бюджетних дефіцитів не існує. Тому ефективною може бути лише зважена фіскальна політика, згідно з якою держава повинна постійно коригувати видатки бюджету з урахуванням змін в його доходах. До державних позичок уряд має вдаватися лише за умови, що вони стратегічно обґрунтовані, тобто здатні в майбутньому створювати джерела для додаткових доходів.

Державний борг

Державний борг – це загальна сума заборгованості держави, яка репрезентується випущеними і непогашеними борговими зобов'язаннями уряду, включно з тими борговими зобов'язаннями, що пов'язані з державними гарантіями за кредитами, та іншими зобов'язаннями, які бере на себе уряд.

<p>Державний прямий борг – це борг, що відображає обсяги позичених ресурсів, які надійшли в розпорядження уряду країни.</p>	<p>Державний гарантований борг – це зобов'язання держави як гаранта повернення ресурсів кредитору в разі неплатоспроможності позичальника.</p>
<p>Внутрішній державний борг – заборгованість уряду домогосподарствам і підприємствам даної країни, які володіють державними борговими зобов'язаннями, тобто ОВДП.</p>	<p>Зовнішній державний борг – заборгованість уряду перед іноземними громадянами, фірмами, урядами та міжнародними фінансовими організаціями.</p>

Література для поглибленого вивчення теми

1. Макроекономіка та макроекономічна політика: Навч. посіб. / Наук. ред А.Ф. Мельник. – К.: Знання, 2008. – 699с.
2. Радіонова І.Ф. Макроекономіка: теорія та політика: Підручник / І.Ф. Радіонова. – К.: Таксон, 2004. – 348 с.
3. Савченко А. Г. Макроекономіка: Підручник / А. Г. Савченко. – К.: КНЕУ, 2005. – 441 с.
4. Роль держави у довгостроковому економічному зростанні / За ред. Б.С. Кваснюка. – К.–Х.: Форт, 2003. – 423 с.
5. Стігліц Дж. Економіка державного сектора / Дж. Стігліц. – К.: Основи, 1998. – 854 с.
6. Бюджетний кодекс України: Закон, Кодекс від 08.07.2010 № 2456–VI [Електронний ресурс] // База даних «Законодавство України» / ВР України – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
7. Податковий кодекс України: Закон, Кодекс від 02.12.2010 № 2755–VI [Електронний ресурс] База даних «Законодавство України» / ВР України – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

Тема 11: МОНЕТАРНА ПОЛІТИКА. ВЗАЄМОДІЯ ФІСКАЛЬНОЇ ТА МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ

1. *Монетарна політика: цілі, види та інструменти.*
2. *Монетарна політика за моделлю AD-AS та наслідки її впливу на економіку.*
3. *Модель «IS – LM»: зміст та висновки. Ефективна взаємодія фіскальної та монетарної політики в моделі «IS – LM».*

1. МОНЕТАРНА ПОЛІТИКА: ЦІЛІ, ВИДИ ТА ІНСТРУМЕНТИ

<p>Монетарна (грошово-кредитна) політика - використання державою монетарних інструментів з метою впливу на грошову пропозицію, а через неї - на ВВП, зайнятість, стабільність цін та курс національної валюти.</p>	
<p>Цілі монетарної політики: кінцеві та проміжні</p>	<p>Кінцеві цілі монетарної політики пов'язані з досягненням певного рівня макроекономічних показників, а саме: реального ВВП, рівня безробіття та інфляції.</p> <p>Проміжні цілі монетарної політики охоплюють:</p> <ul style="list-style-type: none"> - значення грошових агрегатів, - процентні ставки, - обсяги кредитування тощо. <p>Існує проблема узгодження проміжних та кінцевих цілей. Вона вирішується на основі принципу пріоритетності цілей.</p>

Види монетарної політики

<p>Монетарна політика може бути спрямована: на стимулювання економіки (монетарна експансія) або на її стримання (монетарна рестрикція).</p>	
<p>Експансіоністська політика або політика «дешевих грошей» (монетарна експансія)</p>	<p>Рестриктивна політика або політика «дорогих грошей» (монетарна рестрикція)</p>
<p>–скорочення процентних ставок шляхом використання монетарних інструментів з метою збільшення пропозиції грошей в економіці, -використовується для стимулювання зростання інвестицій та економічного зростання в умовах рецесії (кризи), -як складова антикризового державного регулювання.</p>	<p>– підвищення процентних ставок шляхом використання монетарних інструментів з метою зменшення пропозиції грошей в економіці, -використовується для «охолодження перегрітої економіки» в період високої інфляції, -як складова антиінфляційного державного регулювання.</p>

Складові монетарної політики

Грошово-кредитне регулювання	Валютне регулювання
<p>- система заходів уряду, що здійснюються за допомогою певних інструментів впливу на грошову пропозицію.</p> <p>Основні інструменти:</p> <ul style="list-style-type: none"> - операції на відкритому ринку з державними цінними паперами, - зміна облікової (дисконтної) ставки, - зміна нормативів обов'язкового резервування. 	<p>- система заходів уряду, що здійснюються за допомогою певних інструментів впливу на валютний курс та валютні операції.</p> <p>Основний інструмент:</p> <ul style="list-style-type: none"> - операції на відкритому ринку з валютою (валютні інтервенції). <p>Інші інструменти:</p> <ul style="list-style-type: none"> - валютний контроль, - валютні обмеження, - валютні резерви, - валютне субсидування, - валютні паритети.

Механізм впливу основних монетарних інструментів

I. Операції на відкритому ринку

На відкритому ринку центральний банк країни може здійснювати операції купівлі-продажу:

- 1) державних боргових цінних паперів - облігацій державних позик;
- 2) валюти – валютні інтервенції.

1.1. Операції на відкритому ринку з державними борговими цінними паперами - купівля-продаж центральним банком облігацій державних позик на відкритому ринку, в результаті якої він отримує можливість впливати на резерви комерційних банків як компонента грошової бази і в такий спосіб (з урахуванням грошового мультиплікатора) змінювати пропозицію грошей в економіці:

- якщо центральний банк скуповує облігації державних позик у комерційних банків, то він збільшує грошову пропозицію, що призводить до скорочення процентних ставок (**політика «дешевих грошей»**),
- якщо центральний банк здійснив емісію та продає облігації державних позик комерційним банкам, то він зменшує пропозицію грошей, що призводить до зростання процентних ставок (**політика «дорогих грошей»**).

Державні боргові цінні папери – це державні зобов'язання, що випускаються в документарній або електронній формах центральним урядом, місцевими органами влади і окремими державними підприємствами з метою мобілізації грошових ресурсів.

Найпоширенішим видом державних цінних паперів є облігації державних позик.

1.2. Операції на відкритому ринку з валютою – валютні інтервенції, які здійснюються у формі купівлі-продажу центральним банком іноземної валюти на валютному ринку:

- якщо центральний банк виходить на валютний ринок як покупець іноземної валюти, то на певну суму він збільшує обіг національної валюти,
- якщо центральний банк виходить на валютний ринок як продавець іноземної валюти, то він - скорочує обіг національної валюти.

II. Облікова (дисконтна) ставка

Облікова ставка – процентна ставка, за допомогою якої центральний банк встановлює для суб'єктів грошового ринку орієнтир щодо вартості (ціни) залучених і розміщених грошових коштів.

Облікова ставка є базовою процентною ставкою щодо інших процентних ставок - впливає на банківські процентні ставки за кредитами іншим суб'єктам економіки, що, в свою чергу, призводить до зміни в інвестуванні, споживанні домогосподарств тощо:

- якщо центральний банк зменшує облікову ставку, то процентні ставки комерційних банків теж зменшуються, що стимулює до зростання інвестицій, споживчих витрат, до економічного зростання (**політика «дешевих грошей»**),
- якщо центральний банк збільшує облікову ставку, то процентні ставки комерційних банків теж збільшуються, що скорочує інвестиції, споживання, стримує економічне зростання (**політика «дорогих грошей»**).

III. Нормативи обов'язкового резервування

Нормативи обов'язкового резервування депозитів комерційних банків – це кошти, які вони зобов'язані зберігати на рахунках центрального банку, які впливають на можливості комерційних банків надавати кредити:

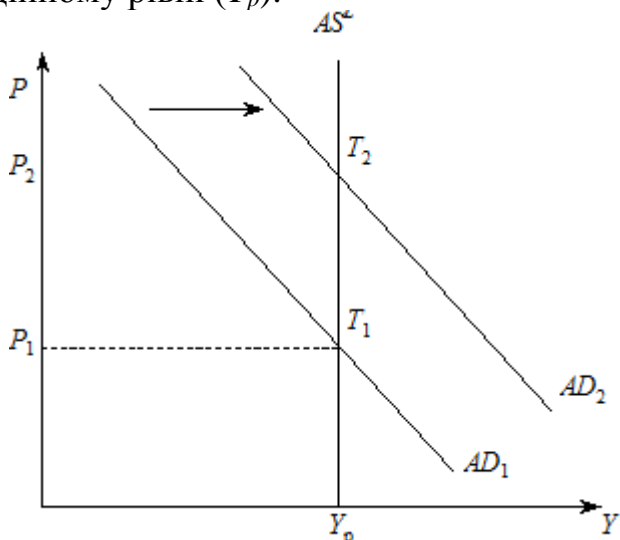
- якщо нормативи обов'язкового резервування зменшуються, то зменшуються і обов'язкові резерви, відповідно, більше кредитів може надати банківська система (політика «дешевих грошей»),
- якщо нормативи обов'язкового резервування збільшуються, то збільшуються і обов'язкові резерви, відповідно, зменшується кредитоспроможність банківської системи (політика «дорогих грошей»).

2. МОНЕТАРНА ПОЛІТИКА ЗА МОДЕЛЛЮ AD-AS ТА НАСЛІДКИ ЇЇ ВПЛИВУ НА ЕКОНОМІКУ

Монетарна політика у моделі AD-AS

<p>Основне визначення - трансмісійний (передавальний) механізм монетарної політики</p>	<p>– це ланцюг економічних змінних, завдяки яким центральний банк, змінюючи пропозицію грошей, цілеспрямовано впливає на ділову активність:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) початкова ланка – зміна пропозиції грошей, 2) проміжна ланка – зміни в ринкових інструментах (гроші, процентна ставка, інвестиції тощо), 3) кінцева ланка – зміни в сукупному попиті та ВВП. <p>Існують різні підходи щодо моделі цього механізму, основними серед них є:</p> <ul style="list-style-type: none"> - кейнсіанський, - монетаристський.
<p>Монетаристська модель монетарного трансмісійного (передавального) механізму</p>	<p>В основі - рівняння кількісної теорії грошей:</p> $P \cdot Y = M \cdot V$ <p>Згідно із кількісною теорією грошей Фрідмана, швидкість обігу грошей (V) є стабільною величиною. Основне рівняння трансмісійного (передавального) механізму:</p> $M^S \uparrow \rightarrow AD \uparrow \rightarrow Y \cdot P \uparrow$ <p>Збільшення пропозиції грошей безпосередньо визначає зростання сукупного попиту. Оскільки між збільшенням пропозиції грошей (M^S) і зростанням сукупного попиту (AD) немає опосередковуючої ланки, то це означає, що гроші є джерелом змін сукупного попиту.</p>
<p>Кейнсіанська модель монетарного трансмісійного (передатного) механізму згідно з моделлю AD-AS .</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Згідно з кейнсіанською теорією, вплив монетарної політики на сукупний попит реалізується через кілька каналів, серед яких найбільш впливовим визнається канал «процентна ставка–інвестиції». 2. Наслідки монетарної експансії розглядаються за допомогою моделі AD–AS, яка здатна відображати як реальні, так і номінальні зміни в економіці. 3. Основне рівняння: $M^S \uparrow \rightarrow i \downarrow \rightarrow I \uparrow \rightarrow Y \uparrow$. <ul style="list-style-type: none"> - Збільшення пропозиції грошей ($M^S \uparrow$) зменшує процентну ставку ($i \downarrow$). - Згідно з інвестиційною функцією це викликає

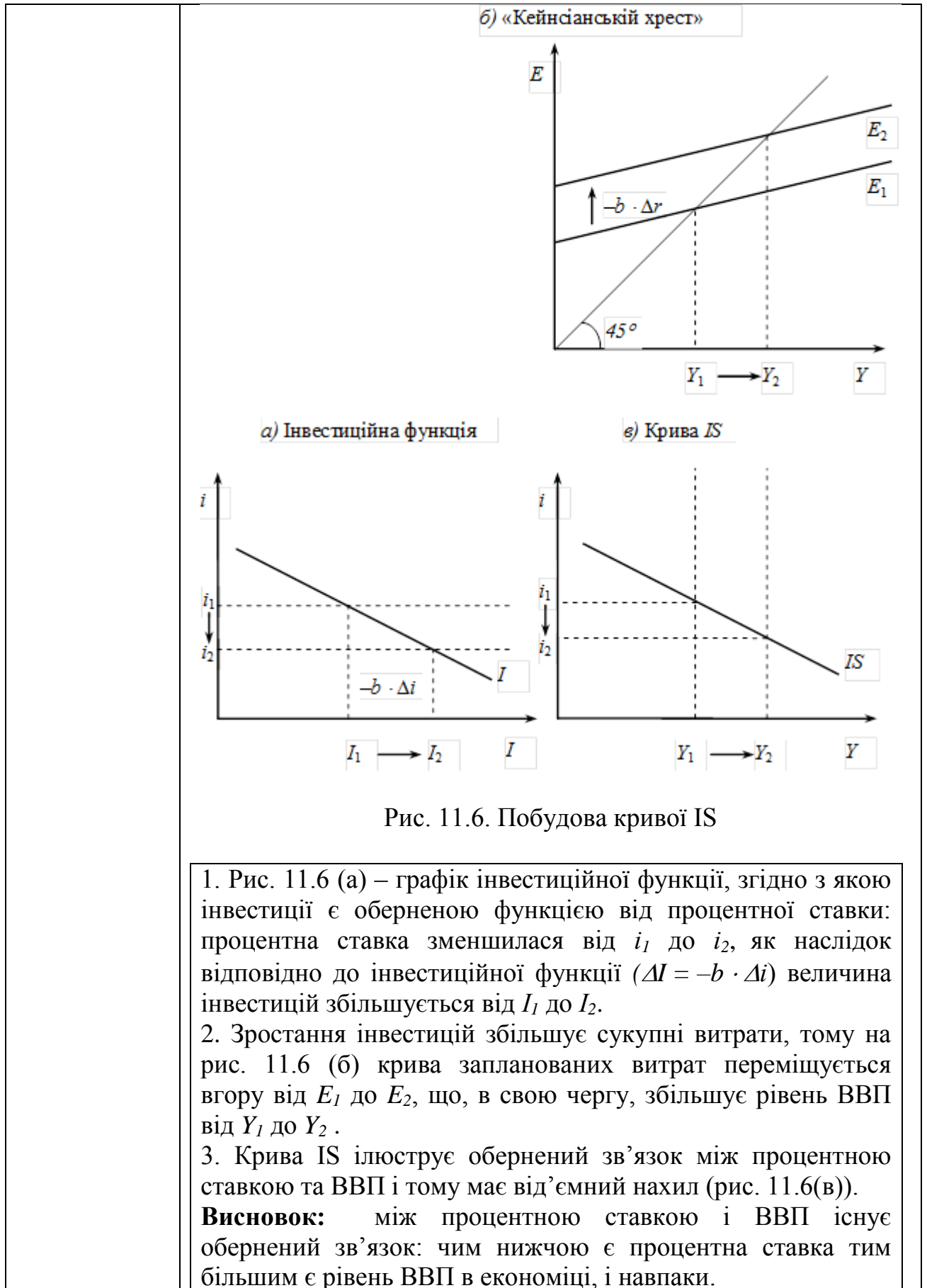
	<p>збільшення інвестицій як компонента сукупного попиту ($I \uparrow$), що у підсумку викликає зростання реального ВВП ($Y \uparrow$).</p> <p>- Монетарна експансія спричиняє зростання цін, а тому її результатом стає збільшення номінального ВВП ($Y \cdot P \uparrow$).</p> <p>4. Наслідки монетарної експансії в короткостроковому і довгостроковому періодах є різними.</p>
<p>Наслідки впливу на економіку монетарної експансії в короткостроковому періоді</p>	<div data-bbox="683 591 1316 1144" data-label="Figure"> </div> <p data-bbox="619 1193 1437 1272">Рис.11.4. Вплив монетарної експансії на економіку в короткостроковому періоді</p> <div data-bbox="580 1317 1476 2029" data-label="List-Group"> <ol style="list-style-type: none"> 1. Початковий рівноважний стан в економіці за повної зайнятості - в точці T_1. 2. Центральний банк застосував експансіоністську політику і збільшив пропозицію грошей, що спричинить відповідне зниження процентної ставки, внаслідок чого зростають інвестиції. Приріст інвестицій, у свою чергу, зміщує праворуч криву сукупного попиту в положення AD_2. 3. У відповідь на зростання сукупного попиту відбувається як збільшення реального ВВП ($Y_2 > Y_1$), так і підвищення загального рівня цін ($P_2 > P_1$). 4. За таких умов точка економічної рівноваги переміщується вздовж кривої сукупної пропозиції вправо з положення T_1 у положення T_2. 5. Однак збільшення реального ВВП підвищує попит на гроші, який обмежує зниження процентної ставки, що відповідно обмежує зростання інвестицій і ВВП. </div>

	<p>Висновки: Наслідки монетарної експансії в короткостроковому періоді: 1) зниження процентної ставки (номінальної та реальної); 2) збільшення ВВП (номінального і реального); 3) зростання загального рівня цін (інфляція). Зазначені наслідки відповідають теоретичному інструментарію, згідно з яким зарплата є негнучкою, а крива сукупної пропозиції має додатній нахил.</p>
<p>Наслідки впливу на економіку монетарної експансії в довгостроковому періоді.</p>	<p>Особливість довгострокового періоду полягає в тому, що в межах цього періоду зарплата стає гнучкою. Унаслідок цього крива сукупної пропозиції набуває вигляду вертикальної лінії. За цих умов монетарна експансія може викликати лише зростання цін і не здатна збільшувати реальний ВВП, який утримається на потенційному рівні (Y_p).</p> <p>Рис.11.5. Вплив монетарної експансії на економіку в довгостроковому періоді</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Початковий рівноважний стан в економіці за повної зайнятості - в точці T_1, на перетині кривих сукупного попиту (AD_1) і довгострокової сукупної пропозиції (AS^L). 2. Якщо центральний банк за допомогою монетарних інструментів збільшив номінальну пропозицію грошей, то це перемістить криву сукупного попиту праворуч в положення AD_2, а загальний рівень цін підвищиться до P_2.

	<p>3. Збільшення обсягів виробництва не відбувається, тому що номінальна заробітна плата адекватно зреагує на зміну загального рівня цін і збільшиться пропорційно їх зростанню. Тому не змінюється реальна заробітна плата, яка, як і раніше, утримує рівновагу на ринку праці за умов повної зайнятості. Обсяг реального ВВП залишається на потенційному рівні. Отже, монетарна експансія не здатна збільшити сукупну пропозицію.</p> <p>4. Однак, монетарна експансія збудує сукупний попит, який здатний номінально збільшуватися, поки він не зрівняється із сукупною пропозицією - в точці T_2, де забезпечується повна зайнятість.</p> <p>5. Якщо номінальна кількість грошей і загальний рівень цін зростають в однаковій пропорції, то реальна пропозиція грошей (M^S/P) не змінюється. Тому, незважаючи на монетарну експансію, попит на гроші (M^D/P) і пропозиція грошей (M^S/P) у довгостроковому періоді залишаються такими, якими вони були до монетарної експансії. За цих умов залишаються без змін параметри рівноваги на грошовому ринку і рівень реальної процентної ставки.</p> <p>Висновки: Наслідки монетарної експансії в довгостроковому періоді:</p> <ol style="list-style-type: none">1) ціни зростають пропорційно номінальному збільшенню пропозиції грошей;2) реальний ВВП не змінюється, а номінальний ВВП збільшується пропорційно зростанню загального рівня цін;3) реальна процентна ставка не змінюється, а номінальна підвищується пропорційно зростанню загального рівня цін. Перелічені наслідки монетарної експансії свідчать про нейтральність грошей у довгостроковому періоді.
--	--

3. МОДЕЛЬ «IS – LM»: ЗМІСТ ТА ВИСНОВКИ. ЕФЕКТИВНА ВЗАЄМОДІЯ ФІСКАЛЬНОЇ ТА МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ В МОДЕЛІ «IS – LM»

<p>Припущення моделі</p>	<p>Модель IS – LM – основна модель, що використовується кейнсіанською економічною теорією для пояснення процесу формування загальної рівноваги на основі урівноваження ринку товарів та послуг та ринку грошей.</p> <p>Модель IS – LM пояснює взаємодію двох політик: фіскальної та монетарної:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) за допомогою моделі IS можна ілюструвати наслідки фіскальної політики, 2) за допомогою моделі LM можна ілюструвати наслідки монетарної політики. <p>Особливості моделі:</p> <ul style="list-style-type: none"> – вона пояснює короткостроковий період, в межах якого припускається, що всі ціни є стабільними, тобто не реагують на зміни сукупного попиту. Тому реальні змінні збігаються з номінальними, зокрема: $i = r$ (процентна ставка номінальна = процентна ставка реальна), $Y^r = Y^p$ (ВВП реальний = ВВП потенційний) – в умовах змішаної закритої економіки модель відображає взаємодію між двома ринками: товарів та послуг і грошовим. На ринок товарів та послуг впливає фіскальна політика, на грошовий – монетарна. <p>За цих умов модель IS – LM стає теоретичним інструментом для пояснення результатів впливу фіскальної і монетарної політики на економіку в короткостроковому періоді.</p>
<p>Крива IS (investment – savings)</p>	<p>Крива IS відображає всі можливі зв'язки (комбінації) між процентною ставкою (i) та ВВП (Y), за яких забезпечується рівновага на ринку товарів та послуг та на ринку інвестицій, тобто тотожність між величиною запланованих сукупних витрат (сукупним попитом) і ВВП.</p> <p>В системі цих зв'язків процентна ставка (i) є незалежною змінною, а ВВП (Y) – залежною. Отже, крива IS ілюструє, як зміна рівня процентної ставки впливає на зміну рівня ВВП.</p> <p>Між процентною ставкою (i) і ВВП (Y) не існує безпосереднього зв'язку. Але крива IS здатна пов'язувати їх між собою опосередковано через інвестиції, які, з одного боку, залежать від процентної ставки, з іншого – впливають на ВВП. Тому криву IS можна побудувати лише на основі синтезу “кейнсіанського хреста” та інвестиційної функції:</p>

	<p>Рівняння функції IS має вид:</p> $Y = m_e \cdot (\bar{E} - b \cdot i)$ <p>Y – ВВП, m_e – мультиплікатор витрат, \bar{E} – величина автономних витрат, b – чутливість інвестицій до процентної ставки, i – процентна ставка. Це рівняння показує, що вплив процентної ставки на ВВП опосередковується її впливом на інвестиції :</p> $(\Delta I = -b \cdot \Delta i)$ <p>та впливом інвестицій на ВВП:</p> $(\Delta Y = \Delta I \cdot m_e)$
<p>Крива LM (liquidity – money)</p>	<p>Крива LM відображає всі можливі зв'язки (комбінації) між ВВП (Y) та процентною ставкою (i), за яких забезпечується рівновага на грошовому і товарному ринках. З'єднуючою ланкою між ВВП і процентною ставкою є попит на гроші, який, з одного боку, залежить від ВВП, з іншого – впливає на процентну ставку. Тому для побудови кривої LM скористаємося графіком ринку грошей, зміни на якому відбуваються лише під впливом змін на ринку товарів та послуг (див. рис. 11.7).</p> <div style="display: flex; justify-content: space-around;"> <div data-bbox="478 1366 973 1904"> <p>а) Грошовий ринок</p> </div> <div data-bbox="1005 1366 1484 1904"> <p>б) Крива LM</p> </div> </div> <p style="text-align: center;">Рис. 11.7. Побудова кривої LM</p>

1. З рис. 11.7 (а), кожному рівню ВВП відповідає власна лінія попиту на гроші:
 - якщо ВВП становить Y_1 , то крива попиту на гроші займає положення M_1^D / P , а рівновага на грошовому ринку досягається в точці T_1 , в якій процентна ставка дорівнює i_1 .
 - якщо ВВП зростає до Y_2 , то крива попиту на гроші переміщується вправо в положення M_2^D / P , оскільки більший обсяг виробництва викликає збільшення попиту на гроші.
2. Щоб урівноважити грошовий ринок за незмінної пропозиції грошей, процентна ставка має зрости до i_2 . Рівновага на грошовому ринку досягається тепер у точці T_2 . Аналогічно, збільшення ВВП до Y_3 матиме своїм наслідком ще вищий рівень рівноважної процентної ставки, тобто i_3 .
3. Крива LM ілюструє зв'язок між ВВП і процентною ставкою, має додатний нахил і показує, що між ВВП і процентною ставкою існує пряма залежність (рис. 11.7(б)).

Висновки:

1. Між ВВП і процентною ставкою існує прямий зв'язок: чим більший ВВП, тим вищою є процентна ставка, і навпаки.
2. Крива LM є графічним відображенням рівноваги на грошовому ринку й охоплює всі точки, в яких забезпечується тотожність між попитом на гроші і пропозицією грошей. Для кожного рівня ВВП крива LM показує, якою має бути процентна ставка, щоб на грошовому ринку досягалася рівновага.

Рівняння функції LM має вигляд:

$$i = \frac{k}{h} \cdot Y - \frac{1}{h} M^s / P$$

k – чутливість попиту на гроші до зміни ВВП Y
 h – чутливість попиту на гроші до зміни процентної ставки,
 M^s – пропозиція грошей,
 P – рівень цін.

Модель
IS - LM

Поєднання кривих IS і LM в моделі IS - LM дає можливість визначати умови, за яких забезпечується одночасна рівновага на ринку товарів та послуг і грошовому ринку.

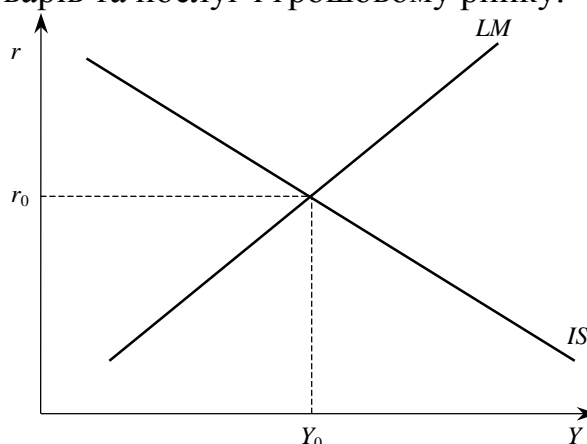

Рис. 11.8. Рівновага в моделі IS–LM

1. Рівень рівноважного сукупного попиту в моделі IS - LM забезпечується в точці перетину обох кривих, що визначає процентну ставку (i_0) і ВВП (Y_0), які відповідають умовам рівноваги як на ринку товарів та послуг, так, і грошовому ринках одночасно.
2. У точці рівноваги фактичні сукупні витрати дорівнюють запланованим, а грошовий попит – грошовій пропозиції.

Висновки:

Макроекономічний аналіз на основі моделі IS – LM дає змогу:

- передбачити, що станеться з ВВП (Y) і процентною ставкою (i), якщо буде прийнято рішення про певні зміни у фіскальній та монетарній політиці,
- обґрунтувати те, як мають узгоджуватись між собою фіскальні та монетарні заходи та оцінювати ефективність впливу фіскальної і монетарної політики на економіку.

Тема 12: ДЕРЖАВА У ФУНКЦІОНУВАННІ ВІДКРИТОЇ ЕКОНОМІКИ

1. Вплив зовнішньої торгівлі на формування загальної рівноваги у відкритій економіці: функція споживання; складний мультиплікатор витрат; чинники впливу на чистий експорт та зв'язок з валютним курсом.
2. Платіжний баланс країни: структура, характеристика його основних розділів. Рівновага платіжного балансу.
3. Валютний курс: сутність, види та вплив на зовнішню торгівлю. Чинники попиту і пропозиції на валютному ринку. Етапи розвитку міжнародної валютної системи.

1. ВПЛИВ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ НА ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ РІВНОВАГИ У ВІДКРИТІЙ ЕКОНОМІЦІ: ФУНКЦІЯ СПОЖИВАННЯ; СКЛАДНИЙ МУЛЬТИПЛІКАТОР ВИТРАТ; ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА ЧИСТИЙ ЕКСПОРТ ТА ЗВ'ЯЗОК З ВАЛЮТНИМ КУРСОМ

Відкритість національної економіки: її сутність та оцінка

Сутність відкритості національної економіки	<p>Національна економіка є:</p> <ul style="list-style-type: none"> - інтегрованою частиною міжнародної економіки, - економікою, у якій відповідність сукупних витрат і ВВП досягається за рахунок зовнішньоторговельних операцій, а саме експорту (EX) та імпорту (IM)
Основні показники оцінки відкритості національної економіки	<ul style="list-style-type: none"> - частка експорту у створеному ВВП (EX/Y) якщо цей показник зростає, то збільшується вразливість національної економіки до зовнішніх шоків - частка імпорту в сукупному ВВП (IM/Y) якщо цей показник зростає, то збільшується залежність національної економіки від іноземних товарів.
	<ul style="list-style-type: none"> - частка чистого експорту в сукупних витратах $(EX-IM)/Y$, інакше NX/Y <p style="text-align: center;">або</p> <ul style="list-style-type: none"> - частка загального зовнішньоторговельного обороту у ВВП $(EX+IM)/Y$,
	<ul style="list-style-type: none"> - гранична схильність до імпорту (im), що відображає ту частину приросту ВВП (ΔY), яку споживачі країни готові витратити на збільшення закупівель імпортованих товарів (ΔIM): $im = \frac{\Delta IM}{\Delta Y}$
	<ul style="list-style-type: none"> - частка іноземних інвестицій до загальних інвестицій в національну економіку.

Вплив зовнішньої торгівлі на ВВП

Головним видом зовнішньоекономічної діяльності є **зовнішня торгівля**, яка вносить зміни в умови формування економічної рівноваги і впливає на ВВП

За моделлю «витрати – випуск»:

1) Зовнішня торгівля доповнює модель рівноважного ВВП **чистим експортом (NX)**, тому:

$$Y = C + I + G + NX$$

2) Чистий експорт відображає внесок іноземних покупців у сукупні витрати та у реалізацію національного ВВП:

$$Y - (C + I + G) = NX.$$

Висновки:

1) Якщо обсяг виробництва в країні перевищує внутрішні закупівлі, тобто $Y > C + I + G$, то $NX > 0$, тоді країна виробляє продукції більше, ніж закуповує для внутрішніх потреб, тобто є чистим експортером.

2) Якщо, навпаки, обсяг виробництва в країні менший від внутрішніх закупівель, тобто $Y < C + I + G$, то $NX < 0$, тобто країна є чистим імпортером.

3) Рівноважний ВВП у відкритій економіці відрізняється від його аналога у закритій економіці не лише чистим експортом, а й функцією споживання, оскільки сукупне споживання складається з двох компонентів:

- споживання національних товарів,
- споживання імпортованих товарів.

4) **Гранична схильність до імпорту:**

$$im = \frac{\Delta IM}{\Delta Y},$$

im – гранична схильність до імпорту;

ΔIM – зміна імпорту;

ΔY – зміна ВВП відкритої економіки, який може бути використаний на споживання та заощадження.

5) Вплив імпорту на ВВП та ВВП на імпорт:

Причина	Наслідок	Зв'язок
Імпорт	ВВП	обернений
ВВП	Імпорт	прямий

6) На величину граничної схильності до імпорту зменшується гранична схильність до споживання національних товарів.

Тому **функція споживання у відкритій економіці має вигляд:**

$$C = \bar{C} + (c - im) \cdot (1 - t) \cdot Y.$$

За моделлю «вилучення–ін'єкції»

1) Зовнішня торгівля доповнює склад вилучень та ін'єкцій в економічному кругообігу:

- вилучення доповнюються імпортом (IM),

- ін'єкції – експортом (EX),

тому модель «вилучення–ін'єкції» набуває вигляду:

$$S + T + IM = I + G + EX.$$

2) Національна економіка постає як така, що передбачає рівновагу внутрішнього та зовнішнього секторів, а саме:

$$S + (T - G) - I = NX.$$

Внутрішній сектор: $S + (T - G) - I$ Зовнішній сектор: NX

Якщо врахувати, що $G = C_g + I_g$, то:

$$(S + T - C_g) - (I + I_g) = NX.$$

$(S + T - C_g)$ - національні заощадження (S_N),

$(I + I_g)$ - національні інвестиції (I_N).

Внутрішній сектор: $(S + T - C_g) - (I + I_g)$ Зовнішній сектор: NX

Висновки:

1. Економічна рівновага у відкритій економіці забезпечується за умови, якщо:

$$S_N - I_N = NX.$$

2. Якщо в країні виникає дефіцит національних заощаджень (тобто $(S + T - C_g) < (I + I_g)$ або $S_N < I_N$), то він покривається за рахунок перевищення імпорту над експортом, а країна є чистим дебітором.

3. Якщо в країні виникає надлишок національних заощаджень (тобто $(S + T - C_g) > (I + I_g)$ або $S_N > I_N$), то він використовується для фінансування іноземців, а країна є чистим кредитором.

Вплив зовнішньої торгівлі на ВВП

Зовнішня торгівля впливає на ВВП (Y) через чистий експорт (NX).

Чинники чистого експорту

Сукупні доходи вітчизняних споживачів	Сукупні доходи іноземних споживачів	Валютний курс	Торговельна політика
- якщо є зростання, то збільшується вітчизняний імпорт, що зменшує чистий експорт	- якщо є зростання, то збільшується вітчизняний експорт, що збільшує чистий експорт	- в умовах зниження курсу валюти ціна вітчизняних товарів за кор.-доном падає, що збільшує експорт, натомість ціна імпортованих товарів зростає, що зменшує імпорт.	- стимулює або стримує обсяг експортно-імпортованих операцій. Інструменти: 1) митні (імпортне (ввізне) мито, експортне (вивізне) мито), 2) немитні (квоти та ліцензії, пільгове кредитування та оподаткування експортерів, надання експортних субсидій тощо).

Функція чистого експорту з урахуванням чинників, що впливають на нього:

$$\overline{NX} = \overline{NX} - z \cdot \varepsilon$$

\overline{NX} – автономний чистий експорт, який залежить не від реального валютного курсу, а від інших чинників;

z – еластичність зміни чистого експорту за змінами рівня реального валютного курсу.

ε - реальний валютний курс.

Між чистим експортом і ВВП існує пряма мультиплікативна залежність, тобто:

$$\Delta Y = \Delta NX \cdot m_e$$

У відкритій економіці **мультиплікатор витрат** (m_e) ускладнюється порівняно із закритою економікою, оскільки з'являється додатковий канал вилучень із потоку доходи-витрати у формі імпорту, тому:

$$m_e = \frac{1}{1 - (c - im) \cdot (1 - t)}$$

Висновки:

Чим вищою є гранична схильність до імпорту, тим нижчий мультиплікатор витрат. Якщо, $im > 0$, то $(c - im) \cdot (1 - t) < c \cdot (1 - t)$. Завдяки цьому мультиплікатор витрат у відкритій економіці є меншим, ніж у закритій. Це означає, що однаковий приріст автономних витрат у відкритій економіці забезпечує менший приріст ВВП порівняно з закритою економікою.

Порівняльні узагальнення

Параметр порівняння	Приватна закрита економіка	Змішана закрита економіка	Змішана відкрита економіка
ВВП	$Y = C + I$	$Y = C + I + G$	$Y = C + I + G + NX$
Функція споживання Кейнса	$\Delta C = \Delta \bar{C} + c \cdot \Delta Y$	$\Delta C = \Delta \bar{C} + c \cdot (1 - t) \cdot \Delta Y$	$\Delta C = \Delta \bar{C} + (c - im) \cdot (1 - t) \cdot \Delta Y$
Мультиплікатор витрат	$m_e = 1/s$ $m_e = 1/1 - c$	$m_e = 1/1 - c(1 - t)$	$m_e = 1/1 - (c - im)(1 - t)$
Чинник впливу на динаміку ВВП	$\Delta Y = \Delta I m_e$	$\Delta Y = \Delta G m_e$	$\Delta Y = \Delta NX m_e$
		$\Delta Y = - \Delta T m_t$	
Модель «вилучення- ін'єкції»	$S = I$	$S + T = G + I$	$S + T + Im = I + G + Ex$
Заощадження	$S = Y - C$	$S = Y - T - C$	$S_N = NX + I_N$
		$S_g = T - C_g$	
		$S_N = S + S_g$ $S_N = Y - C - C_g$	

2. ПЛАТІЖНИЙ БАЛАНС КРАЇНИ: СТРУКТУРА, ХАРАКТЕРИСТИКА ЙОГО ОСНОВНИХ РОЗДІЛІВ. РІВНОВАГА ПЛАТІЖНОГО БАЛАНСУ

Вплив результатів зовнішньоекономічної діяльності країни на платіжний баланс

Види зовнішньоекономічної діяльності	<ol style="list-style-type: none"> 1) міжнародна торгівля товарами та послугами; 2) міжнародний кредит; 3) міжнародний рух інвестицій, 4) наукова, науково-технічна, науково-виробнича, виробнича, навчальна та інша кооперація з іноземними суб'єктами господарської діяльності; 5) міжнародна міграція робочої сили; 6) міжнародні валютно-фінансові відносини; 7) участь у діяльності міжнародних економічних організацій
Результати зовнішньоекономічної діяльності відображаються у фінансовому документі - платіжному балансі країни.	

Платіжний баланс

Платіжний баланс – це фінансова таблиця, у якій віддзеркалено економічні операції країни з іншими країнами і яка створюється з метою аналізу результатів зовнішньоекономічної діяльності країни та обґрунтування змін в економічній політиці.

За формою платіжний баланс є статистичним звітом, у якому подається інформація про зовнішньоекономічні операції країни за певний період.

Аналітична структура платіжного балансу

A. Рахунок поточних операцій (CA) – потоки притоку в економіку країни та відтоку іноземної валюти з економіки країни, які здійснюються за поточними операціями (використовуються у поточному році). До таких операцій відносяться:

1) **баланс товарів та послуг (чистий експорт) (NX)** - потоки експорту (притік іноземної валюти) та імпорту (відтік іноземної валюти) товарів і нефакторних послуг (транспортні, будівельні, комунікаційні тощо).

2) **баланс зовнішніх первинних доходів (NI_f)** - потоки доходів, отриманими резидентами (притік іноземної валюти), і доходами, виплаченими нерезидентам країни (відтік іноземної валюти), що отримані від міжнародної діяльності у сфері факторних послуг, а саме: - зарплата, що зароблена за кордоном; доходи від інвестицій, вкладених за кордоном; проценти від позичкового капіталу (кредити іноземцям або отримані від іноземців).

3) **баланс зовнішніх вторинних доходів (поточних трансфертів) (NTR_f)** - надходження від інших країн (притік іноземної валюти) і надання іншим країнам (відтік іноземної валюти) поточних трансфертів, до яких належать пенсії, дарунки, грошові перекази, гуманітарна та технічна допомога тощо.

B. Рахунок операцій з капіталом (KA) – відображає потоки притоку в країну та відтоку іноземної валюти з країни, які здійснюються за капітальними операціями (довгострокове вкладення коштів, зокрема капітальні трансферти та нефінансові активи).

C. Фінансовий рахунок - відображає сальдо активів фінансових операцій (FA) (фінансові вкладення до інших країн - відтік валюти) і їх пасивів (фінансові вкладення з інших країн - притік валюти), до яких належать: прямі інвестиції; портфельні інвестиції; інші інвестиції.

Стаття «Помилки та упуцнення» (EO) - відображає сальдо неточностей щодо руху економічних цінностей, які можуть викликатися часовими та вартісними розбіжностями між митною та банківською статистикою.

D. Зведений баланс ($BP_a = CA + KA - FA - EO$) – відображає сальдо балансу автономних операцій, які здійснюються за поточними, капітальними та фінансовими операціями з урахуванням статті «Помилки та упуцнення».

E. Резервні активи та пов'язані статті (ΔRES) – відображає операції держави, що здійснюються з метою урівноваження платіжного балансу (зміну резервних активів; кредити МВФ; інше).

Рівновага платіжного балансу

Рахунок поточних операцій (CA)	Рахунок операцій з капіталом (KA)	Фінансовий рахунок (FA+EO)	Резервні активи та пов'язані статті (ΔRES)
1) чистий експорт (NX) 2) сальдо зовнішніх первинних доходів (NI _f) 3) сальдо зовнішніх вторинних доходів (поточних трансфертів) (NTR _f).	1) сальдо операцій з капіталом.	Сальдо фінансових операцій (FA): 1) сальдо прямих інвестицій; 2) сальдо портфельних інвестицій; 3) сальдо інших інвестицій. <hr/> Стаття «Помилки та упущення» (EO)	1) зміна резервних активів; 2) кредити МВФ; 3) інше.
$CA = NX + NI_f + NTR_f$	KA	FA+EO	ΔRES
«+» означає надлишок валюти «-» означає нестачу валюти		«-» означає надлишок валюти, а «+» - її нестачу	«+» означає їх скорочення, а «-» - їх збільшення
Зведений баланс автономних операцій $BP_a = (CA + KA) - (FA + EO)$ «+» означає надлишок валюти «-» означає нестачу валюти			
Рівновага платіжного балансу: $BP = BP_a - RES = 0$ $BP = (CA + KA) - (FA + EO + ΔRES) = 0$			
Рівновага платіжного балансу забезпечується тоді, коли сальдо рахунку поточних операцій, сальдо рахунку операцій з капіталом та сальдо фінансового рахунку (із урахуванням сальдо статті «Помилки та упущення») дорівнюють нулю. Рівноважний платіжний баланс: $(CA + KA) - (FA + EO + ΔRES) = 0$ або $(NX + NI_f + NTR_f + KA) - (FA + EO + ΔRES) = 0$			

Роль резервних активів у забезпеченні рівноваги платіжного балансу

<p>1. Платіжний баланс завжди урівноважується.</p>
<p>2. Нерівноважним може бути лише неповний платіжний баланс, у якому не враховується зміна резервних активів. Платіжний баланс, визначений на таких умовах, називається балансом автономних операцій. <i>Автономні операції</i> – ті, які здійснюються суб'єктами приватної економіки без участі держави. <i>Офіційні (неавтономні) операції</i> – ті, що здійснюються державою з резервними активами.</p>
<p>3. Баланс автономних операцій (BP_a) визначається як:</p> $BP_a = (CA + KA) - (FA + EO)$
<p>4. Відсутність нульового сальдо за балансом автономних операцій свідчить про те, що країна отримала від автономних операцій менше або більше іноземної валюти, ніж витратила на ці операції. Досягнення нульового сальдо забезпечується за рахунок зміни резервних активів, які перебувають під контролем центрального банку:</p> <p>1) Якщо баланс автономних операцій формується з дефіцитом (надходження іноземної валюти в країну є недостатнім), тобто $BP_a < 0$, або $CA + KA < FA + EO$, то платіжний баланс урівноважується за рахунок скорочення (продажу) на цю величину валютних резервів:</p> $\Delta RES = CA + KA - (FA + EO) < 0$ <p>2) Якщо баланс автономних операцій складається з профіцитом (надходження іноземної валюти в країну є надлишковим), тобто $BP_a > 0$, або $CA + KA > FA + EO$, то платіжний баланс урівноважується за рахунок збільшення (купівлі) на цю величину валютних резервів:</p> $\Delta RES = (CA + KA) - (FA + EO) > 0.$
<p>5. Величина сальдо балансу автономних операцій показує зміну резервних активів, необхідну для урівноваження платіжного балансу, тобто:</p> $BP_a = \Delta RES, \text{ якщо } BP=0$ <p>Завдяки цьому врівноважується платіжний баланс:</p> $BP = BP_a - \Delta RES = 0.$

3. ВАЛЮТНИЙ КУРС: СУТНІСТЬ, ВИДИ ТА ВПЛИВ НА ЗОВНІШНЮ ТОРГІВЛЮ. Чинники попиту і пропозиції на валютному ринку. Етапи розвитку МІЖНАРОДНОЇ ВАЛЮТНОЇ СИСТЕМИ

Валюта як інструмент і чинник зовнішньоекономічної діяльності країни

Види валюти (залежно від умов обміну та використання)	1. Вільно конвертована – така валюта, яка без перешкод обмінюється на інші валюти і без обмежень використовується у поточних та фінансових операціях.
	2. Частково конвертована – така валюта, обмін та використання якої є обмеженим.
	3. Неконвертована – валюта, яка не обмінюється на іноземну.
Ціна валюти	- «валютний курс», або «обмінний курс», що формується при купівлі-продажу на валютному ринку.

Валютне котирування

Валютне котирування - процес визначення ціни валюти, або валютного курсу. Існує два способи котирування валюти: пряме та обернене.	
Пряме котирування – оцінювання одиниці іноземної валюти через певну кількість національної валюти. 1 дол. США дорівнює 25,0 грн.	Обернене котирування – оцінювання одиниці національної валюти через певну кількість іноземної валюти. 1 грн. дорівнює 0,04 дол. США.

Визначення валютного курсу в довгостроковому і короткостроковому періодах

Довгостроковий період	<p>Валютний курс визначається на основі попиту і пропозиції на валютному ринку.</p> <p>Чинники, що впливають на попит та пропозицію валютного ринку:</p> <p>1) попит залежить від експорту, а пропозиція – від імпорту, тому збільшення експорту спричиняє зростання попиту на вітчизняну валюту, а збільшення імпорту – зростання її пропозиції,</p> <p>2) попит і пропозиція на валютному ринку залежить від співвідношення між внутрішньою та світовою процентною ставками:</p> <p>- якщо внутрішня процентна ставка зростає порівняно зі світовою, то за інших незмінних умов це збільшує попит на вітчизняні активи, а значить, і на вітчизняну валюту.</p>
-----------------------	--

	<p>3) вагомий чинник - інфляція, яка знецінює валюту:</p> <ul style="list-style-type: none"> - якщо відбувається прискорення інфляції, то власники національної валюти намагаються конвертувати її в стійку іноземну валюту, що збільшить пропозицію національної валюти. - І навпаки, якщо курс іноземної валюти падає, зростає попит на вітчизняну валюту. 	
Короткостроковий період	<p>- абсолютний реальний валютний курс - визначається за концепцією паритету купівельної спроможності (ПКС):</p> $e' = \frac{P_d}{P_f},$ <p>e' – валютний курс за паритетом купівельної спроможності; P_d, P_f – ціна певного переліку товарів (ринкового кошика) відповідно у національній та іноземній валютах.</p>	<p>- валютний курс визначається за методом «БігМак»:</p> <p>e_{BM} = ціна БігМак в Україні / ціна БігМак в США</p>

Номінальний та реальний валютний курс

<p>Номінальний валютний курс:</p> <p>- відображає пропорцію, в якій одна валюта обмінюється на іншу:</p> $e = \frac{M_f}{M_d},$ <p>e – номінальний валютний курс; M_f – кількість іноземної валюти, яка обмінюється на вітчизняну; M_d – кількість національної валюти, яка обмінюється на іноземну (згідно з оберненим котируванням).</p>	<p>Реальний валютний курс (або відносний реальний валютний курс):</p> <p>1) визначає купівельну спроможність валюти, на яку впливають два чинники:</p> <ul style="list-style-type: none"> - номінальний курс валюти, - співвідношення внутрішніх та зовнішніх цін: $\varepsilon = \frac{e \cdot P_d}{P_f},$ <p>ε – реальний валютний курс (обернене котирування).</p> <p>2) визначає цінову конкурентоспроможність національних товарів, тобто їх відносну ціну або цінову перевагу/ваду.</p>
<p>Висновок: чим нижчий реальний курс національної валюти, тим більшим є попит на вітчизняний експорт і меншим попит на імпорт.</p>	

Двосторонній і багатосторонній валютні курси

Двосторонній валютний курс	- відображає ціну певної валюти відносно лише однієї іншої валюти.
Багатосторонній (або ефективний) валютний курс	<p>- середньозважений індекс національної валюти, обчислений на базі індексів двосторонніх курсів валют основних торговельних партнерів країни за певний період,</p> <p>- розрізняють номінальний та реальний курс:</p> $I_n = \sum I_n^i \cdot T^i,$ $I_r = \sum I_r^i \cdot \frac{I_p^d}{I_p^f} \cdot T^i,$ $\sum T^i = 1,$ <p>I_n, I_r – індекс багатостороннього номінального (I_n) і реального (I_r) валютного курсу; I_n^i – індекс двосторонніх номінальних валютних курсів і-х торговельних партнерів; I_p^d, I_p^f – індекси відповідно внутрішніх та іноземних цін; T^i – частка і-х торговельних партнерів країни у зовнішньому товарообороті країни.</p>

Режими валютного курсоутворення

Режими валютного курсоутворення: фіксований та плаваючий (гнучкий)	
Фіксований валютний курс - курс, який уряд офіційно оголошує на фіксованому рівні або в межах «валютного коридору» і бере зобов'язання його підтримувати.	Плаваючий валютний курс - курс, який змінюється, переважно, під впливом попиту і пропозиції на валютному ринку.
Валютні інтервенції: - інструмент підтримання валютного курсу на офіційно оголошеному рівні, - продаж або купівля іноземної валюти центральним банком на валютному ринку: якщо попит на вітчизняну валюту зростає порівняно з пропозицією, то для протидії підвищенню валютного курсу центральний банк здійснює закупівлю іноземної валюти і в такий спосіб збільшує пропозицію вітчизняної валюти до рівноваги з попитом, і, навпаки.	- Якщо держава зовсім не втручається в кон'юнктуру валютного ринку, то валюта перебуває в режимі чистого (вільного) плавання . - Центральні банки намагаються коригувати ринкове курсоутворення за допомогою валютних інтервенцій . За таких умов валюта знаходиться в режимі керованого плавання .

Етапи розвитку міжнародної валютної системи

<p>I. Система золотого стандарту: період з 1870-х років до початку Другої Світової війни (1939)</p>	<p>Встановлення курсу національної валюти на основі золотого паритету, тобто з урахуванням офіційно встановленого золотого вмісту валют, що обмінювалися між собою.</p> <p>Особливості:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) національні банки були зобов'язані обмінювати паперові гроші на відповідну кількість золота, 2) з розвитком міжнародної торгівлі, для багатьох країн почали виникати труднощі щодо золотого забезпечення цих грошей, тому з часом обмін паперових грошей на золото припинився.
<p>II. Бретон-Вудська валютна система: принципи її були закладені в угоді, підписаній 44 країнами у 1944 р. під час конференції у Бретон-Вудсі (США), була чинною до початку 70-х років</p>	<p>Запровадження всіма країнами-підписантами угоди фіксованого валютного курсу до американського долара за допомогою фіксації в своїх валютах золотого вмісту.</p> <p>Особливості:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) кожна країна, визначаючи самостійно вміст золота в своїй валюті, вирішувала, яким має бути курс її валюти відносно американського долара на умовах золотого паритету, 2) від країн не вимагалось обмінювати свої валюти на золото, 3) конвертованість у золото зберігалася лише за американським долларом, 4) головною причиною припинення дії Бретон-Вудської валютної системи стала нестабільність курсу американського долара, за допомогою якого визначався курс усіх інших валют. У 1971 р. США офіційно заявили про відмову від конвертації долара в золото.
<p>III. Ямайська валютна система: започаткована у 1976 р., коли члени Міжнародного валютного фонду підписали Ямайську угоду, є діючою донині.</p>	<p>Запровадження системи плаваючих валютних курсів замість фіксованих у золоті валютних курсів.</p> <p>Особливості:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) курс національної валюти в кожній країні залежить від стану національної економіки та конкурентоспроможності її товарів на міжнародних ринках, 2) правила, визначені Ямайською угодою, покладені в основі сучасних міжнародних валютних відносин, які допускають кілька різновидів плаваючого валютного курсу: чисте (вільне) плавання, кероване плавання, спільне плавання тощо.

РОЗДІЛ V МАКРОЕКОНОМІЧНА ДИНАМІКА

Тема 13: ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ

1. Зміст та прояви економічного зростання. Основні засади теорії економічного зростання.
2. Модель Солоу в поясненні економічного зростання.
3. Антициклічне регулювання економіки: сутність, концепції та інструменти.

1. ЗМІСТ ТА ПРОЯВИ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ. ОСНОВНІ ЗАСАДИ ТЕОРІЇ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Два способи збільшення обсягів національного виробництва

<p>I спосіб: через усунення рецесійного розриву</p> <p>Результат: збільшення ВВП до потенційного рівня.</p>	<p>II спосіб: за рахунок дії чинників зростання потенційного ВВП</p> <p>Результат: збільшення власне потенційного ВВП.</p>
---	--

Графічна модель:

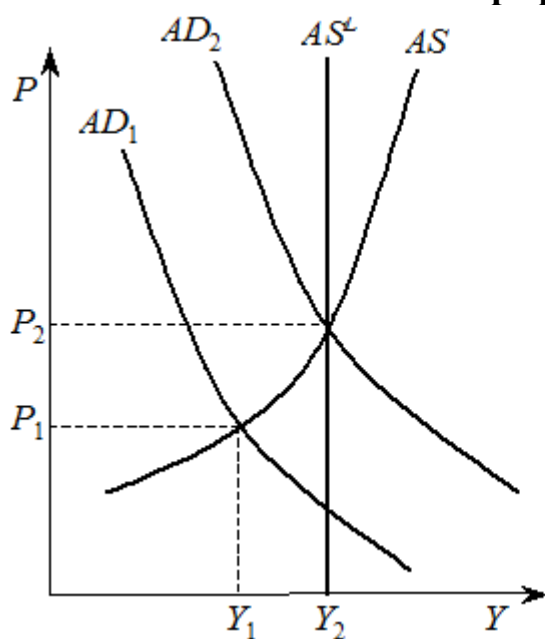

Рис. 13.1. Зростання реального ВВП на умовах усунення рецесійного розриву

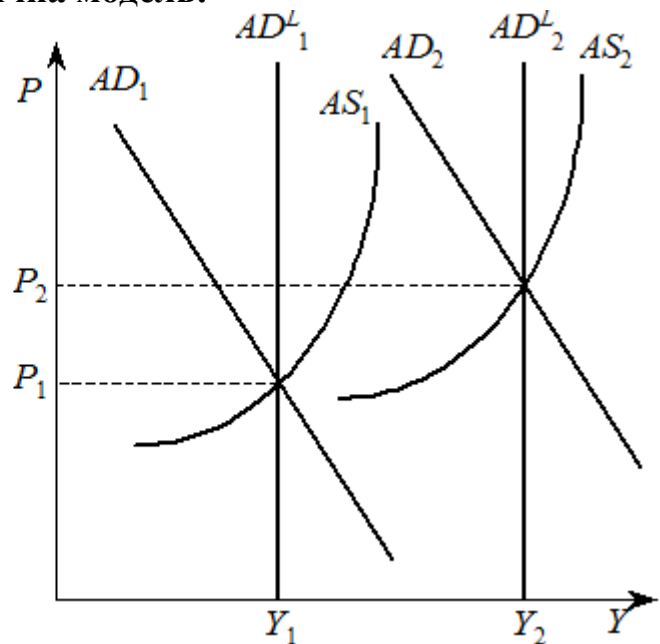

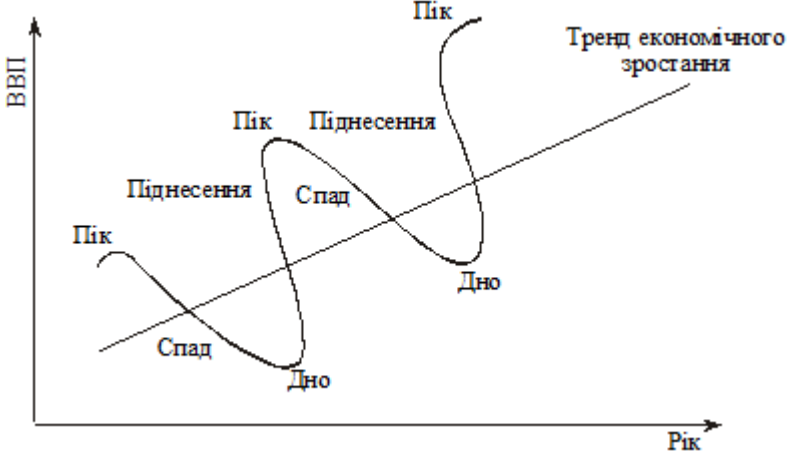
Рис. 13.2. Зростання реального ВВП на умовах збільшення потенційного ВВП

Економічне зростання

Визначення	<p>Під економічним зростанням слід розуміти довгострокове зростання обсягів виробництва за рахунок збільшення потенційного ВВП і адекватного зростання сукупного попиту:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. потенційний ВВП є довгостроковою сукупною пропозицією, яка залежить від кількості та продуктивності факторів виробництва, 2. оскільки у довгостроковому періоді сукупний попит тяжіє до потенційного ВВП, то завдяки цьому збільшується обсяг виробництва.
Вимірювання	<p>Економічне зростання вимірюється двома показниками:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) середньорічний темп приросту реального ВВП; 2) середньорічний темп приросту реального ВВП на душу населення.
Чинники	<p>Економічне зростання є функцією:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) збільшення обсягів факторів виробництва (землі, праці, капіталу), 2) підвищення рівня ефективності використання факторів виробництва, яке, переважно, досягається за рахунок технічного прогресу.
Форми	<p>Залежно від того, які чинники викликають збільшення обсягів виробництва, розрізняють дві форми економічного зростання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) екстенсивне відбувається за рахунок збільшення обсягів факторів виробництва за незмінної ефективності цих факторів, 2) інтенсивне – через підвищення ефективності факторів виробництва. <p>У реальній економіці не буває виключно екстенсивного або інтенсивного зростання. Економічне зростання є поєднанням екстенсивних та інтенсивних форм і може бути переважно екстенсивним чи переважно інтенсивним.</p>

Економічні коливання (цикли)

<p>1. Економічне зростання – це головний елемент економічної динаміки, який визначає траєкторію (тренд) обсягів виробництва. Іншим елементом економічної динаміки є економічні коливання (цикли).</p> <p>2. Циклічність – іманентна характеристика економічного розвитку. Економічне зростання не буває односпрямованим: періоди економічного піднесення чергуються з періодами економічного спаду.</p>

<p>Визначення економічного циклу</p>	<p>- період, протягом якого економіка проходить шлях від одного спаду (піднесення) до іншого спаду (піднесення) за умови збереження тенденції до зростання, - коливання реального ВВП в часі відносно лінії тренда довгострокового економічного зростання</p>
<p>Графічна інтерпретація економічного циклу</p>	<p>Окремі економічні цикли істотно відрізняються між собою. Класичний цикл охоплює чотири фази: 1) пік; 2) спад (рецесія); 3) дно (депресія); 4) поживавлення (піднесення).</p> <p>Рис.13.3. Структура економічного циклу</p> <p>I фаза – піднесення: обсяг виробництва досягає максимального рівня (Y_p), оскільки забезпечується повна зайнятість. II фаза – спад (рецесія): фіксується за умови, що обсяг виробництва скорочується протягом не менше 6 місяців. III фаза – дно (депресія): найнижча точка спаду. IV фаза – поживавлення (піднесення): обсяг виробництва спочатку відновлюється до рівня, що передував фазі спаду, а потім продовжує зростати поки не перевищить фазу піку попереднього циклу.</p>
<p>Чинники економічних циклів</p>	<p>У макроекономічній науці не існує єдиної теорії економічних циклів. Усі ці теорії можна об'єднати за двома напрямками. I напрям – коли вчені пояснюють циклічні коливання в економіці зовнішніми чинниками, (імпульсами, які породжуються за межами економічної системи), до яких відносяться: війни, революції, політичні збурення, демографічні вибухи, відкриття (виснаження) родовищ корисних копалин, великі науково-технічні</p>

	<p>нововведення тощо),</p> <p>II напрям – коли циклічні коливання пояснюють внутрішніми чинниками, до яких відносяться: нерациональна монетарна політика, нестабільність інвестицій, негнучкість цін і заробітної плати, коливання в продуктивності праці тощо.</p>
<p>Модель мультиплікатора-акселератора</p>	<p>Згідно з цією моделлю економічні коливання породжуються певним співвідношенням між мультиплікатором інвестицій та акселератором.</p> <p>Основне рівняння:</p> $Y_t = \bar{I} + (c + a) \cdot Y_{t-1} - a \cdot Y_{t-2},$ <p>де \bar{I} – автономні інвестиції, c – гранична схильність до споживання, a – коефіцієнт акселерації, Y – ВВП.</p> <p>Залежно від співвідношення мультиплікатора витрат, який прямо залежить від граничної схильності до споживання, і акселератора, ВВП може змінюватися рівномірно або циклічно.</p> <p>Циклічні коливання виникають за умови, коли $(c + a)^2 < 4 \cdot a$, тобто якщо квадрат суми граничної схильності до споживання і коефіцієнта акселерації менший суми чотирьох коефіцієнтів акселерації.</p> <p>Протилежне співвідношення цих величин, тобто $(c + a)^2 > 4 \cdot a$, відображає умови, за яких забезпечується рівномірна динаміка ВВП.</p>

Основні засади теорії економічного зростання

<p>Сучасні уявлення про економічне зростання започатковувалися на базі двох теорій – кейнсіанської і неокласичної.</p>	
<p>Кейнсіанська теорія економічного зростання</p>	<p>Засновники: Р. Харрод і Є. Домар (в 40-х роках ХХ ст.).</p> <p>Зміст моделі:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Головну роль в економічному зростанні відіграють інвестиції. 2. Пропозиція інвестицій (I^S) визначається так: $I^S = s \cdot Y$, де s - норма заощаджень, Y – продукт (ВВП) 3. Попит на інвестиції (I^D) залежить від приросту продукту (ΔY) та його капіталомісткості (K_Y): $I^D = \Delta Y \cdot K_Y$. 4. У довгостроковому періоді: $I = S$ (інвестиції = заощадження).

	<p>5. Відповідно, рівновагу між заощадженнями (S) та інвестиціями (I) можна подати такою формулою:</p> $\Delta Y \cdot K_Y = s \cdot Y.$ <p>1. Якщо поділити обидві частини рівняння на Y, а K_Y перенести у праву частину:</p> $\frac{\Delta Y}{Y} = \frac{s}{K_Y},$ <p>то вираз $\frac{\Delta Y}{Y}$ відображає темп економічного зростання.</p> <p>Висновок: згідно з моделлю Харрода–Домара, економічне зростання перебуває в прямій залежності від норми заощаджень (s) і в оберненій, – від капіталомісткості продукту (K_Y).</p>
<p>Неокласична теорія економічного зростання</p>	<p>В основі неокласичної теорії економічного зростання (середина 1950-х років) такі положення:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) обсяг продукту визначається, у першу чергу, факторами виробництва - працею і капіталом, кожний з яких робить свій внесок у його зростання; 2) ціни факторів виробництва - зарплата і прибуток - дорівнюють граничному продукту, створеному цими факторами; 3) зв'язок між збільшенням факторів виробництва і зростанням продукту описується за допомогою виробничої функції. <p>Прикладом неокласичної виробничої функції є виробнича функція Кобба–Дугласа</p>
<p>Виробнича функція Кобба–Дугласа</p>	<p>Виробнича функція Кобба–Дугласа має дві властивості:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ґрунтується на припущенні про постійну віддачу від масштабу, 2) характеризується спадною граничною продуктивністю капіталу: $Y = A \cdot L^\alpha \cdot K^\beta$ <p>де A – константа, що характеризує загальну ефективність виробництва,</p> <p>α – коефіцієнт чутливості (еластичності) виробництва за працею L,</p> <p>β – коефіцієнт чутливості (еластичності) виробництва до капіталу K.</p> <p>Ці коефіцієнти відображають вагу відповідного виробничого фактору в створюваному продукті.</p>

2. МОДЕЛЬ СОЛОУ В ПОЯСНЕННІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Модель Роберта Солоу, яка була опублікована у 1956 р., є одним із найбільших досягнень теорії економічного зростання.

Модель побудована з урахуванням ідей як кейнсіанської, так і неокласичної теорій:

- 1) з кейнсіанської теорії запозичена функція інвестицій, обсяг яких ставиться в залежність від валового національного доходу і норми заощаджень,
- 2) з неокласичної теорії використано інструментарій виробничої функції Кобба-Дугласа (див. вище).

Передумови моделі Солоу:

1. Об'єктом моделювання слугує приватна замкнута економіка, рівновага в якій визначається за формулою: $Y = C + I$,

де Y – продукт (ВВП), C – споживання, I – інвестиції.

2. Цільовою функцією є зростання обсягів випуску на одного працівника, тобто зростання продуктивності праці.

Тому використовуються параметри в розрахунку на одного працюючого:

продуктивність праці – $y = Y / L$;

капіталоозброєність – $k = K / L$;

інвестиції – $i = I / L$.

Інші параметри:

s – норма заощаджень, яка є похідною від норми споживання, тобто $s = 1 - c$;

d – норма амортизації, що відображує частку капіталу, яка щорічно зношується в процесі його використання.

3. Продуктивність праці залежить від капіталоозброєності праці.

На основі перетворення простої виробничої функції: $Y = f(K, L)$: якщо обидві частини рівняння поділити на L , то отримаємо:

$$\frac{Y}{L} = f\left(\frac{K}{L}, \frac{L}{L}\right), \quad \text{де } Y / L = y, \quad \text{а } f(K / L, L / L) = f(k).$$

Звідси виробнича функція в моделі Солоу набуває такого вигляду:

$$y = f(k).$$

Продуктивність праці (y) як цільова функція моделі

I. Продуктивність праці (y) залежить від капіталоозброєності працівників (k):

$$y = f(k).$$

При зростанні капіталоозброєності праці її продуктивність і обсяг випуску також зростають.

II. Гранична продуктивність капіталу (MPK) – показник, що відображає, як ефективно використовується додатковий капітал та розраховується як відношення приросту продуктивності праці до приросту капіталоозброєності:

$$MPK = \Delta y / \Delta k$$

Припущення:

- 1) існує деякий стан, в якому капітал використовується найбільш ефективно при незмінній кількості праці,
- 2) після досягнення цього стану подальше нарощування капіталу веде до того, що віддача від додаткового капіталу починає знижуватися.

Висновок: при зміні кількості праці збільшується потреба у капіталі для забезпечення максимальної ефективності використання праці.

III. Продуктивність праці (y) залежить від зміни (приросту) капіталоозброєності (Δk)

Фактори, що визначають зміну капіталоозброєності (див. Рис.13.4):

- додаткові інвестиції (i);
- зношення капіталу (амортизація) (d);
- приріст населення темпом (n);
- технічний прогрес з темпом (g).

Математична формула приросту капіталоозброєності:

$$\Delta k = i - (d + n + g) \cdot k \quad \text{або} \quad \Delta k = s \cdot y - (d + n + g) \cdot k$$

Рівновага у моделі Солоу

1. Стійкий (стаціонарний) стан (k^*) – така ситуація в економіці, коли інвестиції на одного працюючого (i) тотожні амортизації (зношуванню) капіталу (d) з врахуванням темпу приросту населення (n) та темпу реалізації технічного прогресу (g), що описується виразом: $(d + n + g) \cdot k$.

2. При досягненні (k^*) економіка перебуває в стані довгострокової рівноваги, віддача від капіталу є максимальною.

3. Якщо економіка не перебуває у стані рівноваги, то вона прямує до нього.

Графічна інтерпретація залежності капіталоозброєності від усіх чинників:

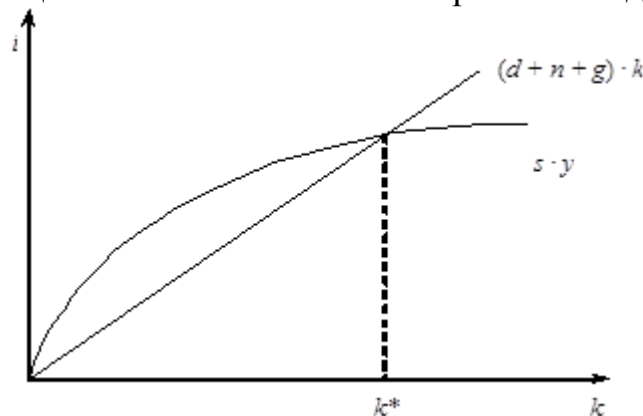

Рис. 13.5. Функція капіталоозброєності в моделі Солоу

Рис.13.5:

1. На горизонтальній осі наведеного графіка відкладена капіталоозброєність ефективних працівників:

$$\left(k = \frac{K}{L \cdot E} \right)$$

2. На вертикальній осі відображено інвестиції (i).

3. Лінія ($s \cdot f(k)$) або ($s \cdot y$) є кривою інвестицій, а лінія $((d + n + g) \cdot k)$ - кривою граничних інвестицій.

4. k^* - рівень капіталоозброєності, за якого в економіці забезпечується стійкий стан, а інвестиції дорівнюють граничній величині.

Висновки:

1) графік відображає умови рівноваги між інвестиціями ($i = s \cdot y$) та зношеним капіталом з врахуванням темпу приросту капіталу та темпу реалізації технічного прогресу капіталу, що відображає рівняння:

$$s \cdot y = (d + n + g) \cdot k.$$

Роль технічного прогресу в моделі Солоу

Роль технічного прогресу в моделі може бути відображена двома шляхами:

1) як самостійний фактор поруч з працею і капіталом.

Тоді виробнича функція матиме вид $Y = A \cdot f(K, L)$,

де A – сукупна продуктивність факторів.

Якщо подати виробничу функцію в формі приростів відповідних змінних факторів виробництва, то темп приросту продукту визначається за формулою:

$$\frac{\Delta Y}{Y} = a \cdot \frac{\Delta K}{K} + (1-a) \cdot \frac{\Delta L}{L} + \frac{\Delta A}{A},$$

де $\frac{\Delta Y}{Y}$ – темп приросту продукту;

$\frac{\Delta K}{K}$ – темп приросту капіталу

$\frac{\Delta L}{L}$ – темп приросту праці;

$\frac{\Delta A}{A}$ – темп приросту сукупної продуктивності факторів виробництва, які відображають внесок технічного прогресу у приріст продукту;

a – частка капіталу в продукті;

$(1 - a)$ – частка праці в продукті.

Внесок НТП в загальний приріст сукупного випуску ($\Delta A/A$) називається **залишком Солоу**, який визначається так:

$$\frac{\Delta A}{A} = \frac{\Delta Y}{Y} - a \cdot \frac{\Delta K}{K} - (1-a) \cdot \frac{\Delta L}{L}.$$

2) у вигляді збільшення використовуваних обсягів праці і капіталу, виміряних не в реальних, а в умовних ефективних одиницях, які показують, скільки реальних одиниць праці і капіталу, що мають базову продуктивність довелося б використати на виробництво товарів та послуг в разі відсутності НТП.

Приклад: припустимо, що працезберігаючий НТП має темп (g), тобто ефективність праці одного робітника (E) зростає постійним темпом (g). Зростання ефективності праці в такому випадку аналогічне зростанню чисельності зайнятих: якщо НТП має темп $g=3\%$, то це означає, що, наприклад, 100 працівників можуть виробити стільки ж продукції, скільки раніше виробляли 103 працівника.

Якщо робоча сила (L) зростає темпом (n), а віддача від кожної одиниці праці (E) збільшується темпом (g), тоді загальна кількість ефективних одиниць праці ($L \cdot E$) зростає темпом ($n+g$).

При включенні до аналізу НТП капіталоозброєність (k) являє собою капітал на одиницю праці з постійною ефективністю ($k = K/L \cdot E$), а (y) – обсяг випуску на одиницю праці з постійною ефективністю ($y = Y/L \cdot E$).

«Золоте правило нагромадження» в моделі Солоу

Метою економічного зростання є не просте збільшення обсягів виробництва, а розширення доступу населення до економічних благ.

В межах моделі Солоу це завдання вирішується при розподілі створеного доходу між інвестиціями і споживанням.

При збільшенні норми заощадження можна очікувати зростання капіталоозброєності і сукупного випуску. Але при цьому необхідно досягнути такого стійкого стану, за якого величина споживання буде максимізуватися:

$$c^* = y^* - i^* \rightarrow \max$$

Оскільки стійкий стан описує рівняння: $i^* = (d + n + g) \cdot k^*$, то маємо:
 $c^* = f(k^*) - (d + n + g) \cdot k^*$

При встановленні максимуму будь-якої функції необхідною умовою її максимізації є рівність нулю її похідної. За таких умов отримуємо:

$$f'(k^*) = d + n + g$$

де $f'(k^*)$ – гранична продуктивність капіталу МРК, яка показує, на скільки збільшиться випуск при залученні додаткових інвестицій.

Стійкий рівень капіталоозброєності, за якого досягається максимально можливий рівень споживання, називається рівнем, що відповідає Золотому правилу нагромадження, і позначається k_g^* . Графічно ця ситуація відповідає випадку, коли дотична до кривої $f(k^*)$ і лінія $(d + n + g) \cdot k^*$ є паралельними (мають однаковий кут нахилу) (див.Рис.13.6). **Під Золотим правилом визначається така норма заощаджень, яка забезпечує в економіці стійкий стан із найвищим рівнем споживання.**

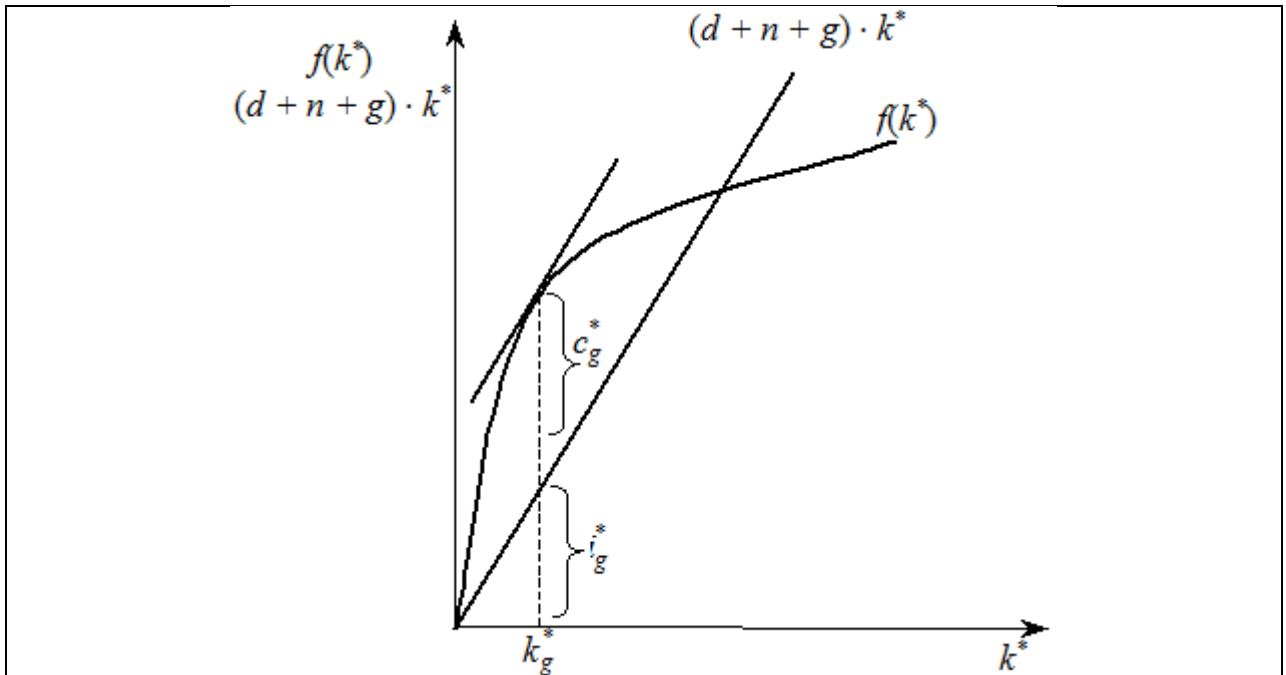

Рис.13.6. Золоте правило нагромадження капіталу

Рис. 13.6:

1. Існує лише одне значення стійкої капіталоозброєності, який максимізує споживання (k_g^*).
2. Стійка капіталоозброєність, яка максимізує споживання, називається капіталоозброєністю за Золотим правилом, а норма заощаджень, що відповідає цим умовам, – нормою заощаджень за Золотим правилом.

Висновки:

Для досягнення стійкої капіталоозброєності за Золотим правилом потрібно забезпечити відповідний рівень заощаджень.

Якщо, наприклад, стійка капіталоозброєність менша за рівень Золотого правила, то держава має стимулювати збільшення рівня заощаджень.

Якщо, навпаки:

$$k^* > k_g^*,$$

то має реалізуватись політика, спрямована на зменшення рівня заощаджень.

Висновки та обмеження моделі економічного зростання Солоу

Висновки:

I. Вплив нагромадження капіталу і приросту населення на економічне зростання обмежується досягненням економікою стійкого стану, а технічний прогрес є необмеженим чинником економічного зростання.

II. Оптимальною є така норма заощаджень, яка забезпечує економіці стійкий стан. Стійка капіталоозброєність, яка максимізує споживання, є капіталоозброєністю за Золотим правилом, а норма заощаджень, яка відповідає цим умовам, – нормою заощаджень за Золотим правилом.

Обмеження:

1. Функція Кобба-Дугласа, яку покладено в основу моделі, описує лише частковий випадок поєднання праці, капіталу і НТП. Еластичність заміщення праці капіталом в ній вважається рівною одиниці, хоча в конкретній економіці ця умова майже ніколи не виконується.
2. Модель орієнтована на знаходження і аналіз стійкого стану, досягнення якого можливе лише в довгостроковій перспективі. Але в процесі руху до нього багато параметрів реальної економіки зазнають змін. Більшість змінних у моделі – норма заощаджень (s), амортизації (d), темп приросту населення (n) - задані екзогенно. Завдяки цим особливостям модель Солоу відносять до так званих «екзогенних» - обмежених ззовні, яким протиставляють ендогенні моделі, де здійснюється спроба подолати зазначені обмеження.
3. Модель не враховує багатьох факторів, що впливають на зростання – екологічних, енергетичних, інституціональних тощо. Вона побудована для закритої приватної економіки, в якій існують досконалі ринки факторів виробництва, що підвищує її деяку абстрактність.

**3. АНТИЦИКЛІЧНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ:
СУТНІСТЬ, КОНЦЕПЦІЇ ТА ІНСТРУМЕНТИ**

Концепції антициклічного регулювання та їх характеристика

Сутність антициклічного регулювання економіки	
<p>Антициклічне регулювання економіки – сукупність цілеспрямованих дій уряду з метою мінімізації негативного впливу кризових явищ, скорочення тривалості фази кризи, подовження фаз пожвавлення та піднесення, макроекономічної стабілізації у формі підтримання повної зайнятості та оптимального рівня цін.</p> <p>Основними важелями макроекономічного регулювання є інструменти фіскальної та монетарної політики держави, поряд з якими використовуються також інструменти цінової, антиінфляційної, зовнішньоекономічної політики, що сприяють стабілізації економіки.</p>	
Концепції антициклічного регулювання економіки	
Назва концепції	Основні характеристики
Неокласична	<ul style="list-style-type: none"> – довготривалі дисбаланси заперечуються; – ґрунтується на ендогенному механізмі урівноваження сукупного попиту та сукупної пропозиції за посередництвом гнучких цін та заробітної плати; – тимчасові дисбаланси між споживанням та інвестиціями стабілізуються грошово-кредитною політикою.

<p>Кейнсіанська</p>	<ul style="list-style-type: none"> – стимулювання державою інвестиційної активності через регулювання процента з метою розширення виробництва; – утримування низьких процентних ставок для збільшення розриву між вартістю кредитів та очікуваною прибутковістю капіталовкладень; – нарощування сукупного попиту через дефіцитне фінансування державних витрат на фазі кризи; – регулювання обсягів податкових надходжень та державних закупівель; – розвиток системи соціального забезпечення широких верств населення через цільові соціальні виплати, пільгове кредитування та інші соціальні трансферти.
<p>Неокейнсіанство</p>	<ul style="list-style-type: none"> – регулювання інвестицій через створення державою сприятливих умов для забезпечення ефективної роботи механізму саморегулювання ринку; – основним інструментом є вбудовані механізми гнучкості, автоматично діючі компенсувальні заходи, спрямовані на стабілізацію інвестиційного та споживчого попитів.
<p>Неолібералізм (монетаризм)</p>	<ul style="list-style-type: none"> – антициклічне регулювання засновується на вбудованих стабілізаторах; – головним об'єктом державного регулювання в економічній сфері є грошові відносини; – грошове таргетування, яке полягає у дотриманні темпів зростання грошової маси, що визначаються на основі минулих довготривалих тенденцій динаміки виробництва, грошової маси і швидкості обертання грошей.
<p>Нова класична економічна теорія</p>	<ul style="list-style-type: none"> – антициклічне регулювання спирається на формування та використання раціональних очікувань у населення
<p>Інституці-оналізм</p>	<ul style="list-style-type: none"> – утримання державою оптимістичних настроїв у підприємців шляхом реагування уряду на кризові явища; – грошово-кредитна політика, спрямована на низьку вартість кредитних ресурсів, оскільки кредит є умовою ефективного використання та наявних виробничих ресурсів з метою створення нових виробничих комбінацій.
<p>Соціальний інституці-оналізм</p>	<ul style="list-style-type: none"> – всебічне стимулювання державною інноваційної активності; – запровадження державою системи соціального контролю, покликаною розширювати та зміцнювати економічну базу державного регулювання; – головним елементом системи соціального контролю є індикативне планування та система загальнодержавного програмування економіки; – головне завдання соціального контролю є збільшення сукупного попиту через нарощування та перерозподіл урядових видатків, стимулювання прибутків, зайнятість населення тощо.

Сучасні методологічні підходи до пошуку ефективних інструментів регулювання економічного розвитку

Проектно-плановий підхід	<p>Зміст: розробка проекту бажаного стану соціально-економічного розвитку країни з урахуванням можливих змін зовнішнього середовища.</p> <p>Переваги: забезпечується комплексність мети і чітка орієнтація на її досягнення.</p> <p>Недоліки: не дозволяє змінювати (трансформувати) мету відповідно до змін зовнішнього і внутрішнього середовища, що за інерцією може призвести до виконання вже неактуальних завдань.</p>
Програмно-цільовий підхід	<p>Зміст: розробка програми соціально-економічного розвитку національної економіки, орієнтованої на досягнення позитивних результатів у процесі проходження декількох етапів, що дозволяє вносити необхідні корективи відповідно до динаміки внутрішнього і зовнішнього середовища.</p> <p>Переваги: розробка програми базується на аналізі поточної ситуації та попереднього досвіду, що допомагає виключити ряд помилок, допущених раніше.</p> <p>Недоліки: відсутнє прогнозування можливих результатів впливу на економічний розвиток країни подій, які можуть відбутися в майбутньому.</p>
Прогнозно-адаптивний підхід	<p>Зміст: дослідження внутрішніх і зовнішніх факторів, що впливають на результати діяльності, до їх настання, з метою мінімізації можливого негативного впливу або підвищення і пролонгації позитивного ефекту.</p> <p>Переваги: передбачає розробку кількох можливих сценаріїв розвитку подій, що дозволяє заздалегідь продумати варіанти вирішення кожного з них за допомогою залучення в процес прогнозування сучасних досягнень НТП і висококваліфікованих фахівців з різних наукових сфер. Найважливішою перевагою є функція створення імітаційних моделей розвитку, з урахуванням стохастичності досліджуваних процесів, а також нелінійних соціально-економічних і технологічних взаємозв'язків всередині об'єкта управління.</p>

ТИПОВІ РОЗРАХУНКОВІ ЗАВДАННЯ (базовий рівень)

Завдання до теми 2: МАКРОЕКОНОМІЧНІ ПОКАЗНИКИ В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНИХ РАХУНКІВ

Завдання 1. Розрахувати ВВП за таких умов, млрд. грн.: випуск = 920, проміжне споживання = 560, податок на додану вартість = 40, інші продуктові податки = 8, субсидії на продукти = 10.

Завдання 2. Розрахувати чистий внутрішній продукт за таких умов, млрд. грн.: приватне споживання = 310, чисті інвестиції = 10, державні видатки = 90, трансфертні платежі = 55, витрати на відновлення зношеного капіталу = 60, експорт = 10, імпорт = 12.

Завдання 3. Розрахувати ВВП за таких умов, млрд. грн.: валовий прибуток корпорацій = 90, амортизація = 40, зарплата найманих працівників = 200, змішаний дохід = 6, субсидії на виробництво та імпорт = 3,2, податки на виробництво та імпорт = 30.

Завдання 4. Розрахувати валовий національний наявний дохід країни за таких умов, млрд. грн.: ВВП = 380, поточні трансферти від інших країн = 6, поточні трансферти іншим країнам = 2, чисті первинні зовнішні доходи = - 8.

Завдання 5. Обчислити валовий національний дохід країни за таких умов, млрд. грн.: ВВП = 400, первинні доходи резидентів за кордоном = 20; первинні доходи нерезидентів у даній країні = 14.

Завдання 6. Обчислити приріст реального ВВП у періоді t за таких умов: у році t-1 реальний ВВП = 400 млрд. грн., у році t ВВП номінально збільшився до 441 млрд. грн., а ціни зросли на 5 %.

Завдання 7. Обчислити номінальний ВВП у періоді t за таких умов: у періоді t-1 реальний ВВП = 400 млрд. грн., у періоді t реальний ВВП збільшився на 2 %, а ціни зросли на 5 %.

Відповіді

1	2	3	4	5	6	7	8
398	353	322,8	376	406	20	428,4	1082569

Завдання до теми 3: РИНОК ПРАЦІ

Завдання 1. Розрахувати циклічне безробіття за таких умов: чисельність робочої сили = 20 млн. осіб; чисельність зайнятих = 18 млн. осіб; природне безробіття = 6 %.

Завдання 2. Ринок праці в певній країні характеризується такими показниками: чисельність дорослого населення = 36 млн. осіб; рівень участі в робочій силі = 70 %, рівень зайнятості = 65 %, природне безробіття = 5,5 %. Обчисліть рівень циклічного безробіття.

Завдання 3. Розрахувати згідно із законом Оукена відсоток відставання фактичного ВВП від потенційного ВВП за таких умов: фактичне безробіття = 8 %; фрикційне безробіття = 2 %; структурне безробіття = 4 %, коефіцієнт Оукена = 3.

Завдання 4. Розрахувати згідно розрив ВВП унаслідок циклічного безробіття за таких умов: циклічне безробіття = 2 %; фактичний номінальний ВВП = 360 млрд. грн.; індекс цін = 1,2, коефіцієнт Оукена = 2,5.

Завдання 5. Розрахувати згідно із законом Оукена потенційний ВВП за таких умов: чисельність робочої сили = 25 млн. осіб, кількість зайнятих = 23 млн. осіб, фрикційне безробіття = 3 %, структурне безробіття = 3 %, номінальний ВВП = 440 млрд. грн., індекс цін = 1,1, коефіцієнт Оукена = 2,5.

Завдання 6. Маємо умови: потенційний ВВП збільшився на 4 %, а безробіття зросло на 1,2 відсотковий пункт. Обчислити згідно із законом Оукена відсоток приросту фактичного ВВП, якщо $\beta = 3$.

Завдання 7. Розрахувати згідно з методикою Манківа природний рівень безробіття за таких умов: чисельність зайнятих = 20 млн. осіб, чисельність звільнених = 200 тис. осіб, чисельність безробітних = 1 млн. осіб, чисельність працевлаштованих = 200 тис. чол.

Відповіді

1	2	3	4	5	6	7
4	8,8	6	15,8	421,1	0,4	4,7

Завдання до теми 4: РИНОК ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ

Завдання 1. У році $t-1$ в умовах рівноваги на ринку товарів та послуг приватне споживання = 300 млн. грн., валові приватні інвестиції = 650 млн. грн., державні витрати = 370 млн. грн., трансфертні платежі = 250 млн. грн., чистий експорт = -80 млн. грн. У році t індекс цін склав 1,2, що викликало збільшення споживчих витрат населення на 50 млн. грн. 1) Визначте обсяг ВВП у році t . 2) Здійсніть графічний аналіз змін, що відбулись із сукупним попитом та рівновагою на ринку товарів та послуг за умови незмінності інших чинників.

Завдання 2. У році $t-1$ в умовах рівноваги на ринку товарів та послуг приватне споживання = 220 млн. грн., чисті приватні інвестиції = 450 млн. грн., амортизація = 20 млн. грн., державні закупівлі = 620 млн. грн., експорт = 280 млн. грн., імпорт = 300 млн. грн. У році t підвищено ставку податку на прибуток, що викликало зміну приватних інвестицій на 3 млн. грн. 1) Визначте обсяг ВВП у році t . 2) Здійсніть графічний аналіз змін, що відбулись із сукупним попитом та рівновагою на ринку товарів та послуг за умови незмінності інших чинників.

Завдання 3. У році $t-1$ в умовах рівноваги на ринку товарів та послуг випуск = 1500 млн. грн., витрати на проміжне споживання = 750 млн. грн., податки на продукти = 130 млн. грн., субсидії на продукти = 30 млн. грн. У році t податки на продукти зросли на 25 млн. грн. 1) Визначте обсяг ВВП у році t . 2) Здійсніть графічний аналіз змін, що відбулись із сукупною пропозицією та рівновагою на ринку товарів та послуг за умови незмінності інших чинників.

Завдання 4. У році $t-1$ в умовах рівноваги на ринку товарів та послуг випуск = 2000 млн. грн., витрати на проміжне споживання = 450 млн. грн., чисті податки на продукти = 200 млн. грн. У році t ціни внаслідок зростання цін на ресурси зміна обсягу проміжного споживання склала 100 млн. грн. 1) Визначте обсяг ВВП у роках t . 2) Здійсніть графічний аналіз змін, що відбулись із сукупною пропозицією та рівновагою на ринку товарів та послуг за умови незмінності інших чинників.

Відповіді

1	2	3	4
866,67	1887	825	1650

Завдання до теми 5: РИНОК ГРОШЕЙ

Завдання 1. Готівкові гроші = 40 млрд. грн., переказні депозити в національній валюті = 60 млрд. грн., переказні депозити в іноземній валюті = 8 млрд. грн., цінні папери, крім акцій = 2 млрд. грн.. Чому дорівнює грошовий агрегат M2?

Завдання 2. Грошовий агрегат M1 = 80 млрд. грн., переказні депозити в національній валюті = 42 млрд. грн., переказні депозити в іноземній валюті = 12 млрд. грн.. Чому дорівнює грошовий агрегат M0?

Завдання 3. Депозити комерційного банку № 1 збільшилися на 100 грн, $rr = 0,2$, $cr = 0,25$. Визначте, на яку суму може надати позику банк № 2 за умови, що банк №1 повністю видасть економічним суб'єктам сформовані кредитні ресурси.

Завдання 4. $M_{t-1}^D = 100$ млрд. грн., $i_{t-1} = 16\%$, $k = 0,8$; $h = 0,25$. У періоді t дохід збільшився на 10 млрд. грн., а процентна ставка — до 17,6%. Чому дорівнює грошовий попит у періоді t?

Завдання 5. Резервна норма = 0,15; коефіцієнт готівки = 0,25. На яку величину Національний банк повинен збільшити грошову базу, щоб грошова пропозиція зросла на 3,125 млрд. грн.?

Завдання 6. Попит і пропозиція на грошовому ринку дорівнюють відповідно 126 і 100 млрд. грн.; $rr = 0,2$; $cr = 0,3$. На яку величину потрібно збільшити грошову базу, щоб урівноважити грошовий ринок без зміни процентної ставки?

Завдання 7. У періоді t-1 ВВП = 400 млрд. грн.. У періоді t реальний ВВП збільшився на 15%, темп інфляції склав 5%, швидкість обертання грошей = 4. Розрахуйте, яким величину попиту на гроші в періоді t.

Відповіді

1	2	3	4	5	6	7
108	38	51,2	107,6	1	10	120,75

Завдання до теми 6: ІНФЛЯЦІЯ

Завдання 1. Розрахувати темп інфляції у періоді t за таких умов: рівень інфляції у періоді $t-1 = 110\%$; рівень інфляції у періоді $t = 120\%$.

Завдання 2. Розрахувати темп інфляції у періоді t за таких умов: реальний ВВП у періоді $t-1 = 400$ млрд. грн.; у періоді $t = 420$ млрд. грн.; номінальний ВВП у періоді $t-1 = 440$ млрд. грн.; у періоді $t = 483$ млрд. грн..

Завдання 3. Припустимо, що криву Філіпса для країни описує таке рівняння: $\pi = 6 - 0,5 \cdot (8 - 6)$. На скільки відсоткових пунктів треба збільшити рівень фактичного безробіття для зниження загального темпу інфляції на 1 відсотковий пункт?

Завдання 4. Маємо умови: темп інфляції = 10 %, коефіцієнт чутливості інфляції до рівня циклічного безробіття = 0,6, природний рівень безробіття = 6 %, фактичний рівень безробіття = 12 %. Використовуючи рівняння кривої Філіпса обчислити очікуваний темп інфляції.

Завдання 5. Маємо умови: темп інфляції = 8 %, коефіцієнт чутливості інфляції до рівня циклічного рівня циклічного безробіття = 0,5, природний рівень безробіття = 6 %, фактичний рівень безробіття = 10 %, очікуваний темп інфляції = 5 %. Використовуючи рівняння кривої Філіпса обчислити темп інфляції, спричинений негативним збуренням сукупної пропозиції.

Відповіді

1	2	3	4	5
9,1	4,5	2	13,6	5

Завдання до теми 7: ПРИВАТНЕ СПОЖИВАННЯ

Завдання 1. Маємо умови: ВВП у періоді $t - 1 = 400$ млрд. грн., у періоді $t = 420$ млрд. грн., приватне споживання у періоді $t - 1 = 200$ млрд. грн., у періоді $t = 214$ млрд. грн.. Обчислити граничну схильність до споживання в приватній закритій економіці в періоді t .

Завдання 2. У приватній закритій економіці у періоді t ВВП збільшився на 20 млрд. грн., а автономне споживання — на 5 млрд. грн.. Обчислити приріст споживання у періоді t згідно з кейнсіанською функцією споживання, якщо $c = 0,6$.

Завдання 3. Поточний особистий дохід людини збільшився на 20 млрд. грн., а її майно — на 5 млрд. грн.. Обчислити приріст споживання згідно з гіпотезою життєвого циклу, якщо гранична схильність до споживання з поточного особистого доходу $= 0,7$, а гранична схильність до споживання з майна становить $0,2$.

Завдання 4. Середньорічний постійний особистий дохід людини за весь період життя становить 13500 грн., а її середньорічний тимчасовий особистий дохід $= 1500$ грн. Обчислити величину споживання людини згідно з гіпотезою постійного доходу, якщо частка постійного особистого доходу, що витрачається на споживання дорівнює $0,75$.

Відповіді

1	2	3	4
0,7	17	15	9000

Завдання до теми 8: ПРИВАТНІ ІНВЕСТИЦІЇ

Завдання 1. У періоді $t-1$ $r = 10\%$. У періоді t вона зменшиться до 8% , а автономні інвестиції збільшаться на $2,5$ млрд. грн.. Обчислити приріст інвестиційного попиту у періоді t згідно з простою інвестиційною функцією, якщо $b = 20$.

Завдання 2. Маємо умови: валовий прибуток = 30 млрд. грн., податок на прибуток = $3,2$ млрд. грн., дивіденди = $1,8$ млрд. грн.. Обчислити валові заощадження підприємств.

Завдання 3. Загальні вкладення в інвестиційний проект з трирічним циклом життя становлять 1140 тис. грн, у тому числі в першому році інвестиції дорівнюють 440 тис. грн, у другому — 400 тис. грн, у третьому — 300 тис. грн. Виручка від реалізації продукції в першому році дорівнює 0 тис. грн, у другому = 642 тис. грн, у третьому = $965,6$ тис. грн. Визначте чисту дисконтовану вартість інвестиційного проекту, якщо ставка дисконту становить 10% .

Завдання 4. Номінальна процентна ставка = 14% , темп інфляції = 3% . За цих умов економіка пропонує чотири інвестиційні проекти, які різняться вартістю та реальною нормою прибутку: 1) 100 тис. грн, 20% ; 2) 200 тис. грн, 15% ; 3) 300 тис. грн, 12% ; 4) 400 тис. грн, 10% . Обчислити інвестиційний попит.

Завдання 5. Бажаний обсяг основного капіталу = 600 млрд. грн., наявний обсяг основного капіталу в періоді $t-1$ становить 580 млрд. грн.. У періоді t частка, на яку підприємства усунули розрив між наявним і бажаним обсягами капіталу, склала $0,25$. Обчислити чисті інвестиції в періоді t згідно з неокласичною функцією інвестицій.

Відповіді

1	2	3	4	5
42,5	28,2	300	600	5

Завдання до теми 9: МОДЕЛІ ЕКОНОМІЧНОЇ РІВНОВАГИ. МУЛЬТИПЛІКАТИВНИЙ ЕФЕКТ

Завдання 1. Розрахувати мультиплікатор витрат для приватної закритої економіки за умови, що ВВП збільшився на 20 млрд. грн., а споживання – на 12 млрд. грн..

Завдання 2. В умовах приватної закритої економіки $S = 40$ млрд. грн., а $I' = -2$ млрд. грн.. Визначити заплановані інвестиції.

Завдання 3. У періоді t загальна величина автономних витрат збільшиться на 6 млрд. грн.. Обчислити ефект мультиплікатора витрат для приватної закритої економіки у періоді t за умови, що $c = 0,75$.

Завдання 4. В умовах економічної рівноваги і повної зайнятості потенційний ВВП = 400 млрд. грн., фактичний номінальний ВВП = 420 млрд. грн., $c = 0,75$. Розрахувати величину, на яку необхідно скоротити автономні витрати для усунення інфляційного розриву.

Завдання 5. За умови економічної рівноваги фактичний реальний ВВП = 400 млрд. грн., потенційний ВВП = 440 млрд. грн., $s = 0,25$. Розрахувати величину, на яку необхідно збільшити автономні витрати для усунення рецесійного розриву.

Завдання 6. В умовах приватної економіки закритого типу ВВП = 400 млрд. грн., фактичні сукупні витрати = 420 млрд. грн.. Обчислити незаплановані інвестиції в товарні запаси.

Завдання 7. За умови рівноважної приватної закритої економіки споживання = 160 млрд. грн., заощадження = 50 млрд. грн., незаплановані інвестиції = - 6 млрд. грн.. Чому дорівнює рівноважний ВВП?

Завдання 8. $Y_{t-1} = 350$ млрд. грн., $c = 0,6$. У періоді t приріст автономних інвестицій становить 2,4 млрд. грн., а темп приросту цін складає 3 %. Розрахувати номінальний ВВП у періоді t .

Відповіді

1	2	3	4	5	6	7	8
2,5	42	18	5	10	- 20	216	366,7

Завдання до теми 10: ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА

Завдання 1. У змішаній закритій рівноважній економіці маємо умови: $G = 35$ млрд. грн., $T = 38$ млрд. грн., $I = 50$ млрд. грн.. Обчислити приватні заощадження.

Завдання 2. У змішаній закритій рівноважній економіці маємо умови: $Y = 380$ млрд. грн., $\bar{C} = 10$ млрд. грн., $c' = 0,7$, $T = 40$ млрд. грн.. Обчислити приватні заощадження.

Завдання 3. У змішаній закритій рівноважній економіці маємо умови: приватні заощадження = 50 млрд. грн., чисті податки = 40 млрд. грн., державне споживання = 38 млрд. грн.. Обчислити національні заощадження.

Завдання 4. Маємо умови: $AT = 100$ млрд. грн., $TR = 50$ млрд. грн., $G = 52$ млрд. грн., $I_g = 5$ млрд. грн.. Обчислити державні заощадження.

Завдання 5. Маємо умови: $t = 0,2$; $c = 0,75$. Уряд зменшив чисті податки на 2,4 млрд. грн.. Розрахувати приріст ВВП у змішаній закритій економіці.

Завдання 6. ВВП збільшився на 20 млрд. грн., автоматичні чисті податки – на 5 млрд. грн., $s = 0,2$. Визначити мультиплікатор витрат у змішаній закритій економіці?

Завдання 7. У змішаній закритій економіці маємо умови: $t = 0,2$; $c = 0,75$. Уряд збільшив державні закупівлі на 2,8 млрд. грн.. Обчислити приріст автоматичних чистих податків у змішаній закритій економіці.

Завдання 8. У змішаній закритій економіці маємо умови: $c = 0,75$; $t = 0,2$. Уряд збільшив чисті податки на 4 млрд. грн.. Визначити на скільки потрібно збільшити державні закупівлі, щоб забезпечити незмінність обсягів ВВП.

Завдання 9. В умовах неповної зайнятості у змішаній закритій економіці державні закупівлі збільшилися на 2,6 млрд. грн., а чисті податки – на 3,4 млрд. грн., $c = 0,75$; $t = 0,2$. Обчислити приріст ВВП у змішаній закритій економіці.

Завдання 10. У змішаній закритій економіці маємо умови: $c = 0,8$; $t = 0,25$. Унаслідок зменшення державних закупівель скорочення реального ВВП становило 8 млрд. грн.. На яку величину зменшилися державні закупівлі?

Завдання 11. У змішаній закритій економіці маємо умови: $t' = 0,24$; $G = 90$ млрд. грн., $Y_{t-1} = 380$ млрд. грн.. Уряд передбачає збільшити ВВП на 25 млрд. грн.. Обчислити бюджетне сальдо після збільшення ВВП.

Завдання 12. В умовах повної зайнятості приватні інвестиції скоротяться на 500 млн грн., $c = 0,75$, $t = 0,2$. Визначити ефект гальмування спадаючої динаміки реального ВВП, викликаний автоматичними стабілізаторами у змішаній закритій економіці.

Відповіді

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
47	92	52	3	4,5	2,5	1,4	3	0,2	3,2	7,2	750

Завдання до теми 12: ДЕРЖАВА У ФУНКЦІОНУВАННІ ВІДКРИТОЇ ЕКОНОМІКИ

Завдання 1. Ціна одиниці товару в Україні = 2250 грн, а в США – 500 дол., номінальний курс гривні = 0,2 дол. США за 1 грн. Визначити реальний курс гривні до долара США.

Завдання 2. Маємо умови: $c = 0,8$, $t = 0,25$, $im = 0,2$. Обчислити мультиплікатор витрат у змішаній відкритій економіці.

Завдання 3. Маємо умови: $c = 0,75$, $t = 0,2$, $im = 0,15$. Експорт збільшився на 600 млн грн, а імпорт – на 560 млн грн. Обчислити приріст ВВП у змішаній відкритій економіці.

Завдання 4. Сальдо $CA = 6200$ млн. дол., сальдо $FA = 1000$ млн. дол., сальдо $KA = -6600$ млн. дол., сальдо статті «Помилки та упущення» = -750 млн. дол. Визначити на скільки мають змінитися резервні активи, щоб урівноважити платіжний баланс.

Завдання 5. Маємо умови (млрд. грн.): $Y = 400$, $C = 200$, $T = 100$, $I = 80$, $BS = -10$. Чому дорівнює чистий експорт у змішаній відкритій рівноважній економіці?

Завдання 6. Маємо умови: $c = 0,75$, $t = 0,2$, $im = 0,15$. Державні закупівлі збільшилися на 10 млрд. грн.. Визначити втрати приросту ВВП під впливом імпорتنих закупівель у змішаній відкритій економіці.

Завдання 7. Визначити сальдо статті «Помилки та упущення» для рівноважного платіжного балансу, якщо сальдо балансу товарів та послуг = 7000 млн. дол., чисті зовнішні первинні доходи = -4510 млн. дол., чисті поточні трансферти = 5000 млн. дол., сальдо рахунку капітальних операцій = -6800 млн. дол., сальдо фінансового рахунку = 400 млн. дол.

Завдання 8. Маємо умови: приріст автономного споживання = 1,25 млрд. грн., приріст ВВП = 20 млрд. грн., приріст імпорту = $-1,8$ млрд. грн., $c = 0,75$, $t = 0,25$. Обчислити приріст приватного споживання згідно з його функцією у змішаній відкритій економіці.

Відповіді

1	2	3	4	5	6	7	8
0,9	1,8	76	-650	10	6	290	10,7

Завдання до теми 13: ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ

Завдання 1. Маємо умови: $\Delta Y = 6\%$, $\Delta K = 10\%$, $\Delta L = 2\%$, $a = 0,3\%$. Обчислити залишок Солоу.

Завдання 2. Маємо умови: $Y = 400$ млрд. грн., $L = 25$ млн осіб, $d = 0,08$, $K = 900$ млрд. грн.. Обчислити норму заощаджень, за якої забезпечується стійкий рівень капіталоозброєності.

Завдання 3. Маємо умови: $Y = 400$ млрд. грн., $L = 25$ млн осіб, $d = 0,13$, $s = 0,15$, $n = 0,02$. Обчислити капіталоозброєність, за якої забезпечується гранична величина інвестицій (в тис. грн).

Завдання 4. Маємо умови: $Y = 400$ млрд. грн., $L = 25$ млн осіб, $E = 1,04$. Обчислити приріст продуктивності праці під впливом технічного прогресу згідно з моделлю Солоу (в тис. грн).

Завдання 5. Припустімо, що економіка перебуває у стійкому стані і зростає з темпом $5,1\%$ на рік. При цьому темп зростання капіталу = $4,4\%$, темп зростання населення = $1,3\%$; частка капіталу у виробленому продукті = $0,41$. Обчисліть темп приросту сукупної продуктивності факторів, тобто залишок Солоу.

Відповіді

1	2	3	4	5
1,6	0,18	16	640	2,5

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Агапова Т. А. Макроэкономика / Т. А. Агапова, С. Ф. Серёгина. – М: Дело и Сервис, 2000. – 416 с.
2. Бажал Ю. М. Економічна теорія технологічних змін / Ю. М. Бажал. – К.: Заповіт, 1996. – 238 с.
3. Блауг М. Економічна теорія в ретроспективі / М. Блауг. – К.: Основи, 2001. – 670 с.
4. Блауг М. Методология экономической науки, или Как экономисты объясняют. Пер. с англ. / Науч. ред. и вступ. ст. В. С. Автономова. – М.: НП Журнал «Вопросы экономики», 2004. – 416 с.
5. Бункина М. К. Макроэкономика / М. К. Бункина. – М.: Дело и Сервис, 2000. – 512 с.
6. Бюджетний кодекс України: Закон, Кодекс від 08.07.2010 № 2456–VI [Електронний ресурс] // База даних «Законодавство України» / ВР України – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
7. Васильченко В.С. Державне регулювання зайнятості [навч. посіб.] / В.С.Васильченко – К.: КНЕУ, 2003. – 252 с.
8. Вдовіна Г.О. Аналіз ринку праці: пропозиція та попит на неї / Г.О. Вдовіна. – Л.: Вид. ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – 145 с.
9. Гальперин В.М. Макроэкономика / В.М. Гальперин и др. – СПб.: Экон. шк., 1994. – 398 с.
10. Геблер И. Макроэкономика / И. Геблер. – К.: УМК ВО, 1993. – 400с.
11. Дідур С.В. Чинники досягнення макроекономічної рівноваги // Тенденції і пропорції розвитку економіки України / За ред. В.Ф. Бесєдіна – К.: НДЕІ. – 2005. – с.162–168.
12. Долан Э. Макроэкономика / Э. Долан. – СПб.: Экон. шк., 1994. – 405 с.
13. Дорнбуш Р. Макроекономіка / Р. Дорнбуш, С. Фішер. – К.: Основи, 1996. – 809 с.
14. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / За ред. В. М. Гейця. – К.: Фенікс, 2003. – 960 с.
15. Ефективність управління в процесі реформування: макро– та мікроекономічний аспекти: кол. монографія / І.Ф. Радіонова, О.П. Тищенко та ін.; за наук. ред. проф. І.Ф. Радіонової. – К.: ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»», 2012. – 364 с.
16. Жданов В.І. Регулювання монетарних показників: сучасна теорія і практика: Монографія / В.І. Жданов. – К.: КНЕУ, 2006. – 264 с.
17. Ивашковский С. Н. Макроэкономика / С. Н. Ивашковский. – М.: Дело, 2000. – 472 с.
18. Индексы и статистика [Електронний ресурс] // Информационное агенство «Cbonds». - 2015. – – Режим доступу: [http:// www.cbonds.info/ru/rus/index](http://www.cbonds.info/ru/rus/index)
19. Иванов Ю.Н. Обзор основных положений пересмотренной СНС 1993 г. (СНС 2008 года) и перспективы их поэтапного применения в статистике стран

- СНГ / Ю.Н. Иванов, Т.А. Хоменко. // Вопросы статистики. – 2009. №3(19).
20. Карпенко Г.В. Аналіз основних факторів інфляції в Україні / Г.В. Карпенко. // Фінанси України. – 2008. – №11. – с.29–40.
21. Кейнс Дж. М. Избранные произведения: Пер.с англ. / Дж. М. Кейнс. – М.: Экономика, 1993. – 543с.
22. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег / Дж. М. Кейнс. – М.: Гелиос, 1999. – 352 с.
23. Кулішов В. В. Макроекономіка (основи теорії і практики) / В. В. Кулішов. – Львів: Магнолія плюс, 2004. – 252 с.
24. Лук'яненко І.Г. Емпірична оцінка функції приватного споживання для України / І.Г. Лук'яненко, Г.Є. Могіляс. [Електронний ресурс] // Наукові записки. – Т. 21: Економічні науки – К.: 2003. – Режим доступу: <http://www.library.ukma>
25. Макаренко І.П. Макроекономіка. Модели и цифры (на примере Украины) / И.П. Макаренко. – К.: Б. в., 2002. – 142 с.
26. Макконнелл К. Макроекономіка / К. Макконнелл, С. Брю. – Львів: Просвіта, 1997. – 672 с.
27. Макроекономіка : підручник / В.Д. Базилевич [та ін.]; ред. В. Д. Базилевич. – 4-те вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2008. – 743 с.
28. Макроекономіка та макроекономічна політика: Навч. посіб. / Наук. ред А.Ф. Мельник. – К.: Знання, 2008. – 699с.
29. Малий І.Й. Інституційні трансформації соціально–економічної системи України: монографія / А.А. Гриценко, І.Й. Малий та ін. – К.: ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», 2015.
30. Малий І.Й. Макрорегулювання фінансового сектору : монографія / І.Й. Малий, Т.О. Корольок. – К. : КНЕУ, 2015. – 304 с.
31. Манків Г.Н. Макроекономіка: Підручник / Грегори Н. Манків. – К.: Основи, 2000. – 588 с.
32. Міллер Р.Л. Современные деньги и банковское дело: Пер. с англ. / Р.Л. Миллер, Д.Д. Ван-Хуз – М.: ИНФРА-М, 2000. – 856с.
33. Мишкін С.Ф. Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків / С.Ф. Мишкін. – К.: Основи, 1998. – 964 с.
34. Мікроекономіка і макроекономіка / За ред. С. К. Будаговської. – К.: Основи, 1998. – 518 с.
35. Міщенко В.І. Гнучкий режим курсоутворення: етапи запровадження та можливі наслідки для економічного розвитку України: Науково–аналітичні матеріали. Випуск 15. / В.І. Міщенко, В.А. Нідзельська, А.П. Кулінець, С.О. Шульга. – К.: Національний банк України. Центр наукових досліджень, 2010. – 124 с.
36. Моторин Р. М. Система національних рахунків / Р.М. Моторин, Г.М. Моторина. – К.: КНЕУ, 2001. – 336 с.
37. Найденов В.С. Инфляция и монетаризм. Уроки антикризисной политики / В.С. Найдёнов, А.Ю. Стенковский. – К.: 2003. – 352 с.

38. Населення України. Трудова еміграція в Україні. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2010. – 233 с.
39. Новицький В. Є. Міжнародна економічна діяльність України: Підручник / В. Є. Новицький. – К.: КНЕУ, 2003. – 948 с.
40. Нуреев Р. М. Деньги, банки и денежно-кредитная политика / Р. М. Нуреев. – М.: Финстатинформ, 1995. – 128 с.
41. Осика С. Світова організація торгівлі / С. Осика, В. П'ятницький. – К.: К.І.С., 2001. – 488 с.
42. Основы экономической теории / за ред. С. В. Мочерного. – К.: Знання, 2000. – 607 с.
43. Панчишин С. Вступ до аналітичної економіки. Макроекономіка / С. Панчишин, П. Островерх – К.: Знання. – 2006. – 723 с.
44. Панчишин С. Макроекономіка / С. Панчишин. – К.: Либідь, 2001. – 614 с.
45. Петюх В. М. Ринок праці: Підручник / В. М. Петюх. – К.: КНЕУ, 1999. – 288 с.
46. Радионова И. Ф. Общее макроэкономическое неравновесие: содержание теории и возможности применения / И. Ф. Радионова // Экономическая теория. – 2007. №2. – с. 81–93.
47. Радіонова І. Ф. Макроекономіка: теорія та політика: Підручник / І. Ф. Радіонова. – К.: Таксон, 2004. – 348 с.
48. Роль держави у довгостроковому економічному зростанні / За ред. Б. С. Кваснюка. – К.–Х.: Форт, 2003. – 423 с.
49. Савченко А. Г. Макроекономіка: Підручник / А. Г. Савченко. – К.: КНЕУ, 2005. – 441 с.
50. Савченко А. Г. Макроекономіка / А. Г. Савченко, Д. М. Євдокимова. – К.: КНЕУ, 2008. – 255 с.
51. Савченко А. Г. Макроекономіка: навч.- метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / А. Г. Савченко, О. В. Пасічник – К.: КНЕУ, 2006. – 176 с.
52. Савченко А. Г. Макроекономічна політика / А. Г. Савченко. – К.: КНЕУ, 2001. – 166 с.
53. Сакс Д. Макроэкономика. Глобальный подход / Д. Сакс, Б. Ларрен. – М.: Дело, 1996. – 847 с.
54. Селищев А. С. Макроэкономика / А. С. Селищев. – СПб.: Питер, 2001. – 448 с.
55. Семюелсон П. Макроекономіка / П. Семюелсон, В. Нордгауз. – К.: Основи, 1995. – 574 с.
56. Система регуляторів перехідної економіки / За ред. В. І. Кононенка. – К.: 1999. – 332 с.
57. Словарь современной экономической теории. – М.: Инфра – М., 1997. – 607 с.
58. Словник сучасної економіки Макміллана : пер. с англ. / Гол. ред. Д. В. Пірс; Под общ. рук. О. Мороз, Т. Мороз. – 4-те вид. – Київ : АртЕк, 2000. – 627 с.
59. Стельмах В. С. Грошово-кредитна політика в Україні / В. С. Стельмах та ін. – К.: Знання, 2003. – 421 с.

60. Стігліц Дж. Економіка державного сектора / Дж. Стігліц. – К.: Основи, 1998. – 854 с.
61. Тарасевич Л. С. Макроэкономика / Л.С. Тарасевич. – М.: Юрайт–Издат, 2003. – 650 с.
62. Тітьонко О.М. Система макроекономічного рахівництва / О.М. Тітьонко. – К.: КНЕУ, 2002. – 188 с.
63. Трофимова В.В. Ключові компоненти національних моделей економічного розвитку в епоху глобалізації / В.В. Трофимова // – Економіка і підприємництво. – 2008.
64. Туленков М.В. Ринок праці в інституціональному вимірі / М.В. Туленков, А.В. Зарицька // Ринок праці та зайнятість населення. – 2011. – №4.
65. Уманців Ю. Макроекономічне рахівництво: концепції, принципи та напрями розвитку / Ю. Уманців, Г. Уманців // Банківська справа. – 2008. №3(37).
66. Фишер И. Покупательная сила денег / И. Фишер. – М.: Дело, 2001. – 320 с.
67. Фридмен М. Основы монетаризма / М. Фридмен и др. Под науч. ред. Д.А. Козлова – М.: ТЕИС. – 2002. – 175 с.
68. Хансен Э. Денежная теория и финансовая политика: Пер.с англ. / Э. Хансен – М.: Дело, 2006. – 312 с.
69. Хикс Дж. Стоимость и капитал / Дж. Хикс. – М.: Прогресс, Универс, 1993 – 488 с.
70. Хорошківський В. Співробітництво України з міжнародними фінансовими організаціями / В. Хорошківський. – К.: Інтеллект, 2002. – 424 с.
71. Черевиков Є.Л. Світовий досвід застосування статистичних моделей розрахункової загальної рівноваги / Є.Л. Черевиков. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vzuk/2009_19/58-68.pdf.
72. Черевиков Є.Л. Сучасна практика моделювання функції приватного споживання / Є.Л. Черевиков // Економіка і прогнозування. – 2009. – №2. – с.110–118.
73. Шаповалов А. Системні особливості інфляційних процесів в Україні / А. Шаповалов // Вісник НБУ. – 2007. – №12. – с.10–12.
74. Шевчук В. Платіжний баланс і макроекономічна рівновага в трансформаційних економіках: досвід України / В. Шевчук. – Львів, Каменяр, 2001. – 495 с.
75. Эклунд К. Эффективная экономика / К. Эклунд. – М.: Экономика, 1991. – 349 с.
76. Ющенко В. Гроші: розвиток попиту та пропозиції в Україні / В. Ющенко, В. Лисицький. – К.: Скарби, 2000. – 335 с.